

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA

ZALEDNE

...Nobena resna veda ne more mimo pojavov, do katerih je med NOB objektivno prišlo: prišlo pa je do silovitega vala ljudskega verzificiranja, ki predstavlja nespregledljiv segment slovenske ljudskoslovstvene tradicije...

Zbirka pesmi upora v štirih predvidenih zvezkih je po svoje nekakšno nadaljevanje Štrekljeve zbirke slovenskih ljudskih pesmi, le da kajpada prilagojeno značaju gradiva ter načinu obstajanja (avtorji pogosto znani, večina besedil ohranjena v avtentičnih zapisih ali celo natisih, manj različic ipd.) V celoti pa je slovstven dokument, kakršnega sodobna Evropa, še posebej pa ne tista iz protifašistične rezistence, ne pozna, saj govori o izjemni moralni in kulturni energiji na iztrebljenje obsojenega naroda, o njegovi globoki vezanosti na lastno jezikovno in vsakršno identiteto, o ustvarjalnosti, ki se v njem rodi sredi katastrofičnega položaja.

Izbor je tudi skrbno dokumentiran in komentiran in je tudi po tej strani zgledno tekstnokritično in literarnozgodovinsko dejanje.

mejn knecl

Slika na naslovnici: Almira Bremec: Kamnita ženska, 1991, 100 x 70 cm, akril na papirju.

Slovensko pesništvo

1941-1945

upora

Tretja knjiga

ZALEDNE

Izbral in uredil

Boris Paternu

Sodelovala

Irena Novak-Popov

Novo mesto 1996

Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA
Znanstveni inštitut
Filozofske fakultete

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-194"1941/1945"

SLOVENSKO pesništvo upora : 1941-1945 / izbral in uredil Boris
Paternu. - Ljubljana : Mladinska knjiga : Partizanska knjiga,
1987-<1996>

Knj. 3: Zaledne / sodelovala Irena Novak-Popov. - Novo mesto :
Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba ; Ljubljana : Znanstveni
inštitut Filozofske fakultete, 1996

ISBN 961-6000-69-1 (zv. 3)
1. Paternu, Boris
16870913

Spremna beseda

Tretja knjiga zbirke **SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA 1941–1945** pri naša tako imenovano **zaledno** pesništvo. To so besedila, ki po okoliščinah svojega nastajanja in po takratnem avtorstvu ne sodijo med partizanske pesmi, ki smo jih uvrstili v prvo in drugo knjigo našega izbora, čeprav gre pogostoma za podobno tematiko in soroden izraz. Sem uvrščamo pesmi, za katere je značilno, da so nastale v zalednem območju upora, med sodelavci, aktivisti in simpatizerji partizanskega narodnoosvobodilnega boja.

Uvedba tega razdelka je potrebna, če hočemo stvari videti razločneje. Hkrati pa tako razločevanje povzroča tudi težave in omogoča pomote. Najprej seveda zato, ker je bilo narodnoosvobodilno gibanje take vrste, da partizanskega in zalednega bojevanja ni mogoče zanesljivo ločevati ali potegniti med njima jasno črto, niti ozemeljsko niti personalno, posebno še v Sloveniji ne, kjer se je vse dogajalo na zemljepisno razmeroma tesnem prostoru, ki ga je izjemno močna organiziranost upora zajela tako rekoč v celoti, od mestnih središč do najbolj oddaljenih zaselkov pa tudi globoko v Italijo, Avstrijo in Madžarsko, koder so živele slovenske manjšine. Tudi okupatorjeve in kolaborantske represije so bile enako totalne tako na partizanski "fronti" kot v njenem "zaledju".

Toda ob vsej tej globoko strnjeni usodi slovenskega upornišstva iz let 1941 in 1945 ni mogoče prezreti razlik med partizanskim in zalednim pesništvom. Slednje je nastajalo zunaj partizanskih enot in ustanov, v civilnem in bolj ali manj legalnem okolju in pod manjšim pritiskom zunanjega dogajanja, zato pa tudi v opazno večji literarni zbranosti, kar se besedilom pozna. Kljub vsemu temu pa so stičišča s partizanskim pesništvom mestoma tako močna, da razlike izginejo. Razločevanje je lažje pri tistih pesmih, ki so nastajale v bolj oddaljenem zaledju, na primer med preseljenci v Italijo ali Nemčiji ali med izseljenci v Ameriki, koder je bilo najti kar zanimivo gradivo. Razpored pesmi in razdelkov sledi enaki kompozicijski črti, kot smo jo uveljavili že v prejšnjih dveh knjigah: od neznanega k znanemu in od manj literarnega k literarnemu središču in vrhu pesniških zmogljivosti.

Knjigo objavljamo tako, kakršna je bila pripravljena za natis že leta 1986, ko je bil dokončan celoten raziskovalni projekt **SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA 1941–1945** (v njem je pod mojim mentorstvom delalo 53 študentov ljubljanske slavistike, mnogo zunanjih sodelavcev in strokovni sodelavki Marija Stanonik in Irena Novak-Popov). Raziskovalne skupine so se po opravljenem delu razšle, založba Mladinska knjiga pa je po izidu prve knjige leta 1987 zbirko izločila iz svojega programa. Z izidom druge knjige jo je leta 1995 znova oživila Tiskarna Novo mesto – Dolenjska založba po zaslugi njenega urednika **Francija Salija**. Danes izdaje ne morem več dopolniti z neštetimi novimi podatki in v javnost prihaja v takratni podobi.

Zahvaljujem se vsem, ki so omogočili izid pričujoče knjige: že imenovani založbi in njenemu uredniku, Znanstvenemu inštitutu Filozofske fakultete pod vodstvom prof. dr. Naceta Šumija, Ministrstvu za znanost in tehnologijo ter Ministrstvu za kulturo.

Za natis je pripravljena še četrta, zadnja knjiga, kjer bojo izšle **zaporniške, taboriščne** in **izgnanske** pesmi ter pesmi **prisilnih mobilizirancev** iz tujih vojaških enot.

Ljubljana, 25. junija 1996, ob petletnici samostojne in suverene slovenske države.

Boris Paternu

Pod okno pride fantič mlad

Besedilo je iz rokopisne
pesmarice Anice
Gerdevič iz Skadanščine
v Brkinih prepisal
dr. Radoslav Hrovatin.
Rokopisni zapis brez
podatkov o izvoru ali času
nastanka pesmi hrani
Glasbeno-narodopisni
inštitut (GNI),
dr. R. Hrovatin SEM teren
12 Brkini.
Va 115.

Pod okno pride fantič mlad,
– Zdaj grem v boj krvav,
daj, dekle, rožmarina ti
še šopek mi v pozdrav!
Ko puške bodo pokale,
nate, nate mi bo v spomin. –

Dekle skoz okno skloni se
in utrga vršek mlad
in vsa solzna ga fantiču
pripne za gumbek zlat.

Ko slanica pala je
na šir, na širo plan
in bil je zjutraj rožmarin
na oknu ves požgan.
Le sijaj, sijaj sončece
na mrtvi rožmarin.

Ko krogla priletela je,
zadela fantiča v srce
(.)
in pal je v črno kri.
Le plakaj, plakaj, dekle ti,
tvoj fantič mrtev zdaj leži.

Cvetel dekletu rožmarin,
oj rožmarin zelen;
ni našel ga v deželah treh
fant žaliga noben.
Le cveti, cveti, rožmarin,
in duhti, duhti skozi vas.

Naš tovariš Tito

Pesem, ki vsebuje nekatere
prvine starih vojaških
pesmi, je zapela Marija
Matoš iz Salovcev v
Prekmurju. Posnela in
zapisala jo je Žmaga
Kumer 23. 5. 1958 in
nato objavila v knjigi
Pesem slovenske dežele.
Besedilo, notni zapis in
magnetofonski posnetek
hrani GNL, št. 22041 b,
T 26/B.
Va 45.

Naš tovariš Tito
namilo se vzdihuje,
vso to mlado deco
v vojsko pozava.

Hodte bit se, hodte,
v imeni Bóga
i nam ohranite
slóvenskega roda!

Prva nemška krugla
bila je granata,
koja je namiléla
slóvenskega fanta.

Druga nemška krugla
bila je granata,
koja je junaku
desno roko vzela.

Sada júnak némre
listeka pisati
niti svojoj dragoj
desno roko dati.

Leži, leži ravno polje

Besedilo so napisale
mladinke s Krasinca.
Rokopis, zapisan s črnilom,
hrani arhiv IZDG,
XXIII/fasc. III.
Sl 90.

Leži, leži ravno polje,
po polju bela cesta gre,
po cesti prikorakajo,
prelepi partizani so.

"Halo, halo, partizani vi,
kam ste se vi namenili?
Se hočete podat od nas,
ker ljubimo iz srca vas?"

"Mi gremo se vojskovat za nas,
domovina kliče nas!
Zdravo, sestre drage, stariši
in vsi ostali prijatelji.

Naj ropoče, naj grmi,
sto tisoč topov naj doni,
naj krogle križem švigajo,
partizani se ne umikajo.

Partizani čvrsti in mladi,
hrabri in neustrašeni
imamo srce in moč,
Nemce bijemo gredoč.

Veselo hočemo zapet',
v zmago zaupanje imet',
pogumno bomo šli naprej
do zmage! Ne končamo prej!"

Pod gorsko to planino

V letih 1943–1945 si je priredbo slovenske ljudske pesmi zapisala Nada Urbančičeva. Rokopis hrani njena sestra Vera Urbančič-Cimprič. Bo 689.

Pod gorsko to planino
grabila je seno
in z radostnim obrazom
prepevala glasno.

Tam gor' nekje je četa,
je četa hrabrih mož,
ki v borbi do fašizma
si hrabro brusi nož.

Prelepe naše gore,
pod njimi gozd teman,
tja šel je sin svobode
naš borec - partizan.

Nas žgejo še spomini
požganih nam vasi,
maščujte Slave sini,
nedolžnih bratov kri.

Fašistični ljubici

Prepis besedila neznanega avtorja hrani Vika Jerman. Na koncu je v oklepaju opomba, ki razlaga pomen narečne besede škabalon. To je metlica za čiščenje stranišča. Bo 668.

Kak' se boš rev'ca ti držala,
ko boš fašistom srajce prala,
šla boš dol na Laško z njim,
dol v Italijo, kjer je Rim.

On obeta ti gradove,
a še bajte nima svoje
in še tega on ne ve,
kje ga mati rodila je.

Po svetu bosta hodila,
britve, škarje bosta brusila
in prodajala limon,
zraven še kakšen škabalon.

Na gričku

Besedilo so oblikovala dekleta iz Odbora slovenske protifašistične ženske zveze št. 15 na Primorskem. Objavljeno je bilo v Slovenki, I. I, št. 6, 1943, str. 11. Lo 126, LS IB 53, Re 397, JA 66, Pe 116, Sc D 346.

Na gričku zelenem
cerkvica stoji,
v nji so mlada dekleta
s solznimi očmi.

Zamaknjena klečijo,
vse enih misli so:
"Bog ve, kje partizani
se zdaj bojujejo!

Ranjeni in bolni,
brez nege nežnih rok
žrtvujejo življenje
za nas in za naš rod."

V cerkvici na gričku
zbor deklet kleči,
na partizane misli
s solznimi očmi...

Oj, dragi bratci vi!

Besedilo preproste žene iz Ospa v Istri je nastalo l. 1944 po resničnem dogodku. Za oddajo Sanson po naše ga je l. 1976 uglasbil Rado Simoniti. Vi 158, Pl 193, Se 49.

Oj, dragi bratci vi,
kje počivajo vaše kosti?
Po trnju in grmlju ste hodili,
da bi nam svetlobo priborili.
Tam je ležal partizan,
poln hudih ran,
na vse strani se je obračal,
svoje oči in roke proti nebu upiral,
da bi prišla mu pomoč,
pa je ni od nikoder.
Ne očka ne mamice
ne brata ne sestrice,
da bi mu prinesla kapljo frišne vodice,
da bi mu žejo pogasila,
da bi mu tolažbo v srce vlila,
da bi mu sladko besedo dala,
da bi mu rane krvave oprala
in povezala...

Marija, ti me zdaj tolaži

Besedilo "matere iz Lukovskega okraja" je bilo objavljeno v okviru proznega sestavka Naša pesem – avtorja Lovra – v Partizanskem dnevniku, 1. III, št. 39, 15. 2. 1945.
JA 230/9.

Marija, ti me zdaj tolaži,
saj dala sem ti sina dva!
Z njima pridi mi nasproti,
kadar odšla bom iz sveta.

Rudeči so oblaki

To vojaško pesem so prepevali že v času prve svetovne vojne, širila pa se je tudi v NOB. Poleti 1954 so jo sestre Marija, Cvetka in Jožica Lapanja iz Šebrelj zapele zbiralcu dr. Radoslavu Hrovatinu. Zapis besedila in napeva hrani GNI, dr. R. Hrovatin SEM, teren 11 Cerkno. Va 74.

Rudeči so oblaki,
oh, kaj pomeni to,
da vsi ti mladi fantje
na vojsko pojdejo.

Zakaj bi šli na vojsko,
ker vojske treba ni,
zakaj b' ljudi morili
in kri prelivali.

Lubca lübezniva

Narečno besedilo je nastalo med vojno med porabskimi Slovenci, verjetno po zadnji veliki nemški ofenzivi poleti 1942. V njej je sodelovalo italijansko, romunsko in madžarsko vojaštvo. Na donski fronti je bila uničena druga madžarska armada, v kateri so služili tudi slovenski fantje iz Porabja. Besedilo se je ohranilo v rokopisni pesmarici, kamor sta ga zapisali 18-letna Teréz Bajzek, po domače D'ágarska Tereza, in 16-letna Jánosné Bajzek, po domače D'ágarska Ana z Gornjega Senika na Madžarskem. Mu 3.

Lubca lübezniva,
ti si meni kriva,
da jaz morem bit soldat,
ali da jaz morem bit soldat.

Vu toj ruskoj dolini
fanti kak mantarniki
se za nas vojsküjejo,
ali se za nas vojsküjejo.

Po tom črnem dimi,
da jaz nič ne vidim,
dara krugla priletela,
ali dara krugla priletela.

Krugla priletela,
srce mi zletela,
srce mi je ranila,
ali srce mi je ranila.

Srce mi ranila,
srce mi je ranila,
ali srce mi je ranila,
ali zdaj ne morem stanoti več gor.

Tan daleč, tan daleč vu ruski goraj

Besedilo močno spominja na Pesem od Karpotov Jožefa Baša-Miroslava, ki je bilo prvič objavljeno l. 1936 v avtorjevi zbirki Prekmurske pesmi. Špet aktualno je postalo poleti 1942, ko je bila zadnja velika nemška ofenziva, v kateri je sodelovalo italijansko, romunsko in madžarsko vojaštvo. Na donski fronti je bila uničena 2. madžarska armada, v kateri so bili tudi slovenski fantje iz Porabja. Prebivalci Gornjega Senika na Madžarskem so pesem prevzeli od prekmurskih partizanov, jo prepevali pri skupinskih domačih opravilih, kot so lupanje bučnega semenja, česanje perja in podobno. Pričujoče besedilo sta okrog l. 1946 v rokopisno pesmarico zapisali kmečki dekleti 16-letna Ana in 18-letna Teréz Bajzek iz Zgornjega Senika. Posebnost tega zapisa je, da sičnike in šumevce zaznamuje z dvočrkji kakor madžarščina. Mu 5.

Tan daleč, tan daleč vu ruski goraj
je s krvjou polejani že vsaki stopaj.
Tan daleč vu ruskom, gda pride pomlad,
tan ne de šo nišče več njive orat.
Tan daleč, tan daleč vu ruski goraj
je s krvjou polejani že vsaki stopaj.

Tan daleč vu ruskom so sejali kri,
tan kapla za kaplou se v zemli topi.
Tan daleč...

Tan daleč vu ruskom en graček gradi,
sam Bog si vu njega cvetlice sadi.
Tan daleč...

Tan daleč vu ruskom rožice cveto,
te rože premile i drage nam so.
Tan daleč...

Iz srca junakov do mele koren
i končala ne de jih mrzla jesen.
Tan daleč...

Tan rože do rasle, prelejpe, krasne,
skuze junakov njihov žeo otaplale.
Tan daleč...

Tan daleč, tan daleč vu ruski goraj
je s krvjou polejani že vsaki stopaj.

Düša krščanska zdaj si premisli

Besedilo sta l. 1977
zapeli porabski Slovenci
Jánosné Kozar, delavka v
Budimpešti, in Balázsné
Horváth, kmetica, obe po
rodu z Gornjega Senika v
Porabju na Madžarskem.
Varianta te vojaške pesmi
je zabeležil in opremil z
notnim zapisom zbiralec in
preučevalec prekmurskih
ljudskih pesmi Josip Dravec
v Glasbeni folklori
Prekmurja, Ljubljana SAZU
1957, št. 155/314.
Mu 7.

Düša krščanska zdaj si premisli,
kaj se na vojskoj pouli godi.
Kelko tarpijo ta naši vojaki,
eden za drugim nemilo kriči:

Žena prelüblena, tvoj mouž si zdihuje,
tan na vojini vu krvi leži.
Roukice svoje podati več ne more,
ar me je zela krugla obe.

Deca prelüblena, obrišite si skuze,
vašega očeta ne bode več nezaj.
Njega so zagornole te velke bolečine,
mogo je zeti od svejta slobod.

Jezuš, Marija, ti žalostna mati,
zgledni se doli na vojske pole.
Ino nam prinesi že skoro mer zaželeni,
štero že sako srce želi.

Fantiček v osemnajstom leti

Stara soldaška ljudska
pesem ima v IV. zvezku
Slovenskih narodnih pesmi
naslov Pobič sem star šele
osemnajst let, variante pa
so objavljene od št. 6950
dalje. Med vojno so to
pesem prepevali tudi
porabski Slovenci. Kmetice
z Gornjega Senika na
Madžarskem so pesem v
prekmurskem narečju
zapele ob česanju perja.
Mu 8.

Fantiček v osemnajstom leti,
cesar ga šče za soldaka meti.
Kak bom soldat, sam fantič premlad,
ne morem jaz pükše držat.

F kasarno san prišel, san lüšen, vesel,
sam pükšo zagledno, sam jokati štel.
Fantiček moj, aj nič se ne zboj,
veselo si füčkaj ino poj.

Oča ino mati sta žalostniva,
al sineka videta razlečenoga.
Razlečenoga, preoblečenoga,
cuj vojski pripravljenoga.

Oča ino mati, či me ne de nazaj,
Jezuš naj zeme mojo düšo v nebo.
Mojo düšo v nebo, mojo düšo v nebo,
to teilo pa f črno zemlo.

Žalost mene premaguje

Besedilo je varianta ponarodele jenkove pesmi Pred odhodom. Josip Dravec navaja v Glasbeni folklori Prlekije, SAZU 1981 št. 7/408 besedilo in napev, kakor ju je slišal v Prlekiji. Pričujoča varianta pa je iz Porabja. Okrog l. 1946 sta besedilo v narečju in z madžarskimi znamenji za sičnike in šumevce zapisali kmečki dekleti Teréz in Ana Bajzek, ki sta pesem slišali od prekmurskih partizanov. Ti so prihajali na Gornji Senik v hišo Šalovskih, od tod so se njihove pesmi širile - prepevali so jih ob skupinskih delih, kot so lupanje bučnega semena in česanje perja. Posebnost našega zapisa je, da so sičniki in šumevci zaznamovani s po dvema črkama kakor v madžariščini. Mu 13.

Žalost mene premaguje,
ker zapustil bom svoj dom.
Šel bom daleč f kraje tuje,
več prišel nezaj ne bom.

Zvezde, ki ste mi bleščale,
ker sam srečen zel svobod,
vej me boste spremnjevale,
ker bom pred sovragom stal.

Starši ostanite zdravi,
spomnite se kdaj za me,
saj na vas bo tū v daljavi
moje mislilo srce.

Zbogom sestre ino bratje,
zbogom lubica,
ti bodeš doma ostala
jaz paj morem odvandratī.

Domovina, domovina
mili moj slovenski kraj,
Bog ve, ktera bo ravnina
v grob dejala mene kdaj.

Voda mi teče na ciglo

Besedilo sta okrog l. 1946 po madžarskem pravopisu zapisali 18-letna Teréz in 16-letna Ana Bajzek z Gornjega Senika v Porabju na Madžarskem. Tja so prihajali prekmurski partizani in v hiši pri Šalovskih prepevali slovenske ljudske, zlasti soldaške pesmi. Tudi pričujočo so peli po napevu ljudske Teče mi, teče vodica.
Mu 22.

Voda mi teče na ciglo
skoz toga mosteca zidanoga,
ge se je lubica zmivala
na milo se jokala.

Ne joči se nej lubica ti,
da de tvoj lubi soldakom šo,
z enega kraja na drugi kraj
ne da ga več nazaj.

Lubica, kaj pa pošlec bo,
da de tvoj lubi slodakom šo?
Z rožmarina zelenoga lepoga, s plavega.

Zakaj pa bode s plavega,
zakaj pa ne de z rdečega?
Zakaj bi bio z rdečega,
daj sam jaz žalostna.

Sprotoletje blizu jole sre sre nyem
vesreli v rvoiki (svitar) flica leppo
poje sloj poroikom lepore.

II.

Colovik poje mladost vesrele mladostni
sre sre komoj esija 20 leti vse
sremyego posloziti.

III.

Pesram bode prav vesrele ete
sprotolesen esor mi poi bomo
vendroak mogli sloj odvindrati ^{svitar.}

IV.

že sre tuoli pithirsoje svitar glais
noim proti gr svitar drigi sre
srolujes nemore vers molli.

V.

Kolaj sseridom bele lunre ositonye
benolovsiki kisre nyemi sre tyecor, da

od prevelke sroloziti.

VI.

Kelko fantof noim odide kaje neole
vers naraj kaj mood srovorame roke
mogli iti tam zemlo.

VII.

Klagom oca ino mati presitnice
i brotseski jesa nam skom roko
poslati i od vasa odhojati.

VIII.

Oli fara prelubljenor lepa fara
minieskor dolees pri noim fante
ploia iskat svogoi grobseska.

Sprotoletje blüzi ide

Prekmursko pesem sta okrog l. 1946 zapisali porabski kmečki dekleti z Zgornjega Senika Ana in Teréz Bajzek v rokopisno pesmarico. Slišali sta jo od prekmurskih partizanov, ki so prihajali v hišo Šalovskih, kjer so se sračevali s Seničani. Ti so njihove pesmi prevzeli in jih prepevali pri skupinskih opravilih, kot je lupanje bučnega semenja in česanje perja. Varianta besedila in napev najdemo v Glasbeni folklori Prekmurja Josipa Dravca, Ljubljana SAZU 1957, št. 154/139. Pesem so l. 1977 zapele gornje-seniške kmetice Jánosné Gyécsek, Józsefné Pozvák in Ferencné Csuk. Mu 23–24.

Sprotoletje blüzi ide, se se njemi veseli,
vsaka ftica lejpo poje, daj po zrakom lepo je.

Človek pa je mladi, veseli, mladi šče živi,
komaj če je dvajset leti, vse že njega žalosti.

Res vam bode prav veseli ete sprotolen čas,
mi paj bomo vendrak mogli zdaj odvandrati od vas.

Že se tüdi pribljučaje, strašen glas nam proti gre,
stariš dragi že žalüješ, ne mo se več vidili.

Zdaj že vidim bele lunce, oštarije bendarski,
ki se njemi že trpeča od prevelke žalosti.

Kelko fantof nam odide, ka je ne de več nazaj,
kaj mo od sovražne roke mogli iti tam v zemlo.

Zbogom oča ino mati, sestrice i bratčeki,
jaz vam škem roko podati i od vas odhajati.

O ti fara prelüblena, lepa fara Sinička,
daleč si nam fante dala iskat svojga grobčeka.

Lepa naša domovina

Besedilo sta okrog l. 1946 v rokopisno pesmarico zapisali Ana in Teréz Bajzek, kmečki dekleti z Gornjega Senika v porabskem delu Madžarske. Varianto stare soldaške, razširjene zlasti v severozahodni Sloveniji (primerjaj Strekelj, SNP IV, št. 6893-95, in Josip Dravec, Glasbena folklor Prekmurja, SAZU 1957, št. 147/318), sta slišali od prekmurskih partizanov, ki so se s Seničani grečevali v hiši pri Šalovskih. Od tod so se pesmi širile naprej, porabski Slovenci pa so jih prepevali ob lupanju bučnega semena in česanju perja.
Mu 28.

Lepa naša domovina,
obrikaja ta planina,
tista hišica, ker je tikala,
zmerom bila moja zibelka.

Kratki časi kam hitijo,
kaj tak hitro preminejo.
Jaz sem fantič mlad, star sam dvajset let,
toti magyar me hoče imet.

Zdaj pa slednjokrat pojdem lubi
pod okno potrkat.
Stani luba gor, jaz sam fantič tvoj,
prelepo hočem govorit s teboj.

Luba hitro gor stanola
ino milo zajokala.
Prelübi fantič moj, sam Bog gre s teboj,
prežalostna de moja noč nocoj.

Zdaj pa zbogom oča, mati,
zbogom bratje ino sestre,
razprestem roké, vas obimam se,
Bog ve, al še bomo vidli več.

Snoči sam jaz ulovini bio

Soldaško ljudsko pesem, ki jo najdemo pri Štreklju, Slovenske narodne pesmi, pod št. 6779 Pri ljubici ulovljen (besedilo in napev je zapisal Stanko Vraz v Cerovcu), so med drugo svetovno vojno v Porabje zanesli prekmurski partizani. Varianto iz Prekmurja je zapisal in notiral Josip Dravec v Glasbeni folklori Prekmurja, Ljubljana SAZU 1957, št. 141/367. Pričujoče besedilo najdemo v rokopisni pesmarici, ki sta jo l. 1946 zapisali kmečki dekleti Ana in Teréz Bajzek na Gornjem Seniku na Madžarskem. Seniška kmetica Ferencné Csuk jo je zapela po spominu še l. 1977.
Mu 31–32.

Snoči sam jaz ulovini bio,
pri mojej Micki so me vlovili.
Grozno so me zvezali,
tak čarnom gradi odgnali.

Civilski gvant so mi daj razlekli,
sodački gvant so mi gor oblekli.
Svetlo sablo spasali,
to čarno pükšo v roke dali.

Jaz paj morem na vahti stati,
od svoje Micke premišlavati.
Žalostno blo moje srce
ali ne znam kam po sveti gre.

Edno pismo sam napiso,
svojme oči domo pošilao,
svojemi oči, materi,
do svoje lubice zalublene.

Oča so na pragi stali,
dvorne pisme so zberali.
Oča pisme zberajo
ali mati se milo zajočejo.

Nič ne jočte mamca vi,
ali naj se seka moje srce.

Stoji, stoji eden beli grad

Besedilo v prekmurskem narečju in z madžarskimi dvočrkji za sičnike in šumevce sta okrog l. 1946 zapisali kmečki dekleti 16-letna Ana in 18-letna Teréz Bajzék na Gornjem Seniku na Madžarskem. V to porabsko vas so med vojno prihajali prekmurski partizani, Seničani pa so njihove pesmi prevzeli in jih prepevali pri lupanju bučnega semenja, česanju perja ipd. l. 1977 sta varianto pesmi zapeli kmetici Ferencné Csuk in Józsefné Pozvák z Gornjega Senika.
Mu 36.

Stoji, stoji eden beli grad,
pod gradom mi špancirala
ena deklina, ali žalostna.

Gde je moj prelübi fant,
ki lani je med vojsko šou,
gde je moj prelübi fant,
ki lani je med vojsko šou.

Moj lübi fant že vo grobi spi,
od zvüna groba klobük leži,
moj lübi fant že vo grobi spi,
od zvüna groba klobük leži.

Njav klobük je lep zalen,
pod njim paj raste rožmarin,
njav klobük je lep zalen,
pod njim paj raste rožmarin.

Njav klobük bom vküp pobrala,
na svojo glavco bom ga djala,
njav klobük bom vküp pobrala,
na svojo glavco bom ga djala.

Pesem Zofke Kukovec

Pesem je nastala v zvezi z znano partizansko kurirko Zofijo Kukovič, ki so jo marca 1945 ustaši ustrelili in vrgli v Dravo. Prvotno je imela štiriindvajset kitic in se je še dolgo po vojni pela na sedminah po vsem Ptujskem in Dravskem polju. V decembru 1969 so jo v Gerečji vasi zapeli Drevenškovi. Zapis Nežke Vavpotič hrani GNL, zv. 30, str. 90. Va 82.

Sonce se za domom nagne,
sap'ca rana zapihlja,
luna se na nebu dviga,
nešteto zvezdic jo spremlja.

Mila luna se ozira
na šmiklavško mirno vas,
po potu se krdelo bliža,
naravnost gre tja v vas.

Pri Kukavičjih se ustavi.
"Odprite", jim zakriči.
Mati hčerki tako pravi:
"Pojd' odpirat, ljuba hči!"

Esesarji so b'li pred vrati
.....
Lepo tam se pogostijo,
hišo vso preiščejo.

Še enkrat se da povelje,
dekle mora s sabo it',
ona pa se Bogu 'zroči:
"Naj bo, če mora se zgodit'."

K Dravici so jo peljali,
tam jo mučili strašno,
v tilnik so ji strel pognali,
nazadnje vrgli še v vodo.

Dravica, ti si oprala
moje truplo ranjeno,
Dravica, ti si hladila
moje 'zmučeno telo.

Ljubi bratje, kje ste bili,
kje ste bili takrat vi,
da vi mene bi rešili,
esesarje bi strgali?

Naša pesem

Besedilo neznanega
avtorja je nastalo v letih
1943–1944 nekje na
Primorskem. Coroneo je
bilo ime tržaškega zapora.
Rokopis hrani arhiv IZDG,
647.
Bo 665.

Dekleta primorska v Coroneo gredo,
žvižgajo in pojo, srce je žalostno –
očka in mamca za njimi jokata.
Prešel je teden, dva in tri,
naših deklet od nikoder še ni.

Dekleta pisala so pisemce žalostno:
Očka in mamca, mi v Nemčijo gremo.
Očka in mamca šla sta oba,
prinesla sta hčerki kruha in mesa.
Zbogom, preljuba hči, saj ne bo za večne dni,
srečno, na svidenje, preljuba hčerka ti.

Hčerka iz vlaka tako govori:
Očka in mamca, ne bodite žalostni,
ker zame prostosti ni,
dokler ta vrag živi,
moramo trpeti za svobodo vsi.

Prišel bo dan, ko iz Nemčije vsi
bomo prihajali od vseh strani.
Takrat že svoboda bo
in vraga več ne bo,
potem bomo živeli svobodno vsi.

Zbogom mi očka in mamca,
preljubi bratec in sestra!
Trpljenje minilo bo,
dobro nas čaka vse,
Bog nas živi zdaj Slovence vse.

Podajmo si roke

Pesem je jeseni 1949
zapela Pavla Toškan, ki je
bila med vojno aktivistka v
Dekanih. Zapisal jo je
dijak Rajko Kaligerič,
sodelavec terenske ekipe
dr. Radoslava Hrovatina
pri Slovenskem
etnografskem muzeju.
Zapis hrani GNI,
dr. R. Hrovatin,
SEM teren 3 Dekani.
Va 60.

Podajmo si roke, slovenske mladenke,
in danes naj sklene se s srcem srce
in pesem ta naša, iskreno zapeta,
kot spev pomladanski do sonca naj gre.

Pomlad v naših srcih radost nam budi
in kliče domovju svoj prvi pozdrav
in v srcu treh rož nam krasota zori –
te rože so vera in up in ljubav.

Slovenske mladenke, te rože čarobne
krasijo naj vedno srca nam oltar
in vihar sovražni in sile vse zlobne
ne smejo jih vzeti nam iz njega nikdar.

Pesem fumarele

Besedilo neznanega avtorja prevzemamo iz povojne objave v reviji Borec, 1. XXVII, 1976, št. 10, str. 551. Beseda fumarela – dimnik. Brutta me la vedo pa pomeni "slabo kaže". Pl 265.

Saje padajo z neba
kot požgane sanje.
V peči ogenj plapola,
smrt obilno žanje.

Nizki oblaki, ki z vetrom gredo,
nas, ki zgoreli smo, k tebi neso,
ti dihaj, dihaj, dihaj nas,
smo morje in smo Kras,
ti dihaj, dihaj, dihaj nas,
smo morje in smo Kras.

Človek je sam s svojo bedo,
vrat se spopada s sekiro,
brutta me la vedo,
fumarela in giro.

Mesto zunaj tam živi,
mi pa tu gorimo
in prehajamo mu v kri,
v njem naprej živimo.

Nizki oblaki in nizko nebo,
suhi oblaki brez vode gredo,
nikjer, nikjer, nikjer dežja,
da spral bi kri s sveta,
nikjer, nikjer, nikjer dežja,
da spral bi kri s sveta.

Človek je sam s svojo bedo,
vrat se spopada s sekiro,
brutta me la vedo,
fumarela in giro...

Med vojno nastalo
besedilo neznane
avtorja se hrani v
zapuščini zbiralca
partizanskega pesništva
Črtomira Sinkovca.
K1 241.

Sava šumi,
Sava buči,
ob breg pečnati se zaganja.
Nad njo se vrbovje priklanja,
trudno namaka vanjo veje.
Na vzhodu se zori,
svinčeno se svetli
vlažno, mrko nebo.
Med strugo mlačna sapa veje,
megle prižene s sabo breje,
ki sedajo na prod in rast.
Nad temno kotlo bistro vode
stoji samotni hrast.
Ko mrtve sipe dolge lovke
so korenine starega drevesa,
ki se ob sunku reke stresa
in včasih tiho zaječi.
Nebo vse bolj in bolj blede.
Skozi obršja dan meži,
v tolmunu se krivenči hrast.
Med koreninami dreves
zasveti se voščen obraz,
ob breg udarja voda votlo.
V obrazu trudne so oči,
motne, podplute od krvi,
a ustne rahlo so razprte.
Oči na kvišku so zazrte,
kakor da iščejo nekoga,
ki zdaj zdaj stopil bo iz loga.

Skozi prilesje stopa senca
k tolmunu, obstoji,
utopljenca ogovori:
"Tovariš dragi moj, oprosti,
zamujal dolgo sem se v hosti,
kjer smrt na vsak korak preži,
kjer brat preži na brata,
kjer puška, nož, granata
ugašajo življenja."
Mrlič v vodi zdaj se zgane.
Nemo pokaže drugo rane,
ki zvrtele so krogle jih v glavo.
Nato na breg počasi spleza,
okorne, trde ude steza,
prijatelju odgovori:

"Prav praviš, v hosti čaka smrt,
da te popelje tja na vrt,
kjer se za zmeraj odpočiješ.
A to, prijatelj, ni hudo,
če plane svinec v glavo,
če noč zažre se ti v nedra,
če bomba ti raznese drob.
Dotlej si človek, si vojak,
za tiste v žicah si junak,
ki se za dom in nas bori.
Ko pa zažvižga in omahneš
in zadnjikrat še lahko dahneš,
tedaj veš, da si dobro storil,
da si boril se za prostost.
A jaz, prijatelj, kaj sem storil,
da me je lastni brat umoril,
da me je mučil ko žival,
s pestmi me bil, z nogo teptal?
Živel sem zase in družino,
skrbel za polje in živino.
Vsak dan sem že ob zori vstal,
k Bogu molil, dal in dal,
kar je gosposka pač hotela.
Če slišal sem: Bratje, prostost!,
sem mislil si: Je pač norost.
Kaj bo možak z ženo betežno,
s kopo otrok, drobnico nežno!
Oral sem, kopal in sejal,
da sem družini kruha dal.
Tako sem se vsak dan znojil,
beraške žetve veselil.
Tako je vrsto let bilo,
nato i nadme je prišlo.
Biriči nadme so pridrli,
na silo v dom moj so vdrli,
hišo in hleve razdejali,
me vklenili – odpeljali.
Zaman so bile vse prošnje
otrok negodnih in žene,
zaman priprošnje vroče k Bogu.
Drhal zdvijana je hrumela,
vmes bogoskrunske pesmi pela,
ki naj nabožne bi bile.
S kopiti me je tolkla, bila,
pri tem glasno boga prosila,
naj ji nakloni še moči,
da puntarje ugonobi.

Nato me je po vasi gnala
 pa tepla, brcala, suvala,
 ko da sem garjav, stekel pes.
 Na noč so me pahnili v ječo,
 med bolno, zasmrajeno gnečo,
 kjer sem obležal v krvi ves.
 Ključi so dan na dan rožljali,
 vsak dan so me zasliševali,
 mučili me in spet odgnali
 v celico mrličev živih.
 Čez mnogo, mnogo strašnih dni
 so spet pod noč pome prišli.
 V kleti sivega poslopja
 mučilcev krutih bil je roj.
 Med njimi mož je mlad sedel
 in kot pijan se mi je zdel.
 Sodnik "pravični" bil je moj.
 Najprej je vame le srepel,
 nazadnje grdo je zaklel
 in pljunil mi v obraz.
 Prekel mi je ženo, otroke
 in prednike, ki so iz roke
 v usta le živeli in trpeli.
 Nato se spet je zasmejal:
 "Govori, pes, zakaj si dal
 denar, obleko in blago
 za tolovajsko sodrgo,
 ki nam ogroža domovino,
 boga in vero pa družino?"
 "Gospod," sem upal odvrniti,
 "se menda hočejo šaliti
 iz reveža, ki repa dva
 in celo reč otrok ima?
 Kako berač bom drugim dal,
 ko nimam, da bi kje jemal?"
 "Lažeš, živina prenažrta,
 le čakaj, skoraj boš odrta
 bingljala tamle na verigi!"
 Namignil drugim je: "Gospoda,
 naj pes spozna, kaj zmore voda.
 Dajte brž piti tej serigi!"
 Planili vame so mladiči,
 sprijeti mestni fičfiriči,
 v železa so me uklenili,
 potapljali, ščipali, bili.

Vmes se je slišal isti glas:
 "Kako, žival, se že kesaš?
 Govori brž, zakaj si dal,
 pa s kom, s čim si se pečal?
 Če nam poveš vse po resnici,
 obljubim božji porodnici,
 da koj vseh muk boš rešen!"
 A nisem mu odgovoril,
 ker bi le sebi silo storil;
 krvnik bi mi pač ne verjel,
 saj je le moja smrt hotel.
 Zato so znova me vkovali
 v železje težko in teptali
 dotlej, da zgubil sem zavest.
 Tako bilo je mnogo dni,
 premnogo dni, še več noči.
 In končno je napočil čas,
 ko me surov je zbudil glas
 iz težkih bolnih sanj:
 "Hej, vstani puntar trdovratni,
 morilec naroda večkratni!
 Zate zdaj milosti več ni!
 Predolgo smo te že hranili,
 da bi resnico ti zvalili,
 zdaj bomo čedno te ubili."
 – Ubili? – so mi ustne ponovile;
 ubili? – so se misli predramile;
 zakaj? – čemu? – kako?
 "O, kar tako," je nekdo šepnil mi v uho,
 "umrješ pač, za narod in za domovino
 in za Boga. Da, za Boga!"
 In že sem čutil mrzlo cev
 na tilniku in čul odmev
 korakov znanih po hodniku.
 Trak – je udarjalo na tlak,
 strežajev dveh je bil korak.
 Z nosili pome sta prišla.
 Trak, trak – udarja čisto blizu,
 spomini se vrste v nizu,
 na križ mi seda rahel srh.
 Nato: le top udarec v glavo
 in že se zruši mi telo,
 ki zdavnaj komaj je živelo.
 Vse drugo bil je le še sen,
 ki mine kakor hip, ko tren.
 Mrliča so v voz zagnali
 in k reki kalni zapeljali.

V njej sem končno se spočil.
V tolmunu tem je zdaj moj dom,
ne moti me ne blisk ne grom,
ki se čez hrib in dol razlega.
Tu ni več bodičavih žic,
ni ozkih celic in temnic,
ne izdajalcev in skrunilcev,
valptov, biričev in morilcev.
Tu čakam, da se kdaj zdani,
da zemlja naša zagori
s plamenom kakor še nikoli."

Nenadoma se senca zgane,
ko plašna srna v hosto plane
in bog ve kje utone.
V kotli voda pošumljava,
v nej mrlič še zmeraj plava
in čaka, čaka, čaka...

Besedilo neznanega avtorja iz l. 1944, ki je bilo poslano zbiralcu in uredniku partizanskega pesništva Črtomiru Šinkovcu, je ohranjeno v urednikovi zapuščini. K1 277.

Tovariš,
še živiš? Si li resnično mrtev?
Si tudi ti zdaj žrtev
morilcev s križem,
ki more
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha?

Odšel si, brat,
kakor odide človek le,
ki tren na tren pripravljen je,
da ga ugonobe
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Ti se smejiš,
čeprav stojiš
na pragu smrti?
Pogledi vate so uprti
morilcev s križem,
ki more
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Vprašali so,
dejali so,
kakšno željo
ti naj izpolnijo
pred konec,
ko vsakomur zapoje zvonec
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Spet si se tiho nasmejal,
z očmi si znamenje le dal
svojim krvnikom,
gorečim katolikom,
ki more
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Dejal si: Le začnite,
brž me ubijte,
h grobom grobe pristorite
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Ko si omahnil,
si zadnjikrat še dahnil:
Na vzhodu že gori!
Glejte, nebo žari,
morilci s križem,
ki morite
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Bil sem na grobu
tam ob gozdnem robu,
kjer brat mi spi.
Gomile ni.
Le pelin raste križem,
v imenu božjem,
v čast Boga:
očeta, sina in duha.

Rdeči mak

Besedilo neznanega
avtorja prevzemamo po
objavi v TV-15, Partizanska
ljudska pesem, št. 44,
5. 11, 1969, str. 7.
Se 181.

Oblaki pode se preko neba,
trava se ziblje, rž valovi
in sredi poljane sva čisto sama,
le v najinih prsah ogenj gori.

Še lani so talce čez polje peljali
po stezi, ki nema pred nama leži,
v oči sva jih gledala in vztrepetala,
ko videla sva, kaj v dušah jim tli.

Nekdo med njimi bridko je zaječal –
otrok je še bil, velikih oči,
a starec ga tiho, tiho je tešil:
"Sin, s svojo krvjo boš narod odrešil!"

In streli so rezknili tam nekje v jami,
sin za svobodo življenje je dal.
Rdeči mak je pogнал iz njegove krvi,
ki na grobovih talcev cveti.

Besedilo neznanega avtorja je bilo objavljeno v prvi in edini številki Setve, glasila Plenuma kulturnih delavcev OF, julij 1943, str. 22. Ma 1.

Kaj je res že pomlad?
Danes sem videl v oknih teloh in zvončke,
sveže prsti je dekle nasipalo v lončke
in otroci so v pesku sedeli,
na vso moč v sonce peli
in po oknih svetle luči,
kakor da so zimo zaprli s ključi
in da se nikoli več ne vrne nazaj,
da bo na zemlji en sam sončen raj!

Kaj je res že pomlad?
Danes sem videl v oknih žareča lica,
pod nebom se je z juga vračala ptica
in iz zemlje poje, drevesa govorijo,
v prebujeno življenje popje medijo,
skoz smelo srce pa vrejo
pesmi in nam žalost žgejo
in prečudnega življenja kal naprej
plamti iz nas prek vseh žičnih mej!

Kaj je res že pomlad?
Danes sem videl v oknih ječ prečudno cvetje,
tisoč obrazov je strmel v zavzetje
pomladanskih luči in so peli,
v vstajenje sužnja zemlje verjeli...
Da, da pomlad je in raste čez okove,
kali in poje skoz mračne zidove
v bukove hoste, v goró, na vse strani
pozvanja naša prelita kri.

Kaj je res že pomlad?
Danes sem videl na grobovih rože brsteti,
telo je sprhnelo, duša ne more umreti,
nekje iz dna črne zemlje
sovražnika naša rast vase jemlje
in vsa kri vre v korenine,
vse strto klasje iz davnine
se spaja v novo, mogočno kal,
pomlad vstajenja vre iz sužnjih tal!

Kaj je že res pomlad?
Naj sužnje oklepa bajonet in bodeča žica,
v stene kletke prhutamo kakor ujeta ptica –
oh, pa je že res pomlad! Čuj iz gore
k nam pesem silnih junakov poje
in nam v srca vžiga silno hrepenenje,
k nam polje iz krvi novo življenje:
Joj sonce, svoboda, nova pomlad,
prinesi nam, sužnjem, tisoč nad!

Mak

Besedilo danes neznanega
avtorja je bilo objavljeno
v ilegalni reviji
kulturnih delavcev OF
Setev, št. 1., julij 1943,
str. 15.
Ma 6.

V gramozni jami cvete mak,
kot da se je razcvel vsak korak,
ki je stopil v smrt.

V gramozni jami žari cvet,
v kri se je spremenil vsak bajonet,
ki je bil v srce uprt.

V gramozni jami je cvetje rož,
rdeče cvetje naših krvavih mož,
kri tisočerih ran.

Tako cvete naša prestreljena kost,
tako krvavi naša ugrabljena radost,
tako v svobodo klije tlačan.

Besedilo neznanega avtorja je bilo brez podpisa objavljeno v Setvi, literarni reviji Plenuma kulturnih delavcev OF, št. 1, julij 1943, str. 26, Ma 5.

Temna je noč že vso ulico zajela,
lučke z oken plašno v črno tmo strme;
Oblakovo mater žalost je objela,
Grego njenega zakrivajo gore.

Zdajci je potrkal nekdo ji na duri:
"Mati, brez skrbi odprite, saj sem sam!"
"Kdo, za božjo voljo, je v tej pozni uri?"
"Miha! Grega me skrivaj pošilja k vam!"

Materi žare oči, ko ga posluša...
"Tak je hraber, praviš, prav zares?"
Naglo čaja mu zavre, sladka, poskuša,
od ponosa hlipa, roke sklepa vmes.

"Dvakrat bil je ranjen v ljutem boju,
vsem tovarišem ga hvali komandir,
najbolj ljubljen je pri četnem roju,
tole vam pošilja, tale rdeč papir!"

Sto in sto je rdečih zvezdic v vrečki mali,
kot da se je vanjo streslo vse nebo;
zvezdice svobode so papirčki zali,
sin sporoča: Razstresite jih skrivno!

Mati brodi vdano po papirčih s prsti,
kakor da prešteva zlate novih dni;
nova betlehemska zvezda je na vrsti,
vsakih tisoč let nam svetlo zagori.

Tiho se skoz duri splazi onkraj ceste,
skrbno seje zvezdice skoz noč v temo;
videli sosedje bodo zvezdo zvesto:
"To je kažipot – le tod naprej gremo!"

Strašno je v tišino strel zarezal...
Mati klecne, zgrabi se za levo stran;
joj, sovražnikov vohun je v noč oprezal,
mati pada, v noč krohoče se pesjan.

Zvezdice so rdeče zdaj po tleh vsejane,
tisoč novih zvezdic – to je njena kri...
Grega, Grega, nič ne mari, skozi rane
svoboda na vrancih urnih k nam hiti!

Na obisku

Besedilo je bilo zapisano
15. oktobra 1944 v
spominsko knjigo v
Prešernovi rojstni hiši.
Podpis je nečitljiv.
De 1.

Hladna jesenska poljana,
drevesa že v zlatu...
Krog doma divjajo grozote prokletja,
zibelka Tvoja so mima stoletja.
Prek temnih domačih ozar
je jasno nebo gospodar.

Zmagal bo Slovan

Besedilo, ki ga je napisal
trinajstletni deček, je
objavila Mlada Slovenija,
glasilo mladinske OF
Slovenskega naroda,
št. 19, 10. 8. 1942,
str. 2.
De 108.

Pokrajina v soncu se blešči,
trava raste, ptiček žvrgoli,
drevje cvete, prišla je pomlad:
kaže zemlja, svet ves svoj zaklad.

Zdi se mi – tožeče odmeva glas:
fašist požiga slovensko vas.
Stiskajo se roke mi v pesti:
maščevanje pride, Lah! vi!

Košnja prva prišla je v polje,
krasne ptice v drevju gostole,
žito že zori, poganja v klas:
tu poletje kaže ves svoj kras.

Zdi se mi, da pušk odmeva glas,
fašist slovensko kolje vas.
Stiskajo se roke mi v pesti;
ljudstvo vse pa vpije: kri za kri!

Zrelo sadje že na drevju je,
mošt vinogradov pa pije se.
Kmet orje njivo za pomlad:
tu kaže jesen ves svoj zaklad.

Čujem žalostno šumenje smrek,
padajočih od sekir v breg.
Stiskajo se roke mi v pesti:
maščevanje pride, Lah! vi!

Iz težke preteklosti v lepšo bodočnost

Besedilo neznanega avtorja je nastalo 21. 7. 1944 na položaju v okrožju Pivka. S črnilom zapisani rokopis hrani IZDG, 37/6. Sr 110.

Še, še jaz vem, kako je bilo
takrat pri srcu meni hudo,
ko šole slovenske nismo imeli,
tam v klopi ubogi kot nemi sedeli.

So ptičice v zraku vesele letele
in pesmice svoje na glas žvrgolele,
a jaz pa v resnici sem žalosten bil,
ko v šoli se nisem slovensko učil.

Lepo so na polju rož'ce cvetele,
po vrednosti svoji ljudem so dehtele
in pričale so srečo svojo
ter čutile usodo mojo.

So plavale ribice urne po vodi,
srečne so bile v lastni usodi,
a jaz kraj potoka sem žalosten šel,
učenje prisiljeno v šoli imel.

In vi metuljčki, kak' srečni ste bili,
ko s cveta na cvetko ste se razvrstili,
a jaz pa premišljal sem samo to še,
ko bilo zdaj srečno bi tud' moje srce.

A danes pa ptičice to vam povem,
v šolo slovensko lahko že grem,
tam tuje besede slišat' več ni,
se mamice moje beseda glasi.

In rožice ve zdaj lepše cvetite,
da duše nam naše bolj razveselite,
saj rastete z nami na zemlji slovenski,
tako je odločil sam oče nebeški.

Ve ribice srečne vedno ste bile,
v potočkih ste naših se veselile,
a veste li, veste, kaj vam povem,
v šolo slovensko lahko že grem.

In vi metuljčki tjakaj hitite,
novico veselo junakom nesite,
ki srečo so to nam priborili,
da vedno se bomo slovensko učili.

A željo pa eno še čuti srce:
zahvalo najlepšo v dar vsem podati,
ki so poznali veliko gorje,
storili, da srečen bo slednji med brati!

Jaz sem mali pionir

Muzej ljudske revolucije
v Ljubljani hrani rokopisno
in tipkopisno varianto
besedila v mapi
Dopisi pionirjev. Morda
je to res besedilo, ki ga je
sestavil otrok, morda pa je
avtorica primorska
obveščevalka **Jožefa
Leban-Planincova**.
Vi 534, var. 535,
var. . Se 89.

Jaz sem mali pionir,
buden sem kot komandir,
puško imam in kapico
z lepo rdečo zvezdico.

Zvezdica ti mila,
ti nas boš rešila,
da ne bomo več pregnani,
da ne bomo več tlačani.

Puška še lesena je,
jaz sem tudi majhen še,
ko pa zrastel bom krepak,
takrat pravi bom vojak.

Kadar velik si vojak,
dolga lahko nar'diš korak.
Puška bo ta prava,
zastava rdeča-bela-plava.

MAŁA PIONIRKA

PUNČKA LE ~~ZNANÉ~~ PANČKAJ
SAJ STRAŽA MEŽI
NA PISMU PA PUNČKA
MIRNO LEŽI

- OTROK!

Mala pionirka

Slovenski šolski muzej,
fasc. 170/16 hrani
tipkopisni osnutek prve
šolske čitanke iz l. 1944.
Na 21. strani je otroško
besedilo, ki mu je nekdo z
roko pripisal naslov,
avtorja "otrok" in narisal
peterokrako zvezdo.
LS IA 201.

Punčka le pančkaj,
saj straža meži,
na pismu pa punčka
mimo leži.

Mojemu očku v partizanih

Neznana avtorica iz
Podsobotina je rokopis
šestikitičnega besedila
z naslovom Hčerka
svojemu očetu v
partizanih poslala
propagandnemu odseku
Briško-beneškega odreda.
Njen rokopis s popravki
in tipkopisni prepis
prvih treh kitic, ki ga je
napravil tovariš Dorjan,
hrani arhiv IZDG, fasc.
291 b/I-9a: BBO.
ZP 432 a, var. 432.

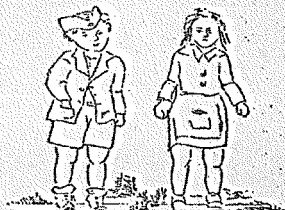
Ata moj je partizan,
nosi titovko z zvezdo rdečo,
se bori za našo srečo,
da svoboden bo Slovan.

O, ko bi jaz fantič bila,
bi ob strani mu hodila,
pa čeprav bi majhna bila,
tudi puško bi nosila.

A sem deklica le mala
in ne morem z njim v gozd.
Zato me mamica uči moliti
za očka in slovenski rod.

Pionirski hoticeh

JAKOČ IN MIKICA ODKRIJETA JERAK.

- 1/ Tu Jakca vam predstavljamo
in pionirko Mikico
doma izpod Gorjancev,
poslala sta nam slikico.

- 2/ Fekoč je Jakca Mikici dejal,
da rad bi vrh Gorjancev stal.
Odide ta takoj oba,
da vrh Gorjancev bi prišla.

- 3/ Menadno Jakca obstoji
in Mikico opozori:
"Glej hrast debel na koncu jape,
bel list na njem ne vleče nase!"

- 4/ Začud. ta oba strmita
k lepaku jadrno divita.
"V mladinskih tednu vsi na delo!"
Prečita Mikica veselo.

Jakec in Mikica odkrijeta lepak

Besedilo neznanega avtorja z ilustracijo ob vsaki kritici je bilo objavljeno v žepnem časopisu mladine novomeškega okrožja Mlada moč, št. 1, 1945, str. 18. Er 432, CT 254, Še 103.

Tu Jakca vam predstavljamo
in pionirko Mikico,
doma izpod Gorjancev,
poslala sta nam slikico.

Nekoč je Jakec Mikici dejal,
da rad bi vrh Gorjancev stal.
Odideta takoj oba,
da vrh Gorjancev bi prišla.

Nenadno Jakec obstoji
in Mikico opozori:
"Glej hrast debel na koncu jase,
bel list na njem me vleče nase!"

Začudena oba strmita,
k lepaku jadno drvita.
"V mladinskem tednu vsi na delo!",
prečita Mikica veselo.

Žabe

Župančičevo otroško pesem Žabe je neznani avtor travestiral v aktualno vsebino. Objavljena je bila sredi septembra 1944 v ljubljanskem satiričnem listu Bodeča neža – list za dobro voljo v težkih dneh, ponatisnjena pa po vojni v Borcu, 1. XI, 1957, št. 7, str. 279. Pl 259.

Rega, rega, rega, rega,
vedno hujša je zadrega,
Rus, Anglež čez mejo špega,
jojmene, kaj bo iz tega.

Kum, kum,
čuj: bum, bum,
sliši se od juga šum.

Kvak, kvak,
glej oblak,
avionov sivih vlak,
breme bomb nam nosi vsak,
nič ne more jim naš Flak.

Rega, rega, rega, rega,
Bog nas reši vsega zlega!

Kum, kum,
proč pogum!

Kvak, kvak,
fiasko tak!

Nagajivka

Besedilo neznanega avtorja je bilo objavljeno v Bodeči neži, listu za dobro voljo v težkih dneh, 1. l, št. 3, 1. 9. 1943. Unikat publikacije hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, P II 1946. Sc V 120.

Bela garda – črna kapa
tinka-tonka-tama.
Kapo je odnesla sapa,
tinka-tonka-tama.
Veter jo v kanal zaluča,
tinka-tonka-tama,
ni več kape – gola buča,
tinka-tonka-tama.
Kaj pa v buči tej je, mama?
Tinka-tonka-tama.
Sama slama, sama slama,
tinka-tonka-tama.

Nova sleparija

Travestijo Prešernove Nove pisarije – delo neznanega avtorja – je objavila Bodeča neža, list za dobro voljo v težkih dneh, 1. l, št. 3, 1. 9. 1943. Publikacijo hrani Narodna in univerzitetna knjižnica, P II 1246. Sc V 128.

Mladec

“Da zdaj – ko že v provinci vsak rovati,
letake vsak Novak daje med ljudi,
ta v belem, oni v plavem nas skopari –
jaz tudi v zbor, ki se bori in trudi,
da s puško brani meje domačije,
se vrniti želim, se mi ne čudi.
Kolega, uči mene umetnije:
kako gardist slovenski boje bije,
obenem pa 'Hosana' Rimu vpije.”

Stražar

“Ak' so gardist postati želje tvoje,
moj zlati uk poslušaj in zastopi,
zapiši trdno ga v možgane svoje!
Če hočeš kaj veljati v našem tropi,
rdečih barv se boj ko hud'ga vruga,
a komunista koj po glavi lopi;
naj borba tvoja bo pravice naga,
resnice nič ne vprašaj, bij po vrsti,
begunski 'vladi' ta bo borba draga.

Če hočeš kot mučenec biti v prsti,
izdajaj, denunciрай in tožari,
da si nedolžen – bomo vpili – v krsti.
Ak' obrek'vati znaš po šegi stari,
v obleki stopi pred Slovence beli
in z geslom: "V boj za vero!" ne skopari.
Z veseljem bodo Lahi te sprejeli."

Mladec

"Mar ne diši to po izdajstvu Jude,
mar nas ne bodo še potomci kleli,
ker svojim bratom s tem zadali bomo rane hude?"

Stražar

"V imenu petih Kristusovih ran
naj se zatre brezbožni partizan!
To klic je danes naše rodne grude.
Če pa kakšen kalin neugnan
le še ne bo sledil besedi pravi
in v tem imenu ne bi šel na našo stran,
postavi predenj se v obleki plavi,
zabrenkaj na jugoslovanske strune:
kako lepo bilo je v Jugoslav'ji,
kako siroto Petrčka v srce presune,
ko sliši v Londonu o težki žrtvi,
ki jo zahteva boj zoper moderne Hune;
pod Krimom da vojščaki niso mrtvi,
ki čakajo, da od zapada sonce vzide."

Mladec

"Bog ti zaplati svèt in uk načrtni,
da uničimo te partizanske gnide
in naši stranki venec zvijemo nesmrtni!"

TEMA

Kam pa, kam, tovariš Frank?
 K'la sestaneh, na sestaneh!
 Kam pa teta Urša, gae?
 K'la sestaneh AFŽ!
 Kam pa, deklica Brena?
 Oh, sestaneh je terena!
 Kam pa stric Maks, kaj niste bolni?
 Sem, a moram na masovni!
 Kam go sehai, ljubi brat?
 K'la xbanje sindikat!

II

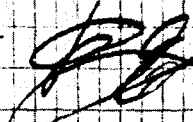
Sonce spat za gorilo je,
 & mrah prhutnil so joje,
 & ute zve se mojna senca,
 traja, traja konferenca.

III

Dolg je, dolg je referat -
 dan je re ho grejo spat,
 narja mlada svet objina.

IV

Kakina pa je bila tema?
 Tema? Tale, ljubiki sladki,
 kaj sestanki bodo kratki!

Tovariš

Tema

Rokopis neznanega
avtorja, zapisan s
črnilom na karirast papir in
nečitljivo podpisan, hrani
Goriški muzej, arhiv
NOB 96.
Tr 60.

Kam pa, kam, tovariš Franek?
Na sestanek, na sestanek!
Kam pa teta Urša gre?
Na sestanek AFŽ!
Kam pa, deklica Irena?
Oh, sestanek je terena!
Kam pa, stric Maks, kaj niste bolni?
Sem, a moram na masovni!
Kam jo sekaš, ljubi brat?
Naš zboruje sindikat!

Sonce spat za goro šlo je,
v mrak prhutnile so šoje,
v ceste žre se nočna senca,
traja, traja konferenca.

Dolg je, dolg je referat –
dan je že ko grejo spat,
zarja mlada svet objema.

Kakšna pa je bila tema?
Tema? Tale, ljubčki sladki:
Naj sestanki bodo kratki!

Možu v ječo

Neznana avtorica,
podpisana s kratico **E. A.**,
je s pričujočim
besedilom ohranila spomin
na zloglasni koprski zapor
v srednjeveški trdnjavi,
ki so jo po vojni podrli.
Besedilo je bilo
objavljeno v TV-15,
št. 25, 25. 6. 1968,
str. 7.
Se 51.

Da sem drobna ptička,
krila bi razpela,
v koprsko bi ječo
urno poletela.

Sedla bi na okno,
milo bi zapela,
možu mrzlo ječo
s petjem bi ogrela.

Da sem zlato sonce,
v ječo bi svetila,
žalost bi trpečim
z radostjo zlatila.

Da sem cvet dehteči,
vonj bi v hlad razlila,
bi cvetela v ječi,
upanje krepila.

Da sem pajek sreče,
lestev bi izpredla,
prislonila k oknu,
iz ječe te povedla.

Temna noč

Besedilo, podpisano z
imenom **Zinka**, je izšlo
v Partizanskem dnevniku,
1. II, št. 140,
29. 5. 1944, str. 4.
Nastalo je po ljudski pesmi
Slovo, ki je izhodišče
številnim, tudi daljšim
(pet- in šestkitičnim)
variantam.
Med avtorji je znana tudi
Marica Trbovšek,
23-letna sekretarka
SKOJ-a, njeno besedilo z
naslovom Zapojtel je
nastalo poleti 1944 v
Savinjski dolini.
Besedilo je uglasbil Pavel
Šivic.
Lo 228, Re 331, Pe 223,
var. Ks 265, Pl 324,
Vo 98, 99, Tr 257,
Gr 81.

Temna noč se je storila,
dremalo mi je oko,
pesmica me je zbudila,
partizani jo pojo.

Zgoraj pesem se razlega
daleč, daleč naokrog.
V srcu pa mi klic odmeva,
kliče v partizanski krog.

Le zapojte partizani,
le zapojte na ves glas!
Vi od nas ste v boj poslani,
zdaj je vaš napočil čas!

Kvišku srca!

Med vojno nastalo
besedilo neznanega
avtorja, podpisanega z
začetnico **K.**, je
objavljeno v Koledarju
Ave Marija,
Chicago, 1945, str. 88.
Ma 51.

Narod! V črnih dneh trpljenja:
Kvišku srca in oči!
Še ti sonce bo sijalo,
še ti dalo lepših dni.

Vigred rožic še trosila
tja na tvojo bo zemljo,
tvoja lipa lepše vzknila,
lepši cvet pognala bo.

Iz krvavih dni dušečih
vstal umit boš in opran
O, zato pa kvišku srca!
Vstaja tvoj veliki dan.

Otrok vprašuje

Besedilo **Aste**
prevzemamo iz objave v
TV-15, Partizanska ljudska
pesem, št. 6,
12. 2. 1969, str. 9.
O avtorici ni nobenih
znanih podatkov.
Se 2.

Zakaj si šla od mene, draga mama,
zakaj v tujino sivo si odšla?
Ne veš, kako sem jaz brez tebe sama,
kako boleost me peče v dnu srca.

Kako bilo tedaj hudo je meni,
ko so iztrgali me iz tvojih rok,
kako so sikali možje strupeni
in bil zaman je moj otroški jok.

Zakaj te ni nazaj, o mama moja,
ko toliko je drugih že prišlo?
Vsak dan po tebi joče punčka tvoja,
ko mrak večerni lega na zemljo.

Le v sanjah k meni še prihajaš –
mrtvaško bled je tvoj obraz.
Le v sanjah k meni še prihajaš –
od slutenj zlih me stresa mrz.

Ho volno predemo.

Del

Ho volno predemo,
borbene pesmice prepevamo,
da hitro mine nam ta čas
ko našo vojsko delamo.

Moji s dobrim srečo delamo
da našim, bratom trpljenje lajšamo,
ko oni nam "svobodo" prinašajo.
Lepo nam delat je zato, ko le na svobodo
mislino.

Ho v sako delo delamo,
le na partizane mislimo
ker nam novi svet ustvarjajo,
in luč svobode prinašajo.

Se tiho, tiho, kolovrat se vrli,
in deklica pri njim sedi,
in v nokah tanke nit drži
in lepe partizanske pesmice prepeva si.

— S. Z. — S. P. —

Gov. Metoda,

Ko volno predemo

Metoda.

Besedilo je, sodeč po
pripisu na robu, nastalo
na Dolenjskem.
Rokopis, zapisan s črnilom
na črtan list, hrani
IZDG, 697 II 2 a.
SM 382.

Ko volno predemo,
borbene pesmi prepevamo,
da hitro mine nam ta čas,
ko za našo vojsko delamo.

Mi z dobrim srcem delamo,
da našim bratom trpljenje lajšamo,
ko oni nam svobodo prinašajo.
Lepo nam je delat' zato, ker le na svobodo mislimo.

Ko vsako delo delamo,
le na partizane mislimo,
ker nam novi svet ustvarjajo
in luč svobode prinašajo.

Le tiho, tiho kolovrat se vrtí
in deklica pri njem sedi
in v rokah tanko nit drži
in lepe patizanske pesmice prepeva si.

Komen

Besedilo primorskega avtorja **Bohuna** (to je morda psevdonim) je verjetno nastalo kmalu po 15. februarju 1944, ko so Nemci požgali kraško vas Komen. Objavljeno je v Koledarju Gregorčičeve založbe, 1946, str. 57. Ma 31.

Domača vas častita, danes razvalina,
podrto vse, požgano, kup pepela,
kjer srca so slovenska cveta,
dehtela lovor sta in veja rožmarina;

po gmajnah jokajo se bratje kamni,
še bolj otožni letos so ciklamni,
vedo le bori, bori samotarji,
da vse se prenovi v svobodni zarji

Nevesti

Olga s Krasa.

Po datumu zadnje pesmi iz avtoričinega rokopisnega zvezka, 24. 6. 1944, sklepamo, da je pričujoče besedilo nastalo poleti 1944.

Rokopis, zapisan s črnilom, hrani Slovenski šolski muzej, fasc. 177–23. LS IA 187.

Cvetela si kot rožica,
v prekrasni vrtec vsajena,
tak ljubljena in draga,
prijateljica blaga.

Dan's pred oltarjem stala
si ti nevesta zala.
Oj kam si oči upirala,
ko si ženina izbirala.

Ti tujcu si srce podala,
gotovo se boš kdaj kesala.
Rodila tujcu boš otroke,
a on ti pustil bo sirote.

Prišel je k tebi tih in plah,
od tebe se je vračal tat.
Saj ukral ti je dekliški cvet.
Le z lic ti izginil je nasmech.

Si sama sebe varala,
ko tujcu si se vdajala.
Zdaj boš hodila križev pot,
ti Lah v nadlego bo povsod.

Od Soče do Volge

Besedilo avtorice
Barbke, ki je nastalo v
vojnih letih na Primorskem,
hrani v rokopisnem zapisu
arhiv IZDG, 647.
Bo 609–610.

Žive naj slovanska plemena,
živi naj nam bratovska kri,
od Soče do Volge naj ena
slovenska zdaj pesem doni.

Čuj, Trst in Gorica ti bela,
čuj, Istra in kraški naš dom,
za vas so nam srca gorela,
ko žugal sovražni je grom.

Sloveniji lovorjev venec
junaška mladina krasi,
ga spleta Beneški Slovenec,
Vipavci in Pivčani vsi.

Glej, Triglav s snežnato glavo,
ki Nemcev ne mara za nič,
bo svobode gledal zastavo,
kar vošči še Bric mu in Čič.

Simonu zdaj struna bi pela,
oddajala glas bi iskren,
bi pesem njegova donela:
"Te vedno Bog živi, Sloven."

Na taboru, dne 28. VII. 1944.

Dragim borcem in borkam!

Sem mlada a vendar se zavedam, kakaj se borijo naši bratje. Nadaljujejo boj naših pradedov, za edinost in svobodo vseh Slovanov. Tudi mi pionirji vam hočemo z vse mi sredstvi pomagati. Rada se udeležim vsakega dela, kar vem da je v pomoč našim hrabrim borcem. Z vso požrtvovalnostjo bom se bolj delala za našo hrabro vojsko. Da bomo čim prej pod vodstvom našega ljubljenega očka marsala Tita prispeli do velike slavne zmage. Vesela in srečna sem, ker smo se otresli fašističnega jarma, še bolj pa se veselim, ker vem da se bomo v kratkem času otresli še svabskih okovov. Tudi ko pričakujemo veselje ga dneva, ko bomo vas z nepopisno srečo pozdravili v našem rudarskem mestu. Takrat pa bomo veselo radikalni pod svobodnim soncem, ker bo tiran iz naše zemlje izgnan.

Kmalu sonce naj obsije
nam svobodne domacije,
saj naš rod ki vdiha v tlaki
vreden je svobode tudi
dragi bratje in junaki!

Pozdrave našim borcem in borkam svobodne fronte!
Bjaminski št II Gretha.

Kmalu sonce naj obsije

Cvetka, pionirka.

Besedilo ima pripis, da je nastalo "na terenu" dne 28. 3. 1945.

S črnilom popisani rokopisni list hrani IZDG, 289 III-5.

Ko 75, Vi 487.

Kmalu sonce naj obsije
nam svobodne domačije,
saj naš rod, ki vzdihuje v tlaki,
vreden je svobode tudi,
dragi bratje in junaki!

Hrabri vitez

S črnilom zapisani
rokopis, podpisan s
kraticama **M. K.**, hrani
arhiv IZDG, 37/6.
Sr 86.

Po cesti gre, drži korak
raztrgan Lah, baje vojak.
Večer je tu, on ma pa čas,
že strumno stopa skozi vas.

Je vrtič lep prav sred' vasi,
v njem pa deklica stoji.
Ma rdeča lička, črne oči,
pri takih se lepo zaspi.

Vojak takoj, ko jo zagleda,
postane tak kot lonec meda;
in "Sinjorina, gospodična,
vi Veneri zares ste slična!"

Ko za roke jo 'če prijeti,
dekle vzplamti v jezi sveti:
"Baraba, lump, ti grinta taka,
premoti res vas ženska vsaka!"

A čakaj, kdo pa zadnjič mulo
je pasel tu in kdo čebulo
na gredi tej je vso populil?
A? Bi te poč'la, da boš tulil!"

In čof! čof! prilete klofuti
od deklice v rdeči ruti.
Ko to stori, v hišo steče,
a Lah poparjen nič ne reče.

Ko pa za njo zapro se vrata,
tako spremeni on se v tata
in hajd čez plot, pa hop! solato,
ker malo je, še kurjo prato.

Tedaj zapoje pekpekpek!
in Italijan spusti se v tek,
misleč: "Le deček, via, via,
oj kje si zdaj, ti mama mia?"

Dekle od smeha nič ne more:
"Tu maš sedaj pozdrav iz gore!
Si kral čebulo, kure, grah,
zdaj za teboj kadi se prah!"

Tako bežijo Italijani,
če ropotajo partizani;
samo tedaj junaštvo rabi,
če gre za boj pri kaki – babi!"

Uspavanka

Besedilo neznane avtorice, ki se je podpisala **Gorenjka**, je bilo objavljeno v Naši ženi, Gorenjska izdaja, 1. II, št. 5, 6. 1. 1944, str. 5. Šo 217.

Spavaj, sinko moj predragi,
nina, nana, no...
Tiho sveti mesec blagi
v tvojo zibelko.
Pravila bom zgodbe čudne,
pela pesmico,
le zapri mi očke trudne,
nina, nana, no...

Sava teče po skalovju
v daljo mi hiti,
Nemec stika po gorovju,
divje nož vihti.
Očka tvoj odšel je v borbo,
čuva te srčno,
spavaj, malček moj, spokojno,
nina, nana, no...

Tudi ti – kot iz kremena –
stavil se boš v bran,
vrgel puško čez ramena,
zgrabil bombo v dlan.
Bojno torbo bom obšila
s svilo ti mehko;
spi, ljubezen moja mila,
nina, nana, no...

Ti junak boš po postavi,
v duši partizan,
zvesti sin ti očetnjavi
boš iz srca vdan.
Jaz pa bom točila v noči
solzo za solzo;
spavaj, angel moj, ne joči,
nina, nana, no...

Sveto sliko dala tebi
bom tedaj s seboj,
da jo nosil boš pri sebi,
molil k njej pred boj,
da boš v gneči pred sovragi
pomnil mamico;
spavaj, sinko moj predragi,
nina, nana, no...

Jeseniški pionirji

Brona.

Tipkopis besedila hrani
IZDG, 697 I I č.
SM 567.

Naš komandant, tovariš Jaka,
to vam je pa postavca taka!
On nosi puško brzostrelko,
mar ne verjameš, mali Veljko?
Pa še za pasom opasač,
nož in pištolo za okras!
A kaj šele, ko postroji
junaško, hrabro četo ti:
rdeča lička, bistre oči,
korakamo, da vse strmi!
Na naših glavah titovke
in puškice nabasane
so že tako izdelane,
ko prave b'le bi risance.
Napeljemo tud' telefon
obveščevalcu, ne zastonj.
Imamo bunker in kanon,
strah in trepet sovražnikom!
V posesti tud' dva lagerja,
kje sta - je konspiracija...
Se gremo često partizane,
ne zvejo niti naše mame
za skrite steze in poti.
Vsak pionir možat molči. -
Še kar se redno zbiramo
"Pionirja" vnet' študiramo.
S "flakerji" se smučamo,
da več jim smučk polomimo.
Še nekaj je, kar vsak ne ve:
Zastava TITA je že skrita,
velika zvezda gor prišita
in vsa še zvita komaj čaka,
da vojska naša prikoraka...
Tam stali bomo tudi mi,
pionirji - Jeseničani
in srečni bomo vzklikali:
"Živeli vi, rešitelji!"
Zdaj bomo spet zadihali,
svobodo zlato uživali!

V noči

Živko Rape-Jakec,
16–17-letni gimnazijec,
padel 27. 10. 1943
pod Veselo goro, zadet od
belogardistov in Nemcev.
Besedilo je bilo objavljeno
v ilegalnem dijaškem
listu Fajfa, 1. l. št. 6,
2. 3. 1943. Živkovi
tovariši iz Učiteljskega
doma, kjer je Fajfa
izhajala, domnevajo, da
bi bil avtor lahko tudi
dijak **Savo Mlekuž**, ki
je konec l. 1944 padel pri
napadu na Kočevje,
čeprav je imel prvi več
pesniškega v sebi.
Izvirni tipkopis glasila
hrani Slovenski šolski
muzej, inv. št. 1304/3.
LS IA 180.

V tišino je zamolklo zabrnem udar na uri,
na sveči plamen plaho je zatrepetal.
Kot da samote se boje, so se zganile duri,
krik nočne ptice od nekje je pribežal.

Laški mlini

Janez Krhne, 57-letni
gostilničar v Vipavi.
Besedilo je nastalo
l. 1941 v Vipavi.
Kasnejši zapis pesmi
hrani avtorjev sin S. Krhne.
Tr 129.

Mlini, mlini, le meljite,
klasje v moko nam drobite,
al mi smo polja, nismo klasje,
mi nismo vsakoletno rastje.
Mlini! polj ne izmeljete nikdar.

Padlim borcem

Janez Krhne, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941–1945 v Vipavi.
Rokopisni prepis pesmi
hrani avtorjev sin S. Krhne.
Tr 183.

Po gorah, hribih so grobovi –
izkopal ni jih grobokop,
očetov naših tam sinovi
življenje dali za naš rod.

Duhovnik ni jih blagoslovil,
slovo od njih nikdo ni vzel,
na grobih teh nikdo ni molil,
nikdo jim pesmi ni zapel.

V grobovih teh spe mučeniki –
rešili so zasužnjen rod.
Ti bodo naši zdaj svetniki
in k njim bo molil prosti rod.

"Groze čas"

Naj svet postane je umaz grozan,
da vse planjane gre,
na njem gori in teče kri,
je kuga in gorje.

Rosegel nas je groze čas,
povezel je vsake grozi,
kajti vlogar vrt in kranje smrt,
na svetlo je postan.

Prerad roador, kivar pomor,
vsi maršali kipe;
kot hi pekel na svet prišel.
svojimi volji besnet.

Djavalu moliti le s grozom kri
kamenjati preliče kurt.
So muke, stoh in volje, iph,
teptam je blagi int. 126

Glasar bahar, biril kivar,
svetovni tolovaj!
in volje, kurt ki kila doni:
gorje, kivarvi amaj!

Do si bahar, da bo izgovor
mered in slo s svetom.
blodas ki sam, postati ki nam
kamel je diti pekel.

Če rojen duh je slep napred,
nisi ni pravice mor,
bleede ga in smede ga
kaj keme gospodars.

Ščiteto sam doli vseh dan
tvo grozi kosi ljudem.
tehi sme svetlo gorje,
a vate le pred nam.

Glavnijsa avgerenjena,
kivarvi, volja te!
kivar ki vse postige, sre?
Kaj narad nas kipi!

Kie fantje ste in kije moze?
Ste volja in s grozeli.
To nas kipi, kakt grozi
po kaktovih domah.

En druzi ni ubogi vrt,
ki polnoljani ste,
vse grozi svet je bladi glad.
Eti kelo se vime se?

Se duhi plavi, sre oganj, kiti
in grozi kakti rod.
Oh, kakt grozi in kare domov
kaktovih domah, sirt.

Dvlat je vate. Blzel je vrate
vsevoljani je svet.
Ere kakti per kakti goji,
dane vate vate sirt.

Marcel Blatit mure je ime,
s kaktovih in kaktov,
ki vate vate in vate postan
in kaktov in kaktov. 128

Groze čas

Blaž Mavrel, 45-letni kmet.
Besedilo je nastalo v zimi 1942/1943 na samotni kmetiji na Strojni pri Prevaljah. Rokopis, zapisan s črnilom v dvajsetlistni zvezek, je l. 1955 avtor sam izročil Muzeju ljudske revolucije Slovenj Gradec. Am 110, var. Se 209, Pl 139.

Na svet poslan je zmaj grozan,
čez vse planjave gre,
za njim gori in teče kri,
je tuga in gorje.

Zasegel nas je groze čas,
pozval je bojni grom,
zdaj vlada črt in žanje smrt,
na svetu je polom.

Povsod razdor, krvav pomor,
vsi narodi trpe;
kot bi pekel na svet prišel,
sovragi zdaj besne.

Ljubav molči, le v gnevu kri
zemljan preliva krut.
So muke, stok in solze, jok,
teptan je blagi čut.

Glavar bahav, birič krvav,
svetovni tolovaj!
Iz solz, krvi ti klic doni:
Gorje, krvavi zmaj!

Pa se bahal, da boš izgnal
nered in zlo s sveta.
Zlodej ti sam, po tebi k nam
zavel je dih pekla.

Če rojen duh je slep napuh,
mu ni pravice mar,
obsede ga in zmede ga
koj teme gospodar.

Nešteto ran deli vsak dan
ta grozni čas ljudem.
Teži srce sveta gorje,
a naše le predvsem.

Slovenija zagrenjena,
krvava, solzna ti!
Vihar-li vse pobije, stre?
Kaj narod naš trpi!

Kje fantje ste in kje možje?
Na vojski in v grobeh.
To nas teži, kako grozi
po žalostnih domeh.

In drugi vi ubogi vsi,
ki odpeljani ste,
vaš grenki svat je beli glad.
Li kdo še vrne se?

Se duh plaši, zre ogenj, kri
in naš trpeči rod.
Oh, kaj grobov in brez domov
pohabljenec, sirot.

Dušec je zrak. Objel je mrak
prosvetljeni ta svet.
Srce drhti pa up goji,
da sonce vzide spet.

Mavrel Blaže mu je ime,
s koroških je brdin,
ki srčnih ran je ves bolan
to spisal za spomin.

V maju 1941

Maks Pevcin,

16–17-letni dijak.

Besedilo je nastalo maja 1941 doma v Šoštanjju.

Avtor ga je s črnilom zapisal v zvezek, ki ga še danes hrani.

ZP 103.

Dež na blatne ceste lije,
skozi dež zvonov mrtvaških
glas v pretrganih se sunkih bije.

V času tem prav vse z ljubeznijo se brati,
v meni pa je ko v zvonovih vaških,
ki govore, da tam nekje spet plaka bedna mati.

Na pomlad 1942

Maks Pevcin, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
spomladi 1942

v Šoštanjju. Rokopis,
zapisan s črnilom v
zvezek, hrani avtor
ZP 111.

Sonce sneg topi,
teloh kraj gozda cveti,
vran na polju kriči.

Dete v mlakah se igra,
o pomladi jez šumlja,
zrak v sinjini trepeta.

Sonce sneg iskri,
na deski črni pa letak visi,
tam žena z otroki stoji,
pretežko v dlani
iht, iht...

Dekletu v spominsko knjigo

Maks Pevcin, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1942 v
Šoštanju. Zapisano je
v spominsko knjigo
Vidi Novakovi, preden
je bila z družino
odpeljana v internacijo.
Rokopis hrani avtor.
Pr 107.

O ljubezni iz davnin,
o večerov šelestenju,
o mladostnem rad življenju
bi zapisal ti v spomin.

Sanje vse so to nekdanjosti,
v nevmitev potopljene,
kakor pesmi pozabljene
v težki so sedanjosti.

Raje zgodbo bom povedal ti
o črvivem križu na poljani,
zemlji sveti razdejani,
kjer trohne telesa in kosti.

Posvetilo na sliki

Zmagoslava Židanik,
delavka v Milanu.
Besedilo je nastalo v
aprilu 1941, kmalu po
napadu na Jugoslavijo,
v Milanu.
Avtorica ga je napisala
na listek in ga skupaj s
svojo fotografijo, ki je
bila posneta prav
6. 4. 1941, nekaj
mesecev pozneje podarila
organizatorju OF. Besedilo
si je zapomnila, saj si ga
je ponavljala v odločilnih
trenutkih med vojno. Ko
je po vojni dobila
fotografijo nazaj, je
posvetilo zapisala na
hrbno stran.
Re 172.

Nasmeh velja svobodi,
ki vzknila iz naše bo krvi,
velja življenju nove dobe,
ki kujemo ga mi!

Žalostinka od prvega partizana

Ana Kostanjevec,

70-letna kmetica. Pesem je v Prelesju zapisal dr. R. Hrovatin oktobra 1951. V antologiji Partizanska ljudska pesem, 1970, je urednik Črtomir Šinkovec v opombah navedel, da jo je po napevu stare nabožne pesmi avtorica Brodarjeva mati najprej zapela Vidi Brest. Objavljena pesem je za štiri vrstice krajša od te, ki jo je zapisal Hrovatin, in posamezne vrstice so v njej postavljene v drugačnem zaporedju. Zapis v zvezku hrani GNI, dr. R. Hrovatin, SEM teren ó Mokronog. Va 4.

Brž tovar'ši se zberimo,
v temne gozde jim zbežimo,
ki je prišu Italijan,
da zatira dan na dan.

Ko smo skupaj se izbrali
in smo se premišljevali,
kam naj se obrnemo,
da življenja varni smo.

Ko smo od doma se mi podali,
žalostni smo vsi postali,
ki nam pravijo tako,
da ne smemo več domov.

Pa Bog oče se nas usmili,
da tega Laha bi se znebili,
pa bo prišlo spet tako,
da bomo lahko šli domov.

Če se pa Bog nas ne usmili,
mi bomo v hosti smrt storili,
tega kriv bo sam Talijan,
gorje mu bod' na sodni dan.

Retenjsko polje

Preprosta priletna ženica
Alojzija Hlebčar iz
Retenj je l. 1966 poslala
rokopis svojega besedila
v tonu starih ljudskih pesmi
uredniku založbe Borec
Črtomiru Šinkovcu.
S posnetkom njenega
pisma, v katerem avtorica
pravi, da "ne morem
molčati, da bi naši talci
ne prišli v pozabo", je
bilo objavljeno v TV-15, v
rubriki Partizanska ljudska
pesem, št. 11, 21. 3.
1967, str. 6.
Se 66, Pl 113.

Leži, leži ravno polje,
ravno polje kriške zemlje.
Po polju hodi žalostna
prelepa mlada deklica.
Po polju hodi, govori
in solzne črne ima oči.
Imela je fanta lepega,
prav lepega mladeniča,
ki dal fašistom je glavo;
zato ji je tako hudo,
zato se ji oko solzi,
ker več ljubezni prave ni.
Na polju v Retnjah fant njen spi,
na slave klic se ne zbudi.

Leži, leži ravno polje,
po polju bela cesta gre.
Ob cesti spomenik stoji,
ki nas spominja groznih dni,
ko talce pripeljali so,
na cesto jih zmetali so
in vsi življenje dali so
za mir, ljubezen, svobodo.
Če te zanese mimo pot
i ti se spomni teh grozot,
o spomni se na talce te,
ki tukaj v grobu mirno spe.
Za nas življenje dali so,
za nas, za mir, za svobodo.
Zato pa ti, gorenjski rod,
ne zabi nikdar teh grozot,
ne zabi na tovariše –
za nas so žrtvovali se.
Četudi truplo jim strohni,
Slovenija vedno jih slavi.
In zve naj tudi širni svet,
da tukaj spava lepi cvet,
da mi bili smo izseljeni,
domovi nam požgani vsi –
zato pa Retnje, draga vas,
ne zabi talcev mi nikdar!

Domači gaji...

Naj pesmi bodo nam domači gaji
v katerih vrhine cvetó, rezede
in pestrobavni cveti, slovstva vede
slovenske le-besed ne tujih kraji.

Nas' jekik svet, naj b' gospôdi, raji,
prerókov nočejo iz svoje srede
slovenske zapostavljene besede,
ki domačim predaja jo utaji...

Kdor narod svoj, jekika ne spoštuje,
ki mati proa ga je naučila
in njega vso lepoto mu odknila

naj vé, če se pred svetom ga sramuje,
da si, odpadnik, v lastno skledo pljune,
nevreden, da ga mati je rodila!

(7. septembra 1941)

Domači gaji...

Slavko Wester, 18-letni
dijak šestega razreda
realke, odšel v partizane
22. 10. 1941, umrl
31. 10. 1941 zadet s
strelom iz puške, ko je
čistil orožje.
Besedilo je nastalo
septembra 1941 v
Ljubljani. Zapisano je s
črnilom v zvezek Pesmi.
Rokopis hrani avtorjeva
mati.
SM 2214.

Naj pesmi bodo nam domači gaji,
v katerih vrtnice cveto, rezede
in pestrobarvni cveti, slovstva vede
slovenske le - besed ne tujih kraji.

Naš jezik svet naj bo gospôdi, raji,
prerokov nočejo iz svoje srede
slovenske zapostavljene besede,
ki domačin predaja jo utaji...

Kdor narod svoj, jezika ne spoštuje,
ki mati prva ga je naučila
in njega vso lepoto mu odkrila,

naj ve, če se pred svetom ga sramuje,
da si, odpadnik, v lastno skledo pljuje,
nevreden, da ga mati je rodila!

Padajte, padajte

Bojan Ajdič, 20-letni učitelj brez zaposlitve. Besedilo je nastalo novembra 1941 v Ljubljani. S svinčnikom zapisani rokopis hrani avtor.
Ma 23.

Padajte, padajte
bele snežinke,
padajte, padajte
v moje srce.

Zastrite, zastrite
pogled na golazen,
prekrijte, prekrijte
prikazen
krvavih krvnikov
morilcev...

Anton Potočnik,
62–63-letni ravnatelj
osnovne šole
v Podstredi, zaradi
sodelovanja v OF je bil
skupaj s sinom ustreljen v
Mariboru 4. 11. 1942.
Besedilo je bilo po vojni
dvakrat objavljeno v
tedniku TV-15 v rubriki
Partizanska ljudska pesem,
prvič v št. 8, 28. 2.
1967, str. 5, drugič v št.
47–48, 25. 11. 1976,
str. 7. Prvič ga je
spremljala prošnja
urednika Črtomira
Sinkovca za podatke o
pesmi in avtorju, ki jih je
za drugo objavo v isti
rubriki urednik dobil. Tako
se je izkazalo, da
besedila ni spodbudilo
še le okupatorjevo
požiganje kozjanskih vasi
v l. 1944, temveč je
nastalo že kmalu po
začetku vojne v letu 1941
ali 1942. Objavi se
razlikujeta le v naslovih:
drugič objavljeno besedilo
je urednik naslovil Veper in
volkulja.
Se 104, Kl 258.

Strašno se gorje razlilo
po nesrečnem je Kozjanskem.
Kaj so znova turške trume
vdrle ropat in požigat?
Niso vdrle turške trume,
vdrl je divji nemški veper
in od juga krvoločna
vdrila rimska je volkulja.
Lačne so zveri planile,
trgale so te na kose
in ti toplo krvco pile,
narod bedni moj kozjanski,
narod bedni moj slovenski.
Tvoja tiha bela sela
so samo še pogorišča.
Kdo te bo pogina rešil,
kakšen čudež pričakuješ?
Zadnjo uro ti nasilnik
je zazvonil – ne odzvonil.
Čudo res je nastopilo.
Golorok se uprl je narod,
v boj je stopil neenaki.
Malodušje umaknilo
se junaštvu je in veri,
neporušni veri vase,
hlapčevstvo svobodoljubju.
Oživel so gozdovi.
Po Bohorju, po Kozjanskem
bije borba se srdita,
boj na smrt in na življenje.
Združil narod se je v stiski.
Kleno zmo je ostalo,
pleve je vihar odnesel.
Kdor je čast, ime ohranil,
kdor ostal je zvest v preizkušnji,
mu je zasijalo sonce,
sonce zmage in vstajenja.
Zvon mrtvaški več ne klenka,
k prazniku povsod pozvanja.
Čas preklal se je na dvoje:
zbežal tuji je nasilnik
in premagan je zatiralec.

Sam si zdaj krojiš usodo,
pot gradiš v prihodnost lepšo,
vedno dalje, vedno više.
Omahljivec in dvomljivec
nikdar ne dospe do smotra,
borec le doseže smoter.

Na fontani

Lojze Rukli-Kmetič,

26–28-letni tekstilni delavec, organizator OF, ranjen in izčrpan umrl v Dachau 29. 4. 1945. Besedilo je nastalo jeseni 1941 v Starem selu, ko se je že govorilo o partizanih. Tipkopis hrani Marta Pahor. Bo 436.

Nocoj na fontani skrivnostno šumi
in luna srebrna v njej se topi
in luna srebrna v njej se smehlja,
li mari poslušaj, kaj voda šumlja?

Še v meni se zgane, se v vodo ozrem,
da tajno šumljanje od vod izvem.
In čul sem kot neki prebujeni glas,
ki plaval je tiho, pokojno čez vas.

Dovolj je, dovolj je že teklo krvi,
žalosti, tuge in joka, skrbi.
Sovražnik svobode bo strt, poteptan
in jutri zasine že svobode dan.

Trpin bo trpinu podajal roko
in brat si bo brata objemal srčno.
Narodu narod prisegal bo zdaj,
iz pekla na zemlji si ustvarimo raj.

Skoz tiho vasico fontana šumlja
in mesec srebrni v njej se igra.
Poigrava mi v duši prikrita radost,
da zor se zasvita, moj narod bo prost.

Prižemi me k sebi tesno in tesneje

Lojze Rukli-Kmetič,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v
letih 1941–1943 na
Kobariškem. Tipkopis hrani
Marta Pahor.
Bo 439.

Prižemi me k sebi tesno in tesneje,
mi stisni iz duše vso trpko bolest;
pobožaj prav mehko trudno to pest,
ljubica, ublaži ti kruto trpljenje.

Glej, zemljica moja in tvoja je prazna
in z našo krvjo prav vsa je polita,
bol in sramota čez njo se podita
in jo bičata v gnevu, da je že vsa blazna.

Srce se mi krči, v bolesti se vijem
in kletve strahotne duša mi snuje;
in čaka, da zemlja sovraga izpljuje,
da v tvojem naročju potem se počijem.

Si bila to ti, ki luč si prižgala sred temne noči?

Lojze Rukli-Kmetič,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941–1943
na Kobariškem.
Tipkopis hrani Marta
Pahor.
Bo 441.

Si bila to ti, ki luč si prižgala sred temne noči?
Glej, duša nalahko mi je vztrepetala,
kot v jutru pozdrav si se mi nasmejala;
Si bila to ti, ko zarje sem gledal iz tvojih oči.

In roka je moja v tvojo omahnila
kot veja, ko strese je veter v stran,
prav lahko in nežno ulovila si dlan,
brezglasno si dušo v omamo ovila.

In tisti čas znal sem, da to si le ti,
ki daješ moči mi za borbo življenja,
in vem, da sledila mi boš do vstajenja,
s poljubom prisegla sva sredi noči.

Poslednji pozdravi

Lojze Rukli-Kmetič,
(glej spredaj). Besedilo je
nastalo v letih
1941–1943
v Starem selu na
Kobariškem.
Tipkopis hrani Marta
Pahor.
Bo 444–445.

Še en pozdrav zvoni, doni,
njih mili glas čez vas hiti.
Otožno z lin din, don pojo,
din, don zdaj naše je slovo.
Din, don, din, don še glase te
naj vsak vtisne jih v srce,
poprej kot gremo v črni grob,
ti čuj nas zadnjič, narod - rob.
Let dvesto poje vam ta glas
in verno čula ga je vas.
Pradedje, dedje in zdaj vi
ste čuli verno nas vsi.
In če smo peli vam srčno,
ste z nami peli vi glasno.
In če smo jokali na glas,
je z nami jokala vsa vas.
A ko grozilo je nebo,
v skrbah zašlo je k nam oko.
In glas naš, prošnja do neba,
je upe vlila vam v srca.
Naš glas v nesreči je glasnik,
glasnik in tudi tolažnik.
Do danes narod suženj - rob,
odpre se zapečaten grob,
in vstaneš kakor velikan,
ni daleč din, dan, don tvoj dan
in spet tu v linah pel bo glas
din, don, din, don ti srečna vas.
Pozdrav poslednji, ti moj dom,
ti vas, ti narod, don - don - don.
Poslednji zvoki kot v glavo
so padali trdo, trdo...
In vsaki don kot meč v srce,
skrivaj je vsak otrl solze.
Skoz zastor tam na nebu žar
ublažil v dušah je vihar.
Čez vas pa njih odmev glasan
je klical vsem: na plan, na plan!

Pozdravi "Batjuške"

Lojze Rukli-Kmetič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1941–1943 v Starem selu
na Kobarškem.

Tipkopis hrani Marta

Pahor.

Bo 430.

Čujte pozdrave iz zemlje "Batjuške".

Veter ledeni mi udarja v obraz;

se rišejo v oknih rože ledene,

v lice ledeno udarja njih mrz.

V duši je toplo! Se sklanjam globoko,

nad sabo in v dalje oko se lovi

in vidim tam zarjo, rdeče krvavo

nad belimi polji v sijaju žari.

In bliže in bliže prihaja "Batjuška",

pozdravljen, in veter zapiska skoz vas.

Izza hriba pa sonce krvavo vstaja,

v tihi radosti rdi mi obraz.

Talci

Aladin Lanc, 24-letni

akademski kipar in

slikar, med vojno poslan

na prisilno delo v Težno,

od koder je pobegnil v

Gradec. Besedilo je

nastalo oktobra 1941 v

Šoštanju ob streljanju

prvih talcev.

Izvirnik, zapisan s

svinčnikom v zvezek,

hrani avtor.

PI D 102.

Kot zid ob zidu so obstali

deset korakov od cevi.

Deset korakov do cevi

zrli smrti so v oči.

Srepe cevi, srepe oči,

in polne težke so cevi

in polne težke so oči.

Rafal in krik –

in prazne, votle so cevi

in prazne votle so oči.

Glad

Aladin Lanc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941–1945. Avtor ga je
zapisal po spominu
l. 1978.
Pl D.

Glad,
glad –
Dete v materi umira!
Kruha, kruha!
Zemlja usta lačna na stežaj odpira,
prazna usta,
votla usta,
gluha, črna, gladna usta.
Glad, glad, glad.

Belokranjska mati prosi sonce

Barbara Husič,

68-letna kmečka žena
iz Velikih sel pri
Adlešičih.
Narek za sinom, padlim v
partizanih, je avtorica
privotno zapisala v
belokranjskem narečju.
Besedilo je izročila
skladatelju in pevovodji
Maksu Pirniku, da bi ga
uglasbil. V knjižni jezik
prestavljeno besedilo je
bilo objavljeno v
Slovenskem poročevalcu,
l. V, št. 18, 12. 7.
1944. V Zgodovini
slovenskega slovstva VII,
str. 132, je Viktor Smolej
priobčil faksimile
izvirnega rokopisa.
Vi 226, Se 175.

Belokranjska mati prosi sonce,
naj pozdravi,
naj pozdravi njenega sina,
sina partizana.

Sonce moje,
sina mi pozdravi,
sina partizana,
in ga vprašaj,
po kateri poti pride.

Ko bom znala,
po kateri poti pride,
bom ob poti rožice nasadila,
rože bom ob poti posejala.

Balada

Besedilo **Petra Hribarja**
je bilo objavljeno v
Borcu, 1. XXIX, št. 2,
str. 100.
PI 373.

V senci cerkve črna vrsta,
na baretkah bela smrt,
na baretkah bela smrt –
vodi jih črnih iz Trsta.

Sveti mož, kaplan v ornatu
jim podeli blagoslov:
"Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!"

Odkoraka črna vrsta
z blagoslovom iz vasi,
za sledjo črnih iz Trsta
vodi jih, a sled je kri.

Mlad kurir se skriva v travi,
ranjen išče pomoči,
bela smrt se nadenj spravi,
biča ga vse do vasi.

So na smrt ga obsodili –
bičan bil je, opljuvan,
mrtvemu oči staknili
v imenu Kristusovih ran.

Sveti mož, kaplan v ornatu
jim podelil blagoslov:
"Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!"

Slovenskim žrtvam v Trstu

Franč Šuligoj, 42-letni
soboslikar.
Besedilo je nastalo
23. 10. 1941 pred
drugim tržaškim procesom.
V arhivu IZDG, 565/VIII,
hranijo rokopisni zapis
besedila v zvezku
neznane zapisa
s Tolminskega.
Bo 527.

Čuj, morje ti Jadransko,
zakaj tako molčiš?
Ti morje velikansko,
ti z nami se solziš.

Naš narod poteptani
v bolesi se topi,
pod tujimi nogami
sramotno krvavi.

Življenja darovana
za dom in za prostost,
za narod žrtvovana
zavedna njih mladost...

Hrastje se poklanja
in lovor se blesti...
Le burja se poganja,
v junake se reži.

A burja bo minila,
pomlad nam zadehti,
svoboda nam vzknila
iz srčne bo krvi.

Ko prosto bo domovje
oklepov, sužnosti,
odeto bo grobovje
s cvetjem hvaležnosti.

Skrita v pričakovanju

Albin Čebular, 41-letni učitelj in pesnik. Besedilo je nastalo l. 1941 v Gornjem Logatcu. Avtor ga je poslal v pismu prijateljici Katki Zupančičevi, ta pa ga je s spremno besedo objavila v Ameriškem družinskem koledarju, Chicago 1942, št. 107. Ma 33.

Ranjenci so zdihovali
na kamnitih ležiščih,
ranjenci so kričali
na razbitem železju
in tulili na drdrajočih trenskih vozovih,
ranjenci z zevajočimi, dolgimi, širokimi ranami,
od katerih je krililo ožgano višnjevo meso,
ovaljano od raztopljene ilovice,
s peskom posuto
in pokrito s strjeno krvjo.

Kaj, ko bi bilo raztrgano samo meso,
ali prebite in zmlete so tudi kosti.

Oj vročina,
oj mrzlica,
oj neznosna bolečina.

Izgličasti drobci so se ob vsakem premiku
še bolj zapičevali
in še večje bolečine zadali,
ob vsakem premiku bolj strupena bolečina.

To je skelelo,
to je peklo,
to je bolelo.

Ranjenci so vpili
drugi od prevelikih bolečin nezavestni ležali,
vozovi pa so neusmiljeno preko čeri drdrali.

Zakril sem si z rokami oči

Albin Čebular, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1941 v Gornjem
logatcu. Avtor ga je poslal
v pismu prijateljici Katki
Zupančič v Ameriko, ki
ga je objavila v
Ameriškem družinskem
koledarju, Chicago 1942,
str. 107. Okupatorjeva
cenzura je pismo s
pesnimi spregledala.
Ma 34.

Spi še poljana v mladem jutru.
Bele hiše slone ob cestah, vgreznjene v zelenino
mesečine kakor zlatoruna jagnjeta,
pravljice v svatovskem oblačilu.
V njih polegajo leta dela in smeha.
Kadarkoli gredo mimo njih žarki sonca,
se zazibljejo na vejevju jablan.

Vstaja poljana v mladem jutru,
na halji ji že posedajo strjene kaplje,
vasi se opotekajo, trgi ženo vik
in trepet ovija mesta.

Pijani jekleni ptiči so zarezali
se nad tanki v ozračja.

Trepetajoče jutro

Albin Čebular,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v
Gornjem logatcu l. 1941.
Avtor ga je poslal v pismu
prijateljici Katki Zupančič v
Ameriko, ne da bi ga
zasegla okupatorjeva
cenzura. S spremno
besedo Zupančičeve je
bilo objavljeno že l. 1942
v čikaškem Ameriškem
družinskem koledarju,
str. 107.
Ma 35.

Tam doli pred ograjo kakor pribiti stoje
in si ne puste zavezati oči.

Bron udarja,
megle vstajajo,
na goro odhajajo
in svit prihaja vedno bliže.

Strašni so v pričakovanju.

Čez plotove se vlečejo ljudje,
prikazujejo se v vedno večjih navalih,
v vedno večjih ritmih.

In stotnik je prasn timer z mečem,
svinčene krogle so jim razklale lobanje
ter zabile možgane v steno,
kjer so neizbrisni še danes.

Očetu v spomin

Draga Ulčar-Sonja,

17-letna sodelavka OF.

Besedilo je nastalo

l. 1941 doma na

jesenicah ob misli na

očeta, ki so ga Nemci

že junija 1941 zaprli v

begunjske zapore.

Rokopis hrani avtorica.

KI 129, Sc D 19.

“Graščina stara, kako pohotna si postala;
kaj storili so ti ti ljudje,
da si jih v okove vse okovala?”

Kaj storil ti je oče moj,
da si ga v sive stene zajezila,
mučiti od Nemcev si ga ti pustila?”

“Vem, da ničesar ni mi storil oče tvoj,
a pomagati mu jaz ne morem,
moje stene bojijo se ječanja.

Sem le graščina stara,
ki bi rada vsem pomagala,
stene sive strla bi, da svobodni bi postali vsi.”

Kje so fantje in dekleta,
kje so hišice lepe,
strašna vojna vse uzele
in uničila to vse.

Ko bi naši rajni prišli,
bi sočutno klicali,
tu so naši žulji bili
ki so se vpepečili.

Ko pa trombe glas zapoje,
zemlja naša v prah adrobi,
takrat naša naj patrona
da v dom očetov bi prišli.

Kje so fantje in dekleta

Alojz Korošec, 46-letni mizar in kmet. Besedilo je nastalo pozimi 1942/1943 v Kožljeku na Notranjskem, ko so Italijani to vas požgali. Avtorjevo interpretacijo pesmi po napevu Domovina, domovina moj mili kraj in rokopis besedila hranijo avtorjevi svojci. SM 1541.

Kje so fantje in dekleta,
kje so hišice lepe,
strašna vojna vse vzela
in uničila to vse.

Ko bi naši rajni prišli,
bi sočutno klicali:
"Tu so naši žulji bili,
ki so se upepelili."

Ko pa trombe glas zapoje,
zemljo našo v prah zdrobi,
takrat naša daj patrona,
da v dom očetov bi prišli.

Pomlad 1942

**Milanka Ivanovič-
-Janša, Aleksandra,**

18-letna članica jeseniškega
mestnega komiteja SKOJ-a.
Besedilo je nastalo
l. 1942 na Hrušici v
spomin na talce, ki so
jih ustrelili 26. 7. 1942 na
Belem polju pri Hrušici.
Tipkopisni zapis besedila
hrani avtorica.
Šo 81.

Preko brstečih trat,
čez polja osamela
je dihnila pomlad.
Na oknu rdeča roža je vzcvetela
in z njo igra se žarek zlat.
A prav v to kipečo rast
v tisti sončni zlati dan
kot grenka solza je kanila kaplja pelina.
O, Domovina!
Poglej poslednjič jim v obraz,
že jutri jih bo črna zemlja krila.
Otožno njih pogled strmi
preko naperjenih cevi – v pomladni dan.
Povelje. Streli ostri
odmevajo v dolini ozki,
odbijajoč se od strmih sten Mežaklje
se vračajo do njih, ki mrtvi
so onemeli za vasjo.
Zakrili sonce so oblaki,
med svetlo, nežno so zelenje
razlezle mlake se krvi.
V belem mestu že vise letaki
in dolga vrsta je imen na njih.
Molče jih čita dekle mlado, vse polno slutenj zlih.
A hip nato že poln groze
iz ust iztrga se ji krik:
Moj brat!
Krvavo spušča sonce se v zapad.
In topli veter veje čez dobrane,
molitev tiho čez grobove
ustreljenih talcev šepeta.

Viharna noč

**Milanka Ivanovič-
-Janša, Aleksandra,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 ob smrti sestre

Silve, partizanke Darje, ki

je padla 8. 2. 1944,

obkoljena v mlinu -

- partizanski tehniki - v

Veštru pri Škofji Loki.

S črnilom zapisani

izvirni rokopis hrani

gvtorica.

Šo 83.

Viharna noč. Dež lije, blisk grmi, okrog nas
jeklen obroč.

Na levo, desno – oh, saj vem,
nikjer izhoda ni.

A rana me vse bolj in bolj skeli
in pred očmi se mi megli.

O mama, daleč si zdaj ti!

V daljavo zrem:

pomladni dan. Svoboda je!

Od sonca so ožarjeni oblaki,

po beli cesti pa done koraki

in z mlado vojsko stopam tudi jaz.

A tebi mama sreča sije čez obraz.

In tu?

Viharna noč!

Jeklen obroč – ki iz njega ni poti!

Avgust 1942

Vali Strban-Uma,

30-letna korespondentka
in knjigovodkinja v
Eiffeljevi tekstilni tovarni,
sodelavka v kulturno-
literarni skupini.

Besedilo, ki je nastalo
avgusta 1942, je iz
zbornika Setev, 1943,
str. 7, prevzel propagandni
oddelek GŠ za Slovenijo
v izbor pesmi in proze
za naše prireditve,
I. Recitacije, april 1945,
str. 80. Tipkopis izvirnika
hrani arhiv IZDG,
697 VI 4.
Oc/Z, SM 533, var.
1869/71, Vo 48,
Pe 118.

Na holmih vseh, v vseh vaseh
zdaj kres gori...
okrog pa na tisoče bolnih oči
prazno v podrte domove strmi.

A za temi kresovi
les šumi...

V njem pa naša najboljša kri,
v njem na tisoče trdih jeklenih pesti
piše prekletstvo nad vas
in vaše sinove,
ki še imate grajske domove, domove...

Joj, koliko nas je po hostah teh?
Morda tisoč, dva ali tri?
Kdo bi preštel te pesti –
saj v vsaki od njih pet src tiči:
V Gonarsu brata, na Nemškem hčer,
mater v zemlji,
sestro je ubila gestapovska zver...
in vsaka teh pesti
se z vsemi petimi prsti bori!

Joj, hudiči, vas mar ni strah?
Slovenski človek ni nič več plah!
V lesu nas ni le tisoč, dva ali tri,
mi vsi smo tam, mi vsi!

Angela Lenar, 18-letna
aktivistka OF.
Zapis besedila je iz
leta 1975, po spominu;
nastalo pa je 26. 7. 1942
po požigu domače vasi
Lokve pri Črnomlju.
Bo 343-344.

Iz naše vasi
so fantje se zbrali,
odšli so v gozdove,
da bodo fašiste pregnali.

Fašisti vsi divji
vas so zažgali,
mi smo pa takrat
v gozdove zbežali,
da nas v Italijo
niso odpeljali.

Težko je priti
nazaj v požgano vas,
oči se solzijo,
poti se obraz.

Ožgani zidovi
pokonci štrlijo,
nekateri tramovi
še vedno gorijo.

"Poglej pogorišče,
Ti nesrečna kobila,
ki si ničvredneža
tega rodila!

Ako tvoj Nande
ne bi šel v partizane,
šel ne bi nihče.
Še stale bi hiše,
ne bile bi požgane!"

Kakor vkopana
mama obstane
in solza bridkosti
na zemljo kane.

Bolj kakor ogenj
žgejo besede,
ki kakor ploha
vro iz sosede.

Oprostite ji mama,
saj jo poznate.
Srce ima dobro,
le besede robate.

Prevelika je danes
nje bolečina,
fašisti odgnali
so ji zeta in sina.

Razumeti ne more,
razumeti do kraja,
kdo kriv je za zlo,
ki se danes dogaja.

Politika

Angela Lenar, (glej
spredaj).
Besedilo je bilo zapisano
leta 1975 po spominu,
nastalo pa je avgusta
1942 po požigu vasi
Lokve pri Črnomlju.
Posneto je po pogovoru
matere in soseda.
Bo 347.

Velika je sila,
ki ves svet pretresa,
troši v srca nemir,
vabi solze v očesa.

Na celem svetu
ljudje krvavijo,
na vsem svetu
milijoni trpijo.

Politika – sila,
ki stresa ves svet,
z njo dirigira
voditeljev – pet.

Politika – vajeti
petih vodnikov.
Politika – bič
petih krvnikov!

Bilo je sušno leto

Anton Dernikovič,
33-letni kmet v Vitni vasi
na Bizeljskem, izseljen
v Nemčijo.
Besedilo je bilo avgusta
1942 zapisano na
pod za mlaitenje pšenice
na avtorjevi domačiji v
Vitni vasi.
SDS MD 1.

Bilo je sušno leto.
Mlatiči leta 1942:
Šušteršič Jože
Cizel Jože
Cizel Ivan
Ilijaž Jože
Ko je bilo vse prazno, preseljeno celo Bizeljsko.

Moje ime

Marija Zidar,
16–18-letno kmečko
dekle, obveščevalka in
kurirka, je besedilo napisala
na paši poleti 1942 v
Dobravljah na Krasu. Za
razstavo ob štiridesetletnici
OF je zapis posredovala
knjižnici v Sežani.
Če 56.

Slovenka sem, Slovenka bom ostala,
nikoli svojega imena ne prodala,
niti za ves denar, ki mi ga ponujajo,
saj prodani mnogi že zato tugujejo.

To hoteli vsiliti so nam Talijani,
al' mi Slovenci tega nikakor nismo dali,
slovenska imena naj nam pustijo,
naj z italijanščino nikakor ne hitijo.

Ime Zidar stoletja tukaj že kraljuje,
za svoj obstoj, za Slovence se bojuje,
ne dajmo se, nikakor še
ne dajmo svoje lepe Slovenije.

Slovenci, trdno se uprimo,
bodočnost našo mi branimo,
naj tujec izgine za vselej od tod,
naj piše beseda slovenska se povsod.

Vstani, ljudstvo, dosti je suženjstva,
od vsepovsod in iz našega zamejstva
pojdemo v boj, tako Tito naš veli,
borimo se za naše srečnejše dni!

Predragi bratje mili

Marija Zidar, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo maja
1944 v Dobravljah na
Krasu. Posvečeno je
partizanu Emelnu
Zidariju, ki je padel ob
napadu na grad
Branik. Avtorica mu je
verze deklamirala ob
odpremu grobu na
domačem pokopališču.
Prepis besedila je
poslala Kosovelovi
knjižnici v Sežani za
razstavo v počastitev
štiridesete obletnice OF.
Če 63.

Predragi bratje mili,
ki ste svojo drago kri prelili,
naj vaša nam predraga kri
stoteri sad rodi.

Bodite pozdravljeni,
od nas nikol' pozabljeni,
vi, ki ste za narod
umreti morali.

1.
Ko Italijani so poržali
nam predrago nase vas
vse so hiše pogorele
strasen čas je bil za nas.

2.
Se kaj si lahko bi vsili
preveč prestižili se smo,
da vsi o Italijo gremo
nič več nebo namn habito.

3.
Zdaj o bolečih mi živino
kakor v gorah divja zver
in srčno si te to želimo,
da pride kmalu Gubi mit.

4.
Če katere k nam tovarni pride
gsteja mu pomelimo
in včasih se dajimo,
da gre od nas zračelimo.

5.
Kako so ti Gubje veseli
kakor nekdaj so bili
in kot hiše bi imeli
se ne v tej luknjati stiskali.

6.
Res nekateri so dejali
sami ste to krivi si
kaj ste o goro jih poslali
strehinajst fantov in vasi.

7.
Saj žrtve so to prevelike
ker nikdar vseh nazaj nebo
a mi molče to vse tpiamo
in čakamo na svobodo.

8.
Vi drugi vi ki imate hiše
milo vsem pri stcu bo
ko želite svoboda nam pride
Bojanja vas vsa nara bo.

Ko Italijani so požgali

Marija Slobodnik,
21-letno kmečko dekle,
sekretarka SKOJ-a.
Besedilo je nastalo
l. 1942 v Bojanji vasi,
potem ko so Italijani
to vas požgali. Rokopis,
zapisan s črnilom, hrani
Belokranjski muzej v
Metliki.
Še 73.

Ko Italijani so požgali
nam predrago našo vas,
vse so hiše pogorele,
strašen čas je bil za nas.

Še kaj si lahko bi rešili,
preveč prestrašili se smo,
da vsi v Italijo gremo,
nič več ne bo nam rabilo.

Zdaj v brlogih mi živimo
kakor v gozdu divja zver
in srčno si le to želimo,
da pride kmalu ljubi mir.

Če kakšen k nam tovariš pride,
vsega mu ponudimo
in veselo se držimo,
da gre od nas začudeno.

Kako so ti ljudje veseli,
kakor nekdanj so bili
in kot hiše bi imeli,
se ne v tej luknji stiskali.

Res nekateri so dejali:
"Sami ste to krivi si,
kaj ste v goro jih poslali
štirinajst fantov iz vasi."

Saj žrtve so to prevelike,
ker nikdar vseh nazaj ne bo,
a mi molče to vse trpimo
in čakamo na svobodo.

Vi drugi vsi, ki imate hiše,
milo vam pri srcu bo,
ko zlata svoboda nam pride,
Bojanja vas vsa nova bo.

Mlin na gmajni!

1.

Na sredi gmajne jecero-lesi,
Kak modro oko, v solncu se leskeče,
bičevje brijno, v vetricu trepeče,
I visoke trave se, povodni ptič glasī.

2.

Iz bližnje cerkve zvon zvonī
in zvonov glas, tja čez gladino plava,
Na sredi jetera, se čolnā poribava,
Unjem sivolasi ribic, ribice lovi.

3.

Oo, kazi "pri jeteru, paropre mlin,
in starček mlinar, s čela pot si briše
pšemico-melje, orče nosi, teštro adise,
Lije si, da bi pomagal mi moj sin?

4.

Sin? Postitran na Pohorju kot borec alaj,
stoji v obrambo naše domovine,
Taj mlinar dal vse tri je svoje sine
Zdaj melje, da z vasi, prežene - glad.

Philips Lemberk

Mlin na gmajni

Otilija Lešnik,

57–61-letna kmetica.

Besedilo je nastalo v
Dogošah. Rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek pesmi,
hrani avtoričina hči
G. Bauman.

Ks 140.

Na sredi gmajne jezero leži,
kot modro oko v soncu se leskeče;
bičevje bujno v vetriču trepeče,
z visoke trave se povodni ptič glasi.

Iz bližnje cerkve zvon zvoni
in zvonov glas tja čez gladino plava.
Na sredi jezera se čolnič pozibava,
v njem sivolasi ribič ribice lovi.

Ob "zaiži" pri jezeru pa ropoče mlin
in starček mlinar s čela pot si briše,
pšenico melje, vreče nosi, težko zdiše:
"Kje si, da bi pomagal mi, moj sin?"

Sin? Partizan na Pohorju kot borec mlad
stoji v obrambo naše domovine.
Saj mlinar dal vse tri je svoje sine,
zdaj melje, da iz vasi prežene – glad.

Što jih visi!
Muceniške žrtve svaške gestape!

1.

O h kaj se svetite, ne zvezdice na nebu
Kam si pleš luna, svoj čarobni sij?
Trava rordče ljubko solnce žide,
Le skrij' se, zlato solnce
Skrij, se skrij'!

Ne glej, ne glej,
Slovenske zemlje sine
Ki grozno, muceniško smrt tpe
Što jih visi!

Željami kovli, so jim v bradavurni

92

nesrečni naši talci, partižani,

Že dneva dva,

Čči v nebo upiraj,

Že dneva dva,

Trpijo in umirajo,

O h kje ste, maščevalci,

Naše bridke smrti?!

Kdaj bodo kmoti svabi,

Žbiti, stiti.

O h teči, teči, sveto, ki mdeca,

Vapoji rodno zemljičo ljubeča,

Da vsklili bi iz nje heroji naroda

Im maščevalu, naše bridke smrti

Stalija Ljimbik

Sto jih visi

Otilija Lešnik,

(glej spredaj).

Besedilo o talcih,
obešenih v Frankolovem,
je nastalo v Dogošah.

Rokopis, zapisan s črnilom
v zvezek pesmi, hrani
avtoričina hči G. Bauman.
Ks 170.

Oh, kaj še svetite, ve zvezdice na nebu?

Kam siplješ, luna, svoj čarobni sij?

Krvavordeče ljubko sonce vzide.

Le skrij se, zlato sonce,

skrij se, skrij!

Ne glej, ne glej

slovenske zemlje sine,

ki grozno, mučeniško smrt trpe.

Sto jih visi!

Železni kavlji so jim v brade vgnani,

nesrečni naši talci, partizani,

že dneva dva

oči v nebo upirajo,

že dneva dva

trpijo in umirajo.

Oh kje ste, maščevalci

naše bridke smrti?!

Kdaj bodo kruti Švabi

zbiti, strti.

Oh teči, teči, sveta kri rdeča,

napoji rodno zemljico, ljubeča,

da vzkli bi iz nje heroji naroda

in maščevalci naše bridke smrti.

Ajda cveti

Otilija Lešnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v

letih 1941–1945 v

Dogošah na domači

kmetiji.

Rokopis, zapisan s

črnilom v zvezek pesmi,

hrani avtoričina hči

G. Bauman.

KS 55.

Ajda cveti!

V milijon belih cvetih

krasi njivo,

medico srkajo

čebele poželjivo.

Po medu sladki vonj

prečisti zrak polni;

narava krasna je,

cveti, diši.

Ajda šumi!

V potoku pod jelševjem

ribice skakljajo,

tam fantu mlademu

se poloviti dajo.

Kaj pa ti deklica

ob vodi tam stojiš,

kaj si tak žalostna,

kaj se solziš?

Ajda cveti!

A njega ni,

da bi nabrusil mi kosó,

da bi podal mi ljubezno rokó.

Je v partizane šel,

se tam boril,

nazaj ga ni.

Na Kozjaku

tam zadnje spanje spi.

Partizanska nevesta

Orlija Lešnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo v
letih 1941–1945 v
Dogošah na domači
kmetiji. Rokopis, zapisan s
črnilom v zvezek pesmi
na straneh 45–48, hrani
avtoričina hči G. Bauman.
Ks 270.

Tuli veter, tuli
in grom grmi strašno.
Z lip'ce listje pada
na spečo mi zemljo.

Je listje b'lo zeleno,
ponosna lipica,
je danes vsega krasa
gola, oropana.

Sedaj pa tožno gleda
gor v zvezdnato nebo,
krog nje pa zimska burja
vije strašno, hudo.

Tako bil moji duši
odvzet nje nežni cvet;
bil si moj up edini,
nedotakljiv in svet.

Ti pil si moj'ga srca
ljubezni prve žar,
le tebe bom ljubila,
pozab'la te nikdar.

Junak si šel v gozdove,
boril se noč in dan;
bil si moj dragi, ljubi
junaški partizan.

Vso radost, vse veselje,
predragi, si mi vzel;
moj up je šel od mene,
s teboj, s teboj je šel.

V pohorskih gozdovih,
tam pokopan ležiš
in moje gorko srce
pri sebi še držiš.

Zaman je vsaka solza,
zaman je vsak vzdihljaj –
nikdar, nikdar ne pride
moj ljubi k men' nazaj.

Junaško si življenje
za domovino dal,
v spominu mi za vedno
junak moj boš ostal.

Otilija Lešnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
10. 5. 1945 v Dogašah
na domači kmetiji in je
posvečeno dekletu,
ki so jo mučili in umorili
Nemci.
Tipkopis besedila hrani
avtoričina hči G. Bauman.
Ks 83.

Kje si Bog, kje si, o Bog,
da bi nas rešil teh strašnih nadlog?
Kaj ne slišiš naše prošnje glas,
ki sega gor v nebo od nas?

Al' se po božji volji godi,
da kruti hudobnež nedolžne mori?
Kak' jagnje nedolžno je mogla umret
mlinarjeva hčerka, rožca deklet.

Med rožcami je ko rožca hodila,
pri svetem Miklavžu je cerkev krasila,
po logu zelenem prepevala,
od vseh vaščanov ljubljena.

Pa nesreča strašna je prišla nad nas,
ki se jo z grozo spominja šmiklavska vas.
Pridrli so v mlin sredi temne noči,
ljudi strahovali in ropali...

Pa kaj bi nam b'lo za posvetno stvar,
saj to nam kmetom ni tol'ko mar,
pa vzeli so Zofko miljeno,
najmlajšo hčerko mlinarjevo.

In vlekli so te v viharo noč,
od ljubih sestic in mamice proč.
Oh kaj so delali, kam so šli,
da ni bilo za teboj nikake sledi?

Oh mamca, ljuba mamica vi,
zakaj mi niste pomagali?
Moja prošnja, moje vpitje ne pride do vas,
vi ne slišite vaše hčerke glas...

Oh moje ljube sestrice,
zakaj mi niste pomagale?
V grozi zadnjo uro živim,
sama umiram in trpim.

Preljuba moja brateca,
z menoj sta mučenika oba;
naj vaju tolaži mili Bog
in vaju reši vseh nadlog.

Za mé pa vse minulo je,
zdaj zadnja ura prišla je,
konec je zdaj te strašne noči,
srce mi zastane in več ne živi.

Že mrtvo so vrgli te v vodo,
Drava je zibala tvoje telo,
valovi so milo te objeli,
deklici krasni posmrtnico peli.

Še smrt in trpljenje bridko tvoje
jim srca ni omehčalo.
Prepovedali so britof žegnani,
zdaj telo tvoje na gmajnici spi...

In vsa presrečna se nam zdiš,
saj tak kak v paradižu spiš,
krog tebe ptički žvrgolijo
in krasne rožice cvetijo.

In Drava noč in dan šumlja,
le spavaj Zofka miljena.
Saj prišel bo vstajenja dan,
tisti dan ni več daleč od nas.

In tvojo žrtev bo spoznal
naš narod, s častjo te obdal.
Nam pomagaj večni Bog
in reši strašnih nas nadlog.

Pro Romorji!

1.
Omo Romorji,
na ležjo pot smo ti,
iz vseh vasi,
na tisoče
na Romorjevo je de-
povorka za povorko,
Romca ni vilo.

2.
Tujec nas vpraša:
„Pa kam gre vaša pot?“
„Pa kdo so svetei vaši?“
„Sej tu mi „marna gora“,
Lusni vam nihče k masi.“

3.
Ta naša pot je zdaj,
v Sloveniji vsepovsod,
Romorji romajo
na partižansko pot.

4.

Indi z naših vasi
smo Romorji tu k brani;
im naši svetei so,
talci, Partizani,

5.

„Ijacs da k vojak,
nabeden na zvoni,
pa partižanska pesem,
v sinji krah domi.“

6. talci

Partizane, take, borce,
mi častimo,
vso čast jim dajemo,
jih nihdar ne pozabimo.

7.
Iz za Svobodo našo,
življenje svojo dali,
v spominu večnem bodo,
pri nas vseh ostali.

Boštjan Dimitrijevič

Smo romarji

Otilija Lešnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v letih 1941–1945
na domači kmetiji v
Dogošah. Rokopis hrani
avtoričina hči G. Bauman.
Ks 228.

Smo romarji,
na božjo pot smo šli,
iz vseh vasi
na tisoče
nas romarjev je šlo,
povorka za povorko,
konca ni bilo.

Tujec nas vpraša:
"Pa kam gre vaša pot?
Pa kdo so svetci vaši?
Saj tu ni Šmarna gora,
zvoni vam nihče k maši!"

To nujna pot je zdaj,
v Sloveniji vsepovsod
romarji romajo
na partizansko pot.

Tudi iz naših vasi
smo romarji tu zbrani
in naši svetci so
talci, partizani.

Saj res, da zvon
nobeden ne zvoni,
pa partizanska pesem
v sinji zrak doni.

Partizane, talce, borce
mi častimo,
vso čast jim dajemo,
jih nikdar ne pozabimo.

So za svobodo našo
življenje svoje dali,
v spominu večnem bodo
pri nas vseh ostali.

Njeno pismo

Bogdan Osolnik,
21-letni študent prava,
član ilegalne skojevske
skupine na Pravni
fakulteti.
Besedilo je nastalo jeseni
1941 v Ljubljani.
Zapisano je v zvezek,
kamor je avtor zapisoval
snov predavanj na
fakulteti. Izvirni rokopis
hrani avtor.
SM 2326-7.

Ah, kje si, dragi,
ti moja bol in hrepenenje!
Kako je prazno mi življenje,
odkar ne sije vanj tvoj pôgled blagi.
Prinesel komaj si mi srečo, razodel nje slast
in komaj sem začela te ljubiti,
saj komaj si razvnel srce mi in razbičal strast
in že si me zapustil, moral si oditi.

Ah, dragi, kje si zdaj?
Kam trudne noge so te pripeljale,
čigave roke bodo ti nocoj postlale?
Mogoče že počivaš, morda v zemlji hladni
že davno našel si počitek zadnji
in nikdar več ne vrneš se nazaj,
in nikdar več se ne povrneš mi v objem...
Ne, ne, naj rajši jaz umrem,
ko da bi brez utehe to telo
se v žalosti in hrepenenju vilo
in da bi dan za dnem, noč za nočjo
obupano srce gorje dušilo.

Ah, dragi, moja duša je krvava rana,
ob misli nate peče me in krvavi,
zla slutnja jo razjeda in bolest neznana,
a ni rešitve, odrešenja ni!

Saj niti moji te ne najdejo pozdravi,
pa naj izročam soncu jih, zvezdam, vetrovom...
Ti gineš brez pomoči tam v daljavi,
Jaz pa tu mrem, pod tvojim zapuščenim krovom.

Reportaža 1942

Vanek Šiftar, 19-letni študent prava, skoraj dve leti ilegalno živel na Madžarskem pod psevdonimom Ferenc Horvat. Besedilo je nastalo pozimi l. 1942 nekje na Madžarskem, kamor se je moral avtor zaradi sumljivosti umakniti pred oblastmi. Izvirnik, zapisan s svinčnikom, hrani avtor. SDS HE 43.

Pesem,
ljubezen pozabljena.
Ljudje,
čreda razžaljena.
Srce,
kup pepela
in dobrot,
družba nevesela.

Sneži.
Sinica zmje išče...
Človek človeka -
vse beži.

Nekdo joče.
Kaj hoče?
Ljubezni vroče;
konec dni,
ko človek ne bo enak več s psi.

Sneži, sneži –
brez vseh skrbi.

Večer na vasi

Vanek Šiftar, (glej spredaj). Besedilo je nastalo l. 1943 doma na Petanjcih. Izvirni rokopis hrani avtor. SDS HE 55.

S poljane mrzle
šepetaje vas objema mir;
z drevesa sneg se siplje,
minute meri čas.

Fantje pojo.
Čuj, koraki straže, trdó
beseda tuja reže v meso.
Fantje dalje gredo.

Zaspal je čas,
utihnili so fantje,
le koraki straže močno
zvenijo skozi vas
v tihi čas...

Ljubo dekle

Priredba slovenske ljudske
pesmi avtorice **Marije
Rutar-Radivojke**,
18–19-letnega kmečkega
deklela, mladinske in
partijske aktiviste, je
nastala med vojno v
bližnji okolici Tolmina,
morda v Zadlazu ali v
Zabčah. Rokopisni zapis
hrani arhiv IZDG, 588/I.
Bo 686.

“Kaj ti je, ljubo dekle,
da si tak žalostno?”

“Kaj mi je? Nič mi ni,
srce me boli.

Nisem bolna ne,
pa tudi zdrava ne,
močno je ranjeno moje srce.

Moj preljubi partizan
šel je v borbo
se borit za svobodo.
Oh, zdaj pa v tujini mrtev leži.

O ljubi moj partizan,
dal svoje življenje
za svobodo,
v tujini zdaj počiva
in tam lep pozdrav mu šumi.”

Požgani dom

Ivana Sterle.

Besedilo je nastalo
l. 1942 v Pudožu po
požigu Dolenjih Poljan.
Avtorica ga je
zapisala po spominu.
RI 166.

V prijazni vasici na Dolenjih Poljanah
je domek naš stal.
Najlepši bil v vasi,
v njem peli so včasih
mladostni glasovi,
ki krijejo premnoge grobovi.
Na oknih v lončkih cvetke so rasle,
da s cvetjem, zelenjem so dom naš okrasle.

Nekega jutra, nič hudega sluteči,
prišli v vas so Italijani besneči,
za štiri priimke so v vasi spraš'vali,
med njimi tud' nas so imenovali.
Prosili, rotili, ječali,
njih src pa nismo nič omehčali.

Najprvo po šipah so tolkli s kopiti,
vse moralo prednje se je zdrobiti.
Kar ni doseglo puške kopito,
so v gornje metali kamenje srdito.
Slame iz skednja so v hišo nanесли,
v vsaki je sobi bilo je en kup.
Z bencinom polili, da bolj bi gorelo,
nič v srce jim segel ni naš obup.

Smo v hišo stopili, da kaj bi rešili.
– Ničesar ven vzeti, je bilo povelje,
naše trpljenje njim b'lo je v veselje.
Kaditi začelo, prasketalo, bobnelo,
kot okameneli smo zastrmeli.
Solz nič več ni bilo,
le blazno smo gledali početje vse to.

Zavese na oknih so plapolale,
v slovo nam mahale
in cvetke na oknih umirale so.

Ko bilo vse končano in vse že požgano,
moža so odgnali in vso nam živino,
za njimi jokali smo s celo družino.

Pri hiši imeli dvojčka smo mala,
jaz kar oba v naročje sem dala.
Čuden sprevod se je čez hosto pomikal:
živino so gnali, prašiče, nesli
polne bisage, kar so nakradli,
moža in Urha, našega soseda.
Za njimi obupana šla je družina,
soseda noseča, z njo štirje otroci,
naši pa štirje in dva še na roki.

V Vrhniki se sprevod je ustavil,
približala možu sem se z otroki,
enega dvojčkov sem možu odložila,
poveljniku solza z oči se stočila.
Vsi smo jokali, prosili, prosili,
da so očeta nam izpustili.

Kakor pijani domov se vmili,
hišo še vso smo kadečo dobili.
Kje bomo spali, je otroke skrbelo,
kje so zibelke za mala otroka,
oh, v kaj naj zavijem jih, srce mi zajoka.

Kje bo pa mleko, saj nimamo krave,
"Lačni smo, mama, kaj jesti boš dala?"
Pečenih smo jabolk po drevju nabrali,
si glad utešili, pod drevjem zaspali.
Ko jutranji hlad nas iz spanja prebudil,
počasi spomin se nam je obudil.
Glej, niso b'le sanje, je prava resnica,
saj nimamo doma, pepela kopica,
zidovje štrleče. Srce nam trepeče.
V uteho nam to je, da smo živi ostali,
ker hiša požgana se da obnoviti
– v življenje človeka pa ne prebuditi.

Poznati ni

Vera Pirc, 17–18-letna
dijakinja, aktivistka OF
za žužemberški okoliš,
članica SKOJ-a,
belogardisti so jo
ustrelili 19. 2. 1945
nedaleč od doma.
Besedilo je nastalo v
letih 1942–43 doma
v Žužemberku. Rokopisno
predlogo je avtorica še
med vojno preljipkala,
danes hrani tipkopis
njena mati Ljudmila Pirc.
Du 48.

Mesečina lije prek poljan,
obseva tiho in mirno ravan.
Vse tiho in mirno, polnoč doni,
narava v skrivnostnem pokoju spi.

Utrne se zvezda, gre prek neba,
vsemirju ne pride nikoli do dna.
In človek v življenja se nebu blešči,
ko umrje, na nebu poznati ni.

Drevo ob vodi

Vera Pirc, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
29. 6. 1943 doma v
Žužemberku, tedaj močni
belogardiščni postojanki.
Izvirni rokopis je avtorica
pretipkala, hrani pa ga
njena mati Ljudmila Pirc.
Du 60.

Ob vodi stoji drevo.
Staro vse, raskavo
v tri vrhe poganja.
Nad vodo se šumečo sklanja,
posluša pesem
večnega šumljanja
kapljic radosnih, veselih,
ki v globok tolmun hite.
Tam pa mine kapljice prešernost
in leno, počasi lezejo naprej.

Z mahom so pokrita stara debla
in iz suhih, trhljih vej
rastejo lišaji,
ki kot siva brada starca
v vetru valove.

Vsakokrat
noge mi obstoje,
kadar me pot tu mimo pelje.
Duša nehote zasanja
se v kapljic
lahni spev šumljanja,
hrasta vejic šepetanja.

Koliko novic
že desetletja
voda je prinesla
staremu drevesu!
Koliko povodnji
je že videlo drevo?
Tisočkrat gotovo videla je voda
upognjeno, razmršeno drevo,
ko je klala strela v veje
in se grom podil čez njo.
Koliko sta že jesenskih viher
skupaj preječala?

Vse pomladi
čakala je voda,
kdaj ozeleni drevo,
in drevo,
kdaj priletijo ptice,
da si v vejah
gnezdeca spleto.

In ob košnji kosci
v senci hrasta se hladijo,
žejo z vodo si gasijo.

Vse to vidim,
vse to slišim,
ko z drevesom
se nad vodo sklanjam,
o preteklih in prihodnjih
dnevih sanjam.

Dih smrti

Vera Pirc, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1943 doma v
Žužemberku. Izvirni rokopis
je izgubljen, avtorica je
svoja besedila sama
pretipkala še med vojno.
Tipkopis hrani njena mati
Ljudmila Pirc.
Du 144.

Že pela smrt
je arijo nad mojo glavo,
čutila nje hladan sem dihan,
ki kakor veter tih
te uspava, nese
v nebeški vrt.

Kako lepo je,
če mine trpljenje,
če ne veš, da te boli srce,
pozabiš vse,
kar se zgodilo je s teboj,
ne vidiš solz,
ko joče dragi za teboj,
kakor da smrt
razgrinja čez te
pozabljenja prt.

Zagledam se v temno nebo,
ki tisoči ga zvezd krasi
in spomnim se,
da je prav taka bila noč,
ko sem nekoč
sprehajala se z njim v mesečini.
Nad goro, glej, teman oblak,
ki plovi v višini
in vidim, da je to telo,
da so kosti in votle jamice v lobanji.
Čutim, da so dolgi prsti
zgrebli iz srca ljubezen
in jo nesejo s seboj.

Brišem solze,
ki tečejo po licu bledem,
ko čutim, da praznota je srca
vse stresla mi telo.
In hočem z njo
v temno nebo
in ni mi nič več do sveta,
ker mi odnesla smrt
najdražji je spomin.
A jaz stojim, ne morem z njo,
ker nisem smrt,
le človek strt,
ki mora nehote nazaj v svet.

Pesem o selskem partizanu

Pesem je na melodijo stare nabožne pesmi ustvarila kmečka ženica, mati treh partizanov, ki so jo poznali pod imenom **Brodarjeva mati**. Proti koncu l. 1943 jo je po njenem petju zapisala Majda Peterlin - Vida Brest, ki je tudi sama poznala partizana Franceta, opevanega v pesmi. Ranjenega so ujeli na Selih belogardisti, ga odvedli v Dob pri Mirni in ga tam ustrelili - "od strani" zato, ker je ob zidu od mučenja napol mrtev omahnil. Zapis besedila in svoje spomine na Brodarjevo mati je Vida Brestova priobčila v reviji Borec, l. I, 1949, št. 2, str. 23. PI 352.

Ubogi selski partizan,
.....
v svoji hišici je spal,
nič se ni izdajalcev bal.
Pa bela garda ga je napala
in ga v farovž odpeljala.
Tam so ga zasliševali,
o partizanih spraševali,
na njem pa niso našli nič.
Vzeli so v roke žilav bič,
tepli so ga do krvi,
tako se v svetu zdaj godi.
Tja na Dob so ga peljali,
od strani so ga streljali,
ker vera njihova je ta,
da tako časte Boga...

Zakaj?

Besedilo glasbenika
Klara Mizerita
(danes živi v Kanadi)
prevzemamo iz
avtorjeve tipkopišne
zbirke enaindvajsetih
pesniških besedil. Tam je
uvrščeno v razdelek z
naslovom Iz partizanskih
dni, ki je nastajal junija,
julija in avgusta 1942.
ZP 745.

Zakaj ste se odmaknili od mene,
čudežni zvoki muzike,
da vas ne morem doseči?

Muzika,
ti moj oltar,
kelih,
vino moje duše,
skrivnostna uteha
in rešitev.
Vsa si se izgubila,
se razbičala v besnenju časa
kot atomi
v nemem vsemirju.

Moja krila
blodeče iščejo tvojo luč,
brez nje sem prazna senca.

Kje ste zvoki muzike,
da vas poiščem,
vi, moja notranja usoda?
Žeja me po vas,
da bi napolnil svoj kelih
in bi se penil v neskončnem vrenju.

Muzika, daj mi vstajenja!

Nagelj

Jože Tovornik,

osmošolec
celjske gimnazije, ubit
od Nemcev l. 1943.
Tipkopi besedila je
Tone Bantam izročil
skladatelju Radovanu
Gobcu, da bi ga uglasbil.
Vi 454.

Kak rdeče je cvetel
moj nageljček takrat,
ko fant ga je pripel
in šel se vojskovat...

Še bolj se zdaj rdeči,
saj rdeča iz srca
oblila ga je kri
fantiča mojega...

Moj nageljček rdeč
s krvjo je ves oblit;
moj fant ne pride več –
leži, s prstjo pokrit...

Obup

Jože Tovornik, (glej
spredaj).
Avtorjeva besedila je
zbral Tone Bantam in jih
poslal skladatelju
Radovanu Gobcu.
Vi 455.

Ves zmeden v temno noč korakam,
s seboj me nese usode val.
Ne kolnem več in več ne plakam,
v trpljenja morje gnan vse dalj...

Zaman se moj korak upira,
želje še silijo nazaj,
oko po ljubi se ozira,
srce želi v ljubezni raj....

Naprej me val usode žene,
vse dalje pelje moja pot,
do tja, kjer želje ni nobene,
kjer vlada večni mir povsod...

Kamen in voda

Jože Tovornik, (glej
spredaj).
Besedilo hrani Radovan
Gobec v tipkopisnem
zvezku Tovornikovih pesmi.
Vi 460.

Voda mehka je, a kamen trd –
pa vendar voda je kamenja smrt!

Za slobodno sence - in naroda, na Ketnah hite.

Za kaj učerjak Ketnah jast rit,
zjojamu rinski jast partit,
šila po Her-tu Hakala,
mrežla vol po truple mojem kypala,
serce ji soleno mi blo,
templo ji zmučeno mi blo.

Sanjel sin sanjel, pred slobodno sence se enkrat.
da se mušujem foristo serce preklati,
narod ustajaj, in mi se mečajaj,

Smert fašizmu
sliboda naroda

Pridemo Tudi in
do zaslave Kisti
slovolan ko zlatu
use s oče bogota.

Košar
Anto
Febru 13
Pisni šola
el Sa Grica

Za svobodno sonce in narod na ketnah ljutih

Besedilo primorskega
kmeta **Antona Košce** iz
Trente, ki najbrž ni
nikoli obiskoval slovenske
šole, hrani v rokopisu
Muzej ljudske revolucije
v Ljubljani.
Vi 240.

Zakaj u černah ketnah jast bit,
z rjavimi rinki jast povit?
Šiba po hrbtu habala,
mrzla vod po truple mojem kapala,
srce je solzno mi blo,
truplo je zmučeno mi blo.
Sanjal sem, sanjal
pred svobodno sonce še enkrat,
da se maščujem fašisto srce prekrat.
Narod vstajaj in nič se ne čajaj.
Pridemo tudi mi
do zadnje krvi,
svoboda bo zlata,
vse naše bogata.

Jesen 1941

Emil Vengust-Boris

Vihar, 19–22-letni
študent medicine, l. 1944
interniran v Dachau.
Besedilo je nastalo jeseni
1941 v Gradcu.
Objavljeno je po vojni v
Mladinski reviji, št. 1,
1946, str. 16–17,
vendar je tam za širi
kitice daljše.
Kl 271.

Težka roka sega po nas.
Govorimo si, in mrtev je glas.

Rušim se v svojih globinah,
padam in spet zaživim,
zahrepenim, s seboj se borim,
zopet blodim po teminah.

Povsod so ceste in povsod razpotja.
Iz rodovitnih tal rasto puščave.
V brezbrežja pno se žalostne daljave.
In zunaj mene se svetovi majejo.

Tiho kot prežeča pošast

Emil Vengust-Boris

Vihar, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1942 v Frankfurtu na
Meini. Rokopis ni
ohranjen, avtor hrani
tipkopi besedila.
Kl 275.

Tiho kot prežeča pošast
človek posluša, stoji –
morda se boji,
da ne stopi v past,
ki iz večnosti nanj preži.

Mrak me obdaja,
poslušam in tipam,
do resnice se ne dotipam,
pred očmi še večja tema mi vstaja.

Zaprta so vsa vrata.
Nekdo je upihnil luč.
V temi stojim in čakam,
da kdo prinese ključ,
da mi posveti resnica zlata.

Brata

Emil Vengust-Boris Vihar, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 v Mariboru,
preden so avtorja poslali
v internacijo v Dachau.
Tipkopis hrani avtor.
Kl 219.

Pogreznjen vase kot na dno studenca
večer spokojen je po trudih dneva.
Po stenah sobe pleše čudna senca,
od sija sveče kakor brez odmeva.
Ob mizi sklonjena sta dva človeka,
razkladata si bolne duše tovor.
Počasi na oči se spuščá veka,
v tišino razgubi se blag pogovor.

Milica

Besedilo, ki ga je med
vojno napisala **Vera
Marija Volkova,**
hranijo v tipkopisu v
Znanstvenem inštitutu v
Čelovcu. Drugih podatkov
o avtorici in pesmi
nimamo.
SM 2489.

Zlatolasa Milica
zopet tajno hodi
ranjence iskat,
po stezicah blodi.

“Zdravo, ptiček mali moj,
vejica zelena.
Kaj mi šepetaš v uho,
rožica rumena?

Luna blede, kaj ti je,
da obraz zakrivaš
in srebrne žarkice
name ne razlivaš?

Srce moje trepetá,
groza me obhaja,
sama sem v gozdiču,
tema me obdaja.”

Za drevesom smrt preži,
suha bela roka.
Strel raztrga tiho noč...
Gozdiček zajoka.

O božiču leta 1942

**Valentin Poljanšek-
-Krištof,**

60–62-letni kmet, član
OF.

Besedilo je nastalo o
božiču 1942 na
Dobračevi pri Žireh in
odgovarja na prisilno
nemško mobilizacijo
gorenjskih fantov. Izvirni
tipkopis hrani Frančiška
Poljanšek.
SM 44.

Božič prihaja,
nas nada navdaja,
da vse spremeni
še v lepše se dni.
Je vojna moreča,
vsa divja grozeča,
največja nesreča
za dom in za rod.
Se sonce obrača,
dan se vrača;
upanje vstaja,
nas nada napaja,
da zopet veselo
vse bo zapelo,
spomladi vzcvetelo,
vse zelenelo;
srečno in radostno
zopet življenje,
ko bo prestano
strah in trpljenje.

Mila zima letošnja
snega še dala ni,
zelenje še povsod stoji.
Hladna burja brije,
mrko sonce sije.

Skromna letos bo potica,
zaskrbljena nam so lica,
kaj prinese nam srdita
borba v bodočnost skrita.
Po domovini je razlita
grozna vojna le pošast;
stega kremplje po mladini,
po možeh in po starini.
Za sovraga naj hitimo
v boj, za njega se borimo,
delamo, prisiljeno slavimo?
Pogubiti vse nas hoče,
da izginili v bodoče
bi kot narodna celota,
kot slovanska mi jednota.
Le German naj gospoduje,
Slovan pa njemu naj robuje?
Pa se noče Rus podati,
Nemci se začeli bati,
skoro že nazaj bežati.

Velika noč - 25.-26. aprila 1943

**Valentin Poljanšek-
-Krištof**, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo o
veliki noči l. 1943 na
Dobračevi pri Žireh.
Tipkopis hrani arhiv
SNOP na FF.
SM 1637.

Veliko noč praznujemo,
bojimo se, zdihujemo,
strašna se pošast razteza
zdaj čez celi svet.
Vse požira in napreza
človeštva nad in cvet.
Bo kultura razdejana,
pomendrana, poteptana.
Zgodnja spet pomlad
nasiplje cvetja nad.
Čez nekaj dolgih let
se mir povrne spet.
Sedaj pa težek tlak
na srcu nam leži.
Z grozo je nasičen zrak.
Le miru si vsak želi.
Pošast zdaj le požira,
premnog mladenič umira.
Srce v bolesi krvavi.
V spominih na svobodne dni.
Včasih strah, včasih up
je zdravilo zoper strup.
Čez nekaj dolgih let
se mir povrne spet.
Kdor jo preživi, bo videl srečne dni.
Vojska nam le strah prinaša.
Vedno nam pretijo,
če ne Nemci, pa domači
za strahove poskrbijo.

Naprej zastava bratstva

Valentin Poljanšek-

-Krištof, [glej spredaj].

Osnutek za himno je nastal

l. 1944 na Dobračevi

pri Žireh. Naslanja se

na Jenkovo besedilo

Naprej. Tipkopiš hrani

IZDG 697 II 2 a.

SM 554, 552.

Naprej zastava bratstva,
ki zvezda jo krasi;
v boj za bratstvo in svobodo
srčno pohitimo vsi.

Sovrag, ki hoče nas zatreti,
prosto nam življenje vzeti,
mora se pregnati, streti!
Nič več pošast ne sme živeti.

Zato le vsi v partizane,
da boljša doba nam nastane.
Upor netimo, luč prižgimo,
pošasti grozne se znebimo.

Pri Zajčevem pogrebu

Valentin Poljanšek-

-Krištof, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1943 na
Dobračevi pri Žireh, kmalu
po Zajčevem pogrebu.
Tipkopis hrani arhiv
SNOP NA FF.
SM 1642.

Stotnija cela prikoraka,
na Dobračevi počaka.
Da izkaže zadnjo čast,
predstavi svojo moč, oblast.
Tam, kjer partizanov ni,
lahko se lovi ljudi.
Pri pogrebu far govoril,
hujskal in krivico storil,
ker je le resnico pačil,
strašilo prazno je nagačil.
Komunizem je pošast,
ki se mora jo zatreti,
ako pride na oblast,
in nam hoče vero vzeti.
Za sveto vero in oltar
boriti se je naša stvar.
Matičkov Mirko navdušuje,
se visoko povzdiguje.
Kakor bivši turški paša
se Oblak z Ravni obnaša.
Stražo kliče, ukazuje,
moč poveljstva dokazuje.
Mirne je lovil ljudi,
kot konjač ko pse lovi.
Pet jih aretirajo,
z njimi ne debatirajo.
Dva povežejo, ženo,
v Rovtah trdno jih zapro.
Najhujša zdaj brezverca dva
pravici v roke sta prišla.
Ta dva komuno sta vodila
in umor sta zakrivila.
Da zbriše zloba se, krivica,
mora zmagati pravica.
Krščanska sodba bodi ta:
ustreliti milostno oba.
Že so uro določili,
ob petih bodo jih ustrelili.

Šopek v spomin

Besedilo **Nade Repič**
povzemamo po objavi
v TV-15, Partizanska
ljudska pesem, št. 29,
23. 7. 1968, str. 7.
Se 107.

Na vrtu rase rožmarin,
dišeč je in zelen,
na oknu pa ljubezni cvet
je nagelj razcveten.

Pvezala ju v šopek bom –
dehtel bo in žarel,
v spomin ga fantu dala bom,
ko bo med borce šel.

Prišel moj fant je po slovo,
po nagelj, rožmarin
in ko odhajal je v goro,
je vriskal vrh pečin.

Že leta tri minila so,
o fantu ni glasu –
kje pal si, fant, kje tvoj je grob –
vprašujem brez miru.

Križka mama

Magda Stražišar-

-Magduška,

23–24-letno kmečko
dekle.

Besedilo je nastalo
l. 1943 v Križni gori
pri Ložu po izgubi dveh
bratov Toneta-Mohorja in
Ivana-Stanka, ki sta padla
kot partizana. Besedilo,
zapisano po spominu,
hrani v tipkopisu avtorica.
RI 56.

Kot če bi noč prekrila zemljo,
tako je pri srcu Križki mami.
Kakor da sonce nikol' več ne bo
vzhajalo nad gorami...

Fašistični sili se strl je ročaj,
partizanska ga pest je zdrobila.
Sekirica novega išče sedaj,
da še bi nadalje morila.

Mama uboga pa vsako noč
v izdolbeno peso je olja nalila
in lučko prižgala, da vsaj некоč
bi sinu partizanu k svobodi svetila.

Drugo je leto že teh grozot,
ko mama dobi obvestilo:
Tam pri Štanjelu njegov je grob,
mu komisar Mohor ime je bilo.

Mirko, najmlajši pa stopi k njej
in v očeh se mu solza utrne...
A ona: "Njegov kruh pojej,
ker Tone se več ne povrne..."

Dečku pa komaj petnajst je let,
pojedel kosmate bi voli.
Na obrazu njegovem je lakote sled,
a jesti ne more od boli...

Kot v filmu pred njo se življenje razgrinja,
za srečo je nema in gluha.
Na dnine hodila je, to se spominja,
za dvanajst hlebov – kruha.

Hleb kruha na mesec bo že za silo
Mirku, ki mlad je in rase.
A krajček Tonetu za kosilo
če pride... Pozabila je nase.

Vojna brez konca naprej divja,
iz internacije žive vrača mrliča.
Kot da ni še dovolj tega gorja,
kateremu bili smo priče.

Bled kakor smrt in mlahav korak
proti mami možakar se bliža.
A ona: "Saj to je moj mož – okostnjak!"
in se od groze prekriža.

Mož jo pogleda in plašno poroča:
"Naš Ivan pred letom je zbežal od tam.
Gotovo je v gozdu in borcem naroča,
naj včasih pogledajo k nam!"

Mama obstane: "Moj Bog!
V gozdu, meniš, ta naš pevec veseli?!
Saj bil je še ves kot otrok,
doživel komaj osemnajst jeseni!"

Odslej pa krajček za Ivana hrani
in upa, da enkrat zjasnilo se bo,
ko bodo zmagali vsi partizani.
Le kdo bo dočakal vse to?

Težka pot

Magda Stražišar- -Magduška,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 v Križni gori po
streljanju talcev na Ulaki.
Avtorica ga je zapisala
po spominu na
pripovedovanje o
resničnem dogodku.
Zvezek z izvirnimi rokopisi
besedil so ji namreč med
vojno odnesli domobranci.
Tipkapis besedila hrani
avtorica.
RI 147.

Takrat, ko je sonce potemnelo
od dima, ker je povsod gorelo,
in je zemlja brez dežja
bila s krvjo napojena do dna,
takrat je naš rod krvavel
iz tisoč ran.

Tisti dan
so fašisti zažgali
nešteto vasi in mesto Lož,
med tem pa na Ulako gnali
trideset fantov in mož.
Kot Kristus na Oljsko goro
po bregu so speli molče.
Lož je gorel jim v slovo
tistega julijskega dne.

Vinko pa v sredi kolone
tovarišem svojim šepeče:
"Pred smrtjo nam duh
naj ne klone!
Z malo korajže in sreče
se po Ulaki razbežimo;
vsak naj v svojo smer teče!
Zavpil bom in skočil,
lahko se nas reši tretjina..."
Stražar ga sune v hrbet: "Tišina!"
in trideset glav se skloni molče
tistega strašnega dne.

Trideset lopat se zasaja v zemljo,
ko skupni si kopljejo grob,
a trideset src utripa močno
ob misli na prerani – pokop...

Telesa jim prešine drget,
skozi vrste gre Vinkov šepet:
"Skočimo!"
In trideset parov oči
se zadnjič pred koncem zabliska
pa trideset parov pesti
v onemoglem se besu stiska.
A v dušah so skrite solze:
"Umrimo!"

Dve četi fašistov v stroju
čaka na usodno povelje,
ko trideset src bo v pokoju
na Ulaki pokopalo vse želje...

Oficir še šteje: "Uno, due, tre..."
tedaj Vinko krikne in plane
skozi fašiste v svobodo...
Mrtvaška eksekucija obstane:
"Saj še ušli nam bodo!?"
Toda obsojenci stojijo molče
in vseh devetindvajset
mitraljez podre.
Z divjim streljanjem se razpodili
so fašisti po grmovju
in tako vneto Vinka lovili,
da so par svojih vojakov ranili,
se z mrtvim fašistom
v postojanko vrnili...
– O Vinku ne duha ne sluha.

.....
V najbližjem je gostem grmu pristal
v svoji dirki, se na glavo postavil
in budno opazoval
tovariše, ki so se v jamo zvrnili,
in Lahe, ki so njega lovili.
S streli na slepo pa prestrelili
Vinku v stegnih obe noge,
a niso mu dosegli - glave.

Srajco raztrga in rane preveže,
da ne bi odteklo preveč krvi.
Potem pa na trebuh se vleže
in počasi se plazi do svoje vasi.

O Loška dolina, kako si velika
zame nocoj!
In plazi se dalje po trebuhu ležé,
saj noge ga ne držijo.
Preplaziti mora širo poljé,
predvsem obdržati energijo!
Čez tri ceste previdno se plazi
in potok plazeč čez most preide.
Iz bojazni, da ga kdo ne opazi,
mu domišljija čara privide.

O, hvala bogu!, se srečno oddiha,
ko bliža se svoji hiši,
ki je tako sumljivo tiha -
le glas petelina se sliši.
Potrka na okno: "Mama!
Jaz sem, Vinko. Pomagajte v sili!"
Okno odpre se: "Ostala sem sama,
ker tebe so včeraj - ubili."
"Pomagajte, nisem duh! Saj živim,
le ranjen v obe sem nogé!"
"Čakaj sin, da te pokropim
in mirno počivaj v naročju zemljé!"
Saj molim zate kar naprej
in jutri za mašo bom dala,
da duša bo tvoja odslej
mirno na Ulaki spala!"
Vinko še trka in prosi pomoči,
a mati s kropivčkom ga blagoslavlja.
Njen glas trpeč, jokajoč
ranjenca v tugo in jezo spravlja.
Skozi srce ga prešine bolečina:
"Ne včeraj,
nocoj, mati, izgubili ste sina!"

Obveze so strgane, odprte so rane,
ko se od doma odplazi.
Kam? - V gozd, na Poljane!
Slabost po telesu ga mrazi.
Zagleda sosedo, ki prihaja iz hoste,
pač v gozd je nesla jim hrane.
Potiho pokliče "Pomagali mi boste,
da pridem - v partizane!"
Žena se ustraši in čudi:
"Vinko, kaj te niso včeraj ubili?",
on pa ves slab pred njo se zgrudi:
"Živ sem,
a nocoj so me mati kropili."

Ko pride k zavesti, hvaležen spozna,
da ga žena v samokolnici vleče
v goro, odkoder je pravkar prišla,
in pot po obrazu ji teče.

Leto kasneje pa zdrav je prišel
k sosedi, da se ji za življenje zahvali.
Poljubil je zemljo, njen grob objel. -
Fašisti so jo bili - zaklali.

Na Ustju gori

Gori gori na Ustju gori.
 Vai na breg smo prihiteli,
 in v boli tej' ka hipj postali,
 hura gori, o že druga, že tretja,
 glejte, glejte že cela vas gori.

Na bregu stojimo, na Ustju stojimo,
 cela vas bila je en sam črnidim.
 Nastal je žalostni oblak,
 ki se je večal in izmikal
 v jasni rrah.

U bogi ljudje, bolu niali zdravi.
 tako smo vzdihovali,
 Končano je nebomo več
 močje pred tirani stali,
 ne, ne, ne boste nas stali,
 potli nikdar.
 Sovražni besneli vihar

čisti! iz trnja sto nam
 venec spleti, in nam,
 v porohar naredi
 ščavi, ščavi, ribeli, ribeli.

Na Ustju gori

Pavla Kodelja, 30-letna delavka in gospodinja na kmetiji, funkcionarka krajevnih AFŽ. Besedilo je nastalo avgusta 1942 v Duplah pri Vipavi, ko je italijanski okupator požgal vas Ustje. Rokopis in tipkopijski prepis pesmi hrani avtorica. SM 1533.

Gori, gori, na Ustju gori!
Vsi na Breg smo prihiteli
in v boli tej za hip postali;
hiša gori, o že druga, že tretja,
glejte, glejte, že cela vas gori!

Na Bregu stojimo, na Ustje strmimo,
cela vas bila je en sam črni dim.
Nastal je žalosten oblak,
ki se je večal in izmikal
v jasni zrak.

"Ubogi ljudje, bolni ali zdravi",
tako smo vzdihovali.
Končano je, ne bomo več
molče pred tirani stali,
ne, ne, ne boste nas strli,
potrli nikdar,
sovražni besneči vihar.

Fašisti! Iz trnja ste nam
venec spleli in nam
v pozdrav nadeli:
"Sciavi, sciavi, ribelli, ribelli!"

Z maršalom sami ste uredili,
na Ustje krivdo ste zvalili,
čeprav so vsi nedolžni bili,
požgali ste in morili.

S puškinimi kopiti ste jih
na tla pobili, junake,
zveste domovini;
ker so narod naš ljubili,
so ob mrzli Vipavski vodi
žejni, žejni, izmučeni,
za nas, za naš narod izdahnili.

Matere! Izsolžite se,
izsolžite iz srca vse gorje
in upajte, da spet
zasije sonce sreče
skoz te črne oblake
bridkega gorja.

Sovragi črni, kaj ste
našemu narodu storili,
dve desetletji in pol
ste ga morili

Sedaj pa za vaše
nečloveško delo
tudi vi grenki pelin
boste pili: borili, borili
se bomo vsi vse dotlej,
da se naša zemlja,
s solzami prepojena, osvobodi.

Z našo zemljo ne boste več
barantali – po goriškem tribunali
sirote in vdove ste na cesto metali –
sami bomo jo orali,
branali in sejali
našo rodno zemljico.

Mi, zatirani Primorci,
smo Slovenci zvesti,
naša srca pretaka
slovenska kri,
zato se nam bati ni.
Na svoji zemlji,
za svojo zemljo
v borbo gremo vsi.

Prekleti, tisočkrat prekleti

Marija Becele,

domobranci so jo ubili
26. 10. 1943.
Besedilo je nastalo ali po
smrti avtoričine hčere Meri
24. 9. 1942 ali po smrti
njene sina 8. 3. 1943.
Objavljeno v brošuri
Fašistično in domobransko
nasilje, izdala komisija za
ugotovitev zločinov
okupatorjev in njihovih
hlapcev pri predsedstvu
SNOS, sestavil Makso
Šnuderl, l. 1944. Hrani jo
Slovenski šolski muzej,
fasc. 159.
LS IA 6.

Prekleti, tisočkrat prekleti
morilci, ki slovenskim materam
ubijate može in sinove
za judeževe groše!

Izseljenci

Anton Gabrijel- Podgoličan,

okrog
52-letni kmet iz Leš na
avstrijskem Koroškem.
Besedilo je nastalo po
l. 1943, ko so avtorjevega
svaka izselili v Hesselberg.
Avtor je na 2. seminarju
koroških pisateljev v
Celovcu l. 1976 povedal,
da bi bil med vojno zaradi
takih pesmi lahko
obglavljen.
Rokopis hrani avtor.
SM 2480.

Mi nismo krivi, zemlja domača,
da brez slovesa smo te zapustili,
kot da bi tebe nikdar ne ljubili,
kot da se tujec iz tuje zemlje vrača!

Kot suho listje usoda nas prevrača,
četudi kot otroci smo prosili,
da bi naši zemlji nas pustili,
postali vojne vihre smo igrača.

Čeprav sovragu sužnji smo, tlačani,
svobode sonce nam oblak zakriva,
po svetu se potikamo izgnani,
tem bolj je naša vera v zmago živa
in duša naša o radosti sniva,
ko se v domove vrnemo Slovani.

Le vztrajaj tužni Korotan

**Anton Gabrijel-
-Podgoličan,**

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo ob
koncu l. 1945 doma na
Koroškem. Izvirni rokopis
hrani avtor.
SM 2477.

Le vztrajaj tužni Korotan,
na vzhodu zarja svita,
prihaja naš veliki dan,
svoboda je očita.
Ne bomo hlapčevali več,
že govori slovanski meč
in puška že nabita!

Stoletja hlapčevali smo
in sužnji bli, tlačani,
udarcev polna pleča so
in žuljev naše dlani.
Zdaj vrzimo verige preč
in jarem nam je tud odveč,
prosti čmo bit Slovani.

Naš jezik nam je poteptal
sovrag, besedo sveto,
nam deco našo je ukral
in vzgaja jo nesveto.
A bliža se rešitve dan,
z radostno pesmijo spremljan,
s pravico in prosveto.

Ko nam zasije krasni dan,
preteklost pozabimo,
v bodoče složen bit Slovan,
zvesto si obljubimo.
Naj bo Slovenec, Srb, Hrvat,
Poljak al Čeh, je Rusom brat –
vsi v roke si sezimo!

Trije sinovi

Vid Ambrožič, 52-letni orožnik v pokoju, pozimi 1941 z družino pobegnil iz Domžal pred nemškimi okupatorji. Besedilo je nastalo leta 1943 v Ševnici. Poznejši tipkopolis hrani avtorjev pošinovljenec Gordan Ambrožič. MH 2.

Imela sem tri sinove,
tri junaške bore,
kot čvrsti hrastje so zrasli
vrh zelene gore.

Imela sem tri sinove,
ponos in čast vsake žene,
zdaj imam tri ostre meče,
v srce zasajene.

Ko prvi od krogle je padel,
sem postala siva;
ne vem in nikoli ne bodem,
kje ga zemlja pokriva.

Drugi mi je oslepel,
da ni videl zlatega sonca;
od žalosti skupaj je zlezal
in sam zaželel si konca.

Po tretjega prišli morilci
so v hišo v tihi noči
in padel, izkrvavel je
v maternem mojem naročji.

Kaj naj le počnem na svetu,
starka siva zdaj sama?
Nikdar več ne bom čula
sladkega imena: mama!

Imela sem tri sinove,
meni v nesrečo rojene,
zdaj imam tri ostre meče
v srce zasajene...

Vid Ambrožič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

31. julija 1942 ali 1943

v Škerjančah ali Ševnici.

S svinčnikom je zapisano v

rokopisno zbirko pesmi, ki

jo hrani avtorjev

posinovljenec Goran

Ambrožič.

MH 7.

Pšenica je zrela, polje se zlati,
naš kruh, naša nada na polju zori;
žanjice bi rade, že srp je sklepan,
pa žet jim zabranil je tujčev fermán.

Zasidral se črni je tujec med nami
in brani na polje nam s puško na rami;
pšenica je naša, polje naša last,
mi žanjemo pa, kot hodili bi krast!

Ko ded mu bo pravil, verjel ne bo vnuk,
kaj letos naš narod pretrpel je muk.
Kot bajka se sliši, a žal je resnica,
da letos s krvjo je kropljena pšenica.

Sedaj, ko nam tujec deli kruh pravice,
med snopjem po njivah ležijo žanjice,
v otrplih rokah se jim srpi blešče
in rabeljnom z njimi še mrtve groze.

Jarški mučeniki

Vid Ambrožič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

29. 8. 1941 v Domžalah.

Posvečeno je petim talcem,

ki so jih ta dan ustrelili pred

tovarno v Zgornjih Jaršah.

Tipkopis hrani avtorjev

posinovljenec Goran

Ambrožič.

MH 10.

Od Kamnika do Zgornjih Jarš
so naredili zadnji marš;
oj strašna pot, poslednja pot,
oj grozni časi za naš rod!

Tam kolov so zabili pet...
mož k vsakemu je stopil bled;
ko jeknil strel je čez ravan,
klonila glava je na stran.

Pot iz Jarš do Homca nič več njim,
strašna je bila le živim;
za njimi sled je bil rdeč,
a ran čutili niso več...

Ko ~~se~~ vojna vira svet je resnola
 ko zemlja ^{je} slovenska ~~je t. p. t. k.~~

pod b'ia tujega udarca krvavela,
v sinorih svojih knižer pet tpele,

zato, ker jih Slovenci je spasila;

ko pesnik je slovensko občutila

in grana hereda uia ~~republica~~

što zapisati i u seć:

- Cimbé nas budo ^{tejes} / prezanah

čimž nam dovolimo v prah septal:

tembol de honro mi gubel,

~~Leont. chlorura in quibusdam~~

Leid vinge 14 vrislugen!
 misbare mōe = 1000

majority mass = bourgeoisie!

Ko vojna vihra svet je ves objela

Stanko Kocelj,

30-letni občinski tajnik.
Besedilo je nastalo junija
1943 doma v Vodicah, ko
je bil avtor za kratek čas
izpuščen iz begunjskih
zaporov; ustreljen
kot talec v Lescah
15. januarja 1944.

S tintnim svinčnikom
zapisani rokopis hrani
avtorjeva sestra.
Objavljeno je bilo besedilo
po vojni v Kamniškem
zborniku, 1963, str. 111.
Ma 56.

Ko vojna vihra svet je ves objela,
ko zemlja je slovenska zadrhtela,
pod biča tujega udarci krvavela,
v sinovih svojih križev pot trpela,
zato, ker jih Slovenka je spočela;

ko pesem je slovenska onemela
in pisana beseda naša pogorela,
smo zapisali si v srce:
Čim bolj nas bodo tujci preganjali,
čim bolj nam domovino v prah teptali,
tem bolj te bomo mi ljubili,
tem srčneje ti vsi služili –
najdražje naše – Domovina!

Golobarskim žrtvam

Vera Rebolj,
por. Klavora, 29-letna
izgnanka iz Kranja.
Besedilo je nastalo v Bovcu,
v nočeh od 26. do 28.
aprila 1943 po hudem
boju na Golobarju, kjer je
padlo okrog trideset
partizanov. Po podatkih iz
avtoričinega tedanjega
dnevnikarja je partizane izdal
neznani vojak, ki se jim je
bil pridružil z znakom
Rdečega križa. Avtorica je
skozi priprte oknice videla
kamion z naloženimi trupli,
dovolili so ji tudi ogled tru-
pel v krstah, da bi morda
koga prepoznala.
Pretresljivi dogodek je
opisala v dnevniku, pesem
pa je sama recitirala ob
koncu vojne, ko so se prvič
poklonili golobarskim
žrtvam.
Tipkopis hrani Goriški
muzej, arhiv NOB 96.
Tr 155 A, var. 155.

Ni križa, ne gomile, ne ruševin,
Golobar – nesmrten vsem spomin!

V sončnem jutru zbrani, trudni
od vseh strani prišli so na Golobar.
Tu med zelenjem in skalovjem skriti
použili bodo velikonočni dar.
Pa jih zmotil je delavec neznan,
zašel je – truden je in lačen.
Pogostili so ga partizani,
a nihče ni znal,
da ta jih bo izdal.
Kot brata spremili na pot –
a komaj se vrnili,
že prvi streli padli so nekod.

In sončen dan
razvil se je v krvav večer.
Že strojnice regljajo,
svinčenke padajo kot toča,
se kreše ogenj v živo skalo,
da kamenje se ruši.
In ista pesem strojnica in granat
se čuje v odgovor.
Strah, skrb in upa polno
prešinja danes bovški dom
in stiska srca, duše bolečina,
kot da vsak imel med njimi bi sina.

Trohica mož na straži
branila je napad od treh strani.
A komaj zmanjkalo jim je streliva,
zbežali so – bilo je pozno popoldne.
Zdaj smrti zrli so v obraz!
A kot narodni heroji,
ki hočejo živeti,
planili so med nje,
skalovje in grmovje,
zahrbtno jim zadali smrt,
da bil je boj – na nož.

Trdo so se borili,
junaško se branili,
in mnog, premnog je bil junak,
da skočil raje je v prepad,
na prsih sprožil si je strel,
strelivo v ustih je razvnel,
da pustil strašno mu je sled –
a nihče se živ ni dal ujet.

Kdo ne pozna krvi slovenskega dekleta,
ki zadnja misel bila ji je osveta,
dvakrat sprožila je samokres,
da smrti zadnjemu bila je vez,
ko v tretje – pa je omahnila.

Večerno sonce se poslavlja
od njih, ki življenje dali so,
in jih blagoslavlja.
In ko se na te obraze sklanja,
smehljaj na licih mu odzdravlja.

Krvavi boj v planini je končan!
Sovražnik svoje žrtve je pobral
in z njimi zginil v noč,
da bi zabrisal sled krvav.
A bilo jih je mnogo, mnogo več
kot naših partizanov.

O vi, nesrečni vitezi, junaki,
zapustili so vas vaši brati –
z ranjenci umaknili se čez hrib.
Tu – zdaj sami, razkropljeni ležite,
le mirno, mirno spite!
In ptičji glas
povrnil se bo zdaj med vas
in zvezdnato nebo,
ki ponoči vam svetilo bo,
bedelo bo nad vami!

—

Osemindvajset krst
na gornjem koncu pokopališča,
iz mehkih desk,
brez križa,
brez nakita:
kako siromašno vsaka rakev zbita!
In prav toliko v njih junakov!
O Bog, usmili se teh siromakov!

Podzglavje trdo je kamenje,
ne diči vas ne pajčolan
ne oblačila.
O jadra mati,
da smela bi pokriti sina!
A tu ni srca, ne vesti,
morda že jutri – to boš ti!

Glej, kako smehlja se ta obraz!
Sinje modre te oči,
ki se iskre,
kot da še žive.

Kostanjevi lasje
vsipajo se na rame.
Na sredi čela temna lisa,
ki začrtal jo je smrtni strel.
Spomin na te mi večno bo živel –
to je obraz slovenskega dekleta!

In tam deklica je mlada,
ki ni se še razcvela –
v popje zvit pomladni cvet.
Nad licem desnim zeva rana,
v njo vpičil se je oster kamen.
Okrutno je zmaličen tvoj obraz,
da bi se zjokal tu na glas.

Ni ta golota
vam sramota,
ki razkazujete nam jo!
To velika, podla je sramota njih,
ki odeti v plašč nizkotni so.
In vi, veliki junaki,
ko zremo v vaš obraz,
saj ni spoznati vas,
tako je izmaličen.
Strgali raz vas obleko,
teptali, bičali telo,
a srca ni mogoče vzeti,
junaštva vašega ni moči streti,
ki darovali ga za to zemljo!

Gomila vaša je velika,
na njej ni cvetja, ne zelenja,
z grmado kamenja pokrita,
v srcih naših cvet rdeč,
temno rdeč in – krvaveč.
Nalahno, prav nalahno
rosi nebo svoj blagoslov.

A vi, junaki, le mirno spite
in ob vstajenju z nami vred vstanite,
ko združil se bo slovenski rod,
zatirana Koroška in Primorska
in polja naša soška
in ta nesmrtni Golobar:
vi boste nam spomin svetali!

Nerojenemu otroku

Besedilo **Anice Mežek**,
ki je nastalo v Gorjah pri
Bledu v zvezi z resničnim
dogodkom med vojno -
partizanska mati ni hotela
roditi, da bi ji otroka
vzeli - prevzemamo po
objavi v TV-15, Partizanska
ljudska pesem, št. 20,
21. 5. 1968, str. 7.
Se 96.

Še nerojenemu ti luč življenja je ugasnila,
še nerojenega te mati sama je umorila.
Odpusti sinko, da sem to storila,
ne jaz, usoda kruta tebe je umorila.

Kako strašno me v srcu žge spomin,
še hujši od prestanih bolečin.
Kaj vse sem, sinko, morala prestati,
to nihče ne razume, samo mati.

Nikogar ni, ki bi mu potožila,
da bi pekočo bol si malo ohladila.
Oči brez spanja v temno noč strmijo,
ko pride zora, trudne ne zaspijo.

A ko svoboda zlata nam bo zasijala,
tedaj morda bom mirno spet zaspala,
ko rod človeški nehal bo trpeti;
sinko, saj moral si zato umreti.

(Zadruha Šternika)

Nezde daga na vrtanu
primljeni ali dier i dan
dri na vrtu potagat
nam je mogoči šarnam

Šternik nany i ožnoda
dohiti na upražajo moci
da rufata pam nje ušleto
stoda to do šarna dri

Štoke svato priporaj
gubiti. nos šternik red
re skupno vabi čas puma
in klic k moci na porod

Da sem šternika v landam
za mogoči nje na goi
ki poci nje igri kiti
ki namu njeam pri kci

Šternika kati i šarnam
crnija si na vno plan
ka mje in stara šarnamom
v mji je potopnja dan

Ki eduziti i šarnam
toj mta nam obkangit
šado imaga nara merna
in na mogoči puma prot

Kolo korajmo in mladiro
in na vrtanu mogoči red
in na vrtanu mogoči red
in duf šternik to mti i

Šternika
Smile

Ljudmila Kragelj-Zarja, Smela, 42-letna gospodinja, aktivistka OF na Tolminskem. Besedilo je nastalo spomladi l. 1943 pod Krnom na Tolminskem, po partizanskem agitacijskem sestanku. Objavljeno v Slovenki, glasilu Protifašistične ženske zveze za Primorsko, 1. l, št. 5, str. 7–8. Goriški muzej, arhiv NOB 96 hrani tipkopis, arhiv IZDG, 647 pa s črnilom zapisani rokopis besedila. Bo 28 B, Pe 8, lo 5, Vo 1, Tr 4, IS IB 65, Re 313, JA 6, var. Bo 28–28 'A.

Besede drage na sestanku
zdaj premišljam 'z dneva v dan,
ki jih na srce polagal
nam je mladi partizan.

V spominu ga bom ohranila
do konca mojih zemskih dni,
iz čustva pesem mi je vzklila,
po naši zemlji naj doni.

Kako zvesto nam priporočal
ljubiti je slovenski rod,
vse skupaj vabil brez izjeme
in klical k sreči vsepovsod.

Zavedam se, da sem Slovenka,
za narod mi srce gori;
le naj izgine tujec kruti,
ki našim žrtvam pije kri.

Pravična kazen za tirane
oznanja se čez širo plan;
vsa moč in slava partizanom,
v njih je prerojenja dan.

Zato vsi v vrste partizanov,
to naša sveta je dolžnost,
da bo končno naša zmaga,
da bo narod jarma prost.

Miri Lepšinski

Av gust Fabjančič,

47-letni invalidni
nezaposleni delavec iz
Senovega.
Besedilo je nastalo
23. maja 1943 v
Senovem. Od naslovljenke
je nekoč po naključju dobil
kartico, ki je bila
namerjena nekemu
drugemu. Presunile so ga
njene besede: "Imam se,
da Bog pomaga!" in
odpisal ji je. Tako je
navezal stike z izseljenci v
nemških taboriščih ter jih v
pismih obveščal o
dogajanjih v domovini.
Tipkopis besedila hrani
avtorjeva hčerka.
Gl 35.

Vedno, vedno mislim nate,
kadar zarja dan prižiga,
ko se sonce v poldan dviga,
ko za gore tone zlate.

Vedno, vedno mislim nate,
na tvoje srce trpeče,
domotožje v njem skeleče,
s tabo mislim, čutim zate.

Vedno, vedno mislim nate
v tihi jasni zvezdni noči.
Čakam zarjo, da napoči
za slovenske sestre, brate.

Srčne, iskrene in lepe pozdrave

Av gust Fabjančič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
5. marca 1943 v
Senovem. Avtor je z njim
pozdravil slovensko
izgnanko Miro Lepšinovo,
ki ji je v Münchenberg
pošiljal spodbudna pisma.
Objavljeno v zborniku
V izgnanstvo, Celje 1959,
str. 70.
Ma 39.

Srčne, iskrene in lepe pozdrave
sestrici miljeni v tuje daljave
bratec pošilja od bistre ji Save.
Vrni se, vrni se, ljuba sestra!
Čaka na tebe vsaka cvetlica,
da boš med njimi in jim božala lica.

Sajevče

Marija Bizjak- -Kršjakova,

več kot 60-letna babica,
sanitetna delavka, mati
štirih partizanov.
Besedilo je nastalo med
vojno v Hruševju. Skozi
Sajevče je vodila kurirska
pot z Notranjskega na
Primorsko, v bližini je nekaj
časa delovala tehnika
Nanos. Objavljeno v
Podgorskih odmevih
l. 1944.
Lo 217, Se 188.

Stoji vasica Sajevče,
z gozdovi vsa obdana je,
tja partizani hodijo,
se kot doma počutijo.

Vaščani zvestega srca,
nihče se tujcu ne prodaja
in bolj kot rumeno zlato
imajo radi svobodo.

Če v vas je laški vdrl tiran
in marsikdo je bil odgnan,
v zaporu tepen, mučen bil,
a tajnosti le ni odkril.

So večkrat švabski plačanci
v Sajevče privohali,
pa strah jim zlezel je v kosti
in poklapani so odšli.

So domobranci noč in dan
v zasedah čakali zama, ^{na}
vaščani pa kot eden vsi
borijo se za boljše dni.

Trpeli vsi vaščani so,
veliko žrtvovali so,
a partizani še in še
prihajali so v Sajevče.

VRNITEV

Srce ni miru mi dalo,
bojni sem zapustil grom,
v kraj domači me je gnalo
gledat zapuščeni dom.

Ali še stoji mi koča,
borna koča pod gorò,
ali vojska tam deroča
je podrla tudi njo?

Tu stojim na vrh gore,
zvezd na nebu luč žari,
polje v cvetu zlate zore,
mirno pred mano leži.

Ako zaman mi išče,
hišice ne najde več;
žalostno je pogorišče
in pepela kup kadeč.

Kaj v višavi milo toži?
Glas domači se mi zdi!
Kdo nad pogoriščem kroži?
Lastovice to so tri.

Lastovice lahkokrile
iz daljave, čez morje
zveste so se povrnila
čez doline in gorè.

Vlepe se vrnile kraje,
bečne videla ljudi,
niso pozobile raje,
ki nadloga jo mori.

O, zakaj ste priletele
v žalostni, nesrečni kraj,
kjer ste gnezdo prej imele,
tam je pogorišče zdaj.

Laške roke pokončale
dom so skupni, naš in vaš,
vendar, kaj bi žalovale,
saj se bliža lepši čas!

Malka Prijanovič,

terenska delavka v Beli krajini.

Besedilo je nastalo l. 1943 v Beli krajini. Naslanja se na Stritarjevo pesem Junak in lastovka iz cikla Raja.

Objavljeno v Mladi Belokrajini, leto I, št. 3-4, avgust-september 1943, str. 4. Obstaja še varianta z drugačno prvo kitico [Domovina draga moja], objavljena v Pesmih za mladenke 1944, urednika Maksa Pirnika, ki je besedilo tudi uglasbil. Tipkopis hrani IZDG, 697 II 2.

Pm 51, Še 57, var. SM 117, Bo 75, Sc 449, Se 218, SK 30.

Srce ni miru mi dalo,
bojni sem zapustila grom,
v kraj domači me je gnalo,
gledat zapuščeni dom.

Ali še stoji mi koča,
borna koča pod goro,
ali vojska tam deroča
je podrla tudi njo?

Tu stojim na vrhu gore,
zvezd na nebu luč žari,
polje v cvetu zlate zore
mirmo pred menoj leži.

A oko zaman mi išče,
hišice ne najde več;
žalostno je pogorišče
in pepela kup kadeč.

Kaj v višavah milo toži?
Glas domači se mi zdi!
Kdo nad pogoriščem kroži?
Lastovice to so tri.

Lastovice lahkokrile
iz daljave, čez morjé
zveste so se povrnile
čez doline in goré.

V lepe se vrnile kraje,
bedne videle ljudi,
niso pozabile raje,
ki nadloga jo mori.

O, zakaj ste priletele
v žalostni, nesrečni kraj,
kjer ste gnezdo prej imele,
tam je pogorišče zdaj.

Laške roke pokončale
dom so skupni naš in vaš,
vendar kaj bi žalovale,
saj se bliža lepši čas!

Matajur

Dora Obljubek,

40-letna gospodinja,
predsednica krajevnega
odбора AFŽ.

Besedilo je nastalo

novembra 1943 na Bregu -

- Krasnem v Goriških Bratih

po veliki ofenzivi na

Matajurju, v kateri je zaradi

izdaje padlo 35 borcev.

Avtoričin sin se je srečno

rešil. Izvirni rokopis je v

požaru l. 1944 propadel.

Po avtoričinem spominu je

besedilo zapisala njena

hči. Zapis hrani avtorica.

SDS AG 6.

O, Matajur, očak naš dragi,

zaklad naš skrbno hrani,

ki v srcu tvojem leži.

Slovenski fantje so tam pokopani,

kjer so prelili svojo kri.

Čeprav je tujec tam gospodar,

kar se s krvjo napiše,

nobena roka ne izbriše,

slovenski narod bo tam ostal.

Očetu na bregu

Dora Obljubek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja 1944 v Drnovku v Goriških Brdih. Posvečeno je avtoričinemu 81-letnemu očetu, ki so ga Nemci ubili v gozdu in pokrili z vejami. Izvirni rokopis je avtorica podarila Osnovni šoli Dobrovo v Brdih. Tipkopis je ohranjen v zapuščini zbiralca in urednika partizanskega pesništva Črtomira Sinkovca. Kl 299.

Ves strt pred križem sam stoji,
vse solzne njega so oči.
Pogled uprt v Kristusa,
ga prosi, naj nas reši zla.

Poprosim ga, naj z mano gre,
ker kmalu Nemci pridrve.
Še en pogled na križ upre,
nato od njega loči se.

Že streli padajo v vas,
divja sovražnik kakor zver,
požiga, ropa in mori,
da slast po krvi si uteši.

Plamen že šviga do neba,
poslopje naše vse gori,
iz gozda je odjeknil strel,
ki očetu je življenje vzel.

Kjer dom naš je stal,
še kup je razvalin,
družina vsa razkropljena
in v srcu vseh grenak spomin.

Voščilo novoletno!

Ciril Leban-Škrat,

32-letni čevljar, tajnik
odbora OF v vasi Modrej.
Besedilo je datirano
29. december 1943.

Tipkopični prepis iz začetka
pedesetih let, ko so zbirali
tovrstno gradivo za muzej,
hrani Muzej za Tolminsko,
mapa 701.
Bo 321, BG 10.

Gozdov tovariši, mrz vas je prijatelj
in dež njegova nežna roka,
ki boža po obrazu partizana
kot mati svojega otroka.

Vam prvi novoletni moj pozdrav
zaori naj med gorami,
da čuli bi ga vsi, vsi,
vsi tovar'ši partizani.

Mir, mir želimo vsi,
mir, mir povsodi,
mir, mir, pravičen mir,
mir, mir med narodi.

Mučeniki

Ciril Leban-Škrat,

(glej spredaj).
Besedilo je verjetno nastalo
leta 1943.

Tipkopis hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Bo 326.

Na vasi fante so pobrali,
odpeljali jih v zapore,
dolžijo jih dejanj
za cele gore.

Te dni so v Rimu
fante te sodili,
obsodba se glasi,
da pet jih bodo ubili.

Telesa bodo padla
pod streli na zemljo,
bo naše ljudstvo reklo,
to mučeniki so.

Druge pa v ječe
so odvedli temne,
da nekateri dvajset let
ne bodo vid'li zemlje.

Naj stavi to si v glavo
ta prekleti Lah,
da svobodni Slovan
zdrobil ga bode v prah.

Ciril Leban-Škrat, (glej
spredaj).
Tipkopis besedila iz
l. 1943 hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Bo 329.

Preko naše zemlje še drvele
sovražne bojo trume.
A takrat vse oživele
naše bodo šume.

Da zadajo še poslednji
udarec jim v srce,
da ne pobegne prav nobeden,
tu ostati mora vse.

Iz topov bode traktor,
iz jekla lemež, plug,
sovrag oral po naši krvi –
mi orali bomo za kruh.

Takrat veljala bo beseda,
kdor ne dela, naj ne je,
pravična kazen pa zadela
bo izdajalce vse.

Sonet o Lavtižarju Jožu

Gregor Pečar je sonet
napisal v spomin
Joži Lavtižarju, ki je umrl
20. novembra 1943.
V rokopisu, ki ga hrani
Znanstveni institut v
Celovcu, je zanimiva
avtorjeva opomba k 12.
verzu soneta: "Strateški klin
od Pontebe do Rateč -
branič Trsta in Celovca, ki
je razkosal slovensko
zemljo, hrani tudi ključce do
združene Slovenije".
SM 2478.

Ljubitelj in čuvar krasot Planice!
A trd kot skale v borbi za pravico,
v temi na zvezdo kazal si vodnico,
tolažil v stiski krotke si ovčice.

Izbral si smer poti v gora višine,
življenja nisi gledal iz goščave,
a krog sveta premeril si daljave,
rojakom branil v mrzli tok tujine.

Jeklen si v peklu vojne bil med nami,
upognil ni te težki plaz krivice,
Jasni se, glej, nad grobom pod gorami,

o, duh svobode bdi v pečeh Planice!
Žari že zarja svetla nad stenami,
up lepših dni ljubezni in pravice.

Prva ljubezen

Cvetka Kranjc-Jasna,
14–16-letno kmečko dekle,
odgovorna za agitprop v
domači vasi Koseč.
Pričujoče besedilo je eno
izmed petih, ki so se
trideset let ohranila za
platinim opažem zidne
omare, kamor jih je
avtorica skrila še med
vojno. Spomnila se jih je
šele med obiskom
zbirateljice partizanskega
pesništva, ki jo je prišla
vprašat za avtorstvo nekih
drugih pesmi. Izvirni rokopis
hrani avtorica.
Bo 284.

Tiha, nežna je ljubezen,
kakor beli češnjev cvet.
Srce čaka, misli, upa,
kdaj te bodem vid'la spet.

Sonce zdaj mi lepše sije,
lepše mi žari oko,
ko mi zate srce bije,
čeprav le jaz vem za to.

Ko sem prvič te uzrla,
tebe, mladi moj kurir,
ko sem ti planinko dala,
zgubljen bil je srca mir.

Ko na nevarno pot si odšel,
s teboj mi je odšlo srce,
da bi se srečno vrnil,
moje so bile iskrene želje.

Alpini v Dornberk pridejo

Besedilo **Zmagice Kraba** je nastalo verjetno v letu 1943 v Dornberku na Primorskem. Tipkopis hrani Goriški muzej, arhiv NOB 96. Tr 1, var. Pl 2.

Alpini v Dornberk pridejo
in celo vas zasedejo.
Ubogi, ubogi mi ljudje,
za nas začelo je gorje.

Vsak dan na vrata pridejo,
pršut in mast zahtevajo,
potem še v klet vderejo
in rujno vince kradejo.

Kokoši, race in gosi,
vse to si ta drhal lasti.
Še po bradi mast se mu cedi,
ko že telce za rep drži.

Vole, krave in kozé
nalagajo si na vozé.
Ubogi kmetje tožijo,
da vse alpini jim požro.

Po to nakradeno blago
žene in matere pridejo.
Jim pravjo: "Le še ropajte,
da bomo lepo oblečene!"

Zlate ure in uhane,
obleke, rjuhe, rute zbrane,
zapestnice, prstane, svetinje,
vse to odnesejo te svinje.

Z Gradiške pride ES ES
kjer so tudi belčki vmes,
ki se ne zavedajo,
da si mrežo pletejo.

Saj kmalu bo plačila dan,
ko k sodbi lump bo vsak pozvan.
Takrat, tovarši, bo lepo,
imeli bomo svobodo.

Mašina!

Minhen
Don

Stare, stule, prapo
krišča se je parizana z
vodi, polu razpoljena diča,
in glij, egle in ke su brice.

Staj, mati! Kam videli jut
kraj iser spolnosti ted
mi čuješ li karkaj iser z buj
blupnjo mlada ga višča.

Čovej mi kje biva gnoj o
raj iser ti j pač Valentin
Pakosmo je osel zastavo
in presmogo in bitke hrube.

Kraj na da se n ga porznil
pač Tito z zede mu jedal
Shupaj z Valentinom vohno su stalo
Shupaj kje za svoj dom pulivalu.

Ho jutraj pocal je zurel
de Valentin je piral avob
o domu in mamei slau
ki moral ima je sloas dati.

Smalu se je smel hrust loz
pogumno spet stal je zpinz
a krogla puliti in
Valentina umori.

Se roko podor mi je v slavo
ugašilo je njemu olo
Tam gori ob skalini bili
smo v črno zemljo ga odela.

Ime mati zabije obrar
razoce obupno na gla
h gonili nemudoma hrune
in kriča na njem se oklene.

Ho točno mu ob grobu ehti
mame od bujo ustrel
kraj skaline krogla zabije
in matere oče - pulije.

(Stanislava)

**Marica Klinkon-
-Stanislava,**

21–25-letna aktivistka,
dopisnica Partizanskega
dnevnika.

Besedilo je nastalo v letih
1941–1945 v Tolminu.

Rokopis, zapisan s črnilom,
hrani Tereza Skočir, ki je
bila med vojno kulturna
delavka v Žabčah in je za
proslave zbirala prispevke
raznih sodelavk.
Tr 27.

Do straže mati prispe,
tresočča se v partizana zre,
od poti zasopljena diše
in solze, glej, z lic si briše.

“Stoj, mati! Kam vede te pot,
kaj iščeš opolnoči tod?
Ne čuješ-li tamkaj z bojišča
obupnega mrtvega vrišča?”

“Povej mi, kje biva moj sin,
saj znan ti je pač Valentin.
Polkovno je nosil zastavo
v premnogo že bitko krvavo.”

“Kajpada sem ga poznal,
sam Tito zvezdo mu je dal.
Skupaj z Valentinom vedno sva stala,
skupaj kri za svoj dom prelivala.

Ko zjutraj piščal je zapela
še Valentin je pravil vesel
o domu in mamiči zlati,
ki moral jima je slovo dati.

Kmalu se je vnel krvavi boj,
pogumno spet stal je z menoj,
kar krogla je priletela
in Valentina v prsi zadela.

Še roko podal mi je v slovo,
ugasnilo mu je oko...
Tam gori ob skalini beli
smo v črno zemljo ga odeli.”

In mati zakrije obraz,
zajoče obupno na glas,
h gomili nemudoma krene
in križa na njej se oklene.

Ko tožno ob grobu ihti,
Nemec od brega ustreli –
kraj skaline krogla zabije
in materi srce – prebije.

Hčerka na materinem grobu

**Marica Klinkon-
-Stanislava,**

(glej spredaj).

Besedilo medvojnega nastanka je brez podrobnejših podatkov o avtorici objavljeno po vojni v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 21, 2. 5. 1975, str. 7.

Tipkopis, ki se od objave z naslovom Na materinem grobu nekoliko razlikuje, se hrani v zapuščini zbiralca medvojnega pesništva in urednika Črtomira Šinkovca, Kl 206 A, var. 206 B.

Tu mater so mi ubili!

Oj mamica moja, počivaj sladko
pod rušo, kjer njive si plela,
na svetu ni več, kot prej je bilo,
ko ti si pri meni živela.

Oj mamica moja!
Ko mene so Nemci odgnali,
so tebe grdo pretepali
in dom naš zažgali...

Oj mamica moja!
Tebe ni več in doma ni več.
Na poti srečujem le trde ljudi,
obrazе, ki mrke imajo oči...

Oj mamica moja!
Kjer tvoja ljubezen je mene gojila,
prisegla sem, da teh svetih tal
nikoli ne bom zapustila.

Oj mamica moja!
Tudi jaz bom za puško prijela,
k partizanom bom šla
in z njimi pesem zmage bom pela.

Oj mamica moja!
V boj srdit!
Na juriš! Na juriš!
Domovini bom ščit.

**Marica Klinkon-
-Stanislava,**

(glej spredaj).

Besedilo je brez podatkov
o času in kraju nastanka
objavljeno v tedniku TV-15,
Partizanska ljudska pesem,
št. 11, 24. 3. 1977,
str. 7.
KI 333.

Zima prišla je in mraz v teh dneh,
moje mlade sanje, v bolesti rojene,
s solzami so grenkimi vse oškropljene,
vse so usahnile v teh mrzlih nočeh.

Dolgo hodila sem, dolgo, vso noč
po stezah neznanih in skritih poteh,
iskala sem ga, klicala, jokala na moč,
a zgubljal moj glas se je po bregeh...

Nikogar ni tukaj, da slišal bi me,
mi stezo pokazal, koder on hodil je.
A glej, tam po stezi prihaja nekdo:
"Njegov bil prijatelj sem," pravi mehko.

"Tvoj Mirko je vriskal, bil zmeraj vesel,
lep šopek planik je zate imel.
Mirko je tak še vedno med nami,
zdaj mirno počiva tam pod gorami..."

Zdaj vem, da je padel moj Mirko junak,
pogumen in hraber kot pravi vojak.
Zdaj mirna sem in več se jokala ne bom,
moj Mirko je padel za svobodni dom.

Deklica in Kalabrež

**Besedilo Marije
Znidaršič** povzemamo
po povojni objavi v TV-15,
v rubriki Partizanska
ljudska pesem, št. 28,
16. 7. 1969, str. 7.
Se 173.

Kraj gozda hišica stoji,
v njej mlada deklica živi;
črn Kalabrež vrti oko,
kako bi se do nje prišlo.

Ko se deklica na prag prikaže,
si škornje Kalabrež namaže
in hitro k deklici hiti,
a ona v hišico zbeži.

Z zapahom vrata so zaprta,
so okna z rjuhami zastirta.
Smuk! – Kalabrež na jablano,
da od tam bi videl deklico.

Čuj, strojnica zdaj zareglja,
ko v vetru list Lah trepeta,
mu padla puška je iz rok
in kremži se, mu gre na jok.

Iz hiše dekle prihiti,
v Kalabreža sproži strele tri,
na ramo si je puško djala
in k partizanom se podala.

Njen fantič je prišel po njo,
odpeljal v daljno jo goro,
sta za svobodo se borila,
kri srčno v zemljo potočila...

Rodna zemlja

Josip Batič, 31–35-letni
natakar na prekoceanskih
potniških ladjah, med vojno
najprej mobiliziran v
italijansko vojsko, po
kapitulaciji fašistične Italije
navezal stike z OF, nato
zaprt v tržaškem Coroneu,
kasneje se je pridružil
borcem Kosovelove
brigade. Rokopis besedila,
ki je nastalo med vojno, je
avtor po vojni pretipkal.
Tipkopis hrani avtor.
Ca 16.

Pozdravljen, moj rodni kraj,
moj ljubi dom, moj krasni raj.
In morje modro, sinje morje,
nebeško zlato ti obzorje.

Oh zemlja rodna, zemlja krasna,
gruda moja, draga prst,
in skala bela, sončno jasna,
jadranski ti bleščeči Trst.

O brinjeve gmajne, hladne doline,
hrasti mogočni, temne votline,
bori šumeči, sive ograde,
studenec, ki namaka vinograde.

Glej, kakor krov ladje se vzpenja v morje,
objema ga temnozeleno borovje,
ponosno stoji obale vladar
v bujni lepoti, grad Miramar.

A vendar oblaki nad tabo temnijo,
vsaki trenutek z nevihto grozijo,
le tiho in zvesto te ljubi rojak
in čaka, da zadnji še zgine oblak.

Oh, zemlja krasna v tožni lepoti,
kdaj nehal besneti bo zlobni vihar?
Kdaj tujčin robljaš pojde nam s poti,
kdaj tebi rojak bo le sam gospodar?

Od davnih že vekov narod vzdihuje,
sovrage pa na zemlji naši piruje,
od vekov še danes preti ti nezgoda,
Zemljica mi sveta, kakšna ti bo usoda?

22 Speli na vremščici,

da vremščico hochit
ni dolgo duha
v lepem razgledu
modro neba
gledeku na morje
purlajo in kras
peroti xaholu
seveda v obraz
to mi da mislit
in skušajo, nči
med atrajo na meji
hodi tudi ti
pazi, da od časa do časa
se ne drigne več val
janeh postojne in krasa
to nas bi teptal.

Skrbi na Vremščici

Franc Cucek,

53–57-letni kmet.

Besedilo je nastalo med leti

1941–1945 v Košani.

Rokopis zapisan s črnilom

hrani avtor.

Lo 135.

Na Vremščico hodit' mi dviga duha
z lepim razgledom, modrino neba.

Gledam na morje, Furlanijo in Kras,
proti zahodu sosedu v obraz.

To mi da mislit' in skušnja uči,
med stražo na meji bod' tudi ti.

Pazi, da od časa do časa se ne dvigne več val
prek Postojne in Krasa, ki nas bi teptal.

Zgubljenim grobovom.

In se vam bi po svetih raskropljan
od vseh svojcev zapuščeni

umirate za dom

Je vas se danes v skremni posmi

spominat lahko

Vikogarⁿⁱ da bi trdo misl

na vašem grobu izrabljel

nikogar mi da bi z gubeis roko

vaj drobno lučko vam na grob prižgal

Ami vam danes vsi prirogamo svetoto,

čaj bi umirali za našo sto svoboda

Pač Bog da vam srečo

nekake domovine!

Med nami pa spomin na vas

nikdar ne mine!

Zgubljenim grobovom

Frančiška Kodre,

56-letna kmetica.
Besedilo je nastalo
5. 11. 1943 v Vrhpolju
pri Vipavi in je, kot kaže
naslov pri var. Vo 25,
posvečeno vrhpoljskim
žrtvam. Rokopis, zapisan
s črnilom, hrani avtoričina
sestra A. Kodre, tipkopični
prepis pa Goriški muzej.
Tr 43, Vo 25.

In še vam, ki po svetu razkropljeni,
od vseh svojcev zapuščeni,
umirate za dom,
še vas se danes v skromni pesmi
spomnil bom.
Nikogar ni, da bi trdo rušo
na vašem grobu izrahljal,
nikogar ni, da bi z ljubečo roko
vsaj drobno lučko vam na grob prižgal.
A mi vam danes vsi prisegamo zvestobo,
saj vi umirali za našo ste svobodo.
Naj Bog da vam srečo
nebeške domovine!
Med nami pa spomin na vas
nikdar ne mine!

Pisemu skrinju

- i) Čer pisemu skrinju ako ma' se n' sklanjama;
ta skrinju primesta je mati na dnu,
ko to bi n' razivoti a njezinih samo samjeh
- ii) Potem ma' je mati put osem msta,
da bilo kot njezine ~~je~~ bi ma' nje,
eto a ma' se preditu bi oveta domima.
- iii) da mogli bi čuvati skrinju, razveš
da me bi skrunilo je tajno roko
da me bi ukrovali a nje ma' besede.
- iv) da radi bi a rovinato ribolke onih,
ki v grozi obreda bi doli njezine a doli
ta skrinjo predajo stolo, tisti skrinjosti.
- v) a skrinju, sama ima ista a taj ma' i
ima mesta ier ribolke mojih roko,
a sklanjama a pakej razpisanih domov.

Pisana skrinja

Lado Piščanc, duhovnik,
likvidiran kot domnevni
sokrivec napada na
partijsko šolo v Cerknem
januarja 1944.
Rokopis besedila, zapisan
s črnilom, hrani Muzej za
Tolminsko, mapa 701.
Objavljeno je v zbirki
Pesmi zelene pomladi
(Gorica 1950)
Bo 419.

Čez pisano skrinjo vso noč se že sklanjam;
to skrinjo prinesla je mati na dom,
ko tihi še snivali v njenih smo sanjah.

Potem nas je mati pod srcem nosila,
da bilo kot njeno bi naše srce,
da v nas se prelila bi sveta davnina,

da mogli bi čuvati skrinjo zaveze,
da ne bi skrunile jo tuje roke,
da ne bi ukradli z njo naše besede,

da zrli bi v rožnate zibelke onih,
ki v grozi obreda, bi dali jim v dar
to skrinjo predrago stoletnih skrivnosti.

O skrinja, samà sva ostala v tej noči
in mesto čez zibelke novih rodov
se sklanjam v pokoj zapuščenih domov.

Tuji mož

Lado Piščanc, (glej
spredaj).
Rokopis besedila hrani
Muzej za Tolminsko,
mapa 701.
Bo 420.

Oj stokrat bridki tuji mož,
povej, a veš, da sunil nož
v nedolžno si srce?

Oj stokrat bridki tuji mož,
a veš, da pride čas, ko boš
odgovor dal za vse?

Oj stokrat bridki tuji mož,
a veš, da si lastil si rož,
ki so le nam cvetele?

Oj stokrat bridki tuji mož,
a veš, da tvojih šeg in noš
pri nas je sito vse?

Oj stokrat bridki tuji mož,
a veš vsaj to, da nisi kos,
kar pel naš rod je že?

Oj stokrat bridki tuji mož,
kako nagražil si v svoj koš
i naše si meje?

Oj stokrat bridki tuji mož,
bos si prišel med nas in boš
pokazal bos pete!

Okupacija Italije

Anton Berlot, 46-letni
carinik, aktivist, ilegalec.
Besedilo je nastalo l. 1943
v Planini pri Rakeku, ko so
Nemci po kapitulaciji Italije
vkorakali v svojo nekdanjo
zaveznico.
Izvirnik v rokopisni knjigi
hrani avtor.
SM D 30.

Marširajo Germani,
pod zemljo rije krt,
v boj gredo krvavi,
marširajo v smrt.

Marširajo prav trdno
iz dneva v dan – vsekdar,
vsi čakajo nestrpno,
kdaj mine ta vihar.

Smrt stresajo okoli,
smrt stresa se na njih,
kljubujejo oholi,
ves svet preklinja jih.

Rojeni so vojaki,
mesarji brez srca,
umirajo junaki,
kjerkol' besni ta sla.

Marširajo kameradi,
marširajo v smrt,
v boj gredo krvavi
in tja, kjer rije krt.

Balada o škatlici s pepelom

Mirko Mahnič,

24–25-letni slavist, član
varnostno-obveščevalne
službe v Ljubljani.

Besedilo je nastalo verjetno
v začetku l. 1944.

Izvirni rokopis, zapisan s
črnilom na tri strani rjavega
brezčrtnega papirja, ki se
ga avtor še dobro
spominja, je danes
izgubljen. Besedilo je bilo
med vojno precej znano –
zaneslo se je celo v
taborišče Ravensbrück, od
koder je interniranka Ana
Pavlin prinesla rokopisni
prepis neznane avtorice –
zato se v povojnih objavah
pojavlja kot delo
neznane avtorja.

V tipkopisu var. Tr. 251,
ki ga hrani Goriški muzej,
arhiv NOB 96, je
izpuščena zadnja kitica.
Pl 313–314, var. Tr. 251.

Švabska zaseda. Čistina.

Puškarjenje in mitraljezi.

Mina.

Zadet.

Ujet.

Nato pobit do nezvesti.

Potem po dolgi, dolgi cesti
v taborišče...

Mati ga je iskala.

"Kje je moj sin, moj Nac?"

"Zgini, čarovnica propala!"

"Kje je moj Nac?"

"Zgini! Weg! Schweig!"

"Nac! Nac!"

Tolkli so jo s pestmi,

ko je po sinu spraševala.

Boli, če te pesjan udari čez oči,

da se kri pocedi,

pocedi

in polzi v dlani,

s katerimi je otroka zibala.

"Naprej! Naprej! Za njim!

Čeprav s krvavimi nogami v Rim!

Za njim! Za njim!

Nac! Ubogi Nac! Kje si zdaj, Nac?"

Ga je zaman iskala.

So nanjo vpili,

jo bili.

Pa je šla,

uboga vsa,

ker jo je klical Nac.

Šla je daleč, daleč.

Taborišče.

Čudno diši,

dim se vali,

v ozračju smrt kosi,

topilnica ljudi.

Kri! Kri!

"Je tu moj Nac?

Je tu moj Nac?

Ga ni?"

Stražil je plavolas Norvežan.
Zasmilila se mu je in vprašal
je ljudi, ki so bili za žicami,
po Nacu. In ga je našel. Še bolj
bel je bil belolasec iz dežele
fjordov, ko je prišel nazaj in
je materi škatlico dal.

"Tu je vaš Nac."
"Tu je moj Nac? V škatlici?"
"V škatlici?"

Škatlico odprla
in zazrla
bel pepel.

"Ti lepi fant, ti močni fant,
čemu prinesla sem ti mašni gvant?
Nac!
Tvoja duša vesela –
zdaj škatlica pepela.
Ljubezen tvoja, ki je vse ljudi
in vse stvari zajela –
zdaj škatlica pepela.
In radost! In pogum!
In moč, ki je iz tebe vrela –
zdaj škatlica pepela."

Domov prišla, na srcu škatlico
je dolge, težke mesece nosila.

—●—

Prišel je velik dan.
Takrat sem začutila, da znova
Nacka v zibko sem povila.
Bil v škatlici je on, ves živ,
ne več pepel, ves pust in siv,
bil v škatlici je Nac
in sonce z njim in zdravi zrak
in štruce kruha in mostovi,
drevesa, hribi, rdeči mak,
kmečki domovi,
studenca šepetanje,
jezer naših valovanje,
jasnih noči blestenja,
zelena polja in volja,
neugnana volja do novega,
do polnega življenja.

V škatlici ni več pepela.
V škatlici je vse, kar je lepo.
"Naprej, Nac!
In dobri ljudje in domovina
in svoboda!"

Sneg

Besedilo **Andreja Ranta**
je posvečeno narodni
junakinji Danijeli Kumar, ki
je padla 19. 3. 1944
blizu Lubnika. Prevzeto je
iz poveljne objave v reviji
Borec, 1. XXVI, 1974,
št. 12, str. 688.
PI 271.

Sence v temni grapi,
ob mrtvem deblu
mehki beli sneg.
Utihnili so rezki streli,
nekje ujel se je njih jek.

Med vasmi v dolini
obstal je nasmeh.
Lice pa v snegu drsi,
sneg v laseh, sneg na ustih
ob deblu, po dlaneh
široko rdi...
Po toplih ustnicah,
slan od krvi.

Začarani grad

**Francka Jurgele-
-Bohinc,**

32-letna kmetica.
Besedilo je nastalo
15. 3. 1944 na Brezjah
v domači hiši. V oklepaju
ob naslovu so omenjene
Begunje, kjer je bil zaprt
avtorčin brat.
Izvirni rokopis, zapisan s
črnilom, hrani avtorica.
De 207–209.

Stoji, stoji tam pod goro
en velik beli grad,
krog njega ptičice pojo,
rožice cveto rdeče ko škrlat.

Nekdaj v davnih časih
bivale tam so le samice,
niso bile pač device,
le ukanjene bile so tice.

Priletel je ptič iz daljnih krajev,
imel je grlo žrelo zmajev,
usedel se na beli grad,
začaral bil ga je v prepad.

Še danes ptič gnezdi, kriči:
mrtvaški zvon naj vam zvoni,
le teci, teci rdeča kri,
čarobni ptič tako želi.

Nedolžnih src v gradu je bivalo,
za pravico je življenje dalo,
z mukam', bičem trepetalo,
stotero ran v srcu žgalo.

Sv. Peter nad gradom kraljuje,
milo prosi vse, zdihuje:
Odpri nam Sveti Peter vrata,
da posije nova doba zlata.

A v gradu nihče jih ne čuje,
čarobni ptič jim rane kljuje,
krvavim solzam posmehuje,
grobove strašne obljubuje.

Mrtvaški zvon bo že odpel,
začul z gradu se krik vesel,
zvezda na nebu se utrnila,
življenje naše zagotovila.

Nekdo kraljuje še nad nami,
močan, močan je partizan –
odprl nam bo grajska vrata,
posijala svoboda nam, sreča zlata.

Razsul grad se bo v pepel,
strašen čul se bo odmev;
Rešen je začaran grad,
ptič prevrnil se v prepad.

Veručki:

6. 20. 1922

I.

Do polja šropile paseja
bja paseja bja paseja
domolavci na vojsko gredo
bja bja le naj gredo.

II.

Fautič le pridi te pušile ishat
naredila ga bodem s šropir in orat
da ga imel boš v spomin
da se boš vprekel ponjnu

III.

Ti boš pod kapom na praksi stal
bela al plava smrt izbral
ti pokazati moram na one
ker jaz ne maram pate.

IV.

Moj fautič bo pušile imel
pnagelnov in smekarih vij
le njega bodem ljubila
fautič je moj partizan.

**Francka Jurgele-
-Bohinc,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
20. 6. 1944 na Brezjah
ob misli na domobrance v
domačem samostanu.

S črnilom zapisani izvirni
rokopis hrani avtorica.

De 201–202.

Po polju kropile rasejo,
oja rasejo, oja rasejo;
domobrance na vojsko gredo,
oja oja, le naj gredo.

Fantič, le pridi ti pušeljč iskat,
naredila ga bodem iz kropiv in osat,
da ga imel boš v spomin,
da se boš opekel z njim.

Ti boš pod kapom na vahti stal,
belo al plavo smrt izbral,
ti pozabiti moraš na me,
ker jaz ne maram za te.

Moj fantič bo pušeljč imel
iz nageljnov in smrekovih vej,
le njega bodem ljubila –
fantič je moj partizan.

Marinka Vidmar-

-Metoda, 18-letno
kmečko dekle,
sekretarka osnovne
organizacije SKOJ-a v
Vačah.

Besedilo je nastalo
24. julija 1944 doma na
Klancu nad Vačami. Takrat
so na osvobojenem ozemlju
organizirali žetev, ki so jo
opravljali tudi ponoči ob
luninem siju. Izvirnik je
avtorica prepisala v
zvezek, ki ga še danes
hrani, prepis je poslala tudi
Inštitutu za narodopisje.
Do 78.

Klanjajo se zreli žitni klasi,
v vetru valovijo, v soncu se blestijo
kakor zlati.

Vabijo nas, naj pridemo k njim v svate
žeti zrele in povezat v snope zlate.

Želi bomo prvič, kar svobodne so nam Vače,
plačani so žulji nam krvavi.

Žita bo dovolj za kruh pšenični,
ki ga bodo jedli dobri in pravični.

Žanjejo žanjice, vežejo pšenico v snope,
devajo v kopice jih bogate,
brusijo si srpe žvenketaje –
murn urno poskakuje preko trate.

Maki rdeči odsevajo v mesečini,
plavic cvetove božajo na pol v temini
in poljubljajo med delom vsa dekleta,
ki tu zbrana žanjejo zavzeta.

Ne žanjemo podnevi, sonce nam ne sveti,
sveti luna.

Časi so drugačni – vse bolj kruti so
in vse bolj kruha lačni.

Od večera pa do jutra njiva je požeta,
pesem partizanska je zapeta.

Partizanski mlatiči

Marinka Vidmar- -Metoda,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo avgusta 1944 na Klanecu nad Vačami pri kmetu Klančarju, kamor so prišli mlatiti partizani. Ob odhodu so dobili vsak velik bel hleb kruha. Avtorica je besedilo zapisala s svinčnikom in ga skrila v platnice knjige. Prepis izvirnika hrani doma. SM D 92.

Komandant in trije borci
prišli so mlatiti pšenico,
prijeli cepce za ročnike
in udarili na kopico:
pika, poka, pika pok.

Ob nasadu gor in doli,
pika, poka, pika pok,
odrine prvi par pšenice,
čuje cepčeve se odmev butice,
pika, poka, pika pok.

Zrnje zlato poskakuje
in zlati mlatilni pod,
pod nasadom kup pšenice
letos je dovolj visok.

Nepozabljeni

Marinka Vidmar- -Metoda,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo januarja 1945 na Klanecu nad Vačami v spomin padlemu partizanu iz jurišnega bataljona Žaniju Fortetu, ki so ga Nemci ujeli, ko je reševal v haki ranjene partizane, in ga pozneje s tridesetimi drugimi borci ustrelili v vasi Sela. Avtorica se še danes spominja njenega upanja, da bosta skupaj srečna v svobodi. Izvirni rokopis, zapisan s svinčnikom, je skrila v lesene platnice stare knjige in ga pozneje prepisala. Prepis hrani doma. SM D 95.

Tvoj obraz vidim kakor svojo
razprostrto dlan,
tvoje tople roke, ki ob slovesu objele so me
nepozabno...

Iz oči ti je sijala sreča
in srečen si bil ob misli,
kako nama nekoč bo lepo.
Okrog naju bodo cvetele rože,
nikoli zvenejele – a vse je odšlo.

Pred menoj se v mislih vedno oglašaj
in vidim te vsak dan – kot vidim
jutranjo roso.

Le počasi rosa srebrna zlezi po travi
zeleni v zemljo – osveži njegove mrtve
dlani nepozabno.

Marinka Vidmar-

-Metoda, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo marca 1943 doma na Klanecu pri Vačah, danes Slivnem.

Avtoričina sestra Heda je vodila partizansko kolono čez Kandrsko pot, pa so jih iz zasede napadli domobranci iz Vač in pri tem ubili partizana Vojka, ga z bajonetom prerezali in potem zažgali. Avtoričin sosed Kimec ga je pokopal v suhi ribnik. Izvirni rokopis s svinčnikom je avtorica zaradi slabe berljivosti po vojni prepisala. Prepis hrani doma.
SM D 97.

V temni noči na Slemškovi poti
kolona partizanov ima svoj pohod
v Slivenski les.

Potka je ozka, kamni izlizani, gladki,
vejice črnega gabra bičajo v temi
borce v obraz.

Tišina, tišina – tišina, oprezno,
tu bo križišče poti na planem in
gozd se konča.

Drug za drugim – prvi čez pot že –
že za grmovji leščevja – upajo, da
prosto in varno prešli so čez pot...

Delček sekunde, iz mitraljeza in pušk
vsuje na borce se toča svinčena,
namesto bliska – švigne raketa v noč.

V kritje, v kritje...

Raketa ugasne, toča svinčena poneha,
poredko pok puške gluši še noč.

Preštejejo borci se – eden nam manjka.
Kdo? Vojko! Vojka tu ni,
on je obležal, padel v tej strašni je noči.

Ustreljen! Vam ni še dovolj bilo,
zdaj še preklan.
Lepe, a mrtve odprte oči bolščijo v nebo.

Pokleknila kraj njega je stara ženica –
Titkova mati in molila za dušo
rajncega.
Sveta mati, kaj je prestalo to telo.

Pa so prišli ti vaški hudiči,
izdajalci domači – veš, Neža,
z nataknenimi bajoneti na puškah,
obkolili in suvali so me v moje strto telo.

Pokopali so Vojka – v stari graščinski ribnik
le plitvo v zemljo.
Vsako pomlad pa leska – z rumenimi
resami – pahljala mu bo gomilo lahko.

Dva v snegu

Ivan Vidali, 21-letni
dijak, sekretar rajonskega
odbora ZSM, član
rajonskega odbora OF.
Besedilo je nastalo
2. 12. 1944 v Mengšu.
Tipkopični prepis hrani
avtor.
Oc 142.

S srebrnega neba sneži...
Vas, gore in polje sneg v volno odeva.
Po poti zasneženi v plesu snežink belih greva.
Kot ptička prezebla ti roka nalahno drhti,
po kodrih ti svilnata preja drsi.
Med naju sneži...

Sneži, ah, neslišno sneži...
Nad srce narahlo mi glavo nasloni,
da bodo mi prsa ognjena kot silni zasloni
in rame jeklen ščit, ki bo varoval ti oči
sijočih skrivnostni, nevbujeni svit,
v njih plaho še skrit.

Ne boj se! Tako tiho sneži...
in sneg iz nebes se usiplje kot cvetje,
da belih rož polnemu košku podoben zdaj svet je.
Kako naj bi v tihi svetlobi, ki z neba prši,
sred cvetja, ki pada med naju lahno,
ti storil hudo?

Partizanova smrt spomladi

Ivan Vidali,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo pozimi
v začetku leta 1945 v
Mengšu.
Tipkopični zapis hrani
avtor.
Oc 145.

Ni nebo več sinje,
ni več njiva rjava,
v mrak pogreza se planjava,
vse na njej je rdeče, rdeče,
rože so na njej vse večje, večje;
rdeč je
teloh, jetrnik in tevje,
vame udaril strašen strel je.

Ko plamen švigal je z vasi

Marija Povirek,

20-letno dekle iz Križevske vasi, ki so jo l. 1944 požgali, ljudi pa odgnali v internacijo. Pesem je nastala l. 1945 že po osvoboditvi, ko se je avtorica vrnila iz internacije. l. 1957 sta jo raziskovalki GNI Zmagi Kumer zapeli Francka Merela in Marija Vodnik iz Križevske vasi. Magnetofonski posnetek in zapis besedila pod notami hrani GNI M 21488. Va 96.

V gozdu se je oglašal čuk,
ko kmet končal je dnevni trud,
na klop se usedel v tihi mrak,
saj dobro de večerni hlad.

- Če poje čuk, to dobro ni, -
tak' stara mati govori,
saj čula sem že dostikrat,
da on nesrečo nosi rad. -

Jesenski res lep dan je bil,
ko se povelje je glasil',
Nemci so prišli in d'jal',
da bodo vse ljudi pobral'.

Nato pa žalostni smo šli
in kmalu smo na Vrh prišli,
objel nas je že črni dim,
ki se valil je z razvalin.

Ni bilo krika ne glasu,
ko plamen švigal je 'z vasi,
a v srcih bil je težki boj,
najraje bi se maščeval'.

Okoli njega sedaj rožice cvetijo

Ivana Čibej-Čibejeva mama,

55-letna gospodinja iz kraja Dol - Predmeja. Besedilo je nastalo spomladi 1944, ko je avtorici padel sin Franci. Skupaj z zahvalo sinovim soborcem ("Jaz, žalostna mama mojega Francita, vas lepo pozdravljam in se vam zahvaljujem, ker ste mojega sina spremljali domov in ga lepo položili v grob.") ga je poslala Partizanskemu dnevniku, ki ga je v celoti objavil s prizadetim urednikovim komentarjem 5. 4. 1944, št. 93, str. 4. Tr 172, Vo 62, Lo 150, Re 341, Pe 144, Se 177.

Okoli njega sedaj rožice cvetijo
in moje grenke solze ga kropijo.
Svoboda je res zlata,
toda tudi moj sin je zlat,
ker je za svobodo življenje dal.

Za svobodo se je boril
moj dragi, ljubi sin.
Tovariši in tovarišice,
nič se ne prestrašite tega,
le boj naprej, boj naprej!

Moj Sin pravi, da nej grem žnim opartizane

Ivana Čibej-Čibejeva

mama, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo

3. 8. 1942 v kraju

Dol - Predmeja.

Medvojni dnevnik, v

katerega je zapisano s

črnilom, hrani Goriški

muzej, arhiv NOB 96.

Tr 287, Vo 42-43.

Mama vse mi dobro
govoriš. Ma teško te dajna
pustim vedno bom imel
skili sate kako ti doma
vsiš. Mamma pravi imano

Vsi kaj franci ne govore
bom doma ostala bom
vsi so in tandotho bom
kiano nalivala in telen
v gost nosila teli in drugim
torenem

Mama res je tako dobro
kaj ti praviš. Da nam boš
kiano nalivala ma dobro
pusti. Da ne praviš o sorabi
mihre roke. Da te nalojo govoriš

Franci dobro se ravdam. Da sem
slovenka in slovenka hočem

ostati sate selom tudi jet
hrabra borila praviš. Pasizani
Daga uničimo. Dabomo sami slove

Mama veselo in keratno na
delu. Lohi boš. Prensno
usoinu. T. zulen. Jast. Toi
sin bom hraben partizan
jast se pravi prastorolno v gost
podam

tudi jst sem prastorolka
sate. Ja se ravdam. Ja
slovenka hrabra. Serce imam
sa partizanske stran praviš
ma. To konjan +

Mama kako te sate imam
sate ker se ravdam. Ja
bom partizan. Ugovdiš. Ja
o praviš. Bom jam praviš.

Na straži

Besedilo **Vere Mohar** je nastalo v letih 1943–1945 na Prebačevem pri Kranju. Avtorica ga je prepisala ali zapisala po spominu v zvezek in ga po prof. M. Kladivcu poslala arhivu SNOP na Filozofski fakulteti v Ljubljani. SDS KA 6.

Večerni mrak objel je vso ravan,
vse mirno spi, od truda vse počiva,
a pač nekdo bedi – ne spi, ne sniva,
to je na straži mladi partizan.

Večerni hlad in spanec ga ne moti,
samotni noči nemo prisluškuje,
ubrane speve iz daljave čuje,
kot ptičji spevi krasni so ti zvoki.

V domače kraje mu spomin zaplava,
spomin na rodno mater, dom, očeta,
spomin na njemu dragega dekleta
pozdravlja v srcu: Draga, bodi zdrava.

Pod slemeni

Jožica Lenardič,

17-letno kmečko dekle,
terenska mladinska kurirka.
Besedilo je nastalo l. 1944
na Muljavi pod vtisom
tragične smrti fanta
avtoričine sestrične, ki je
padel Pod Slemeni na cesti
od Ivančne gorice proti
Muljavi. Pričujoča objava
se naslanja na redakcijo
Črtomira Sinkovca,
publicirano v tedniku
TV-15, Partizanska ljudska
pesem, 1980, št. 44,
6. 11, str. 6.
Avtorica hrani tipkopis.
K1 181 B, var. 181 A.

Na ledeni cesti so takrat ležali,
na ledeni cesti so takrat ostali
trije mladi borci, včeraj razigrani,
trije mladi borci
z ranami krvavimi obdani.

Na Silvestrovo zvečer to se je zgodilo:
V mraku hitel proti stiški postojanki
je človek brez srca in brez imena.
"Prišli so!" dejal je. "Se bodo spet vmili
po cesti znani, kjer vedno so hodili..."

In potem so v jasno noč splazili se ob Stičnici
čez progo preko Griča tujci krvoločni in še domačini,
ki ni bilo jih strah preliti bratsko kri.
Da križarji so novi, so govorili
pa zahrbtno v gozdu skriti so čakali,
da potem z živalsko so strastjo streljali v fante,
ki so nič hudega sluteč pred mrakom se domov podali.

Na Silvestrovo na ovinku
v snegu trije so ležali.
Še obleke skromne niso jim pustili.
In domači?

Komaj da so jih spoznali,
ko pod Slemeni naslednje jutro so jih dobili.
Četrti, ki pobeg mu je uspel še tristo metrov,
sredi polja je omahnil.
Imel je komaj toliko časa, da je dahnil: "Mama,
sestre,
brat, Ivi... Milan se od vas poslavlja!"

Kasneje so se ti okrutneži hvalili,
da mlajšega so sprva le ranili...
Potem iz žil in še srca mu kri točili
ter materi jo nesli,
da skupaj z njo bi letu Novemu napili.

Balada o Krki

Jožica Lenardič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

doma na Muljavi, ko je

umrl kurir Miro Sopek-Tine,

ki je pogosto prihajal v

goste na avtoričin dom.

Izvirni rokopis še

nenaslovljenega besedila

in kasnejši tipkopijski prepis

hrani avtorica. Besedilo je

bilo po vojni objavljeno v

nekoliko spremenjeni obliki -

dosledno v štirivrstičnicah in

z zamenjanimi besedami -

v tedniku TV-15, rubrika

Partizanska ljudska pesem,

ki jo je urejal Črtomir

Šinkovec, l. 1980, št. 42,

23.10, str. 6.

Kl 238 B,

var. Kl 238 A, C.

Reka Krka leno teče,

vrbe sklanjajo glave.

Moje misli pa trpeče

v vencu se pleto med nje.

V tolmunu reke Krke

val za valom krvavi

in zloguje zadnje črke

v borbi ranjenih ljudi.

Tam ob strmem rečnem bregu

v Žužemberku bil se boj.

Tisoč je fašistov k begu

tam nagnal junakov roj.

Bila borba je krvava

cele dolge tri noči.

Tekla Krka je sanjava,

tekla v njej je rdeča kri.

“Tudi ti, moj sinko dragi,

si ob Krki izkrvavel.

Ječal, tožil v smrtni rani

in življenja si želel.

Ob slovesu bolečina

tvoja bila je brez mej.

Ko te vzela je temina,

je Krka tekla še naprej.

Res, da Krka dalje teče,

ali mrtev je moj sin.

Zame ni nikjer več sreče.

Kam tegobi naj ubežim?

Le v Krke valovanju

iščem grenkih sled solza.

In? Ob njenem šepetanju

slišim, sin,

tvoj glas srca:

“Mati moja!

Moja mati!

V Krki teče moja kri.

Tukaj moral sem ostati,

da moj narod spet živi.”

Lepe res so te besede.

Ali sin moj, tebe ni!

Pustil si mi polno bede,

pustil solzne le oči...

Sanje lepe,

skriti upi,

vse je vzel prekleti vrag,

ki prišel je v črni trupi

s tuje zemlje na naš prag.

Teci, Krka, kamorkoli,

v tuja mesta in naprej

in o moji srčni boli

vsemu narodu povej!”

V letu strahote 1944

Ivan Delpin-Smrekar,
39-letni župnik.
Besedilo je nastalo l. 1944
v Pliskavici na Krasu.
Objavljeno je po vojni v
Koledarju Mohorjeve
družbe, 1965, str. 136.
Ma 37.

Bel stolp samuje v mesečini.
Udarci merijo čas.
Brenče zveni v tišini.
Vse duše stresa mráz.

Prečuden prt je razpet nad nočjo
kakor svinčene peruti.
Pod njim smo kakor zasuti.
nad nami udarci bijo.

Ojoj! Zvezdá ni več!
Ob siju bledih sveč
samoten krik žena,
jok lačnega otroka,
vzdih starcev onkraj groba,
udarci bronasti.

Človek človeku zver

Ivan Delpin-Smrekar,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno v domači vasi
Pliskavica na Krasu. Avtor
ga je ohranil v spominu in
zapisal l. 1984.
Ma 38.

Človek človeku zver –
seka s kremplji, z zobmi.
Ogenj so njene oči.
Zaprta je vsaka dver.

Srečanje. Ti in jaz.
Tvoje in moje srce.
Tvoje in moje gorje.
Tvoj in moj obraz.

Rojstvo in smrt obeh.
Vmes pa rane in kri.
Groza teh kratkih dni.
Povej: zakaj ta greh.

Partizanom v čast, zahvalo in proslavo

Marija Šuc, 74-letna kmetica iz vasi Vodenovo. Besedilo je nastalo v začetku l. 1944, ko je na Štajersko prišla XIV. divizija. Po vojni ga je nekoliko predelane objavil Črtomir Šinkovec v rubriki Partizanska ljudska pesem v TV-15, št. 4, 30. 1. 1975, str. 7. Tipkopis je shranjen v urednikovi zapuščini. Kl 212 A, var. 212 B.

Partizani, pozdravljam vas vse,
tak reče naj vsako srce.
Prestali ste strašne reči,
tak da za popisati ni.

Pozimi vsi polni mrazu,
ste skusili prav mnogo strahu,
premalo ste toplega užili,
želodček zlo prazen je bil.

Sovražnik je bil vsepovsod.
Če je le kateri stopil na pot,
zaprli so ga prav močno
in z njim še ravnali prav grdo.

Zdaj žiher veseli smo vsi,
da nismo preseljeni bli.
Partizani ste rešili nas,
zatorej vam bodi vsa čast.

Zdaj recimo vsi naokrog:
Partizani, oh živi vas Bog,
naj zdravje in srečo vam da,
želimo iz celega srca.

Če peruti bi nocoj imela

Marica Kotnik,

20–21-letna
mladinska aktivistka,
sekretarka aktiva v Starem
trgu pri Slovenj Gradcu.
Besedilo je nastalo l. 1944
v Starem trgu. Oba
avtorčina brata sta bila
tedaj v partizanih.
Izvirni rokopis je izgubljen,
avtorica je besedilo
natipkala po spominu po
osvoboditvi.
Šu 40.

Kako skrivnostno in spokojno je nocoj nebo,
kot bilo je nešteto krat,
ko še v naročju vaju, sina moja, sem nosila,
ko ročici svoji okrog vratu sta mi privila,
kako vaju je mati vroče poljubila.

Če peruti bi nocoj imela,
kot ptiček čez pohorske gozdove bi k vama poletela,
skrivnostno in tiho se k vama splazila,
na prsi svoje bi vaju še enkrat privila
in vsa srečna se domov bi vrnila.

Prečuta noč

Marica Kotnik,

(glej spredaj).
Besedilo – vložnica – je
nastalo l. 1945 v Starem
trgu, ko je družina
Kotnikovih izvedela, da sta
v partizanih padla sinova
Tone in Jože.
Tipkopis hrani avtorica.
Šu 30.

Jutranja zarja že izza hribov vstaja,
sončni žarek obzorje že zlati,
a vajina mati vsa zbegana in trudna
od prečute je noči.

Vso noč sem z vama prekramljala,
vso noč vaju božala sem po laseh,
vso noč vajini roki v svojih sem dlaneh držala,
vso noč vaju zrla moje trudne so oči.

Kako sem trudna in bolana,
kako truden in težak je moj korak,
oči pekoče od prečute so noči,
srce v prsih težko bije,
ker vaju, sina moja, ni,
vse močnejše – vse močnejše krvavi.

Takrat temna je bila noč

Marica Kotnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
februarja 1944 v Starem
trgu, ko je poslednjič
prišel domov ranjeni
brat-partizan.

Izvirnik, zapisan na ovojne
liste, se je med vojno
izgubil, avtorica je besedilo
natipkala po spominu takoj
po vojni.
Su 51–52.

Ko ranjen poslednjič si prišel,
bil ves moker si in obledel,
od bolečine stiskalo se mi je srce –
zakaj tvoje življenje tako nesrečno je.

Izmučen si do smrti bil,
a tega nisi hotel pripovedovati,
da videlo na tvojem licu se mučno je gorje –
to čutilo moje je srce.

Ko dežni plašč sem ti slekla,
voda iz žepov curkoma je stekla,
solze zalile so mi oči,
ko videla sem, da v roki in prsih
velika rana te skeli.

Nisem hotela z vprašanji te nadlegovati,
ker do smrti izmučen
odgovora mi nisi mogel dati,
samo s čajem sem ti postregla,
nato pa v posteljo sem te povedla.

Od skrbi nisem mogla spati,
tako globoko začel si vzdihovati,
bilo me je strah,
da zjutraj več ne boš mogel vstati.

A nisi še zaspal,
že nastal je velik kraval,
ko prva puška je počila,
tvoja roka že za brzostrelko je zgrabila.

Naenkrat svetla bila so vsa okna,
iz brzostrelke začuje se glas,
strah in groza me obideta,
če vragi so zasledili nas.

Se hitro iz postelje si dvignil,
brzostrelko v levi roki zavrtel,
a na tebi opaziti ni bilo,
da vznemiril bi te bil ta strel.

Tisto noč ure nisi mogel spati,
ker streljanje hotelo ni nehati,
zato ob dveh po polnoči
s solzami v očeh poslavljaljali smo se vsi.

Tedaj odšel si ves moker,
ranjen v temno noč,
v temno noč, v tihi gozd;
dež je lil vso noč,
a ti v dežju in ranjen
si prebil to strašno noč.

Oh, takrat, takrat bil poslednjič si doma,
doma pri svojih dragih,
težka bila za nas ločitev
in tvoj odhod,
odhod, s katerega nisi več vrnil se.

Umreti

Ludovika Kalan,
44-letna partizanska
učiteljica v Pivki.
Besedilo je nastalo l. 1944
v Pivki. Objavljeno je po
vojni v Koledarju OF za
S. T. O., 1948, str.
70–71.
Ma 53.

Na gmajni ležim
in gledam v nebo, ki kraška ga burja je kot
steklo očistila
in k morju oblake nadležne potisnila.
Strmim
v svilene peroti, ki daleč za mano letijo
in v soncu kot čisto zlato se svetijo...
pozorni balončki brneči
kot bele igračke se v zraku bleste,
iz jekla in svinca imajo srce –
grozote in smrti nosilci leteči...

In krožijo, se dvigajo in zasledujejo,
si rišejo bele stezice v nebo.
Metalično pesem – vsakdanji naš requiem v zboru pojo.
Se vračajo in zasledujejo,
k izvoljenim žrtvam potujejo...

In ura za uro v brezdelju sledi,
kot strune so živci napeti,
srce in ozračje drhti:
preludij v težko usodo.

Ludovika Kalan,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1944. Objavljeno je v
tržaških Razgledih,
l. 1947, št. 1, str. 25.

Tipkopolis, ki ga hrani
avtoričin vnuk, se od
objavljenega besedila
precej razlikuje, vendar
se zdi, da je objavljena
varijanta zadnja avtoričina
redakcija.

Ma 52.

Iščejo te moje bolne želje,
iščejo kot splašeni galebi
zavetišča,
moja Domovina.

V svinčeno samoto pada večer...
Daljno zvonjenje
se trže skoz temo
in porogljiv krah strojnic
bije ob čer
kot rezek krik,
da dušo,
razbičano od trudnih sanj,
zaboli obupna misel:
nesrečna Domovina!

Te naše goré,
te naše tihe, žalostne goré
poslušajo osuple
gorje brezmejno!...

Zevajo ječe...
Vpijejo,
terjajo,
požirajo
lakomni grobovi...
V vijočih zubljih
plamene domovi
in mučenci padajo
drug za drugim
zate,
ranjena Domovina.

Mrtev dom

Besedilo **Ludovike Kalan**, (glej spredaj), je po vojni objavil TV-15, št. 27, 9. 7. 1969, str. 9 v rubriki Partizanska ljudska pesem. Tipkopiš z nekaterimi izpusti in svobodnejšo verzno obliko hrani avtoričin vnuk. Se 73, var. HV 7.

Dom v rohneči noči razdejan,
čez okostje sive ruševine
plazi se bršljan
in z zeleno roko ga glicinija
v plašč vijoličast ogrinja.

V nemi, očneli razvalini
duši tiho govore spomini:
Košček mize, preperela, strgana zavesa,
drobci marmorja, stopnic,
les strohneli,
ljube knjige list zbledeli.
Zraven štor zgorele palme,
zlomljena cipresa,
sklonjeni orjak – preklani hrast
s krono nagnjeno zavrl je mladi lipi rast.
Brez goječe roke
tm, plevel zarašča vrt,
vsepovsod domuje smrt...

Mrtev dom,
ždeča, zevajoča razvalina.
Grobljo sonce, dež in veter gloje.
Slavček je le v grmu
belega jasmína
našel staro gnezdo
in kot nekdanj poje... poje.

Slovo!

24. 1. 1945

I

Ho se soopri soopuje v mure,
potrka sed muci magelo,
odpiri se oglesi mureno,
ker bisi stisnu
slovenski fantje Portecomi smo!

II

Im se računal blia je v rotilo
edpke so se mostinjoj
stopili so slovenski fantje
vsi mureno slovenski
tja v kot so se odločili.

III

Ta jest' ea, pit so poprosili,
tje sin je tati, ali oči?

Im mudi sta budil je sina,
ki otrok bil je skrajaj se
a mudi stopil je mudi oči.

IV

"Slovo" oglesi se porra
in se podajojo mu vohi,
teroristi ob pojditi smotni,
pugnoti novega sovrage,
ki trga skrumi vasa domovarja

I

On iskal tega je volila,
pripraviti hitro se mu pot.
Ho stopil je mednja pripravljen
je bil praviem se njim enob
reko si som postel junske.

II

Podaj je vohi bratom, sestrom
vrel od ocha slovo je.
vrel je je po domne sovrage
in stopil predmota sovrage
s prosojjo, blagoslovim me.

VII

Im mudi blagoslov in mudi mu da
ostani vseh mudi in vseh,
ostani vseh blagoslov in sestrom,
ostani vseh sovrage in domovini!
in me bode nizdes indigolce!

Mirica Wuherer,

16letno dekle.

Besedilo je nastalo

24. 1. 1945 v Spodnjih

Zrečah ob slovesu od

brata Draga, ki je odšel v

partizane in že marca

istega leta podel med

nemško hajko na Mozirskih

planinah.

Rokopis, zapisan s črnilom

na orumenele liste, hrani

Muzej ljudske revolucije

Slovenj Gradec.

Am. 42.

Ko vse zaspi, zasnuje v miru,
potrka sred noči nekdo.

"Odprite", se oglasi mirno,
"kar brez strahu,
slovenski fantje partizani smo!"

In že zaškrtal ključ je v vratih,
odprla so se na stežaj.

Vstopili so slovenski fantje,
vsi močno oboroženi,
tja v kot so vse odložili.

Za jest' za pit' so povprašali.

"Kje sin je vaš, al' spi?"

In mati šla budit je sina,
ki otrok bil je skoraj še,
a vendar stopil je med nje.

"Zdravo!" Oglasi se pozdrav
in že podajajo mu roke;
"tovariš, al' pojdeš z nami
pregnat našega sovraga,
ki trga, skruni naša domovanja?"

On čakal tega je vabila,
pripravi hitro se na pot.
Ko stopil je mednje pripravljen,
je bil povsem že njim enak,
želeč si sam postat' junak.

Podal je roko bratom, sestram,
vzel od očka slovo je,
ozrl se je po domu svojem
in stopil pred mater svojo je
s prošnjo: blagoslovi me.

In mati blagoslov in nauk mu da:
"Ostani zvest materi in očetu,
ostani zvest bratom in sestram,
ostani zvest Bogu in domovini
in ne bodi nikdar izdajalec!"

In zdaj on čuva domovino,
on domuje pod planino;
ko tam na straži zdaj stoji,
poroma mu pogled v dolino,
ki pod tujcem še ječi.

Osvobodim te, domovina moja,
ne boš ječala dolgo več!
Tu stojim in tebe čuвам,
z menoj stoji jih tisoče,
dokler ne bodeš zopet naša domovina!

Čolostno dekle!

4. 2. 1945

I

Au minute se veselo,
se posod le radost je,
komor koli se obrnem,
le hladni veter objomi me.

II

Nimam brata, ne sestric,
miti fonta, ljubega,
ne rajel ovrag peklenski,
rdaj svobode jim ne dar.

III

Tu so mi je dekle imelo,
tu solujem ovrar rdaj,
tu prisegam se pronic
moj svetosti se megdlat.

IV

Stole bom ho kremen, tedno
nej se gorja se ishor
ne podre, nos obal slovenskih
pa č tisti je orkan.

V

Daj uprosi mo m svobodo
Samo gozoni sečni jez
Tudi prositi se pominjo
na slovenski roci.

Žalostno dekle

Mirica Wuherer,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

4. 2. 1945 v Spodnjih

Zrečah. S črnilom zapisani

rokopis hrani Muzej ljudske

revolucije Slovenj Gradec.

Am 43.

Ni minute več vesele,
vsepovsod le žalost je,
kamor koli se obrnem,
le hladen veter objame me.

Nimam brata ne sestrice
niti fanta ljubega,
vse zajel sovrag peklenski,
zdaj svobode jim ne da.

Tu samuje dekle mlado,
tu žalujem sama zdaj,
tu prisegam za pravico
maščevati se vsekdar.

Stala bom ko kremen trdno,
naj zaganja se vihar,
ne podre nas skal slovenskih,
pa četudi je orkan.

Daj izprosi nam svobodo
Vsemogočni, večni Bog,
tukaj prosi te ponižno
ves slovenski rod.

Sonce zemljo pomlajeno

Olga Makuc-Živa,

63-letna partizanska
učiteljica.

Besedilo je nastalo v

Cerovem v Goriških Brdih

verjetno konec maja 1944,

ko so pred Makučevo hišo

Nemci ustrelili deset talcev

kot povračilo za smrt

nekega nemškega oficirja.

Rokopis, zapisan s

svinčnikom, hrani avtoričina

hči.

Bo 367.

Sonce zemljo pomlajeno
boža – raz nebesni svod,
a nad našimi glavami
plava preki sod.
Tam pod bregom, pod
zelenim, trava porde-
čela je, tam za zidom
božje njive
zrasla pa gomila je.
Iz omreženih zre celic
mnog prepaden bled
obraz, zunaj pa se v vsej
krasoti smeje maj –
najlepši čas.

Partizanu Jursnikovemu Janeru
v spomin

Mjelka Verdeljak 21. 11. 1944

Odšel je Janer dragi
da Slovensko remljo brani
kotel je bil partizan
to misel imel je več in dan
ko dopolnil je osemnajst let
bil med boje je sprejet
služil na Kavirja v Šerzerjevski brigadi
tako neizkušeni je bil in mladi.

Rečno brigado se rečela
ko kolesarna vest je dospela
da pa vedno Janer nas je razustil
da strašno mučeniško smrt je stouil
Obstrelili so mu čreva
izrezali oči, nos, ušesa
tudi jerik je moral ven,
reprat je bil že nem.

Drudimo, da vedno ga je izgubila
le stem se je potolačila,
da se je njegova kri
razlila na deželi Štejerski.

Partizanu Juršnikovemu Janezu v spomin

Gabrijela Verdeljak-

Mira, 24-letna priučena šivilja, sekretarka mladine v Repu pri Tinju na Pohorju. Besedilo je nastalo 21. 11. 1944 v Repu na Pohorju ob smrti bratranca Janeza, ki je padel kot kurir Šerčerjeve brigade. Izvirnik, zapisan s črnilom v zvezek spominov, hrani gvtorica. Šu 94.

Odšel je Janez dragi,
da slovensko zemljo brani,
hotel je biti partizan,
to misel imel je noč in dan.

Ko dopolnil je osemnajst let,
bil med borce je sprejet,
služil za kurirja v Šerčerjevi brigadi,
tako neizkušen je bil in mladi.

Ravno trgatev se je začela,
ko žalostna vest je dospela,
da za vedno Janez nas je zapustil,
da strašno mučeniško smrt je storil.

Obstrelili so mu čreva,
izrezali oči, nos, ušesa,
tudi jezik je moral ven,
čeprav je bil že nem.

Družina za vedno ga je izgubila,
le s tem se je potolažila,
da se je njegova kri
razlila po deželi štajerski.

Milka Ramšak,

17-letna šiviljska vajenka,
kurirka.

Besedilo je nastalo v letih
1944–1945 v Mislinjski
dolini. Za predlogo je
avtorici služila slovenska
ljudska pesem Navzgor
se širi rožmarin.

Izvorni rokopis, zapisan s
črnilom v zvezek pesmi,
hrani Muzej ljudske
revolucije Slovenj Gradec.
Am 62.

Skoz okenca zamrežena
večerno sonce sije,
ujetniku pa v celici
nemirno srce bije.

Ah skrij se sonce jasno ti,
skrij mojim se očem!
Zapusti sužno to zemljo,
svobodnim sij ljudem!

Saj z mano v sužnosti ječi
ves narod moj,
življenje pa položil ti
jaz na oltar bom tvoj.

Odpelji torej me krvnik
tja na morišča kraj,
prelil boš ti slovensko kri,
vam v zadoščenje vsaj!

Odjeknil kratek strel le bo,
odmeval prek daljine,
slovenska zemlja pila bo
kri sina domovine.

Partizanka

Milka Ramšak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1944–1945 na
osvojenem ozemlju v
Savinjski dolini.

Rokopis, zapisan s črnilom
v blok za stenografiranje,
hrani Muzej ljudske
revolucije Slovenj Gradec.
Am 64.

Daleč od svojega domovja
koraka v tiho noč dekle,
obseva bleda luna zemljo,
otožne misli se bude.

Kak mirno sanja pokrajina,
v polnočnem spanju vse že spi,
nad zemljo tvoja domovina
le mlado dekle še bedi.

Več doma nima, da dejala
k počitku trdno zdaj glavo,
da bi med dragimi živela,
ki morda spe že pod zemljo.

Njen dom – zdaj vsa je domovina,
je travnik, polje, gozd in log,
nje spremljevalka – bolečina,
družina ji – tovar'šev krog!

Nebesni svod nad njeno glavo,
nebroj na njem se zvezd žari,
niz bisero v na rosno travo
iz tužnih njej drsi oči.

Pri sinu – Kramarjevemu

Milka Ramšak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih 1944–1945 v Mislinjski dolini po pripovedovanju, kako je Kramarjeva mati iskala grob v partizanih padlega sina. Rokopis, zapisan s črnilom v blok za stenografiranje, hrani Muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec. Am 63.

V hrib vije se samotna pot,
obdana z gozdom vsepovsod;
po poti stara mati spe,
ki bil njen sin je šel v gore.
Ji težka glava je, v obraz
je gube vrezal kruti čas.
Stoj žena, dalje mi ne hodi,
mar veš, kam tvoja pot te vodi?
Od tod nedaleč pokopan
spi mrtev sin tvoj partizan.
V skalovju grob je narejen,
kjer mrtev sin počiva njen.
Preslabo grob so naredili,
da niso mu noge zakrili.
Dospe do te gomile mati,
z rokami začne grob kopati –
v mrliču sina prepozna –
srce se krči od gorja.
V očeh se solza ji leskeče,
ki jo rodi srce trpeče.
Saj si za dom ga vzgojevala,
za domovino srce vžgala
in ki jo ljubil je vse dni –
zdaj na domači zemlji spi.
Morda on bolj od nas je srečen,
mir mu objel je dušo večen.
Mi pa v nestalnosti živimo,
preganjani kot divja zver,
ki se za narod še borimo,
doma povsod, doma nikjer.
In smrt na nas povsodi čaka,
sovražnik klet povsod preži,
a sina ljubi mati vsaka,
bol tvoja žal edina ni!

Izdajalcem vermanom

Milka Ramšak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1944–1945 med nemško
hajko v Mislinjski dolini iz
ogorčenja, da so se
nekateri domačini
pridružili okupatorjem.
Rokopis, zapisan s črnilom
v blok za stenografiranje,
hrani Muzej ljudske
revolucije Slovenj Gradec.
Am 61.

K tujcu v službo ste vstopili,
narod svoj ste zatajili,
zatajili jezik svoj.
Brate svoje izdajali,
mnogo ste jih v smrt poslali,
proti njim ste šli v boj.

Prišel pa bo čas plačila,
vam bo zadnja ura bila,
pa za kes prepozno bo.
Odpuščanje za krivico
vsako, a za izdajico
le odpuščanja ne bo.

1
Nemčije slika (Po Kurirletju sr. junij)

1. Začetek.

Dal nam mu je
svojo mi
in Hitler je olegel
in koe.

Ka sota sem
ni marala
ki bi puenagal
Hitlerja.

Gar ves bom svet
razvil
bom gospodur sota
postal.

Tako on, Hitler
misli je
muj revala
ginstro je.

Mogočno on je vojko
rval -
kdo se s njim bo
bojeval?

Evropa vsa je
prilobil,
je plenil, ropal
in moril.

Nemčije slika (po razodetju sv. Janeza)

Milka Ramšak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1944–1945 v Mislinjski
dolini. Rokopis, zapisan s
črnilom, hrani Muzej
ljudske revolucije Slovenj
Gradec.
Am 76.

I. Začetek

Dal satan mu je
svojo moč
in Hitler je dejal
nekoč:

“Jaz ves bom svet
zavojeval,
bom gospodar sveta
postal.”

Mogočno on je vojsko
zbral -
kedo se z njim bo
bojeval?

Na svetu vsem
ni naroda,
ki bi premagal
Hitlerja.

Tako on, Hitler,
mislil je,
vanj verovalo
ljudstvo je.

Evropo vso je
priboril,
je plenil, ropal
in moril.

Je njega zmag,
velikih del
bil brezna gospodar
vesel.

Ker časa “malo”
je imel,
je v času tem
tem bolj besnel.

II. Nemci pri nas

Ha, zločinci, le po kaj
ste k nam prišli?
Magacine nam izpraznit
in prelivat našo kri!

Vse bogate domačine
ste pregnali,
da jim lahko premoženje
ste pobrali.

Iz ust se med in samohvala
vam cedi -
vedite, več ne verjame
ljudstvo vam laži!

Vi požgali nam prijetne
ste domove,
vi kopali nam prerane
ste grobove.

Ha, zločinci, mar ni teklo
že dovolj krvi?!
Ne! Še žeja vas ko divjo zver
po nji!

Slišal krik je mučenih
sirot
in se razsrdil Najvišji
je Gospod.

In poslal je angelov
sedmero,
hudega vam vrnit
dvojno mero.

III. Angeli izvrševalci

Točo, ogenj angel prvi
je poslal –
vojsko tvojo je sovražnik
v beg pognal.

In ladjevj je tvoje
je razbil,
v morje angel drugi
je krvi nalil.

In na svetu ogrenele
so vode –
so od žalosti umirali
ljudje.

Ker na frontah padli
so sinovi,
so množili sveži se
grobovi.

Angel je četrti sonce
zatemnil,
več ni tretji del ljudi
Boga častil.

Vse, kar Razodetje
prerokuje,
v zdajšnjih časih se
izpopolnjuje.

Glej, kobilice na zemljo
so prišle
in obraz so imele
kot ljudje.

Niso trave, drevja
poškodovale,
si za žrtve so
ljudi izbrale.

Vojska se od Evfrata
obeta,
ki v nji bodo ljudstva
prizadeta.

Kar potem še treba
Nemcem bo prestatl,
Bog je Janezu dejal,
naj zapečati!

Babilon – hotnica
Konec Nemčije

Imenuje sveti Janez jo
nečistnic mati,
njo, ki po Evropi
se košati.

So osamili jo, spekli
in pojedli
in za mizo so se
kralji vsedli.

V ogenj vrgli njene
so kosti,
vse do konca dni smrdelo
bo po nji.

Vsi pravični so se
zveselili,
ker pravičen je Sodnik,
so Ga slavili.

Kajti ker tako
hotel je On,
padel, padel je veliki
Babilon.

Sinu (odlomek)

Mitja Jernejc, 20-letni gimnazijski maturant. Besedilo, katerega odlomek objavljamo, je nastalo po avtorjevi vrnitvi iz internacije v Padovi l. 1944 v Ljubljani kot odmev na ustrelitev očeta. Od dolenskih internirancev v Padovi je avtor že poleti 1942 izvedel, da so Nemci med prvimi zajetimi uporniki 30. julija 1941 v gozdu blizu Dobrove pri Brežicah ustrelili očeta Petra Jernejca, pesnika samouka in kulturnega delavca. Pesnitev Sinu je avtor zapisal ženi v album, po vojni pa ga je z življenjepisom Petra Jernejca in izborom iz njegove pesniške zapuščine objavil Stanko Janež v Obzorniku, 1984, št. 7–8, str. 572. SM 2351.

V pšenici,
po soncu dišeči,
so maki rdeči
vabili kot usta,
blesteča, odprta,
in tu sta
zastrta
ležala.
Poljubov studenec
je spiral plavici,
raztakal se v venec
je las.
Veter butnil je v klas,
glas je zavalovel:
Sin, si, sin?
Ni je več objel,
zavihtel se v veter,
zgrabil ga za grivo
in je oddrvel.
Padel je na tla k očetu,
blazen štel na njem rubine,
trgale so bolečine.

*

Vi, viharji,
ki v oblakih spite,
čujte!
Skujte
strele!
Vi klicarji mojega ste maščevanja,
zagrinite!
Ni kesanja v meni in ni odpuščanja!
Zdaj je čas, planite,
treskajte, razbijte,
teh morilcev hiše,
polja in družine,
trite glav lupine,
vrzite v skaline,
naj nabreknejo potoki s trupli,
z majhnimi otroki.

*

Sin, moj sin!
Mrtva usta so pordela.
Sin, oj sin!

Pest grozeča mu je onemela!
Sem te za to iskal,
da boš ob meni mrtvem tu se
razdivjal?
Mi s tem življenje zvabiš iz daljin,
če blažen vsem pretiš pogin?
Pravični je, ki vse bo kaznoval!
Izkoplji jamo,
– ne globoko –
da podajal ti bom roko,
kadar boš me obiskal!
Nasuj mi cvetje,
da bom dihal le poletje,
v petje uglašениh Dobrav.
Naj mi izperejo
telo krvi poljubi tvoji,
roji
las naj me oterejo
v slovo!

V slovo! Še zadnjič nagni se k meni,
– glej, komaj še žive so ustnice –
večnosti cveti so že razcveteni!
Sin, moj sin,
zdaj je lepo, mehko!

*

Grob, nekje izgubljen, morda si res
razcveten,
morda pa s skalo razrit,
skop in v trnje ovit!

Grob, nekje izgubljen,
v mojem srcu si tako položen.
Oče! v njem si tako pokopan,
ves, ves moj, noč in dan!

Ob stoletnici rojstva Simona Gregorčiča

Terezija Skočir- Marjanca,

40-letna kmečka
gospodinja, terenka in
referentka za kulturo.
Besedilo je nastalo l. 1944
za proslavo stoletnice
pesnikovega rojstva v vasi
Čadrg in za prvo okrajno
skupščino za Tolminsko.
Rokopisni prepis izvirnika
hrani avtorica.
Va 69.

Pozdravljam te, ti slavec gorski,
ti pevec in prerok slovenski.
Ti bil si mlad, ko jaz sem zdaj,
a vedel si, kaj čaka nas.

Vse se dopolnilo je,
kar v preroških pesmih ti si pel,
čeprav smo mladi in brezskrbni,
nam težko je, ko narod je teptan.

Le spavaj pesnik vrh planin,
že vstaja zarja lepših dni,
že kmalu prapor bo razpet
in tud' Slovan bo kmal' otet.

Padlim tovarišem na Stadórju

**Terezija Skočir-
-Marjanca,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1945
v Žabčah nad Tolminom ob
spominu na dogodek, ki
se je pripetil 7. julija 1943,
ko so skupino domačih
fantov na poti v
partizane pobili sovražniki.
Rokopisni prepis prvotnega
besedila hrani avtorica.
Va 89.

Tovariši, ko ste
šli v gozdove
velikemu cilju naproti,
vas objemala je temna noč,
nič jasnega ni bilo pred nami.

Slutili ste, da vstati
mora dan, ko več
Slovan ne bo tlačan,
so sile v srcih vam
vzkipele in šli ste v boj.

Na planino Stadór ste prispeli,
mokri, trudni, z bremenom obloženi.
Nič hudega misleč
ste prislonili in zaspali,
mogoče še o ljubezni ste sanjali.

Noč temna, dež je lil,
sovražnik pa načrte koval.
Ko zor je vstajal,
samo signal – in strojnica
je smrtno pesem zaregljala.
Ko je sonce izza hriba vstalo,
je sedem mrtvih borcev obsijalo.

Večerna zarja

**Terezija Skočir-
-Marjanca,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
30. 10. 1944 v Žabčah
nad Tolminom.
Prepis izvirnika hrani
avtorica.
Va 94.

Večerna zarja je počivala
na vrhovih naših gora,
oko se je radovalo nad krasoto,
snežni hribi so žareli,
svetlo rdeča zarja je božala
svete stopinje naših borcev.

Mrak je zagrmil v temno
kopreno vse te sanje,
duša je pela slavospeve njim,
ki so kovali svobodo
tam gori, vrh gora.

Kaj da moram pesmi peti o grobeh

Justinka Peternelj-Nada, 20-letno dekle, sekretarka SKOJ Javorje. Besedilo je nastalo novembra 1944 v Javorjah, kjer ga je na mitingu deklamiral avtoričin brat. Avtorica zna besedilo na pamet. SM 252.

Kaj da moram pesmi peti o grobeh,
kaj da ne prisveti več veselja čas,
kakor v prejšnjih dneh?

Pa mi boste rekli bratje:
"Zopet sanjaš smrt?"
Ah, kdo ne bil bi bolj potr!

Kdor je brata ljubil in izgubil, takega, kot jaz,
ne bi solza - zvezdica srebrna
razsvetlila mu obraz?

Šel bi v šumo tiho, neizmerno
in bi klical: "Mirko, ali si še živ?"
In odmev bi odgovoril: "Živ."

Jaz bi mislil, da se on odziva,
da se v šumi kakor včasih skriva.

Ali klical bi jaz lahko brez prestanka,
a odmev bi bil mi le uganka.

Spanje pod brero.

Brera odgovarja padlega partizana.

I. Tam so polokom III. Kar v vejah ti pela
vse brera, žunir bom pesmi vse dni
v vrtu se majo in tudi vse tiste
in tihor čeli: počne noči.

II. "V miru ti spavaj IV. To deklica plaka
junake pod menoj, in misli nate
čprav joče v noči prav miho edihuje
dekle so Teboj" maraj, porini mi se."

V. Zastoj so ti čelje

in klici sra

ker svet - lo v objemu

če dolgo ima.

Spanje pod brezo

Kristina Gartner- -Martina,

21-letna delavka,
partizanska učiteljica in
članica SKOJ-a.
Besedilo je nastalo leta
1944 v Podlonku v
Selski dolini, ob misli na
padlega fanta.
Zapisano je s črnilom v
zvezek pesmi z naslovom
Recitacije in pesmi,
sestavila tov. Martina iz
Vrbe. Hrani ga Muzej v
Škofji Loki, O/3-d/17.
SM 1069.

Breza ogovarja padlega partizana.

Tam za potokom
breza šumi,
v vetru se maje
in tiho želi:

“V miru ti spavaj
junak pod menojo,
čeprav joče v noči
dekle za teboj.

Jaz v vejah ti pela
bom pesmi vse dni
in tudi vse tiste
prečute noči.

Ko deklica plaka
in misli na te,
prav milo zdihuje:
'povrni mi se'.

Zastonj so nje želje
in klici srca,
ker smrt te v objemu
že dolgo ima.”

Zločin okupatorja

Kristina Gartner-

-Martina, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
junija 1944 v Podlonku v
Selški dolini. Na mitingu v
Podlonku (25. 6. 1944)
sta ga peli s tovarišico
Zofko po napevu

Nekoč nevesta mlada
sprehajaj se je šla.

Rokopis, zapisan s črnim
v zvezku Recitacije in
pesmi, sestavila tov.

Martina iz Vrbe, hrani
avtorica.

SM 1363–1364,
1363–1364'.

Zavedna sem Slovenka,
za Nemce pritepenka,
grmovje je moj dom,
v njem zdaj živela bom.

Me vprašate zakaj
tak žalostna sem zdaj,
k' svoboda kmal' bo tu
in zmaga naša z njo.

Težko vam to povem,
ker jokati pač ne smem,
več nimam koga, ki bi
tolažil mi srce.

Pokojno spi med jelkami
mi fantič ljubljeni
in v tihi gozdni bolnici
mi ranjen brat leži.

Mi mamico selila
sovražna je drhal,
očeta ugonobila,
kdo zdaj bo zame znal.

Ne bom pa še klonila
in volje izgubila,
saj pride kmalu dan,
ko vsak bo maščevan.

Pregnana dekleta

Kristina Gartner-

-Martina, [glej spredaj].
Besedilo je nastalo
16. 7. 1944 v Podlonku v
Selski dolini, ko so se
morala podlonška dekleta
skrivati zaradi groženj
pobeglega partizanskega
intendanta Branka med
belogardiste. Avtorica in
njena prijateljica Silva sta
pesem peli na mitingih v
"Vrbi" (Podlonku) in Zalilogu
po napevu Moja je lepša
kot tvoja.
Besedilo je zapisano s
črnilom v zvezek pesmi z
naslovom Recitacije in
pesmi. Sestavila tav.
Martina iz Vrbe.
Hrani ga muzej v Škofji
Loki, O/3-d/17.
SM 1307-1309.

V težka prišli zdaj smo leta,
vsakdo se Švabov boji,
se skrivamo tudi dekleta,
nobena doma več ne spi.

Dale smo deke na ramo,
odrajžale v temno smo noč,
plezale v goro prostrano,
ne da bi smele imet' luč.

Tukaj ravnince nobene
v temi dobiti ni moč,
za grm v trave zelene
denemo glave čez noč.
Zvezdic nešteto nad nami
od mraka do zore bedi,
zaspi še ti v naravi,
boš videl krasoto noči.

Me dolgo nič nismo zaspale,
dramil nas hladni je zrak,
so sapice nam šepetale,
bori za svobodo se vsak.
Večkrat se v noči zbudimo,
ker skale nas v hrbet tišče,
vse to je za domovino,
za njo damo tudi srce.

Neke bolestne bo noči
mesec na nebu sijal
in tiho bo vetrič svobode
od daleč tud' k nam pripihljaj.
Pobožal bo vsako ljubeče
in ji prav tiho dejal:
"Konec je vse te nesreče,
veselje na ves svet bom dal.

Zdaj le vstanite dekleta,
noči te bolestne več ni,
vsa zemlja, ki b'la je zakleta,
svobodno naprej naj živi."
Takrat se bomo smejale,
svet z nami se bo radoval,
o srečen, presrečen bo človek,
k' bo vojsko to hudo prestal.

Pomlad je cvetela

Matilda Sajovic.

Besedilo je nastalo l. 1945
v Orehovljah pri Predosljah
v spomin svaku Jožetu
Sajovicu, prvemu vaškemu
aktivistu, ki so ga l. 1944
ustrelili kot talca v
Begunjah.

Prepis besedila je
posredoval Janez Šter.
Bo 454.

Pomlad cvete, a sreče ni.
Begunje strašne so odprte
za ubogi, mali narod moj.

Skoz' okno gleda bled obraz.
Le tja v gozdove si želi,
kjer živel težke je, a proste dni.

Drobna miška priskakljala.
- Ostani, ostani bitje ti
edino, ki z menoj živi! -

Trdi koraki prihite
in malo miško prepode.
Ostala sama je. Jetnik je padel.

Vstala so srca, vzkipele pesti

Primož Vidali, 14-letni
dijak, član rajonskega
komiteja SKOJ.
Besedilo je nastalo
spomladi 1945 v Mengšu.
Tipkopični prepis hrani
brat Ivan Vidali.
Oč 151.

Vstala so srca, vzkipele pesti –
v boj za svobodo nam sveto,
strimo sovragom dušo izdajalsko, zakleto,
polja so rdeča prelite krvi!

Vstali smo bratje, roke smo sklenili,
za srečo bodočo v boj smo krenili.
Gorijo nam srca za dom krvaveči
in gremo k svobodi, k svobodi bleščeči!

1
 Tassege shirani to wotla
 dommani gha naga je wotela
 Yimori por puchan qashuani to la la
 Pa agara h pab h to kach la

Pe marea apă, n-zi vbrai
Doi să sară, a, în praguri
Tineri miși, gâmbi, și
Donneri noi, și să meară aștept.

III

L'innanzi esse debbe un douanieri
Della percecuione et a note pigliare
E di lui non uia se alcun
De luge o meno scrupolo de porgueren

Pa kuzji nuz spretati se je poročilo.
Na mizi stalo je 20 klobas.
Judica, ki je imela pri sebi plan
po črnih, se ni dala, da bi jo

[illegible]

Los otros parientes de la familia de la
 Inmortalidad de la que se trata
 O mueren jóvenes o mueren viejos
 Los otros parientes de la familia de la
 Inmortalidad de la que se trata

A ora giungo delgi Tapa
 E ti domanderò qualche
 Vecchio in loco a conto al tu.

Prognostica Smaragdina

- [illegible]

Sinove je štiri mati rodila

**Marija Ivančič-
Ivančičeva mama,**
55-letna gospodinja, ki so
ji Italijani ubili štiri sinove.
Besedilo je nastalo leta
1944 v Beli krajini.
Rokopis, zapisan s
svinčnikom, hrani
Belokranjski muzej v
Metliki.
Še 27.

Sinove je štiri mati rodila.
Domovini jih svoji je izročila,
sinovi pa pridni, poslušni so bili,
po njenih poteh so hodili.

Pa nova vojska se je zbrala,
da bi sovraga proč pregnala.
"Sinovi moji, junaki vi,
domovina naša nad vse trpi."

Sinovi vse dobro so razumeli,
dela prevažna so v roke prijeli.
Delali so noč in dan,
da tujec z naše zemlje bo pregnan.

Pa struja nasprotna se je porodila,
na naši zemlji je vzklila,
Judeži, Kajni stopili na plan,
da čimprej bi naš rod bil pokončan.

Poslušajte dalje, belokranjske matere ve,
kaj vse so Kajni storili nam še.
Vse štiri sinove so materi pobili,
mučili jih, skoro na križ jih pribili.

So akte pisali, Italijanom jih dali
in mlada življenja so pokončali.
O, mati junaška naprej še trpi,
za njene bolesi res leka več ni.

A ona junaško dalje trpi.
O, ti domovina prelepa,
vredna mladih žrtev si ti
in materinih bolesi.

V pokoju že vas Vrba diha

**Nanika Ribič
(Županova)-**

-Maruša, 30-letna
stenodaktilografka,
članica AFŽ, terenka.
Besedilo je nastalo kmalu
po 29. 4. 1994 v Vrbi,
kjer je pri Markovi cerkvi
podel Thaler Miro iz
Bohinja. Varianta prvih
dveh kitic je vpletena tudi v
pesem nekega Zdravka z
naslovom Orenziva.
Tipkopis in rukopis
besedila, ki se med seboj
nekoliko razlikujeta,
hrani avtorica.
SM 1251, var. 1251 A;
var. Fi 205.

V pokoju že vas Vrba diha,
nikjer ni čuti več glasu.
Čez nebes plove luna tiha,
prinašajoč ljudem miru.

Pri cerkvi človek mlad sloni –
nekoga pričakuje.
Okoli mu v temno noč strmi,
mar čemu prisluškuje?

Njegova misel v daljo roma,
v bohinjski kot si zaželi,
dolžnost ga zvala je od doma,
po materi zahrepeni.

Kako si lepa, vas domača,
ki mimo sanjaš svoj pokoj,
srce se moje k tebi vrača,
a brate čakam tu nocoj.

In k tebi, mati, rad bi šel
za hip pogledat le.
Takoj bi zopet vmil se,
ker čakajo na me.

Sameva skrbna moja mati,
zapustil njo sem in svoj dom,
ko vstanejo spet dnevi zlati,
povrnil se k obema bom.

Verjemi, mati, ni lahko
živeti to življenje.
Vendar za drago svobodo
izplača se trpljenje.

Iz naših žrtev se gradi
zdaj nova boljša doba,
čeprav umreti lahko ni –
pa saj še daleč je do groba.

In verujoč v ideje moč,
za katero se bori,
in veseleč se novih dni –
zasanjat se je v noč.

V tišino je odjeknil strel –
za njim še drugi – tretji –
vaščane strah je vse prevzel,
kdo spet bo moral umreti?

Pri cerkvi tamkaj za vasjo
ni čuti šuma, krika –
oblita trata je s krvjo
junaka mučenika.

Bil mlad je on in vnet tako,
dolžnosti se odzval je
in na oltar za svobodo
življenje mlado dal je.

Misel naša k njemu roma,
nema misel – tih spomin,
naj je to pozdrav od doma
ali bratov gor s planin.

V ranem grobu truplo sniva,
duh med nami še živi,
koder gremo, z nami biva,
žrtev sveta nas krepi.

Kri njegova tu prelita
nam potrebno daje moč,
že se v dalji zarja svita
in pred njo se umika noč.

Pa življenje teče dalje,
kot da vse je kakor prej,
nov junak za zmago pal je –
kljub temu, borci, samo naprej!

Mati sanja

Pavlina Žagar.

Rokopis s črnilom
zapisanega besedila hrani
IZDG, 285 IV 7 č.
Ko 191.

Sanjala sem...

Iz sive teme prijezdil je junak, lep in mlad.

Ko sonce mu v obraz je posijalo, sem ga spoznala.

Moj sin najmlajši, Tine!

Pa je prihitel k meni,

pa me objel je kot nekoč.

Dejala sem sama pri sebi: kako je lep ta fant,

ta najmlajši, tako močan!

Zbudila sem se...

To so samo sanje, sedaj ga ni.

Moj sin, moj sin, kje si?

Tam daleč, daleč pa divja vihar, krvava vihra

in tam je on in druga dva.

A jaz sem sama, tako strašno sama.

Bog ve?

Morda je obležal nocoj moj Tine.

Ostaneta lahko še France in pa Tone.

Bog ve?

Če sta še živa danes,

morda nikdar ne stisnem vaju na srce,

Bog ve!

Kako si silna, moja domovina,

poglej, moža sem tebi dala.

Še kaj zahtevaš?

Reci, domovina – na!

Samo še svoje imam srce!

Ko so "Alpini" v vas prišli

Amalija Gregorič-Zdenka,

31-letna gospodinja,
pomagala partizanom in
negovala ranjence.
Besedilo je nastalo junija
1944, kmalu po tem, ko
so okupatorji v Prvačini
ostrigli žene in dekleta, ki
so jih sumili sodelovanja s
partizani. Izvirni rokopis,
zapisan s svinčnikom, hrani
avtorica.
Če 9.

Ko so "Alpini" v vas prišli
pričeli striči so lasi,
bila je žena al' dekle,
vseeno zanje bilo je.

Oh, tisti dan je bil grozan
za naše žene in dekleta.
V pravem času sem jaz odšla,
da nisem bila ostrižena.

Ne šala, to zločin je bil,
ki ga sovražnik je storil,
da zlomil bi žena odpor,
da vladal bi le njih teror.

Vse to motilo ni žene,
da v Gorico ne bi šle.
Z golo glavo so hodile,
da fašiste so jezile.

Le redki so se jim rogali,
za hrbtom jih zasmehovali.
Ti naši niso bili ljudje,
a le fašistične žene.

Ne za nas, sramota ta
za fašiste je bila.
Naša žena vse bo dala,
da bo svoboda zasijala.

Mati in kvesturin

Mihaela Maar, 38-letna
gospodinja.

Besedilo se nanaša na
dogodke 10. januarja
1945 v vasi Boršt pri Trstu.

Takrat so Nemci in fašisti
pod vodstvom zloglasnega
Collattija še zadnjič vdrli v
vas, ker jim je nekdo
izdal, da je v vasi bunker z
radijskim oddajnikom. Že
zgodaj zjutraj so butali
po vratih hiš in zganjali
skupaj prebivalstvo.

Iškali so tudi borca in člana
VDV Tonija Hrvata.

Besedilo obnovlja pogovor
njegove matere, avtoričine
sosede, Marije Glavina z
razsajajočimi fašisti.

Dogodek se je tragično
končal s smrtjo štirih
partizanov, ki so se
skušali prebiti iz bunkerja.

Avtorica je besedilo večkrat
prepisovala in svoje
prepise podarila znancem,
ki jih je ta dogodek tako
pretresel, da še

dandanašnji vsakega
10. januarja pripravljajo
spominsko slovesnost.

X 4a.

Vdrla je v hišo vražja drhal!
Vse premetala od vrha do tal!

"Ti, baba! Kje je tvoj sin?"
zadrl se je v mater kvesturin.

"Jaz ne vem. Ne sprašuj me po njem."
Razjarjen: "Skrivaš ga, to vem,
a če ga najdem, bo po njem!"

Zaman jo je strahoval,
a da bi se maščeval,
vse kar je našel, je pobral:

hrano, kar je bilo za dan od dneva,
obleko, živino vso iz hleva.

A mati reva sklenila je roke:
O Bog, hvalim te!
Tudi če pobrali so mi vse.
Vse to me nič ne žali,
samo da sinovi bi mi ostali.

Odšli so sinovi njeni že davno v boj
iskat pravice za narod svoj.
Končan je boj, premagani kvesturini
in vrnili so se njeni borci sini.

Želja dekleta

Katica Lipovec,

45-letna kmetica.

Besedilo je nastalo

25. aprila 1945 v

Podplanini pri Čabru.

Rokopis, zapisan s črnilom

v zvezek pesmi, hrani

avtorica, tipkopišni prepis

pa Muzej v Kočevju,

sign. 724.

Pm 70.

Vrni se fantič
z bojne poljane,
nevesta te čaka
in srčno objame.

Bom šla ti naproti
s šopkom cvetlic
tudi z vencem v roki
in žarečih se lic.

Ko bi peruti imela,
bi zletela kot ptič,
poljubila, objela,
ker moj si fantič.

Tri leta že čakam
in mislim na te,
tudi solze pretakam,
pa vse le za te.

Ali prišel bo kmalu
presrečni ta dan,
da vrnil se bodeš
z bojnih poljan!

Takrat mi poročaj,
da nasprot' ti hitim,
te videti hočem –
že srčno želim.

Ljubezen do zemlje

Katica Lipovec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

23. marca 1945

v Podplanini pri Čabru.

Rokopis, zapisan v zvezku

pesmi, hrani avtorica.

Pm 87.

Ljubezen do zemlje
sem vedno imel,
mi tujec jo jemlje,
z njim borbo začel.

Se boril do zadnje
bom kaplje krvi –
premagati tujca
srce mi želi.

Ne dam mu zemljice,
jo ljubim srčno,
slovenske gorice
mi pesem pojo.

Prekrasni gozdovi,
kako čuval sem vas,
še pozni rodovi
bodo pomnili nas.

Prelepa in mila,
vi žitna polja,
nikoli vas tujec
zdaj več ne tepta.

Je v tebi, zemljica,
zaklad še neznan,
odkrili ga bomo,
ko zmage bo dan.

Si rodna mi gruda,
navezan ves nate,
kot zlata mi ruda;
osvobojene mi brate.

Zemljo vso svojo
zahtevam nazaj,
slovensko Primorje
kot je bilo nekdanj.

Jaz tuje ne maram
in svoje ne dam,
štiri leta že garam
in trudim si dlan.

Vse svoje življenje
sem ljubil zemljo,
vse moje trpljenje
poplačano bo.

Če ravno več dolgo
živel ne bom tod,
spominjal se vedno
me pozni bo rod.

Ker zemljo sem ljubil
in v zemljo bom šel,
ne bom se več trudil,
o njej sanjat' začel.

Vi pa, kateri boste živeli,
o materi zemlji – svobodno zapeli!

Nezvesto dekle

Julka Bezovnik,
25-letno kmečko dekle,
članica vaškega odbora
mladine in okrajnega
komiteja SKOJ v
Slovenskih Konjicah.
Besedilo je nastalo
18. 5. 1945 v Božjem
nad Oplotnico.
Skrajšana in besedilno
spremenjena varienta je
bila objavljena v TV-15,
Partizanska ljudska pesem,
št. 40, 8. 10. 1969,
str. 7. Izvirni rokopis v
zvezku pesmi je avtorica
odstopila. Matični
knjižnici Slovenska Bistrica.
Šu 61, var. Se 47.

Le pridi dekle bliže sem,
da par besedi ti povem.
Glej, vnil sem se spet nazaj
v svoj preljubi rodni kraj.

Nestrpno čakal sem že dan,
ko seževa si zopet v dlan,
in da, ko vmem se s planin,
bo konec srčnih bolečin.

Zdaj z jezo, solzami v očeh
sem zvedel tvoj veliki greh:
ne bodeš moje več dekle,
ker si ljubila švabske pse.

Lahko ponosna bila bi,
sedaj, ko so svobodni dni,
ljubila bi se kot nekdaj,
cvetel bi lep mladostni maj.

Mati o sinu talcu

Avtorico **Terezijo Rotar** iz Praprotnega pri Hrastrniku in njeno pesem je odkril zbiralec neznanih medvojnih pesmi Črtomir Šinkovec. Besedilo je objavil v antologiji Partizanska ljudska pesem, 1970, str. 97.

Petindvajset let je,
odkar si zadnjikrat segel mi v roko.
Petindvajset let je,
odkar od mene si vzel slovo.
To vem, kje si bil izdan,
a to ne vem, kje zdaj si pokopan.
Ah, ko bi vedela, ko bi znala,
gomilo tvojo bi poiskala,
skrbno zemljo ti zrahljala
in svečke nanjo bi prižgala.
Ne vem, zakaj prihajaš
vedno bolj mi zdaj v spomin,
morda zato, ker bil si moj edini sin.
Veš, sin, ne jočem več,
vse solze so se potočile
in če tekle bi v potokih,
bi te več ne prebudile.
Res, čudno na tem svetu se godi,
tvoje truplo že davno v grobu leži,
izdajalec tvoj pa še živi.
Ah, sin moj, vsaj v sanjah
se mi prikaži in me potolaži.
Ko bi vsaj v domovino rajsko verjela,
da bi lahko nekoč te tam objela.
Tolaži me, da nisem sama,
ki obujam žalostne spomine,
saj na tisoče je mater
izgubilo svoje sine.

Naše poslanstvo

Karel Štrbenk, 47-letni
gimnazijski profesor v
Črnomlju. Besedilo je
nastalo 4. januarja 1945 v
Črnomlju. Rokopis, zapisan
s črnilom, hrani IZDG,
fasc. 37, mapa 4/1.
Sc 94.

Me smo nosile...

Nosile smo težo življenja, ko vi ste odšli,
nosile vse, ko vi ste v gozdovih umirali,
nosile vse, ko vi ste v ječah tam hirali,
nosile vse, ko vi ste kot talci padali,
ko v svoji smrti o novem življenju ste sanjali –
nosile smo z vami vse breme življenja,
popile smo z vami vso kupo trpljenja.
Razbičane nosile smo v sebi novo življenje,
bile smo po krvi ploveče ladje življenja,
glasnice smo bile trpečih vstajenja.

Me smo rodile...

Rodile smo matere sredi gorja,
rodile smo lačne, izpite sredi solza.
Kot kače so naša telesa se vila,
a plodnosti naših teles nobena ni sila
ugasniti mogla, me smo rodile, ker ste padali vi.
Ker me smo hotele, da naša se kri
nikdar ne potoči do zadnjih solza,
zato smo rodile, rodile sredi pekla.
Življenje, rojeno iz nas, je usoda nemila
s solzami, trpljenjem in gladom slavila.
Zato pa smo me rodile, rodile,
življenje novo smo hitro vodile,
četudi sredi gorja, četudi sredi pekla...

Me smo umirale...

Ob vaši desnici s puško v roki
branile smo dom, branile svoj rod,
do gležnjev so segli krvi nam potoki.
"Z vami v življenju, v smrti, vsekdar in povsod,"
tako se je naša pesem glasila.
Slovenska je žena vse breme nosila,
slovenska je mati še v peklu rodila,
s krvjo je sveto nam zemljo pojila.

Alarm!...

-Iva, 32-letna ilegalna
sodelavka NOV.

Besedilo je nastalo aprila 1945 v Slovenski Bistrici, ki so jo bombardirali.
Tipkopis hrani avtorica.
Ks 22.

ALARM! in titovci se že pojavljajo,

~~~~~
slovenska srca jih pozdravajo
in tihe želje gredo z njimi:
Da kmalu mir zavladal bi v domovini.
ALARM! ~~~~~

[illegible]

Viktorija Obid (Jeram)-Zmaga,

37-letna kmečka
gospodinja, aktivistka OF,
odgovorna za agitprop v
vasi Jesenica.

Besedilo je nastalo
30. marca 1945 po
pokopu borcev več enot
IX. korpusa, ki so padli v
boju na Poreznu
24. 3. 1945, in drugih
ujetih partizanov, ki so jih
25. 3. po skupinah ubili
esesovci. Domačini so jih
lahko pokopali šele pet dni
kasneje v skupne grobove.
Izvirni zapis ni ohranjen,
avtorica hrani hčerini prepis
besedila.

Bo 232–234.

Bila cvetna je nedelja, ko je strojnica regljala,
mladim ujetim partizanom je življenje jemala.
Bil velikega je petka dan, ko vršil se je pogreb strašan.

Mrličev broj leži raztresen naokol' že peti dan in noč,
a v zemljo hladno položiti ni jih moč.

Kakor hitro se pogreb začne, že strojnice tam s hriba zadone:
domobranec hudoben hoče, naj ubiti partizani, v svarilo drugim,
na zraku strohne, a peti dan se pogreb nemoteno začne.

Hej, pogrebci, kje ste zdaj vsi, saj mrtvecev krog in krog
vasi (Jesenice) sedemindeset leži!

Zbere vse se, kar v vasi je – saj mladi in močni vsi že davno
domovino branit so odšli;

le starci, žene in otroci so na klic se zbrali,
vsi premišljevali, kako junake, ki po strmih grapah
in pobočjih so ležali, bodo skupaj zbrali – zanje grob skopali.

Deklice male so smrti se zbale, od mrtvecev proč so zbežale.
Krampe, lopate so vzele, jame kopati začele.

Junaki fantiči, kakor biriči, se smrti ne boje, k mrtvim hite.

A groza, oj groza tudi njih obide, ko mrliče pobite,
njih glave odkrite, lobanje razbite, možgane razlite ugledajo že.

Tudi žené, vse preplašene, se razkritih lobanj in krvi boje.

A kdo naj pokoplje, kdo pogreb naj začne,

saj mož ni, le starčkov v vasi par je.

Žene so dejale: življenje so dali, za nas darovali,
niso smrti se bali –

zato smo me dolžne njih trupla shraniti,

zemlji domači v nedrja skriti.

In fantičem pogum zrasede močno,

ko mrtveca prvega na ramo deno.

Nosili, vozili mrtve skupaj smo vsi,

mrtve znane in neznane junake.

Večkrat med nami oglasi se glas:

Glej, tam je mrtvec plavolas,

čudno znan mi je njegov obraz;

a nihče se spomniti ne more,

da je sosed, ki boril se je za svobodo.

V hladen grob smo jih položili,
na dnu groba smrekovih vejic naložili,
obrazе jim v jopiče zavili,
mrtva trupla z vejami pokrili.
Dvajset, trideset v skupen grob dejali,
tihi nemi dolgo poleg groba stali.
Starci in otroci so na glas molili,
žene vzdihovale in jokaje spraševale,
kje neki moj leži, kdo bo zatisnil mu oči?

To bil zares velikega je petka dan in od takrat leži za me
v grobu, med mrtvimi partizani, sam Kristus pokopan.

Poljane tvoje te pozdravljajo

**Francka Kranjec-
-Barica Dominko,**
32-letna učiteljica, terenska
aktivistka.
Besedilo je nastalo maja
1945 na zdravljenju v
Gornji Lendavi ob spominu
na moža. Izvirni rokopis,
zapisan s svinčnikom,
hrani Vanek Šiftar.
SDS HE 20.

Vsa sama, žalostna in tiha sem nocoj,
ko sem vrnila se v poljane tvoje.
Ah, poljane! – Glej, kot nekdaj sladko sanjajo,
jagnedi se nad njimi lahno sklanjajo!

Saj nisem sama, nisem! Sanje so z menoj,
ki so nekdaj z nama tu živele
kot rože, ki so najlepše se razcvele.

O, vem, ubite, strte,
mrtve najine so sanje!
Molče se sklanjam nanje,
molče in brez solza.
Ker vem,
kako junaško ti prenašal si trpljenje,
za sveto stvar si daroval življenje,
za srečo novega sveta.

Nocoj poljane sladko sanjajo,
jagnedi se nad njimi lahno sklanjajo.
Moj dragi,
poljane tvoje te pozdravljajo!

Francka Kranjec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo kmalu po vojni v zdravilišču Golnik. Posvečeno je avtoričinemu možu Ignacu Kranjcu-Pajlinu, bratu pisatelja Miška Kranjca, ki je l. 1945 umrl za jetiko v koncentracijskem taborišču Dachau. (Podatke o njem glej v 4. knjigi Slovenskega pesništva upora.)

Objavljeno je v Naši ženi, 1947, str. 147.

Dvanajst let kasneje je za objavo v IV-15, št. 21, 28. 5. 1968, str. 7, avtorica drugo "pismo" močno preoblikovala. Oc 275, var. Se 50.

I.

Moj dragi, nocoj mi je hudo,
zato ti pismo pišem. Ne zameri.
Vse dni živim in čakam v svetli veri,
da prideš in bo vse gorje prešlo.

Nocoj nekdo mi je razklal srce
in rana krvavi vse huje, huje.
Ne prideš? – Zdaj srce več ne veruje,
a bolečina v prsih vre in žge

in spet se v vroče upanje pretaka.
O, dragi – vse trpljenje štirih bridkih let
na svoje rame rada vzamem spet,
le vmi se – srce te čaka, čaka...

II.

Na pismo, vem, glasu ne bom dobila
in čakati ne smem, ne smem več nate,
vendar sem čisto tiho in ne jočem zate,
da ne bi solza mrtvega srca ranila.

Še veš, kako so nama rože vzklike,
ko sem otroku tvojemu življenje dala?
A kmalu domovina tvojo žrtev je izbrala –
roke, po tebi hrepeneče, trudno so klonile.

Obljubljam ti, da dete negovala,
učila bom tako, kot si želel;
glej, v svetu, za katerega si ti trpel,
otroku bo v radosti se mladost smehljala.

Zdaj zbogom, dragi! – Čuj, v tišino sna, pokoja
v očeh šepečem ti o novih dneh,
ki si tako jih čakal – o delu, o ljudeh,
o vsem – saj veš, kako sem z vsakim dihom tvoja.

Osamljena mati

Elka Podbevšek,

23-letna mladinska
aktivistka.
Besedilo je nastalo l. 1945
ob koncu vojne v Velikem
Jelniku pri Blagovici.
S svinčnikom zapisani
rokopis hrani avtorica.
JA 78.

Odkar je sama v tihem, mrkem domu,
glasu, nasmeha od nikoder ni,
kot luč ugasla plava tja k zatonu,
ki zdaj pa zdaj še blede zažari.

Moreče sence, vztrajne in ledene,
do srčnih spon stegujejo roke,
vsak dan strašnejša tema jo odene,
zaman jih kliče: "Kje ste, moji? Kje?"

Le včasih ko jo – trudno – sen zakrije,
prihajajo sinovi spet nazaj,
iz ust nasmeh, ljubav v očeh jim sije...
"Oj sini zlati, vrnil se je raj!"

Kako so lepi njeni fantje mladi,
glej, bombe, puške, zvezde, žar v očeh,
kaj vse bi zdaj povedali ji radi,
oj, mati ve, o lepših, srečnih dneh...

O svetu polnem sonca in miline,
ki se kot jutro v zarje rodi,
ko smrti noč, ko noč pogube mine,
življenje novo se iz sna zbudi.

Iz srečnih sanj se vedno znova zdrami.
Zija pred njo praznina, dom razdrt,
leže sinovi v grobih pokopani,
sovragom služi tudi kruta smrt.

Kraška zemlja.

Prisegamo, da bomo te osvobodili,
vsiljena tuga ki te skrani prepoditi,
da spet ^{čez} ~~prek~~ tebe bo svobodno zadonela
slovenska pesem sladka, in beseda mila.

Tec vedno in povsod te hočemo ljubiti
dokler nam sree verno bude v posih biti,
ta ve naj solnce žarka, zadana valovi,
ta naj vedo vse hčire ~~slave~~ in sinovi.

Za primorsko udruženje.

Kraška zemlja

Jack Tomšič,

okrog 45-letni primorski
izseljenec, delavec v
ameriški avtomobilski
industriji, sodelavec
Primorskega združenja in
pevec v delavskem zboru.
Besedilo je nastalo v
Clevelandu med vojno.
Rokopis hrani Slovenska
izseljenska matica v
Ljubljani.
Ma 218.

Mi ljubimo te, kraška zemlja kamenita,
čeprav bogata nisi, skromno rodovita;
se včasih nam zazdiš kot velik kos granita,
a črpa se iz tebe volja kremenita.

Življenje skromno daš, ni moč ti boljše dati,
a vendar vse, kar zmore siromašna mati;
rahlja te plug, lopata, vile in motika,
svečano roka naša tebe se dotika.

Ker krvaviš nam, solza zdaj za solzo kane,
ko gledamo te tvoje zevajoče rane,
ki so izgrizle jih te tujčeve podgane,
katerih polne naše kraške so poljane.

Odpreti hočemo vse narodne grobove,
priklicati nazaj vse hčere in sinove,
da njihov duh napolni srca vsa, domove,
da družno tujčeve raztrgamo okove,

ki te uklepajo, da vsa ječiš, ne tožiš,
le potom svoje rasti kličeš, roke prožiš:
"Stoletja že rodim... preživljam rod slovenski,
se studi mi vsiljivi tujec ta peklenski."

Prisegamo, da bomo te osvobodili,
vsiljivca – tujca, ki te skruni, prepodili,
da spet čez tebe bo svobodna zadonela
slovenska pesem sladka in beseda mila.

Ter vedno in povsod te hočemo ljubiti,
dokler nam srce verno bode v prsih biti,
to ve naj sonce žarko, Jadrana valovi,
to naj vedo vse hčere Slave in sinovi.

Kraški hrasti

Jack Tomšič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno v Clevelandu.
Rokopis hrani Slovenska
izseljenska matica v
Ljubljani.
Ma 217.

Kdor hoče priti v Benetke, morsko mesto,
pod noge mora vzeti si po morju cesto,
podlaga mestna v morju stebri so orjaški,
ki bili nekdanj so zeleni hrasti kraški.

Še rajši kakor stare stebre te beneške
Lah zre na stebre močne, čvrste in človeške,
kraške ljudi, kako bi jezik jim zatrli,
da njemu strahopetno srce bi podprli.

Ne bomo tega kraški hrasti dopustili,
da bi jeziku matere se odtujili
in nikdar strahopetnost laško ne podprli,
borili bomo se, če treba, v zemljo vdrli.

Pripravljene pa smo podpreti, doprinesti
karkoli v prid Slovincem je in skup izvesti,
podpreti misel hočemo jugoslovansko,
podpreti vseh Slovanov misel vseslovansko.

Za misel to pripravljene smo žrtvovati
vse sile, kar imamo, kar le moč je dati,
najmanjšo mišico v telesu in sleherno
misel, dela sad in slovensko srce verno.

Ječa Jugoslavije

Jack Tomšič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo v
Clevelandu "kmalu po
napadu na Jugoslavijo, ko
smo zvedeli, kaj počenja
tujca pošast." Avtor je
rokopis poslal Slovenski
izseljenski matici v Ljubljano
za objavo v zbirki Pogdale
so na tujih tleh, vendar je
urednik vanjo ni uvrstil.
Rokopis hrani Slovenska
izseljenska matica.
Ma 219.

Ne poje več kmetič, je silno potr,
na zemlji domači je v ječo zaprt,
ker hotel ni drugo kot v miru živet
ta delavec pridni in žuljavi kmet.

Za tujca zdaj orje ter seje, sadi
ter žaga in koplje in mlati, kosi,
za tujca zdaj sadeže zemlja rodi,
za tujca se trudi, za tujca poti.

Molitev je tiha in polna skrbi,
na vzdihov perotih k nebesom hiti,
še dete nedolžno se plakat boji,
ker tujec pošastni v bližini stoji.

Glasovi živine in konjev rezget
se sliši, kot da jih navdaja trepet,
ker krvnik brezvestni naš narod mori,
pošast ta je žejna človeške krvi.

Na skrivnem se zbira čvrst Jugoslovan,
on noče na tnalo, da bil bi končan,
duha on ne kloni, to ve naj cel svet,
iz ječe sramotne bo narod otet.

Prošnje

Jack Tomšič, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra
1943 v Clevelandu.

Objavljeno je v Slovenskem
izseljenskem koledarju,
1967, str. 80.

Ma 223.

Trpi, prenaša in molči –
usahnila zadnja solza je v očesu,
in kadar malo zaječi,
bič žvižga, reže po telesu.

Telo polno je krvavih ran,
izteklo je krvi potoke.
Pomagaj kri naše krvi,
rešite vsaj otroke!

Te tihe prošnje se množe,
jih vpijejo grobovi,
prinašajo jih čez gore
in čez morje vetrovi.

Čuj prošnje mile, sestra, brat
nedolžnih slišiš vzdihovanje,
daj, kolikor je moč ti dat',
besedo naj podpre dejanje.

V boj!

Besedilo **Bogomila Trampuša** je bilo objavljeno v Baragovi priliki za l. 1944, Chicago, str. 36. Ne vemo, ali gre za slovenskega učitelja, pesnika in pripovednika iz Ekvadorja Bogomila Trampuša Bratino s psevdonimom Otkar Darinko ali za kakega slovenskega izseljenca v ZDA. Ma 224.

Vstanite junaki,
na noge rojaki,
ker nujni napočil je čas!
Junaki vstanite
v boj pohitite,
ker ura odbila je že!

Naš narod v okovih
ob rečnih bregovih
tam tarna in joče grenko;
on čaka pomoč
od dneva v noč!

Očetje trpijo
in žene ihtijo
se zvijajo v mukah strašno;
z mečem v boj
hitite takoj!

Na noge Slovenci!
Sovražniki Nemci
odrajžali bodo hitro,
ko videli čete
junaške in vnete,
kako jim grozijo kruto.
Slovenci v boj!
Za dragi rod moj!

Sursum corda

Joseph Jauch, 65-letni mizar (rojen 1879 v Breznici pod Lubnikom), izseljen v Združene države Amerike. Besedilo je nastalo l. 1944 v Clevelandu, Ohio, "v času, ko je bila domovina v junaškem boju za svoj obstanek". Objavljeno je v Proletarcu 22. novembra 1944. Rokopis in tipkopolis nam je posredoval Inštitut za izseljenstvo, SAŽU v Ljubljani. SM 2375.

Sursum corda, rad sem slišal,
ko gospod je mašo bral.
Kvišku srca, sem prepeval,
ko besede sem spoznal.
Pa se misel je razvila
izza davnih temnih dni.
Novo obliko je dobila
in sedaj mi iz prs doni:
Pokoncu glave! Proletarci,
za svobodo družno vsi!
Tito danes je Spartacus,
za svobodo in resnico se bori!
Pod zastavo zvezde rdeče
broj junakov mu sledi.
Zvezda rdeča, ti vodnica,
ti simbol in kažipot,
da v ljubezni in sožitju
se razvija naj človeški rod.

Hišica

Mihaela Plemelj, učenka osnovne šole Bled. Besedilo je nastalo 6. januarja 1945 v Ribnem, ko so zgodaj zjutraj Nemci vaščane izgnali iz hiš in jih zaprli v stavbo sredi vasi. Tam so morali čakati na kamione, da bi jih odpeljali v koncentracijsko taborišče. Objavljeno v prvem povojnem letniku Cicibana 1945/46 št. 4, na ovitku (nepaginirana predzadnja stran). Oc 118.

Hišica na bregu,
hišica bela,
v soncu žarečem
vsa je blestela.

Prišli so tisti
grdi ljudje,
ki vse požgejo,
vse pomore.

Hišico belo
so nam zažgali,
naše ljudi pa
na tuje odgnali.

Zvonko A. Novak,
60-letni časnikar.
Besedilo je nastalo l. 1941
in je objavljeno v
Ameriškem družinskem
koledarju za l. 1942,
str. 21.
MA 90.

Čas hiti, beži in že ga ni,
ko nemo v ničnost gluho se pogrezne,
v stoletij sivih morju kar utone,
v naročje prošlosti ko nor drvi...
Le bogve
kam tako se mu mudi?!

Kolo se njega jadno vrti
od zibelke
do vrat je črnih groba
kaj kratka našega življenja doba:
Do ciljev svetlih je še dolga pot,
premnogi še so posli nedognani.
Blodeč brez upa v temi težkih zmot
možgani so ljudem še razrvani
in nič jim ni do dela živih dni,
ker vse za rajem bajnosti stremi.

Čas je bežen,
pa človeka često prehit.

Dogodki drug za drugim se vrstijo,
brezglavo v diru divjem se podijo,
da trese vsak se od strahu in groze...

Po svetu se pošast ko plaz vali,
za njo požar povsod strašan besni,
pepel so polja plodna, gaji, loze...

Ječe prek razvalin domov požganih
tja čez goljave mrzle burja brije
in glad reži se z lic družin razgnanih...

Otroški jok samote sen presune,
ihteča mati roke vele vije,
zaman za skorjo kruha reva prosi...

Odgnali so moža ji proč v okovih,
na plani jadni sina truplo gnije,
si s hčerjo teši ropar slo pohote...
Dostojnost, čast sta v blato poteptana!

Pa spet zatuli veter prek ravni,
zaškrtajo mrlič po grobovih...
Kdaj nam zavrela kri bo od grozote?!

Čas je ničn, če se zamudi.

Ptičkina smrt

Mira Glazer, 14-letna kmečko dekle. Besedilo je nastalo decembra 1942 v tabornici, ko so avtoričino nekaj let starejšo prijateljico Vando Škerbinjek odgnali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer je tudi umrla. Rokopisni zapis, ki ga v zvezku pesmi hrani avtorica, se precej razlikuje od popravljenih povojnih objav v Cicibanu (1945/46, št. 2) in v TV-15, 17, 12, 1969. Šu 134–135, var. Se 100, Oc 188.

S kljunčkom na okence trka
prezebel ptiček droban,
je sobica tiha in mrka,
on prosi, a vse je zaman.

Zakaj se me več ne usmili,
deklica, tvoje srce,
saj veš, da sem v stiski in sili,
da hudo glad tare me.

Si vsako mi zimo odprla,
nasula drobtinic vsak dan,
ah, deklica, si li umrla?
Potem te pač kličem zaman...

Veš, deklica ni še umrla,
a tudi ona trpi,
tam daleč, daleč na tujem
tud' ona si kruhka želi.

Jo tujec na tuje je pahnili,
pa vedela ni, zakaj –
in tudi ne ve, če kdaj se še vrne
v ljubljeni rodni kraj.

Ptiček začivka zdaj glasno
in trudno zapira oči,
saj zdaj mu je vse jasno,
čemu drobtinic več ni.

Že glavico poveša –
minut le nekaj premine –
že ptiček ubogi opeša
ter žalostno pogine.

Barbari

**Franci Lakovič-
Mladen Osvetnik,**

12-letni otrok.
Besedilo je nastalo l. 1942
in bilo objavljeno v Mladi
Sloveniji, glasilu mladinske
OF, št. 12-13,
20. 5. 1942, str. 10.
PI 627, So 210, Er 244.

Nebo žari v jutranji zori,
glej trumo begajočih tam ljudi,
plamene, švigajoče v nebo,
in čete psov barbarskih,
ki nam požigajo vasi.

In jok odmeva vmes otroški,
možje pa stiskajo pesti,
tramovje pada s hiš gorečih,
gorečih hiš slovenskih nam vasi.

Ali osveta bo prišla,
osveta strašna in velika
za vse pomorjene ljudi,
za vse vasi požgane,
vse padle partizane.

Na vzhodu pa že sonce
vzhaja nam svobode!

Vojne grozote

**Franci Lakovič-
Mladen Osvetnik,**

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1943. S svinčnikom
zapisani rokopis hrani
avtor.
PI 476.

Leteče pošasti, v zraku brneče,
kjer se pokažejo, je razdejanje,
pred njimi bežijo ubogi ljudje,
povsod, vsepovsod je smrti sejanje.

Za njimi se rušijo mesta, vasi,
le ruševine 'z domov so nastale,
brez doma ostale so trume ljudi,
nešteto nedolžnih pa v smrt so pognale.

Kdaj red bo pravičnejši svetu zavladal,
kdaj bodo žrtve vse te maščevane,
kdaj po morijah ljubezen bo spet
krvave zagrnila smrtne poljane?

Pionirček Lojzek

Alojz Mohar, učenec
4. razreda osnovne šole
Gotenica na osvobojenem
ozemlju.
Besedilo je nastalo za
tekmovanje ob tretji
obletnici ustanovitve OF
spomladi 1944.
LS IA 182.

Sem pionirček Lojzek,
v naši četi desetar,
moja šarža res je majhna,
ko dorastem bom pa komisar.

Rad grem v pohode naše,
kjer učimo se borit',
da izženemo fašiste,
ki naš narod hočejo morit'.

Očka partizan

Alojz Trobec, 8-letni
učenec.
Besedilo je bilo objavljeno
v zbirki Tako je bilo
trpljenje. Doživljaji mladine
v Slovenskem Primorju in
Trstu. Uredil Jože Pahor.
Trst, Gregorčičeva
založba, 1946, str. 16.
LS 3A 245.

Moj očka šel je v partizane,
za pravico se boril,
da bi z naše zemlje
okupatorja spodil.
Za svobodo je življenje dal,
pri Cerknem drago kri prelil,
da slovenski narod bo osvobodil.

Pogrebni spreved

Lojzka Kotar,

12-letno dekle.

Besedilo je nastalo

l. 1942, ko so Nemci

požgali vasi Gradišče

in Hom ter upepelili

dvanajst kmečkih

gospodarjev.

Objavljeno na koncu

proznega spominskega

zapisa o teh tragičnih

dogodkih v reviji Borec,

l. XVII, 1966, št. 5,

str. 435.

PI 227.

Pred stražo zelencev pogrebni spreved
pomikal se je po dolini,
očete pokojne v hišah grozot
lizali so zublji ognjeni.

Hiše, poslopja, očetov dvanajst
uničil nam tujec je kleti,
a žene z otroki nam ta pošast
razgnala po širnem je sveti!

Valentin Haderlap- -Zdravko,

11-letni pastir iz Lepene pri
Železni Kapli. Besedilo je
nastalo marca ali aprila
1944 v Lepeni na
avstrijskem Koroškem.
Tedaj je bila dečkova mati
internirana v ženskem
koncentracijskem taborišču
Ravensbrück, oče pa pri
partizanih. Avtor teh verzov
ni nikoli obiskoval
slovenskih šol. Besedilo je
objavljeno med vojno v
glasilu Koroška v borbi
I. 1944, po vojni pa v
knjigi Karla Prušnika-
Gašperja Gamsi na plazu,
1974, str. 186.
SM 2484.

Slovenski fantje mi smo, mi,
po naših žilah teče kri.
Ko bomo mi v fante zrasli,
bomo v partizane šli.

Naš očka je pač kerlc bil,
delovno ljudstvo je častil.
Ko je trdo njivo nam zoral,
je partizan postal.

Mam'ca pa ni vedela,
kako je grda roka gestapovska.
Sirota je počakala,
sedaj nam je uplenjena
in močno zaklenjena.

Ko pasel sem jaz krav'ce,
je prišel policist.
V oreh me je obesil
in mislil, da sem list.

Odgnal me je z zvijačo
in zraven klofotal.
Ko me na policijo je prignal,
mi je na trdih tleh postlal.

Ko me je mam'ca domov peljala,
vprašam, kje moja šolska je oprava.
Kar v ogenj sem jo del,
da je kofe čez lonec šel.

Ne bom več švabsko se učil,
ker me je hudič lovil;
mater mi je skril,
najrajši še očeta bi ubil.

Ne bomo več jokali,
se rajši 'mo smejali.
Z veseljem 'mo čakali,
da prišel bo tisti dan,
ko rešil nas bo partizan.

Sovražim te Lah

Cvetka Kranjc-Jasna,
14–16-letno kmečko dekle,
odgovorna za agitprop v
vasi Koseč.
Komentirano besedilo je
eno izmed petih, ki so se
ohranila trideset let za
platnenim opažem zidne
omare, kamor jih je
Kranjčeva skrivala še med
vojno; spomnila se jih je
še le med obiskom
zbirateljice gradiva, ki jo je
prišla povprašat po
avtorstvu nekih drugih
besedil.
Izvirni rokopis hrani
avtorica.
Bo 279.

Kaj le v mene strmiš,
vražji Lah, ali slutiš,
kaj se v meni godi –
sovraštvo mi v srcu tli.

Ko sem mala še bila,
sem v italijansko šolo hodila,
sovraštvo kot zrno malo
se v srce mi je vsadilo.

Ko smo italijanske pesmi peli,
po svoje smo jih prikrojili,
zato se je učiteljica razjezila
in nas s palico kaznovala.

Sovražili smo pesmi vaše,
ker prepovedali ste naše.
Mi bomo se za to borili,
da bi slovensko govorili.

Učitelji vaši so zdaj zbežali,
ker našega so se upora zbali,
tudi vas preženemo odtod,
da svoboden bo slovenski rod.

Takrat svobodno bomo peli,
v šoli slovensko se učili,
pred vami ne bo nas strah.
Zginil boš odtod, prokleti Lah!

Umor ljudi, požig vasi

**Miloš Gregorčič-
Simonovič,**

še ne 15-letni dijak.
Besedilo je nastalo
12. 7. 1942 v Gorenji
vasi nad Škofjo Loko v
mladostnem ogorčenju nad
ravnanjem belogardistov v
Šentjoštu nad Vrhniko.
SM 1526.

Umor ljudi, požig vasi,
to bratje vera ni!
Kdor meč namaka v lastno kri,
ta vreden ni, da še živi.
Sovražnike ljubiti
Zveličar nas uči,
za geslo "vse pobiti"
izrekli ste se vi.
Mar res zaman prelita
je Krista sveta kri,
ki on jo daroval je
za bratstvo vseh ljudi?
Zdaj smrti seme ste zasejali,
a mi ko eden bomo vstali
in v tla vas bomo steptali,
a vi zaman prosili in zaman jokali.

Minulo je

Besedilo trinajstletne deklice **Marije Krševan** je bilo objavljeno v zborniku Tako je bilo trpljenje. Doživljaji mladine v Slovenskem Primorju in Trstu, uredil Jože Pahor, Trst, 1946, str. 47. LS II 70.

Do takrat še nisem videla topov,
do takrat še nisem poznala nemških volkov,
spoznala sem jih že pozno, oh, groza!

Pridrvido mi razburjeni
pobijat vaške ljudi,
ne usmilijo se žene – požigat domove poštene.

Tudi k nam pridrvido domov,
da požgejo nam krov.
Da reši nas zveri – majka stara na odru leži.

Če ne bi ona
na mrtvaškem odru ležala,
žerjavica postal – bi tudi naš krov.

Ata takrat
ni bil doma,
internacija – njegov dom je bila.

Kakor za Izraelce
egiptovska dežela
Sardinija – tako je bila zanj.

Minulo je že nekaj let
in narod se dviguje spet:
nove domačije – iz stare podrtije!

Vam, nepozabna mrtva učiteljica Prešernova!

Danica Petrič, učenka 2. razreda realne gimnazije, iz Starega trga. Besedilo je nastalo okrog 30. 6. 1945 v Starem trgu. Rokopis, zapisan s svinčnikom na dve strani črtnega zvezka, hrani Slovenski šolski muzej, fasc. 161. LS II 116–117.

Tam pod Sveto Ano počili so streli
in gozd zeleni žalostno je zašumel,
s poslednjim krikom od sveta slovo ste vzeli,
pogled vam topel še enkrat je kraj objel.

Na tleh ležali ste krvavi,
ubijalci pa so mirno dalje šli,
na vas so sončni žarki žalostno sijali,
ljubeče srce več utripalo vam ni.

Nasmeh bolesten je na ustnah pričal,
kako težko ste ločili se od nas otrok,
saj ste nas vse tako ljubili,
kot dobra mati in za vse odprtih rok.

Zato pa naša srca ranjena ječijo
in usta v strašni boli nam kričijo:
"Zakaj ste nas pustili,
vi, ki smo vas tako ljubili?"

Sedaj počivate tu v hladni zemlji,
mladina vam polaga cvetje na vaš grob,
saj vemo vsi, kaj z vami smo zgubili,
pogrešamo vas vedno in povsod.

Naj zemlja črna vam bo lahka,
mirno spite, sanjajte lepo,
v domovini naši zdaj svoboda sije,
ali vas ni več, nikdar, nikdar vas več ne bo.

Pionirčkovi spomini

Besedilo **Toneta Slodnjaka**, 9-letnega učenca osnovne šole, je nastalo takoj po vojni l. 1945 v Ljubljani. Objavljeno med prispevki otrok v reviji Ciciban l. 1945/46, št. 9–10 na ovitku. Oc 350.

Preden še smo abecedo znali,
že smo s kredo po ograjah črki O in F pisali
in ime skrivnostno, danes zmagovito,
– v jezo Lahom, Nemcem, belim: Tito – Tito.

Ljubo dete, nič ne jokaj!

Anica Bolčič, 28-letna gospodinja. Besedilo o vojni siroti je nastalo l. 1950 v Ajdovščini. Tipkopis hrani avtorica. AV 2.

Po strmini se pomika
malo dete jokajoč,
tam visoko zvon zvoni,
ubogo dete na grob hiti.

Ljubo dete, nič ne jokaj,
tvoja mamica bedi,
vedno te bo ljubkovala,
tudi če za zmeraj spi.

Mami, mami, mamica,
objema dete njeni grob,
grenke solze mu polzijo,
srčece mu trepeta.
Nema usta izgovorijo:
mami, mami, mamica.

Ljubo dete, nič ne jokaj,
tvoja mamica bedi,
vedno te bo ljubkovala,
tudi če za zmeraj spi...

Zvončeki.

Kaj to zvoni: din, din?
To zvonček ni iz tin -
Oj, zvonček neina v kramar
nas vse tako poddravi.

Pomlad je tu, din, din!
Prišla je iz višin,
Kjer večna je pomlad,
ves v svetlin raj je slat.

Prosed, prosed: din, din -
odmeva do neba singin...
Zdaj klicajo nam zvončki vsi:
Oj svoboda re P nam biti!

Zvončki

Ana Prinčič-Jasna,

60–62-letna učiteljica,
partizanska učiteljica in
referentka za kulturo in
prosveto.

Besedilo je nastalo v letih
1943–1945 v Vipolžah.

Rokopis, zapisan s črnilom,
hrani Nada Simčič.

Bo 424.

Kaj to zvoni: din, din?
To zvonček ni iz lin –
oj, zvonček nežni v travi
nas vse tako pozdravi.

Pomlad je tu, din, din!
Prišla je iz višin,
kjer večna je pomlad,
ves v cvetju raj je zlat.

Povsod, povsod: din, din –
odmeva do neba sinjin...
Zdaj kličejo nam zvončki vsi:
oj, svoboda že k nam hiti!

Atek, še veš...

Angela Prijatelj (Seme)-Fjodorovna,

33-letna uradnica,
poročevalka.
Besedilo je nastalo
l. 1942 v Kočevju, ko je
dveletna Breda, ki so ji
mater odpeljali v taborišče
na Rab, nemo strmela v
sliko očeta - partizana.
Objavljeno v Naši ženi,
l. II, št. 9, julij 1943,
str. 17.
Pm 2, Še 88,
Ce D 14-15.

Dete pred sliko očeta stoji,
ga žalostno gleda, tako govori:
"Pred letom dni, atek, še veš,
smo bili vsi skupaj;
ti, mamica, bratec, sestrice,
pred letom dni...

Pred letom dni, atek,
v tej hišici naši ljubili smo se
in zlato nam sonce sijalo je;
ah zdaj se mi zdi, ah saj ne vem,
davno je res že leto dni...

Zdaj nekje daleč na straži stojiš
in puško nabito v roki držiš,
da zemljico braniš pred tujci.
In mamica zlata, ah
tam v daljni tujini že v grobu leži,
ah kmalu bo leto dni...

In sestrice, kje je,
kje bratec moj mili?
Tudi ta dva so nam vzeli po sili.
Kmalu bo leto dni...

Atek, prosim te, vrni se kmalu,
na domek preljubi nikar ne pozabi!
Vrni se, vrni, atek moj mili,
kot zmagovalec se vrni,
prej ko bodo jesenski dnevi minili."

Sirota

Pavel Bartelj-Jernež,
29-letni knjigovez, trgovski
pomočnik, ilegalec, padel
2. 9. 1943 v Tenetišah.
Besedilo je nastalo l. 1942
v Kranju, ko so začeli
streljati talce.
Izvirni rokopis, zapisan s
svinčnikom, hrani Ivanka
Šorli.
Šo 5–6.

Šel sem prek ceste
in čul sem iz hiše,
kako sirota tam žalostno
mamico kliče.

Pred tednom ponoči
so očeta zaprli,
a danes sirotici mali
še mamico zlato so odpeljali.

Sirotica joče
in strašno tuguje,
za glavico malo drži se,
ah, kaj premišljuje.

"Moj atek je delal
od jutra do noči,
a mamica kuhala
za vse nas je tri.

Kaj vam je storil
atek moj,
da ste privezali
njega na kol?

Kaj mamica moja
je naredila,
ko dan za dnem
za naju oba je molila?"

Našo mejo so podrli

Arhiv IZDG, 188 b/III
hrani dvokitično varianto
besedila v rokopisu

Marije Lovšin

in z datumom

25. 4. 1944. Prvotno

je moralo biti besedilo

daljše, saj je skupina

belokranjskih fantov iz

Prelake še l. 1957 znala

zapeti petkitično varianto.

Zapis te pesmi pod notnim

zapisom napeva ter

magnetofonski posnetek

hrani GNI, št. 20. 028.

Pr 63, var. Va 29.

Ljubi očka, kaj si rekel,
ko se kostanj obleti?
Čas kostanja je potekel,
ali tebe očka ni.

Kol'kokrat si govorimo
Marjan, mamica in jaz,
če se vrneš k nam na zimo,
kakšen raj bo spet pri nas!

Našo mejo so podrli,
bojna roka tam stoji;
našo šolo so zaprli,
botrček me zdaj uči.

Včasih berem, včasih pišem,
botrček pa piše rad,
včasih solzo si obrišem;
kar je bilo, kdaj bo spet?

Ko sem drobno pismo sklenil,
mamici sem šel ga brat,
pa še tole bom omenil,
plakala je tistikrat.

Vrni se mamica

Antonija Penko-Janja,

43-letna tajnica AFŽ za Novo Sušico, odgovorna za program proslav in mitingov.

Besedilo je nastalo l. 1944 v košarski dolini blizu Pivke kot prispevek za miting. Avtorica ga je to in naslednje leto večkrat recitirala na mitingih po Primorskem. Rokopis, zapisan s črnilom v zvezek pesmi, hrani Ana Benedetič. AV 7.

Očka šel je v partizane,
mamo vzeli Nemci so,
kdo skrbel sedaj bo zame,
ker še majhna sem tako?

Vrni, mamica se, vrni,
tam iz daljne Nemčije,
z rokami svojimi zagri,
in me pritisni na srce.

Mama draga nič ne čuje,
ker predaleč je tako,
tam za mrežo zdaj zdihuje,
še od glada umrla bo.

K očku bom odšla v planine,
kjer bori se partizan
za svobodo domovine,
ki nam vzel jo je tiran.

Hči materi

Besedilo **Otilije Budak**

(morda še otrok?)
prevzemamo iz objave v
Borcu, 1. X, 1958, št. 9,
str. 429.
PI 118.

Mamica mila, mamica zlata –
z grozo spominjam se dni,
ko so fašisti te zvezano topli,
z lica tvojega tekla je kri.

Hotela sem kri ti zbrisati z lica,
že počil je strel...
Bil je meni namenjen –
pa je tebe zadel...

Angelca:

G R O B V G O Z D U

Zunaj veter brije,
čez plan in goro vije,
prav nikjer ni žive duše.
Tam ob termem gozdu le
mlada deklica stoji
in solzne briše si oči.
Joka vedno bolj, solze
na gomilo padajo grenke.
Mimo stara prikrevlja ženica,
vpraša: „Zakaj so tebi solzna lica?“
In deklica vsa žalostna
ji s točnim glasom govori:

„Tukaj notri, v tej gomili
mirno spi moj oče mili.
Pred čnevi legionarji ga iskali
- med njimi bil soseda brat -
in v hosto so ga zapeljali,
neusmiljeno ga tamkaj klali.“

Grob v gozdu

Angelca Šemec,

aktivistka SKOJ-a v
belokranjskem okrožju.
Besedilo je bilo objavljeno
v Mladi Beli krajini, št. 2,
julij 1943, str. 15–16.
Er 118.

Zunaj veter brije,
čez plan in goro vije,
prav nikjer ni žive duše.
Tam ob temnem gozdu le
mlada deklica stoji
in solzne briše si oči.
Joka vedno bolj, solze
na gomilo padajo grenke.
Mimo stara prikrevlja ženica,
vpraša: "Zakaj so tebi solzna lica?"
In deklica vsa žalostna
ji s tožnim glasom govori:
"Tukaj notri, v tej gomili
mirno spi moj oče mili.
Pred dnevi legionashi ga iskali
– med njimi bil soseda brat –
in v hosto so ga zapeljali,
neusmiljeno ga tamkaj klali.
Izdrli eno mu oko,
predrli drugo mu uho,
nož zarili so mu v vrat.
In v hudih mukah je izdihnil zadnjikrat:
"Kapljo vsako slovenske krvi,
belogardisti, drago boste plačali!"

Rešiteljica Zmaga

Alojzij Lojtk, 76–77-letni duhovnik, župnik v Trušnjah na Banjški planoti, menda član italijanske KP že od leta 1935. Besedilo je s pedagoškega tečaja, ki je bil takoj po vojni na Banjščicah, prinesla v Muzej za Tolminsko (mapa 702) njegova sedanja upravnica. Bo 353.

Nemci pridrve v vas,
komandant jih nadzoruje,
plazijo se v stolp počas',
mitraljezom ukazuje.
Od Kanala sem pa gre,
vedeve počas brigada,
da v zasedo gre, ne ve,
Nemec čaka pa spopada.

Položaj je bil strašan,
strojnica na plen že čaka,
Zmagica pa gre v bran
in junaško prav koraka.
Vzame pisker in leti
partizanom dol nasproti
ter jih skrivno obvesti,
da jih čaka smrt na poti.

Ko bi trenil, se zgube
partizani vsi iz pota,
Nemec s stolpa čudno zre,
polasti se ga strahota.
Vendar deklico črni,
da ga ona je izdala,
njo pa druga moč krepí,
da se ni nato vdala.

Da se 'zvršil je ta čin,
cele Banjščice so priča,
ta v vojni ni edin',
ki otroka tega diči.
Deklica, nalogi kos,
enajst let je le imela,
piše se Zmaga Kos,
njej ta slava bo donela.

Moje vojne jaslice

Marica Širca-Volk,
22-letna študentka
slikarstva, aktivistka OF.
Besedilo je nastalo l. 1943
v Ljubljani. Avtorica ga je
zapisala v spominsko
knjigo štiriletni deklici
Jurkici Kidrič, ki jo je med
vojno sprejela v varstvo.
Izvorni zapis s črnilom v
beležko hrani avtorica.
SMD 199.

Bila doba je turobna,
ko prišla je k nam vsa drobna
deklica, boječa, nežna,
njena polt je bila snežna.

Bila snežna so ji lica,
a v očeh pogled junaka,
ki razmišlja, čaka, čaka
dneva svojega poklica.

Mi smo tvoji, ti si naša
kot simbol ideje svete –
žrtev doprinaša dete –
nova doba se oglašča.

Pridi kmalu, dan rešenja,
da na dneve te trpljenja
se bo dvigal iz globin
le otožen, tih spomin.

Jožek

Rafaela Gregorčič- -Nadja,

30letna gospodinja,
tajnica vaškega odbora
AFŽ.

Besedilo je nastalo l. 1944
v Volčji dragi. Izvirni
rokopis je avtorica iz strahu
pred Nemci zakopala,
zato se ni ohranil, pričujoča
varianata je nastala po
spominu.
AV 6.

Tiho, tiho
Jožek mali.
Fašisti so ti dom požgali,
očka, mamico
v lager odpeljali.
Sam sirota
si ostal,
v partizane se podal.

Občinstvu

Rafaela Gregorčič- -Nadja,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo malo
pred 8. marcem 1944 v
Bukovici za proslavo AFŽ.
Tipkopis hrani Goriški
muzej, arhiv NOB 96.
Tr 38.

Glej, glej!
Koliko ljudi,
starih, mladih,
radovednih,
kaj neki bo?

Aha! Zdaj se ve,
danes je praznik A. F. Ž.

So mamice naše sklenile,
da nam bodo nekaj uprizorile.
Če pa kaka
bo napaka,
prosim pst! Ha! ha! ha!

To bo smeha za dva meha,
ha! ha! ha!
Tiho, saj že gre
slavni A. F. Ž.

Zmaj svobode

Nuša Bučar-Katjuša,
31-letna učiteljica, šolska
nadzornica za sežanski
okraj.

V pozni jeseni 1944 v
Pliskovici na Krasu je
avtorica napisala kratko
igrico za otroke. Njen
osrednji motiv zmaj je iz
istoimenske otroške pesmi
Otona Župančiča, ki jo
je avtorica spretno
preoblikovala in razvila.
Besedilo celotne igrice je
bilo objavljeno v
Primorskem pionirju,
tedenska priloga
Primorskega dnevnika za
otroke, 1. l, št. 1, 20. 5.
1945 v Trstu, str. 2-3.
V osvobojenem Trstu so
igrico izvajali na radiu.
LS IA 74.

- Prva deklica: Sem deklica mlada vesela,
sem pravo slovensko dekle!
Kot slavček veselo bi pela,
da daleč razlegalo b' se!
- Druga deklica: Zakaj bi veselo ne pela,
zakaj bi vesela ne b'la!
Saj zopet krog mojega čela
mi sap'ca slovenska pihlja!
- Prvi deček: Tovarišice pogledjte!
- Vse: Kako lep zmaj!
- Prva deklica: Dve zvezdi rdeči
si dal za oči
in hrabra OF
se iz ust mu smeji!
- Prvi deček: Trobojnico našo naj dvigne v višave,
Slovincem na Krasu
naj nese pozdrave!
- Drugi deček: Daj, zmaj, dvigni se visoko,
naj polje, nad loko,
čez goro poglej,
kaj je tam? Povej?
- Zmaj: Štajerska je vsa zelena
in Koroška razjasnena!
Kraševce pečine orje,
v soncu sveti se Primorje!
Če spustiš me malo više,
videl bi tržaške hiše.
- Drugi deček: Ker si zdaj visoko,
še čez Kras poglej;
kaj je tam, povej!

Zmaj: Trst zdaj vidim,
ves je v cvetju,
zastave naše
plapolajo v vetru!
Odrpte so tržaške ječe,
jetnik izmučen prost se kreče
in pesmi radostne prepeva,
raduje se svobode dneva!

Prva deklica: Daj, zmaj, še čez Trst poglej:
kaj je v Istri zdaj, povej!

Zmaj: V Istri prost je zdaj naš rod,
sovrag izgnan je od povsod!
Zdaj Istra naša tužna ni,
zaman ni tekla bratska kri.

Druga deklica: Kaj pa dela naše morje?
Čez njegovo glej obzorje!

Zmaj: Jadransko morje se blesti,
igrajo se valovi,
buči, šumi in se peni,
ker svobodni so dnevi!

Druga deklica: O zmaj, prelepe gledal si stvari!

Tretja deklica: Ste slišali pač tudi vi?

Vsi: Da prost je zdaj naš hrabri rod,
na svoji zemlji svoj gospod!

Sedaj vam bom eno zaigral

Vaški muzikant

Jože Rožman je šaljivo pesem o svojih partizanskih doživetjih zapel ob spremljavi harmonike v Vitni vasi na Bizeljskem po vojni. Besedilo je zapisala Marija Dernikovič. MD 2.

Sedaj vam bom eno zaigral,
kako sem postal partizan,
je luštna, vesela, okrogla, debela,
da vsak se bo mal' nasmejäl.

Ko videl me je komandant,
dejal je: "Ti boš komedijant,
boš lušne prepeval, nam kratek čas delal,
saj ti si že star muzikant."

A jaz sem pa star partizan,
tri dni je odkar sem že zdrav'n
harmon'ke, klobase, za žalostne čase
pa hajdi pod noge korak.

Najprej sem puško dobil,
oh, kako sem se razveselil,
samo enkrat sem počil, si hlače vse zmočil
in preč sem zagnal grdo zver.

Potem so mi dal' mitraljez,
on poka po dolgem, počez,
so prišle pa Švabe, te grde barabe
in vzele so mi mitraljez.

Potem so mi dali kanon,
on poka ko pravcati grom,
kanon je podrlo in mene zacvrlo,
dejal sem, da tam več ne bom.

En čas sem bil tudi kurir,
sem letal s kvartirja v kvartir,
po hostah sem letal, vso pošto sem zmešäl,
pa tudi tam dal' so mi mir.

Potem sem za kuharja bil,
en parkrat sem sok prismočil,
je prišel načelnik, ta strogi poveljnik
in tudi od tam me spodil.

A zdaj sem pa zopet doma,
moj očka so jezni za dva,
al' mamca pa kuhajo, pečejo, rečejo:
"Hvala bogu, da s' doma."

Spremenjenje na gori

France Križanič-Jure,

15–17letni dijak
gimnazije, mladinski
aktivist.
Besedilo je nastalo v letih
1943–1944 v Ljubljani.
Objavljeno sicer ni bilo,
pač pa nalepljeno na
gimnazijskem stenčasu, ki
sta ga tajno urejala avtor
in Milan Maver in je vsak
teden visel na drugem
koncu šolskega poslopja.
Tipkopis hrani avtor.
St. 58.

Iz pisma svetega je vzeta
naslednja zgodba, ta roman;
po njem v resnice plašč odeta,
zato veruj ji, o kristjan.
Resnico čisto nam podaja,
kot se godi nam vpričo prič;
če v evangelij dvom ti vstaja,
tu dvomiti ne moreš nič.

To tisti čas se je zgodilo,
ko v svetu je divjal vihar,
ko svete vere nam slepilo
resnice skrivalo ni žar.
Za svobodo, resnico bitka
usmerja v višek svoj korak,
čeprav mu je usoda bridka,
ostaja lep naš far, bedak.

In z njim slovenska verna čreda
ovac, kozličev, ovnov, koz
kot sužnja vprega se seveda
v cerkve rimske bojni voz.
"Dom, mati, Bog", to jim je geslo,
ki čist pogled naj jim slepi,
pod to parolo naše teslo
za sveti Rim naj krvavi.
V tej dobi naše zgodovine,
ko se borimo za obstoj,
na čast trpeče domovine
nam cerkev meče madež svoj.
Kaj mar je njim domov gorečih,
kaj mar razbitih je družin,
kaj mar jim mater solz trpečih,
ki jim odvzet je mož in sin.
Ker ljubi domovino narod
v tujino mrzlo je pregnan
in čaka z mislijo edino,
da sine nam osvete dan.
Vse to se dela v božjo slavo,
da bog krvavi bo čaščen!
žrtvuj moj verni svojo glavo,
da farjev trebuh bo rejen.

V tej dobi slavne zgodovine
oprta Rupnik svoj cepin,
na goro strmo jo odrine,
da se kot nekdanj božji sin
izpremeni v vseh vernih slavo
na vrhu čudne te gore.
Za njega sklonjeno postavo
pa vojska domobranska gre.
Ko končno zmagajo strmino
teh čudno raščenih gora,
ko megla skrije jim dolino,
pred njimi luknja zazija.

Napis jih vabi: "Vinceremo,
pri nas si varen, dobro krit",
in vojska pravi: "Bodi, gremo!
Marširaj hrabro Rimu v rit!"

Udobno v danki se nastani,
nadene črno srajco si,
navzkriž pobrati se s Talijani,
fašizem dviga ga, krepi,
da izpod njihove copate
lahko pobija narod svoj,
da v sužnost vlači svoje brate,
ki ni jim za njih "sveti" boj.

A brž skali jim te razmere
september osmi, vražji dan,
ki krasne sanje jim podere,
iz danke vrže jih na plan.
A četa ta se ne obira,
če tu je konec, brž drugam,
že nova rit se jim odpira
in vabi jih v svoj tihi hram.
Tu stvar že bolje se zasuče,
da nismo prej že, glej no šment,
takoj sem not šli, brihtne buče,
saj tu je Rupnik, prezident.
Izpremene spet barvo, voljo,
zdaj njih se srd nazaj je zlil
in popularni je Badoglio
naenkrat vse nesreče kriv.
Brez rupe Rupniku ni biti,
to pač usode je ukaz,
zato obleze rad vse riti,
za sabo vlači pa še nas.

Kot Bog na gori spremeni se,
tako spreminja se i on,
a boljša nam primera zdi se,
spreminja kot kame-Leon.

Zdaj se že druga danka ruši,
bo treba novo poiskat,
a tu se znajde, primojduši!
sredi negostoljubnih vrat;
zaman zdaj okrog nog jim skače,
zaman zasaja svoj cepin,
ker svojo rit mu skriva v hlače
i Churchill, Roosewelt, Stalin,
in misel tare mu možgane,
kaj bo, če ne zavar'je kljun,
če nezaščiten nam ostane,
ker čaka hud ga obračun.
Odgovor moral bo dajati
za vso izdajo, vsak zločin,
ki ga zagrešil je med brati
ta, domovine slavni sin.

Vrbe

Besedilo **Mira Medveščka**, ki je kot 6–10-letni otrok doživel strahote vojne v Žužemberku in je posvečeno spominu na l. 1943 postreljene partizane, je bilo objavljeno v Obzorniku, 1954, št. 7, str. 247, kasneje pa še v avtorjevi zbirki Žužemberk, 1973. Pl 392.

Vrbe, vrbe, stare vrbe
kot strašila ob bregovih...
tam pod mostom... ob slapovih –
same vrbe... strašne vrbe...

In med resjem, pod vodo
so mrličiči... so mrličiči...
s krvoločnimi očmi
v vejah – strašni, črni ptiči...

Vrbe, te rumene vrbe
kakor križi nad grobovi...
Prazni, pusti so domovi...
Vrbe, strašne vrbe!

Rožica

Besedilo **Mira Medveščka** je sicer nastalo po vojni, vendar je z oznako jesen 1942 avtor hotel opozoriti na njegov vojni kontekst. Objava v avtorjevi zbirki Žužemberk, samozaložba 1973, in tednik TV-15, št. 3, 25. 1. 1979. Kl 136.

Kako si vsa drobna,
vsa meni podobna –
rožica moja,
moja ubožica.
V kotu strmiš,
za soncem želiš,
kot jaz hrepeniš,
da v liste široke
kot jaz v svoje roke
bi ujela nasmeh
v teh žalostnih dneh...

Stanko Pahič, 17-letni dijak.
Besedilo je nastalo kmalu po okupaciji 1. 5. 1941 v avtorjevi domači Lokanji vasi pri Slovenski Bistrici. Tipkopis hrani avtor. Šu 59.

Kot megla jesenska
prekrila je polje,
prepregla je dan,
za sinje gore se pognala,
jih z mrkostjo svojo obdala
prebridka misel teh dni.

Kot mora ponočna
je vase uklenila
razbičani svet,
da travniki s cvetjem obdani,
ob njih gozdovi zaslanjani –
vsa širna priroda molči.

Še mene prevela
s tegobo neznano,
z bolestjo težko
in kruto se vame zarila,
me s plaščem svojim ovila
tema je te sužnje noči.

Jekleni objem

Stanko Pahič, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo 4. 11. 1941 v Lokanji vasi pri Slovenski Bistrici. Izvirnik hrani avtor. Šu 63.

Ljubica, mi smo v objemu jeklenem,
vsi brezobzimo vkovani smo vanj
in naša grenka izmučena lica
ne kažejo več sledov lepih sanj.

In naša duša več pesmi ne poje,
smrtna senca nad njo tiho bdi
in strašna zavest v nas tiho gloje:
bilo je življenje – zdaj več ga ni.

Ljubica, čuješ v kraju daljnem,
duša te kliče, obraz je neznan,
vere v svobodo mi niso zatrlji,
v lice mi bije bolest dan na dan.

Ana Gale, 32–33-letna učiteljica, pred fašističnim preganjanjem se je iz Sevnice zatekla v domače Grosuplje, kjer je delala kot ročna delavka in tkalka; sekretarka okrajnega in okrožnega odbora AFŽ, udeleženka zborovanja žena v Dobrniču, belogardisti so jo 8. januarja 1944 umorili v vasi Zalog pri Škofljici. Besedilo je zapisano v zvezek pesmi z naslovom Risa, ki je nastajal med avgustom 1941 in jesenjo 1942. Avtoričino literarno zapuščino so njeni sorodniki med vojno skrili v steklenice in jih zakopali, zdaj pa jo hrani sestra Minka Gale. Povojna objava v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 5, 5. 2. 1969, str. 7 ima naslov Trenutek. Se 55.

Čez in čez so oblaki,
čez in čez čez nebo,
v vasi pa tuji vojaki
divje pesmi pojo.

Okno sem zagmila,
da si otem solze,
rada bi spet sklenila
enkrat roke.

Bog, ti mi pomagaj, da zunaj
suho bo moje oko
in da bom vedno nosila
pokoncu glavo.

Motiv poletne noči 1942

Ana Gale, (glej spredaj). Besedilo je nastalo poleti 1942 v Grosupljem. Zapisano je v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa. V objavi v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 6, 14. 2. 1967, str. 5, ima besedilo naslov Poletna noč 1942. Se 58.

Mesec skozi zrele trave tipa,
težko in medeno sope lipa
v noč.

Mesto drobne, sladke prepelice
poje strojnica izza bodeče žice
v žitu.

Sova v vejah se nič več ne laže,
smrt je že v korakih straže
slišati.

In kako je človek stokrat truden
in kako naš svet je stokrat čuden,
ko na vse molči.

Tiho je, ko tujci tla teptajo,
tiho, ko se deklicam smehljajo
črne oči.

Če v solzah se zbira, se razlije,
če se v kletvi vse razbije
in zdivja.

Enkrat bodo sami maki cveli,
kamni bodo po slovensko peli
kakor jaz.

Čigava?

Ana Gale, [glej spredaj]. Besedilo je zapisano v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa, ki je nastajal med avgustom 1941 in jesenjo 1942 v Grosupljem. Z naslovom Zabladelemu dekletu in naknadno kitično razvrstitvijo je besedilo objavil Crtomir Sinkovec v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 4, 29. 1. 1969, str. 9. Se 56.

Čigava si zdaj?
Naša nisi več!
Ostani v svili in zlatu!
Si tujcu visela na vratu.
Za črne pijane oči
izdala si kri –
kri našo!
A brata prezrla si,
vrata zaprla si,
ko je kot jelen
prišel z gore.
Čigava si zdaj?
Naša že ne!

Trije klasi

Ana Gale, [glej spredaj]. Besedilo je zapisano v zvezek pesmi z naslovom Risa, ki je nastajal med avgustom 1941 in jesenjo 1942. Objava v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 2, 15. 1. 1969, str. 8, se precej razlikuje od izvirnika. Se 57.

Kakor pelin časi grenijo,
kakor zlato klasi zorijo
na njivi, ki si jo ti oral.
Se spomniš jeseni?
Ob plugu si stal
smehljaje.

Pomlad zdaj prešla je
in srp se iskri.
Pošljem ti zlate klasove tri.
Prvi zavonja naj ti po prostosti
v ječo preozko tvoje mladosti;
drugi naj zdravja ti da in moči,
da boš pričakal, kar čakamo mi;
tretji naj kruh bo, ki po domu diši.

Odžela sem jih – klasove tri zlate,
zase in zate in zanj, ki ga ni.

Risu

Ana Gale, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med avgustom 1941 in jesenjo 1942 v Grosupljem.
Posvečeno je aktivistu, študentu medicine, Borisu (padel jeseni 1943 na Krimu), s katerim sta skupaj opravljala terensko delo. Zapisano v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa. Svoja literarno zapuščino je avtorica pustila domačim, ki so jo skriti v steklenice in zakopali. Danes jo hrani sestra Minka Gale. V TV-15 objavljeno besedilo (št. 6, 14, 2, 1967, str. 5) se nekoliko razlikuje od izvirnika.
Se 61.

Ti,
blagoslovljen, ki si stal pred puškino cevjo,
razorožen, razkrit,
zavoljo doma svojega in pokolenja
privezan ob sramotni zid.
Razorožen! Razkrit!
O, to ostane ti v očeh,
to ne skopni v rokah.
In tak si stopil na moj prag.

Poglej me, da nikoli ne pozabim,
obe dlani na moje rame deni!
Tako.
Zdaj čutim, kot bi se zgodilo meni.
Vse vem – četudi nič si ne poveva.
Stojim, trdno stojim
in čakam dneva.

Ne kliči ga!

Ana Gale, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med avgustom 1941 in jesenjo 1942. Zapisano je v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa, ki ga hrani sestra Minka Gale.
Se 59.

Ne kliči ga, sinko,
saj ga ne bo.
Pomladno so noč ga odvedli v temo.
Zdaj bova sama,
za zmeraj sama.

Ko bo pomlad,
nova pomlad,
bova očetov šla grob poiskat.

Ana Gale, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo med avgustom 1941 in jesenjo 1942 v Grosupljem.

Zapisano je v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa, danes ga hrani sestra Minka Gale.

Prva povojna objava besedila z naslovom Jeseni 1942 v TV-15, št. 39, 1. 10. 1969, str. 9, je v izvirnik vnesla precejšnja časovna in krajevno konkretizacija.

Se 62.

Veter po jeseni vonja,
med drogovi ziblje žice,
na njih so se lastovice
kot korale žalne
v niz nabrale.

Krila so jim kakor strta,
njihov molk je bolečina,
streha, gnezdo, domovina –
poteptana sreča so
in rana.

Kdo naj čuva mala gnezda?
Gospodarji spe v grobovih,
tujci tabore v domovih,
tujci podivjani,
a žené in naša deca
kdovekam izgnani.

Verujem

Ana Gale, (glej spredaj).

Besedilo je zapisano v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Risa, ki je nastajal med avgustom 1941 in jesenjo 1942 v Grosupljem, pri čemer je pričujoče besedilo v kronološko urejenem zvezku med prvimi. Zdaj njeno literarno zapuščino hrani avtoričina sestra Minka Gale. V TV-15

[Partizanska ljudska pesem, št. 24, 18. 6. 1969, str. 9] objavljeno besedilo se le v podrobnostih razlikuje od izvirnika.

Se 60.

Saj me ni strl ne, tujec brezdušni,
ko me je pahnil preko meje!
Praznih sem rok,
a imam še srce.
V srce ne more ne glad in ne mraz.
Jaz sem še jaz!

V meni je toplo.
V meni gori.
Ne sanjam več v blede in bolne noči,
ne iščem več steze do svojih nebes,
zdaj raje razkrivam le to, kar je res:
vidim v očeh zadržane solze,
slišim besed zamolčanih gorje,
delam in ver'jem, da bomo ljudje,
pravi ljudje
iz naše krvi
enkrat vsi eno –
kar nas je – vsi.

V ječi

Ana Gale, (glej spredaj). Besedilo je nastalo l. 1943 v Grosupljem. Zapisano je v rokopisni zvezek pesmi z naslovom Predica. Po avtoričini smrti so ga njeni domači zakopali, skritega v steklenici. Danes ga hrani avtoričina sestra Minka Gale. V Obzorniku, 1961, št. 5, str. 348, je bila objavljena druga kitica besedila, naslovljena Želja. Pl 128.

Zdaj so zadrgnili mojo prostost
v temo brezsrdno,
a prav nič drugačno
ne najdejo me,
ko jih mine norost.

Mirna in tiha v sebi živim
in si želim,
da bi moj človek izvedel za to,
kako je v srcu neskončno lepo,
če je zvestoba več kot mladost.

Želja

Ana Gale, (glej spredaj). Besedilo je nastalo med avgustom 1941 in jesenjo 1942 v Grosupljem. Zapisano je v zvezek pesmi z naslovom Risa. Avtoričino literarno zapuščino so njeni domači med vojno skrili v steklenice, ki so jih zakopali. Danes jo hrani sestra Minka Gale. Pl 69.

Kadar bo konec vseh strašnih dni
in se bo zemlja v svobodi bleščala,
vrni se k meni samo za hip,
da ti bom roke krvave oprala.

Desetim borcem

Elka Drolc-Helenka,
19–23-letno kmečko dekle,
aktivistka, proti koncu
vojne administratorica na
krajevnem ljudskem odboru.
Besedilo je nastalo
novembra 1941 na
Velikem Jelniku pri
Blagovici. Posvečeno je
desetim borcem, padlim
28. oktobra 1941 na
Golčaju. Nekoliko
spremenjeno besedilo je
bilo po vojni objavljeno v
Borcu, 1. XXXIII 1981,
št. 10, str. 550.
Tipkopis hrani avtorica.
Pb 1.

Kdo ste, ki tod črní se vaša kri
in mrtvi ste po hribu razmetani,
oskrunjeni, ob rani zeva rana,
sezuti, slečeni, zasramovani?

Kdo ste, da zemlja tiho z nami joče,
da ptice so nad vami onemele?
Kdo ste, da smreke vam v slovo
so nežno, nežno zašumele?

Mi smo vam bratje, vaši smo sinovi,
smo klic k upor, vest omahujočih,
predhodnica smo tiste vojske,
ki kmalu polne bodo jih vse hoste.

Mi smo mladost, med prvimi izbrani,
da pademo, za kar je vredno pasti,
da bi slovenska zemlja še naprej
ostati mogla naša mati!

Odločitev

Elka Drolc-Helenka,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1943 na Velikem Jelniku
pri Blagovici ob
mobilizaciji slovenskih
fantov v nemško vojsko.
Aktivistke so fantom
svetovale, naj se raje
pridružijo partizanom.
Tipkopis besedila hrani
avtorica.
Pb 2.

Moj fant nocoj se pozno je oglasil,
ves mračen, kot da nekaj ga teži.
Korak je trši, ustne brez smehljaja,
teman šele čez čas spregovori:

“Deklič, zdaj morava se posloviti:
v prekleto nemško vojsko sem pozvan.
Od doma moram, preden sine dan.
A kam naj grem? Kako se odločiti?”

“Kaj rekla bi, če bi imela sina?
Tako te ljubim, veš, tako te ljubim,
da zate rada dala bi življenje,
a mati je le ena – domovina...”

Ti pojdi k svojim, k našim, ne k sovragu!
Če padeš, padí na slovenskih tleh,
a srečna bom le, ko po temnih dneh
te spet objamem na domačem pragu.”

Borcu, pokopanemu za pokopališkim zidom

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1943 na Velikem

Jelniku pri Blagovici,

ko so skozi vas v opomin

prebivalstvu peljali mrtvega,

bosega partizana.

Redigirano besedilo je

bilo po vojni objavljeno

v reviji Borec, l. XXXIII

1981, št. 10, str. 552.

Tipkopis hrani avtorica.

Pb 4.

Ubit ležiš na vozu, bosih nog,
še dečko mlad, tvoj nemi je obraz.
Poslednje spremstvo: veter, dež in mraz,
in tvojih ni... kako si ves ubog!

Telo ožgano, polno črnih ran...
Sramuj se dan, izgini vsa svetloba!
Ne moremo te spremljati do groba,
le veter toži, joče dež droban.

Izpod čelad nas gleda zver srdita,
voz se odmika dalje iz vasi.
Sovražnikov ukaz: Za zid bandita!
Leži naj tam, kjer so smeti!

Ne, fant, ne boš nam v strah in opomin!
Tvoj molk odmeva in spodbuja nas!
Ker mrtev si, še bolj si živ za nas,
si naša luč, si večno živ spomin.

Partizanski ranjenec

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 na Velikem

Jelniku pri Blagovici,

ko je avtorica negovala

ranjence.

Tipkopis hrani avtorica.

Pb 5.

Vrača se mi zavest.
Bolečina. Neznosna bolečina.
Bunker.
Zrak je top in težak.
Droben plamenček
riše sence po tramih.

Noga neznansko boli,
noga, ki ni več moja.
Odžagali so jo kot bruno.
Bolečina. Divja bolečina.

Tedaj me nežno poboža
mehka roka:

"Tovariš, premagal si smrt!"
Zopet me boža.
Šepeta tiho in nežno...
Bolečina popušča. Vse se umirja.

Nočni pokop partizanov

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Velikem
Jelniku pri Blagovici pod
vtisom resničnega
dogodka. Izdane terence
so Nemci ujeli in postrelili,
pokopala pa so jih
domača dekleta.
Redigirano besedilo je
bilo po vojni objavljeno v
reviji Borec, 1. XXXIII
1981, št. 10, str. 551.
Tipkopis hrani avtorica.
Pb 6.

V solzah so se ponoči k njim sklonile,
na bele rjuhe nežno položile
telesa mlada, same, tako same
zadele mrtve na prešibke rame.

Pokop je nem, še luč ne sme goreti,
le daljna zvezda tam na nebu sveti.
Neso jih tiho, pod zelene bore,
od tod jih nihče vzeti več ne more.

Tu naj leže in naj pojo z vetrovi,
njih duh je večen, plava nad grobovi.

Težko te čakam

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 na Velikem
Jelniku pri Blagovici.
Tipkopis hrani avtorica.
Pb 7.

Kako težko te čakam, drobni list,
slovenska tajno pisana beseda,
bojim se, da to tanko, skrito vez
ne bi sovražna strgala zaseda.

In zopet tiho pride mlad kurir,
da izroči mi tiskana glasila.
Je zmaga blizu, bo že kmalu mir?
Kako bi me ta vest razveselila!

In še in še te nosi mlad kurir,
preganjana beseda materina,
od skritih bunkerjev do revnih koč,
kjer je zdaj tvoja tajna domovina.

A pride dan, vstajenje pride, pride,
besede moč se bo navzven razlila
in pesem kakor sonce svetla, čista,
od vsepovsod se zopet bo glasila.

Dišeči kruh

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944 na Velikem Jelniku pri Blagovici. Aktivistke so pekle kruh in ga dajale partizanom. Nekoliko spremenjena varianto besedila je objavila revija Borec, t. XXXVIII 1981, št. 10, str. 553.

Tipkopis hrani avtorica.
Pb 8.

Kadar s črno haljo noč zemljo prekrije,
vidim žene naše;
vem, da iz oči jim le dobrota sije,
tiha, skrita skrb za lačne partizane.

Kadar otročiči glave zlatolase
v postelj položijo,
vidim: našle so se vreče polne moke
in v pečeh že drva brezova gorijo.

Spekle bodo celo peko in vprašale:
Ali je premalo?
Zjutraj bodo s srcem polnim sreče vstale,
dale bi še tisto, kar jim je ostalo.

In tako pekó, pekó ta kruh dišeči
mesece in leta,
saj ta bela moka je kot kvas kipeči,
s skritimi rokami spet in spet namleta.

Vem, da pekle bodo, žele in sejale,
kolikor bo treba;
in vso skrb in skrito bolečino vtakale
našim borcem v zlato skorjo hleba.

Pridite žene, dekleta

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944 na Velikem Jelniku pri Blagovici. Sem so prihajali borci Šlandrove brigade, ki so bili pri domačinih zelo priljubljeni, rekli so jim kar "naša brigada". Tipkopis besedila hrani avtorica.
Pb 9.

Hej, pridite žene, dekleta,
brigada je – naša – prišla!
Spet mati bo videla sina,
žena objela moža.

Specite jim mentrgo kruha,
na mizah naj žganci diše.
In mošt prinesite, da borci
si dušo, telo okrepe.

Saj naši so fantje prinesli
nam tudi veselje in smeh.
Na mitingu bomo zapeli
in Blaž bo potegnil svoj meh.

V bunkerju

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1945 na Velikem
Jelniku pri Blagovici.
Na domačiji, kjer je
živel avtorica, sta bila
dva bunkerja, v katerih
so več let skrivali ranjence.
Tipkopis hrani avtorica,
varianeta pa je bila po
vojni objavljena v reviji
Borec, 1. XXXIII 1981,
št. 10, str. 551.
Pb 10.

V bunkerju ležim.

Brezkončna noč...

Noč je noč,

dan je noč.

K črnim tlom priklepa me
teman pokrov temè.

Čuden vegast kolobar
poplesuje pred očmi,
bloden vrtiljak moči,
ki plahné in sahnejo
na dno noči.

Noč je noč,

dan je noč,

vse dni

in vse noči.

Kri pritiska na sencà.

Gnila grobniška tema
zmeraj bolj in bolj duši.

Pridi, o rešitelj, dan,

daj mi sonca, sonca!

Odšli so

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1945 na Velikem
Jelniku pri Blagovici, ko
je bil izdan bunker terenca
Krima. Krima so ujeli in
mučili, dva partizana pa
ubili.
Tipkopis hrani avtorica.
Pb 12.

Odšli so;

z bombami,

s puškami,

s psi.

V globeli gozdni
je ostalo razdejanje.

Ožgane veje,
bunker razdejan,
ob njem ležita
mrtva partizana.

Tišina...

le na smreki

kraka črni vran.

Krik iz plamenov

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1945 na Velikem

Jelniku pri Blagovici. Po

vojni je bilo objavljeno

v Kamniškem zborniku

1961, str. 275, in v reviji

Borec, 1, XXXIII 1981,

str. 549. Tipkopis

pričujočega besedila hrani

avtorica.

Pb 14.

Žalosten, črn julijski dan.

Nemcev je polna vsa vas.

Sredi odgnanih, objokanih žensk

jekne obupen otroški glas:

“Kje si, moj ata?!... Moj ata!”

Na skednju zaprtih je osemnajst:

strah jih teži in prevzema jih srd.

Zver mrzlooka nad njimi kriči,

kriči in oznani jim smrt.

Dvigne iz skednja se krik do neba.

Potem pa vse tiho – in grozno.

Osemnajst moških spozna, da je konec,

za beg in rešitev prepozno...

Prvi poklekne in moli na glas,

drugi bolšči v bližajoči se plamen,

tretji si v grozi zasloni obraz...

Potem pa kot eden se dvignejo vsi

in zakriče, pesti stiskajoč:

“Ni ga, Boga! Ni ga! Ni ga!”

Ogenj iz skednja buha vse više,

njihovi kriki v plamenih zamro.

Sajast oblak kipi nad vasjo,

v ognju izginjajo hiše.

Deveti maj

Elka Drolc-Helenka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
maja 1945 na Velikem
Jelniku pri Blagovici.

Tipkopis hrani avtorica.
Pb 13.

O, majski dan, deveti maj, dan zmage!
Tako kot danes ne bo več nikoli!
Kar leta smo želeli – je resnica.
Iz bunkerjev, pregnanstva, iz gozdov
tovariši se vračajo domov.

Natrgam šop najlepših vrtnih rož,
da dali bi junakom ga v pozdrav;
vendar na cesti mi korak obstane,
predaleč do svobodne je Ljubljane.

Tedaj za križi mi oko poišče
osameljeno, ugreznjeno grobišče
in nekaj tiho mi šepetaje: Glej,
pozdravi nas, ne hodi več naprej!

V noč

Ljuba Skornšek,

28-letna učiteljica.

Besedilo je nastalo l. 1941

v Rušah. Sodi v cikel treh

pesmi z naslovom

V svinčeno sivem letu

1941. Tri tipkopisne

variente hrani Janez Potrč

v Rušah. V vseh treh je

začetek pelega verza

popravljen s črnilom,

tako da se verz glasi:

gestapo se plazi okoli

koč.

Ks 109 B, var. 109 A, C,

Ce 15/III.

Ljudje luči ugašajo
na nebu zvezde ni.

Fantje več ne prepevajo
zaprte so vse dveri.

Nekdo se plazi okoli koč
pasji lajež seka v noč.

Zimski mrak

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

O nadaljnji avtoričini usodi
prim. II. knjigo Slovensko
pesništvo uporaj.

Besedilo je nastalo pozimi
l. 1941 v Rušah. Dva
tipkopisa hrani Janez Potrč.

Ce 36 B, var. 36 A,
Ks 231.

Sneg je visoko zamedel vse poti.

Le konice plotov gledajo v samotne ljudi.

Na vse pada svinčeno sivo nebo.

Pohorje in Kozjak sta zarita v meglo.

V ta sivi zimski mrak

počasi po dolini sope vlak,

v ta umirajoči, brezupni čas...

V kupejih je tiho in tema,

potnikom zapirajo razgled

okna motna še in zasolzena.

Razglas

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1941 doma v Rušah.

Avtorica ga je l. 1944

predelala na Jelovici nad

Dražgošami. Tri

tipkopijsne variante

besedila hrani avtorica.

Ks 127.

Na črno ograjo ob cesti

pribit je razglas.

Na belem papirju je:

štirideset rdečih imen.

V ljudi na cesti vpije:

štirideset mladih življenj,

štirideset otrplih pesti,

štirideset prestreljenih src.

Iz njihovih src se je kri v naša pretočila.

Naša srca so se v ognjena žarišča spremenila.

Štirideset, sto, tisoč in še več jih je bilo.

Vsi ti ljudje z nami gredo, z nami gredo.

V boj za svobodo.

Zbežala bi v tišino gozda

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1941 doma v Rušah.

Tipkopis hrani avtorica.

Ks 312.

Zbežala bi v tišino gozda,
na mah bi glavo položila,
v vrhove smrek bi mirno zrla,
da bi tako vse pozabila.
V roké bi žarkov nalovila
in vse očem jih mrtvim dala.
A dolga je še pot do gozda,
se noga v blato mi pogreza,
svinčeni čas na prsi lega.

Soldateska - 1941

Tihomila Dobravc,

20–23-letna študentka

arhitekture, vzgojiteljica,
aktivistka OF.

Besedilo je nastalo

l. 1941 v Mariboru, ko je

avtorico pretresel pogled

na množico nemških

vojakov v prvih dneh

okupacije. Izvirnik, zapisan

s črnilom v dnevnik,

hrani avtorica.

TD 28.

Čelada.
Čelade. Temne.
Čelade. Grozeče.
Čelade. Čelade povsod.
Čelade prekrivajo obraz.
Čelade težke. Moré razum.

Čelada.
Čelade. Temne.
Čelade. Grozeče.
Čelade. Čelade povsod.
Čelade prekrivajo obraz.
Čelade hladne. Ubijajo srce.
Čelade. Duše človečnost. Razčlovečujejo.

ČELADA
ČELADE. TEMNE.
ČELADE. GROZEČE.
ČELADE. ČELADE POVŠOD.
ČELADE PREKRIVAJO OBRAZ.
ČELADE TEŽKE. MORE RAZUM!
ČELADE HLADNE. UBIJAJO SRCE.
ČELADE DUŠE ČLOVEČNOST. RAZČLOVEČUJEJO.

Dlan

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1941 v Ljubljani.

Zapisano je s črnilom v
dnevnik, ki ga hrani sama
avtorica.

TD 37.

Dlan zdaj vzame,
zdaj podári;

dlan poboža
in tolaži.

Dlan, v pest stisnjena,
udari.

Pest, zdaj svojo moč
pokaži!

Cirkuška predstava

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

oktobra 1941 v Ljubljani

in meri na italijanske
promenadne koncerte, ki
so jih prirejali ob nedeljah
po Ljubljani.

Izvirnik je bil prvotno
zapisan na samostojen
list in prepognjen v
kvadratega, da bi ga
avtorica v trenutku
nevarnosti lahko pogoltnila,
kasneje pa s črnilom
prepisano v dnevnik, ki ga
hrani avtorica.

TD 97.

Navzgor, na levo, desno!
Držijo se slovesno,
našemljeni paradno
za godbo promenadno.

Na stran in še po sredi
jim bliskajo pogledi
in piskajo ubrano,
"zabavajo" Lubiano.

Nazaj, naprej, okoli
korakajo oholi,
misleč si samovšečno,
da bodo tukaj večno.

Pa panem et circenses
spomin iz davnin se utrne
in v vsej krvavi slavi
se rimski Neron vrne.

Ha!

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1943 v ljubljani po
nekem uspelem napadu
partizanskih odredov na
Italijane.
Izvirnik, zapisan s črnilom
v dnevnik, hrani avtorica.
TD 48.

Ha,
kako bežali ste, kako še boste,
saj so oživele naše hoste:

divji mož in škrat in sojenice,
volkodlak in vile rojenice,

naše zemlje prastoletne sile
proti vam so vse se zarotile.

Ha,
kako zbežali ste, kako še boste!
Vse so žive naše lepe hoste.

Ozvezdja

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1941 ali 1942 v
ljubljeni. Ozvezdja so
simbol za obveščevalno
metodo aktivistov, ki so se
s prižganimi cigaretami
obveščali o začetku,
uspešnosti ali koncu kake
akcije v mestu. Izvirnik,
zapisan s črnilom v
dnevnik, hrani avtorica.
TD 49.

Hladno na zemljo ozvezdja
zro in zviška na mravljišče,
ki si v zvezdah srečo išče...

Še na zemlji so ozvezdja,
s toplim žarom migotajo,
ko da z ognjem se igrajo...

To zdaj naša so ozvezdja;
v njih je upanje, da večja
z vsakim dnem se naša sreča...

Labodji spev

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
pozimi 1941 v Ljubljani
po zadnjem koncertu
Marollovega akademskega
zboru v tedanji
Frančiškanski dvorani.
Zadnja točka sporeda je
bila pesem Lipa zelenela
je, ob kateri so ljudje
začutili simbol slovenske
narodove usode in
spontano s stisnjenimi
pestmi zapeli z zborom.
Italijanska cenzura, ki se
teh simbolnih pomenov ni
zavedala, je pesem
dovolila izvajati, na samem
koncertu, ki se je sprevrgel
v demonstracijo, pa so
predstavniki oblasti
pobesneli in poklicali na
zagovor zborovodjo
Franceta Marolta.
Izvirnik, zapisan s črnilom
v dnevnik, hrani avtorica.
TD 82.

“Lipa zelenela je
tam v dišečem gaju...”,
pesem zadonela je.

Mehko – kakor kadar v maju
veter šelesti skoz veje,
vztrepetava njeno listje,
ko ji krošnjo sonce greje,
kadar zrak ves topel, čist je –
mehko plavali glasovi
pevcu z odra so visoko...

“meni pa je do srca
segala globoko...”

“Zdaj pa mi je revica
skoraj ovenela...”,
je dvorana zaihtela.

Trepetal je bariton
in drhtel tenor,
kvišku k nam gor
na balkon
odmeval je boleče...
Sredi vroče vroče gneče
trepetal tudi moje je srce.

Samo malo,
pa se v bolečini bo razklalo.
V sivolasih pevcev licu
solza se leskeče...

“Spavaj, spavaj, lipica,
večno ne boš spala,
pride pomlad zelena,
novi cvet boš dala.
Zopet bodo ptičice,
ptičice vesele,
pesmi nam prepevale,
pesmi žvrgolele.”

Pel je, pel je, pel je zbor,
v zanosu dvignil se v upor.
Zlil se zbor z nabito je dvorano:
ne bridkó več, zdaj je pel vzravnano.
Peli vsi smo kot v en glas:
zagrmel je bas,
vriskal je tenor,
bariton hrumel.
Zdaj zdaj prsi bo razgnalo;
in srce, kot da mi v grlu obtičalo,
bi hotelo ven, med te ljudi,
kot da bi hotelo ga objeti
vse to ljudstvo, ki je pelo, pelo,
kakor da nikdar ne bo prenehalo več peti.

Zunaj bila je zima, mraz,
tukaj, v nas, gorko gorko!

Solze so polzele z lica.
Stisnjenja je v pest desnica
dvigala se nad glavo.

Pred policijsko uro

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
jeseni ali pozimi l. 1941
v ljubljani v zvezi z
napisnimi akcijami, ki
so jih mladinci izvajali tik
pred policijsko uro,
organizirani po parih
po en fant in eno dekle,
da bi bilo manj sumljivo.
Izvirnik, zapisan v dnevnik,
hrani avtorica.
TD 134.

Z zidov VINCEREMO
brišemo
in VEDEREMO
pišemo;

iz čevljev letake
trosimo,
skrite parole
nosimo;

ponoči tenkó
poslušamo...
pogum in strah
okušamo
in – se preizkušamo...

Spet si tu, signor tenente!

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani po resničnem dogodku. V dnevnik je bilo zapisano šele po kapitulaciji Italije. Rokopis hrani avtorica. TD 151.

Spet si tu, signor tenente!
No, ne bodi vendar tak!
Gluha sem za komplimente,
saj pri nas si tuj vojak.

Trubaduriš mi uporno,
tožiš, da grdo te gledam;
sleci svojo uniformo
pa verjela bom besedam:

da si v vojsko moral iti,
da bi rad bil spet študent,
da se upira ti hoditi
na tuje zemlje kontinent;

da mrziš kot jaz fašiste,
da razumeš naš upor,
da obsojaš tudi tiste,
ki gojijo bratomor.

To sem mislila, ne rekla –
govorile so oči;
a me dolgo vest je pekla,
da dejala nisem ti.

Roke, črne od krvi

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo februarja 1942 v Ljubljani. Povod za njegov nastanek pa je bila manifestacija mladincev ob Prešernovem spomeniku v Ljubljani na obletnico Prešernove smrti l. 1942.

Demonstrante so razgnali in z njimi nasilno obračunavali prav črnosrajčniki z juga Italije, ki so bili poleg kvesturinov najbolj kruti.

Izvorni rokopis je bil najprej zapisan na listek papirja, prepognjen v centimetrski kvadrat, ki bi ga avtorica v trenutku nevarnosti lahko pogoltnila. Kasneje ga je zapisala v svoj dnevnik. TD 79.

Krивonoge črne srajce
iz Kalabrije.

Črni cofi jim bingljajo
s črnih kap.

Črne spake krivogleda.

Črni vijejo za njimi
se potoki,
reke črne, joj prečrne od krvi.

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1942 v Ljubljani, ko so kot povračilo za likvidacijo dr. Marka Natlačena, bivšega bana Dravske banovine in vrhovnega vodje bele garde, ustrelili 24 talcev za Poljansko gimnazijo v Ljubljani. Avtorica se je vračala v svoje začasno bivališče na Cirkh/Metodovi ulici, ko je mimo pripeljal kamion, poln zapornikov - talcev, ki so ji v obupu klicali na pomoč. Drugega za drugim so jih nato postrelili na istem mestu, le nekaj metrov stran od avtoričinega bivališča. Ko je pozneje s še enim mladincem dodobra preučila menjavanje italijanske straže na kraju dogodkov, je skupaj z njim okrog štirih zjutraj na okrvavljen prostor položila šopek nageljnov, ki je seveda kasneje izginil. Izvirno besedilo je avtorica najprej zapisala na majhen list papirja, ga zganila v centimetrski pravokotnik, ki bi ga lahko v nevarnem trenutku pogoltnila. Kasneje je besedilo prepisala v dnevnik in ga še danes hrani v njem.

TD 64.

Kamion.

Poln obupa in groze.

Razlivata se čez rob.

Dvigujeta se v nebo.

Pljuskneta na mimoidoče.

Name.

Kriki, streli.

Poslednja kaplja življenja odteka.

Velik, prevelik mladež krvi.

Šopek rdečih nageljnov na njem.

Pred policijsko uro.

Rano zjutraj.

Pred policijsko uro.

Pa se lesk zvezdic utrne

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1941 ali 1942 v Ljubljani, ko je avtorica varovala dveletno deklico in enoletnega dečka pri neki družini. Izvirni rokopis je zapisan na nemški formular. Hrani ga avtorica.

TD 118.

Pa se lesk zvezdic utrne,

ko ti dvoje očk vme

smehljaj.

Ko ti ročice proži naproti,

neznana se loti

te sreča.

In je ves tvoj

otrok, ki ni tvoj.

Črna roka

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942 ali 1943 v Ljubljani ob mučnem vzdušju terorja, ki ga je izvajala "Črna roka": podnevi in ponoči racije in znak Črne roke na vratih aktivistov in somišljenikov OF, ki so jih nato aretirali. Avtorica je besedilo najprej zapisala na majhen papir, ki ga je zložila v kvadratek velikosti enega centimetra, da bi ga v primeru nevarnosti lahko pogoltnila. Šele v manj nevarnem času je pesem zapisala v dnevnik, ki ga še danes hrani.
TD 29.

Črna srajca gre po cesti,
črna slutnja ždi v zavesti:
da zavore črnih avtov
spet zacvilijo pred vrati.

Črna noč se v dan prevrne,
mrki, črni dan se vrne.
Črna slutnja – črna je resnica:
črna roka – glej, desnica črna – je na vratih!

Moji prsti so rdeči

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni ali pozimi 1941 v Ljubljani kot odmev na mladinske napisne akcije, v katerih so brisali italijanske in z rdečo oljno barvo pisali slovenske parole. Take akcije so se dogajale tik pred policijsko uro in v parih po en fant in eno dekle, da bi bili manj sumljivi. Izvirni rokopis, zapisan s črnilom v dnevnik, hrani avtorica.
TD 91.

Moji prsti so rdeči,
a ne od krvi.

Rdeči so moji
in tvoji
so prsti
in naši...

Rdeča barva,
prav taka kot kri,
govori
z zidov.

Rdeča kri
na zidovih kriči...

Jaz sem morska školjka

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1942 v Ljubljani. S
črnilom je zapisano v
dnevnik, ki ga hrani
avtorica.
TD 50.

Jaz sem morska školjka –
odpiráš jo in iščeš biserov in jih nabiraš, jih izbiraš...

Pa reka sem globoka –
prodiráš skoz valove ji do dna...

Prerijski sem pesek –
izpiraš ga in zbiraš zlata zrna...

In gozd sem širni –
utiraš si – nemirni – skozenj pot...

Pa lira sem –
ubiraš strune in poslušáš njihov zven...

In knjiga sem –
prebiraš jo, stran za stranjo...

Podoba sem –
razbiraš v njej neskladnost senc in harmonijo barv...

Skrivnostna maska –
odstiraš z nje poteze tuje in odkrivaš znane...

Sem polna kupa –
izlij iz nje ves pelin, slednjo kapljo strupa,
a pij iz nje ljubezen, moč, pogum!
Nalij spet vanjo moč, pogum, ljubezen!

Jesenska melanhlija

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
jeseni 1943 v Ljubljani,
ko so avtoričini prijatelji
odšli v partizane, sama pa
je ostala v Ljubljani.
Izvirnik je zapisan s
črnilom v dnevnik in ga
hrani avtorica.
TD 103.

Nebo se je znižalo.
Težko in sivo je leglo na hiše.
Daleč – v dnu ulice – streh se dotika.
Pritiska jih k tlom – škatle zmečkane,
vsevprek razmetane.
Skozi pokrove – zadimljene krove
sili nebo.

Sivo nebo – sivo je v hišah življenje.

Po čem je kruh

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni l. 1943 v Ljubljani, ko je nekaj mladinskih aktivistov odšlo ilegalno čez blok proti Črni vasi, kjer naj bi naložili krompir za ozimnico. Dogovorjena parola je bilo vprašanje: "Po čem je krompir v Črni vasi?", ki je bila čisto v skladu z bosimi dekleti in lojtrskim vozom za kamuflažo. Namen tega prehoda pa je bil pregledati teren za odhod večje skupine ljubljancev v partizane.

Izvirni rokopis s črnilom hrani avtorica v dnevniku. TD 120.

Po čem
je kruh
v Črni vasi?

Je bel,
ovsen,
na pravem kvasu

pečen?
Rumen,
kot v "starih" časih?

In cel
debel,
na dobrem glasu?

Je suh,
razžgan,
koruzen;
saj je na karte!

Prodan
bo vsak,
še tak;
le ne sitnar'te!

Rosna kapljica

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944 v Ljubljani. Tedaj
je avtorica izvedela, da
je neke na Dolenjskem
padla njena prijateljica,
ki se je skupaj z
avtoričino sestro l. 1943
pridružila partizanom.
Zamolčali pa so ji, da je
padla tudi sestra Helena.
Izvirnik, zapisan s črnilom
v dnevnik, hrani avtorica.
TD 65.

Kapljica rose
je obvisela
na bilki zeleni.

Sončni je žarek
upila,
v njem zablestela
kot milni mehurček,
ves mavrični, nežni.
V sapici bežni
zdaj vztrepetava,
se pozibava...
drobcena kapljica samó.
Ljubka, ganljiva,
skromna, ranljiva,
prijazna kakor pozdrav
in rahla kot upanje,
da bo vse prav...
Tolažba za srce bolnó.

Lepo zveni mi Vaše ime

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo
septembra 1943 v
Ljubljani, je posvečeno
dr. Francetu Kidriču, ki ga
je avtorica srečala po
njegovi vrnitvi iz
konfinacije v Italiji in mu
zaupala svoje načrte v
zvezi s študijem. Po
osvoboditvi sta se res spet
srečala v slavističnem
seminarju na Filozofski
fakulteti.
Izvirni rokopis hrani
avtorica.
TD 80.

Lepo zveni mi Vaše ime,
zaradi Vas in Vašega sina.
Pogumno prestali ste bridko gorje,
za Vami je trda tujina.

Ko zopet se srečava nekega dne,
svobodna bo že domovina.
In mladim bo drago Vaše ime
in slavno bo vašega sina.

Srečanje

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
pozimi 1943 v Ljubljani
kot odziv na nemo srečanje
s pisateljem Prežihovim
Vorancem, ki je bil tedaj
zaprt v Sempetrski kasarni
v Ljubljani. Tja je avtorica
prinesla paket za
dr. Franceta Kidriča, med
tem pa, ko so ga Italijani
nadvse skrbno preiskovali –
saj je bil naslovnik očee
"zloglasnega" Borisa
Kidriča – je skozi okno
zamreženega hodnika
zagledala, kako se v
celici sam sprehaja
Prežihov Voranc. Izvirni
rokopis, zapisan v dnevnik,
hrani avtorica.
TD 92.

Mogočni lev, sam kralj živali,
svobodna, plemenita zver –
nenehno vzdolž ograje stopa,
v kletki sem ter tja, sem ter tja...

Bolj kot s srdom –
z nedoumevanjem v očeh –
tega, kar vse počenjajo ljudje,
ta čudna, topoglava in dvonoga bitja.

Velik, do stropa se mi zdi visok,
okoren kakor medved,
v copatah hodi v globini celice,
v hodniku mračnem – sem ter tja, sem ter tja...

To je on,
ki ga poznam,
mehak in silen,
samorastnik.

Do ostre bolečine
si želim – upreti se v železne palice,
odpreti kletko na stežaj...!

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo l. 1942 v Ljubljani, ko so v gramozni jami pri Sv. Križu ubili slikarja Hinka Smrekarja, pri katerem so bili našli ilegalni tisk.

Mladince, ki so hoteli za pokopališče položiti šopek nageljnov, so v resnici pregnali s puškinimi kopiti. Ritmično in delno motivno se besedilo naslanja na Prešernovo Neiztrohnjeno srce, kar je avtorica označila v podnaslovu: (Po Prešernu). Izvirni

rokopis je zapisan v avtoričin dnevnik. TD 45.

Grob koplje sam nekdo si, vanj kot mrlič bo djan, tako počno krvniki z ljudmi iz dneva v dan. Le kdo vendar je človek, da z njim počno grdo, ko še celo z živaljo se ne ravna tako?

Morda je mož razbojnik, al' ropar je in tat, da mora si pred smrtjo sam jamo izkopat'? Je morebit' morilec, brezdelnež in lenuh? Le kak zločin zagrešil, je mrki potepuh?

Pa vendar – da je lepo, bi sodil, čelo vsak, ak' bil bi nekakovi zapustil ga oblak; in plemenit njegov je obraz mrtvaško bled, prestanega trpljenja na njem je vidna sled.

Ne, revež ni razbojnik. Slikar to velik je, ki je v življenju grajal pogumno hibe vse s karikaturu umno, ki bil je duhovit, zdaj hudomušen, oster, zdaj kritik spet odkrit buržajske gnile družbe, ki ni je spoštoval, saj revež vsak zaman je pravico v njej iskal; ki Cankarjev osmešil je marsik'teri lik, s peresom je prijatelj, on s sliko bil sodnik.

In prav zato krvniki črtili so njegá, v brezimnem mučeniku naj ubili bi – Moža. Kot častna straža smreke stojijo tam molče, "Memento mori" živim krvnikom govore. Ko nageljnov hoteli smo dati mu na grob, nas je razgnal s kopiti gavranov črnih trop.

Hoteli kot neznanca so zbrisat' ga z zemlje. A prav zato nesmrtno njegovo bo ime. Prešli bodo v pozabo, kot sneg spomad' skopni, umetnikovo delo pa vekomaj živi.

Ivanu Robu

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo, ki se naslanja na Stritarjevo elegijo Na Jenkovem grobu, je nastalo l. 1943 v Ljubljani in je odmev na ustrelitev pesnika Ivana Roba v Ligojni pri Vrhniki, zlasti na pogumne besede, ki jih je talec pred smrtjo izrekel italijanskim ubijalcem v obraz: "Kdor umre za domovino, je živel dovolj!" Novica o Robovem zadnjem dejanju je močno odmevala med pripadniki OF. Avtorica je besedilo najprej napisala na tanek listič, ki ga je prepognila v centimetrski kvadrat, da bi ga lahko v primeru nevarnosti pogoltnila. Kasneje je besedilo prepisala v svoj dnevnik, ki ga hrani še danes.
TD 47.

Grob se za grobom vrsti, visoka pokriva jih trava,
eden med njimi še ni bilke zelene rodil.
Ta je tvoj, Ivan Rob. Štajersko si zapustil, v Ljubljano
kakor deseti brat šel si resnice iskat.
Našel si jo kakor on. A kakor Martinka zadela
smrtna je krogla v srce, sovražna umorila te je.
V dolgi procesiji talcev v skupno si jamo omahnil,
divja fašistična zver spet je slavila svoj pir.
Bistri tvoj um nas vedril je, ko Jurčiča si parodiral,
na "ezelku" stal si, vsak te dijak je poznal.
Nageljne danes v slovo ti hvaležni poklanjamo mladi,
nageljne rdeče ko kri, v nas tvoj spomin naj živi!
V bornem si svojem življenju boril se pogumno in vztrajno,
nič te od prave poti moglo odvrniti ni.
Takšen ostal si do konca, ko podlemu si izdajalcu
vrgel resnico v obraz, ko prišel obsodbe je čas.

Narodu

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo konec decembra 1941 v Ljubljani v času največje osamljenosti – avtoričine starše so že kmalu po začetku okupacije preselili v Srbijo. Močno se naslanja na Prešernovo pesem Pevcu, kar je avtorica označila v podnaslovu. Izvirnik, zapisan s črnilom v dnevnik, hrani avtorica.
TD 70.

Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duha?

Kdo ve
kragulja odgnati, ki kljuje srce
od zore do mraka, od mraka do dne?

Kdo uči
izbrisat' iz spomina sedanje dni
in kdaj pozabiti potoke krvi,
grozoti ubežati, ki ljudstvo mori?

Kako
bit' hočeš svoboden in ti pretežko
za dom svoj zgrabiti je puško v roko?

Miru
se bodočega spomni, ne daj zdaj sovragu miru!

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo, ki se oblikovno, zlasti glasovno, naslanja na sedmo Prešernovo gazelo:

Kdor jih bere, vsak drugače pesmi moje sodi, kar je avtorica označila v oklepaju ob naslovu, je nastalo l. 1942 v Ljubljani, verjetno kot odziv na okupatorjevo nasilje poleti in jeseni l. 1942. Prvotno je bila Gazela napisana na majhen list papirja, ki bi ga, prepognjenega v centimetrski kvadratok, avtorica lahko tudi pogoltnila. Kasneje je besedilo prepisala v svoj dnevnik, ki ga hrani še danes.
TD 67.

Kdor od tujcev po Ljubljani beli se sprehodi,
vsak drugače in po svoje njeno nrav pač sodi.
Eden pravi: "Saj so še kar krotki ti Slovenci,
taki, kot podložni biti morajo naródi!"
(Taki pač, kot za podložno rajo se spodobi!)
Vzvišen drug – se ve – nad sodbo je manjvredne rase,
tretji pa kriči: "Banditi so, v njih je sam zlodi!"
Kler želi, da naš Slovenec bodi bolj pobožen,
naj k procesiji in božji službi pridno hodi.
Ta lojalnost terja, oni spet grozi in zmerja,
provokatorja za svoje cilje si "sposodi".
Tistemu je taktika dobrikanja primerna,
a večina meni, da najboljši so izhodi
za krotitev uporne raje – streli, taborišča,
mučenja in ječe – in zato po krvi brodi.
A med tem se glavni krivci delajo nedolžne,
perejo roke si, vedejo kot "fini" se gospodi.

Jaz pa vem, mi vsi vemo, kdo smo in kaj Slovenci,
tujcu naj naprej zdaj to pa to po glavi blodi!

Tihomila Dobravc,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v Ljubljani l. 1942, čeprav se vsebina druge kitice nanaša na dogodke iz l. 1941. Avtorica sama razlaga barvno simboliko svojega Spektruma: besedna igra o beli Ljubljani se nanaša na belogardizem; ...a bela Ljubljana le ni. V drugi kitici je "črna" hiša zgradba študentskega doma klerikalne študentske mladine, Stražarjev, katere vodja in pokrovitelj je bil kasneje likvidirani dr. Ehrlich. "Rdeča" soba je bila v hiši na nasprotni strani ulice nad ljudsko kuhinjo, v njej pa so živele štiri mlade begunke, vse štiri aktivistke OF. Ob racijah in hišnih preiskavah so vedno začenjali pri njih, vendar rdeče krede za napisne akcije, letakov in ilegalnega tiska "belih reči" na srečo "modrih" aktivistk, ki so ta material skrivale v zaboju za premog in pod pragovi, "zeleni" moške – policisti – niso našli. Zapis v dnevniku hrani avtorica. TD 167.

V Provinci Lubiani je barvna zmešnjava:
je bella, a bela Ljubljana le ni;
pa bela bila je; katera pa prava
bo barva nazadnje, to nas ne skrbi.

V njej **črna** je hiša, ki sobo ima **rdečo**;
ko vanjo **zeleni** moške so prišli,
iskali so, našli pa – **modrim** na srečo –
nobene od **belih** teh niso reči.

Epigrami

Tihomila Dobravc,

[glej spredaj].

Epigram na generala Robottija, pod katerim je italijansko nasilje v Ljubljani doseglo enega svojih vrhuncev, je nastal l. 1942; epigram na nekoliko strpnejšega Grazioli je l. 1941, epigram na Rupnika l. 1943, ko je Rupnik postal ljubljanski župan in komandant slovenskega domobranstva, epigram zoper enega vodilnih italijanskih funkcionarjev Gambara pa verjetno tudi l. 1943. Vsi so nastali v Ljubljani. Avtorica jih je najprej zapisala na majhne listke, ki jih je zložila v kvadratke, da bi jih lahko v primeru nevarnosti pogoltnila. Šele kasneje jih je zapisala v dnevnik, ki ga hrani še danes. TD 31–34.

Da bi narod naš bil rob ti,
to bi hotel, kaj, Robotti?
O, ne boš, fašistični robot ti!
Smo ljudje, a ne roboti!

*

Z gracioli, meniš, da ravnaš,
ko hinavsko z nami se igraš?
Grazioli, nas še ne poznaš...!

*

V Ljubljani le on
je beli patron,
fašistov zaupnik;
a piše se? R.....

*

Gambara, Gambara,
nihče te ne mara;
od nas – seveda!
K.... naj te gleda!

Tihomila Dobravec,

(glej spredaj).

Besedila so nastala v različnih obdobjih vojne in v zvezi z različnimi dogodki v Ljubljani. Prva iskra sodi v začetek okupacije in kaže sovraštvo do vseh italijanskih okupacijskih formacij, zlasti do kvesturinov - policajev. Druga je nastala kmalu po 2. obletnici prihoda Italijanov v Ljubljano, ki so jo Italijanom v posmeh proslavili tako, da je aktivist Vili Kopecki-Hlbro na vrh stolpa frančiškanske cerkve izobesil slovensko trbojnico. Več ur se je Italijanom ni posrečilo sneti, ljudje pa so uživali ob njihovem besnenju. Tretja iskra je v zvezi z likvidacijo dr. Erlicha, ki so jo opravili pripadniki VOŠ-a.

Prvotno so bila besedila zapisana na majhne prepognjene lističe, ki bi jih avtorica v trenutku nevarnosti lahko tudi pogoltnila. Po kapitulaciji Italije in pred prihodom Nemcev jih je zapisala skupaj v svoj dnevnik, ki ga hrani še danes.
TD 93, 94, 95.

Mussolini,
tvoji "sini"
kvesturini
so fakini.

*

Pa karabinerji,
ženskih src minerji
in besed frizerji,
alias – frazerji.

*

Rdeče- in belo-zeleni zastavi
bobnajo v čast, ko spuste jo vsak dan.
Ko pordeči pa se zvezda na pravi,
zbobnajo vse, da spuste jo, zaman.

*

So etwas herlich!
Svetnik, da je Erlich?!

302

Ključ

Tihomila Dobravn,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo poleti
1941 v Ljubljani. S črnilom
je zapisano v dnevnik,
ki ga hrani avtorica.
TD 71.

Kje ključ je do resnice?
So ga že sploh skovali?
So luč resnice
že kdaj spoznali?
Kdo
ve,
kje
je?
Mi
kdo
pove?
In kakšna

Pa dajmo!	je resnica?
ga skujemo?	Katera
sami da	le je
Naj	prava?
da mi ga?	Je moja?
Kdo	Tvoja?
ključ!	Čigava?
mi ta	Je ena le?
O, dajte	Mar več jih je?
Nobena?	

Spominu Dušana Poženela

Pavla Rovan-Jana,
36-letna aktivistka, 1941
izseljena v Srbijo.
Dušan Poženel je bil rudar
v rudniku Huda jama in
šel v partizane že leta
1941, padel je leta 1944.
Rokopis besedila hrani
avtorica.
Go 75.

Rodil te skalnati je Kras,
bol naroda te je dojila,
ko v Bazovici tisti čas
ljudi se naših kri je lila.

Trd čas ti klesal je obraz,
a rasla so ti mlada krila.
Besnela burja je čez Kras,
a naših borov ni zlomila.

Na sever k nam si šel iskat
v globoki rudnik kruh svoj borni
in spet trpel si, z brati brat,
a ni ti klonil duh uporni.
Na našo lepo to zemljo
so tuje horde privihrale
in zagrnile jo v temo,
svetinje naše so teptale.

Tedaj kot orel s kraških skal
razširil si ponosna krila
v zaščito naših rodnih tal,
ki naša kri jih je zalila.

Ob tebi v krepki bataljon
je zrasla zvestih borcev četa,
ki vstali so iz bede spon
in jih vodila je osveta.

Žareča zarja v tisti hrib
je svojo plaho luč razlila,
ko ti ugasnil je utrip –
zlomila so se orlu krila.

Mati in sin

Pavla Rovan-Jana,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo pod vtisom resničnih dogodkov, ki so v novicah prihajali do beguncev - grozot italijanske ofenzive l. 1942

v krajih pod Krimom, dopolnjeno pa je bilo l. 1943, ko je avtorica izvedela za prav tako krvavo nemško ofenzivo. Izvirnik je izgubljen, avtorica je besedilo zapisala po spominu l. 1944 in tudi hrani tipkopis.

Pl 360, Go I/1 105.

V izmučeno, staro, ubogo srce
udarila temna ji je bolečina,
ko je med kopico mrličev spoznala
– edinega sina.

O, vedela je, da je zvest domovini,
saj njena mu roka je kazala pot,
kako le skoz borbo in kri se prebije
k svobodi naš rod.

Ob njej je rohnela zdaj tolpa zbesnela,
njen smeh jo je pekel in suval v obraz.
Pogoltni plameni so kočo objeli
v strahotni ta čas.

“Tvoj sin je bandit!” so kričali morilci
in silili vanjo, se kruto režali.
Odtргali so jo od dragega trupla
in v ogenj zmendrali.

Zgorelo je materi ljubeče srce.
Skoz dim zasijala je luč-domovina.
S krvavim obrazom molče poljubila
je mati sina.

Majcnovi materi

Pavla Rovan-Jana,

35-letna pisateljica,
aktivistka OF od leta 1941.
Besedilo je nastalo jeseni
1943 nad Sentrupertom
na Dolenjskem pod
vtisom oktobrske ofenzive
in belogardističnih
grozodejstev v Krmelju,
Tržišču, Sentrupertu, Mirni
in Trebnjem. Izvirni rokopis
je izgubljen, avtorica je
besedilo kasneje zapisala
po spominu, tipkopis pa
poslala zbiralcu in uredniku
partizanskega pesništva
Crtomiru Sinkovcu, ki je
besedilo še precej
spreminjal.
KI 257.

Strašna bolest razjeda srce,
misli so ohromele,
vidim izza drevesnih vej
hišico osamelo.

Pred dnevi sva stali še sredi poti,
bolečino je skrila v tople oči.
Zdaj onemela so usta ji
na pragu, ob trati zeleni.

“V naši vasi spet so morili...
Črna drhal se smejala je,
ko sem povedala jim v obraz,
da so moža mi ubili!”

Tako je rekla, mi podala roko,
oči brez solz kot diamant.
Sovragi so s hriba v krvave oblake vpili:
“Ponoči gremo še po njo!”

Na pragu hiše so jo ubili.
Kri kalila je njen hrabri rod.
V krošnji jablane so ptički se zbudili
in žalostno je veter tulil v temno noč.

Zrla sem v samotni breg,
kjer večerna zarja pada na plodove
in jesenskih barv razkošje
poljublja tiho naše grobove.

V pregnanstvo

Nada Dragan-Živa,
(glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo
l. 1943, prevzemamo iz
povojne objave v reviji
Borec, 1. XXVII, 1976,
št. 1, str. 51.
Le zadnji verz, ki so ga za
objavo spremenili, smo po
avtorčinem opozorilu
ohranili, kot je zapisan v
izvirniku.
PI 416.

Zbogom, Ljubljana, zibelka moje mladosti!
Zbogom, siva megla, ki spremljaš v trumi nas gosti!
Zbogom, prezebla množica mater, sestra!
Zbogom, tovariši, v teh trenutkih gorja!
Že nas surovi vojaki prek slepih tirov
ženejo v dolgi koloni.
Onstran nas v temi čakajo črni vagoni.
Zbogom poslednjič, uporniško mesto!
Tvoja bo zvezda v mraku pregnanstva
svetila sokolom iz tvojega gnezda...

Zimska

Nada Dragan-Živa,

20-letna študentka medicine.
Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani. Objavljeno in uglasbeno je šele po vojni - objava v Borcu, 1. XI, 1957, št. 1, str. 22, uglasbil ga je Igor Štuhec. Pl 207.

Pes laja v turobni zimski večer.
Med burjo sneg naletava.
Kot da bi tulila sestradana zver,
pes laja, laja, laja...

Čez puste vrtove se veter podi,
smeji se in se krohoče.
Kot da bi vohal prelito kri,
pes joče, joče, joče...

Vojna in mraz.... Vse gosteje sneži.
S snežinkami burja raja.
V zraku vonj ožganih kosti...
Pes laja, laja, laja...

Talcu

Nada Dragan-Živa,

med vojno mladinska aktivistka, internirana v Gonarsu, nato borka brigade Simona Gregorčiča, partizanska učiteljica v Goriških brdih in dopisnica Partizanskega dnevnika.
Besedilo je nastalo po vojni v Ljubljani. Posvečeno je avtoričinemu zaročencu tožetu Zajcu, ki je bil po očetu Rus, sicer pa študent medicine, ustreljen 2. junija 1942 kot talec skupaj z Alešem Stanovnikom. Besedilo je bilo objavljeno v Borcu, 1. VIII, 1957, št. 4, str. 157. Avtorica pa ga je uvrstila med svoje med vojno nastale pesmi v neobjavljeno zbirko Vijuga življenja. Tipkopis hrani avtorica. Oc 377.

Komaj si zagledal se v vseмирje,
ves željan njegovih harmonij,
že umiril se ves tvoj nemir je:
padel mlad si in prepoln moči.

Padel si, življenje si izgubil
daleč proč od doma rojstnega,
za prostost, ki si nadvse jo ljubil,
kot junak, ki sili se ne vda.

Trije kralji 1942

Sneg se tahi
in njavo se borvajo
sončne strani,
menda pomladi čakajo.

Žvonomi zvoče
in v srcih nastajajo,
udarce čiste
dušam vzdajajo!

Peči se žene,
po hišah tla umirajo, -
peči se dotle,
poprtost motore pčajo.

Oči so motne,
velike mečke čakajo!
Hiše gore, ^{trajajo}
plameni trenjajo.

Janez Perovšek

Trije kralji 1942

Janez Perovšek-

-Pelko, 21-letni abiturient.

Besedilo je nastalo v
začetku januarja 1942 v
Šmarju pri Ljubljani, ko so
sovražniki požgali avtorjevo
domačo vas. Zapisano je
s črnilom, rokopis hrani

avtor.

SM 962, Pr 81.

Sneg se tali
in rjavo se barvajo
sončne strani;
menda pomladi čakajo.

Zvonovi zvone
in v srcih razbijajo;
udarce težke
dušam zadajajo.

Peči se žare,
po hišah tla umivajo;
peči že dehte,
poprtnik matere pečejo.

Oči so motné,
velike nedelje čakajo;
hiše goré,
plameni trem kraljem lajajo!

Moja pesem

Emil Gabrovšek,

29–31-letni pravnik, aktivist
OF v Ljubljani.

Besedilo je nastalo v
letih 1942–1944 v
Ljubljani. Tipkopis hrani
avtor.
JA 191.

Sled stopinj po zavrteh,
bel polet oblakov dveh,
prazen domek izpod strehe
diha poln miru, utehe.

Smeš pa, kam nam z lic? Postoj!
Kam bi zdaj od nas takoj?
Saj bo že solzá premalo
za prihodnji rod ostalo.

Beli dan je črn okvir,
domovina bel papir,
holmi s hribi, brda z griči
pa gomile med mrlič.

Narod, plen sosedov zlih,
je en sam pogrebec tih,
hodi med divjad po hosti
sanjat sanje o prostosti.

V dno srca, kjer noč leži,
zdaj lijo solze in kri,
dokler ne ospo vetrovi
sveč in cvetja nad grobovi.

Pesem, prosi, naj nikar
bratu brat ne bo grobar!
Če zaman, domov se vmi
in še meni luč utrni! –

Vojna balada

Emil Gabrovšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v
letih 1942–1944 v
Ljubljani. Tipkopis hrani
avtor.
JA 192.

Škornji, irhovina,
žulji, stisk roké.
Kita rožmarina,
ruta in solzé.

Rob vasi, čez njive
glasni juhuhu.
V srcih dveh prežive
klíce nemiru.

Fronta, domovina,
puška, dež in mraz.
Sredi rožmarina
v oknu bled obraz...

Tam zasutim v prsti
vrane krakajo.
Tu ob beli krsti
sveče plakajo.

Drevo

Emil Gabrovšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v
letih 1942–1944 v
Ljubljani. Tipkopis hrani
avtor.
JA 196.

Tam na polju, tam stoji
v družbi rož drevo,
kakor roke veje mi
steza pod nebo.

S prsti rado bel oblak
razgrnilo bi,
k cvetkam žarkov smeh sladak
privabilo bi.

Gôsta čakaj cvet povsod,
vêni, če ga ni –
krošnja čez prezali rod
sence položi.

Kam stremijo veje še?
S prsti korenin
hrast se je močnejše še
oprijel globin.

Gramozna jama

Emil Gabrovšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih 1942–1944 v Ljubljani. V tipkopisu, ki ga hrani avtor, je opomba pod črto: "Sveti križ je tedanje ime ljubljanskega pokopališča. Gramozna jama je blizu tega pokopališča, v njej so Italijani streljali talce." JA 204.

V Gramozni jami slovenska kri
tiplje iz groze vojnih dni.

Topol ob jami skrušen stoji,
k zarji, k soncu v dalj strmi.

Veter mu tuli od vseh strani,
veje mu puli: "Umri, umri!"

V grobu, zibelki krvavih dni,
Slovenec – tujec doma naj spi!

Gramozna jama – Sveti križ!
Grob, slovenski paradiž...

Vprašanje

Emil Gabrovšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih 1942–1944 v Ljubljani. Tipkopis hrani avtor. JA 203.

Kadar se večerna zarja
razgleduje po dolini,
moja misel pogovarja
se z otožnimi spomini.

Če naj zdaj bo vse končano,
boš li, čarodejka mala,
spet odprla pot pred mano
in odčarati me znala?

Pisec tihega vprašanja
na odgovor več ne čaka:
čez nebo, ki v mrak se sklanja,
jata črnih vranov kraka.

Pozabljeni grobovi

Emil Gabrovšek,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v
letih 1942–1944 v
Ljubljani.
Tipkopis hrani avtor.
JA 205.

Ne, kjer križ, miru izvir,
čuva ograjeni mir,
kjer srobot prepleta seč,
tja izobčenec gre leč.

Za sečjo tam veter sam
vsem dovolj izkoplje jam,
v tla zapiše rdeča kri,
kje pozabljenec leži.

Z gmote v prst zasutih ran
sencam se odmika dan,
kar pa ptic goji nebo,
žalostinke jim pojo.

Kjer nekoč bo čez srobot
k seči tja vodila pot,
molk se plazi iz grobov
v usta bratov in sinov.

Romar, včasih do neba
lučka v srcu vzplapola,
če koščeni molk lobanj
temne sence vriše vanj.

Slovenci

Emil Gabrovšek,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo v
letih 1942–1944 v
Ljubljani.

Tipkopis hrani avtor.
JA 211.

Slovenski rod, pritlikavo število
v računici, ki spisal jo je svet;
betvičje, ki še ni se odlomilo
od lipe, ki jo čuva kopa let;

občestvo, ki še ni se uvrstilo
na trato, ki jo sonce hodi gret;
krilata smešnica za pest in silo;
trpin, na tisočletni križ razpet.

Za prostor in število milijona,
ki ga beseda ista razmeji,
posmeh netila bi cesarska krona.

A še črviček – senčica moči –
ne čaka vdano svojega zatona,
čeprav nesreča v skladih nanj grmi.

Sovražnikom

Pavel Oblak,

21–22-letni študent.

Besedilo je nastalo
l. 1943/44. Izvirni
tipkopis hrani avtor.
PI 484.

Vi, ki ste znali prevrniti svet
in zastrupiti zrak nad nami,
en sam udar – in pred nogami
se zvijal narod je v živo zadet,
ko srca vsa, ki jih je mučil gnev,
preplavili ste kakor reka,
RAZBILI VSE, KAR JE ČLOVEKA
BILA LEPOTA IN DUHA ODSEV, –
ko ste kot tigri se zažrli v nas
in nam izgrizli moč kremeneno,
da zdaj skoz težkih sanj kopreno
svobodi mrtvi gledamo v obraz –
tirani brez vesti! – zaklinjam vas,
da ni še sodba izrečena,
da je za vse pravica ena,
ki jo po vašem zlu oznanja čas:
življenje ali smrt? – Kaj nam to mar,
svobodo hočemo imeti!
in najsi z vami – v grob prekleti –
naš boj zaneti vseh svetov požar!

Srečko Vatovec,

28-letni asistent na
veterinarski fakulteti,
delegat ZAVNOH v
gospodarski komisiji za
Istro, organizator
veterinarskih zavodov na
Hrvaškem. Besedilo je
nastalo jeseni 1942 v
Zagrebu, kamor so ustaši
pripeljali množico otrok s
Kozare.
Rokopis, zapisan s črnilom
v zvezek, hrani avtor.
LS IA 262.

Sirotinska soba. Jen stol i jen stolec.
Klimatavi jako, tek da se ne podru.
Ognišče brez drv. Kmica. V kutu jen kolec
i žena sirota v postelji, na odru.

Joj cvet je vu rokah i križ se zasvetil,
dve sveče pri glavi joj tiho goriju.
Nen sinek triletni zvan Jankić se setil
da v cirkvi je videl tak Mater Mariju.

Vre dugo je Jankić za lasi ju vlekel
i prosil: "Čuj mama, bi kruha i sira?"
Da mamica spi trdo, sused je rekel,
dok suseda z rubcom si suze otira.

Tak dugo mu mama još nigdar ni spala:
od jutra do mraka. I čudno je bela.
I navek kad prosil bar kruh mu je dala
pa makar i sama baš niš nije jela.

Da... Zdignut se nemre, kak negda pred vreme,
ni kruha ni sira mu nemre odreći.
Oh... barem naj reče da sam naj si zeme.
... I onda bar "Jankić" bi mogla mu reći.

Još jenput potiho si k mami priskače.
Kaj briga ga bilo če sused tu vzdije
i zakaj se suseda poleg nje plače.
"Mama sem gladen", joj veli još tiše.

Joj ruka je trda i lice ledeno
i nega ne čuje niš. Maček vu veži
zamjavka potiho, pogleda zeleno,
prestrašen od glasa prek praga odbeži.

Odněkud iz kmice se kukec doskital,
najzadne zaletel se v plamen pri sveći...
Se tiho je... Samo je Jankić zapital:
"A zakaj mi mama ne more niš reći?"

Pohorska burja

Marija Pučko-Staša, 21–22-letna dijakinja višjega trgovskega tečaja, kurirka in terenka. Besedilo je nastalo v ilegali na partizanski kmetiji v severnem delu Štajerske. Iz okrožnega odbora OF za Pohorje je bil tipkopiš z datumom 16. 10. 1943 poslan nekam v objavo ali oceno, danes pa ga hrani arhiv CK ZKS, m. 9/b. Bo D 41.

Ko čez pohorske hoste zatuli vihar,
se vzdignejo speči v samotnih grobovih,
z vetorvi v doline in v gorskih vrhovih
hrumijo kot borbe mogočni udar.

Razsejali kri so čez pohorske frate,
čez skalnata polja in domačije,
zdaj vstajajo v burjah in njih glas vije
v šepet se tej zemlji: "Umiramo zate..."

In mrtvi borci nove budijo...
Spijo brez kamnov, brez rož in brez krste,
a še po smrti zveste njih vrste
se za prostost in bodočnost borijo.

Tako je raztrgano

Besedilo **Marije Pučko-Staše** (glej spredaj) je nastalo na terenu l. 1944 ob spominjanju na doživetja v zaporih v Krškem, Mariboru in na Borlu l. 1942. Tipkopiš pesmi je Okrožni odbor OF za Pohorje poslal v objavo neznanemu glasilu, danes pa ga hrani arhiv CK ZKS, m. 9/b. Bo D 45.

Tako je raztrgano vse in razmetano,
s topovi so naše življenje razbili,
s kljukastim križem nam roke vklenili,
v vse misli zapisali trdi nam molk.

In videla sem jih in bila med njimi:
hoteli so k soncu, k lepoti in vstati,
nič več niso mogli v tej grozi molčati,
a krik je raztrgal njih klice in jok.

Tako daleč, tako daleč je vse – tudi Bog.
In duše prižigajo žgoči plameni,
vse nade nam tonejo v lavi ognjeni
in vroča kri teče iz stotisoč ran.

Zakaj je vse to? Kdaj bomo spet človek,
človek, ki sme tudi sanjati in peti? –
Kaj res bomo v večnost takole prekleti
in rezal naš kruh nam bo tujec tiran?

O pridi, življenje, in plani na dan!
A če omagali bomo v tem boju,
vse lepše bo spati v zadnjem pokoju
kot biti na svojem pohojen, izgnan.

Posejte pšenico

Marija Pučko, [glej
spredaj]
Besedilo je nastalo v
letih 1941–1945. Tipkopis
hrani avtorica.
Št 27.

Bratje daljni, posejte pšenico,
njive ob lokah, ob gredah, gozdovih,
zemljo drago skrbno izravnajte,
da bo rodila nam belega kruha,
da nam rodila bo zlate pogače
za veliki dan.

Lačni dobrih besed smo,
lačni smo kruha, izgnanec ob cesti
čaka na kruh in na veliki dan.
Zrahljajte njive, posejte pšenico,
da bo rodila nam za potico
za tisti svetli, za veliki dan.

Pada dež

Marija Pučko, [glej
spredaj].
Besedilo je nastalo v
letih 1941–1945. Tipkopis
hrani avtorica.
Št 150.

Pada dež na temne bore,
na gorice, njive, trate,
na vrtove rož bogate,
veter v gorah z njim šumi.

Padaj še na dušo mojo,
s hladom dež obup preženi,
bolečino trudni ženi,
smrt, s poljubom me zakrij.

In proži majki

Marija Pučko, (glej
spredaj).
Tipkopis hrani avtorica.
Si 56.

In proži majki sin roko,
božur mu iz dlani cveti,
iz mladih prsi teče kri,
tako ni še nikdar bilo,
o, naše novo Kosovo.

Prišla je, zdaj sloni ob nji,
v obrazu sled prestanih dni.
In vpraša mati: "Otrok moj,
povej, otrok, kaj je s teboj?"
Hčerka trudno in drhte
nasloni se ji na srce.
"Ti tega izvedeti ne smeš.
Bilo je dolgih leto dni
in v lagerjih življenja ni.
Zlomilo bi se ti srce,
če bi spoznala to gorje."
Obraz ji bled je kakor prt,
z obraza v mater gleda smrt.

Nešteto krikov v noč zveni,
že dan več solz ne posuši,
čez ruske stepe gre naš jok
in naših mladih jok otrok;
ta mlada kri gnoji, poji,
za tujca se naš rod bori
in morda za naš skupni grob.

"Mama, ata, kje sta zdaj?",
otroci v lagerjih ječe,
staršev pa že davno ni,
bogve, kje njih pepel trohni.
Strežnice jih zro molče,
a v srcih jim ničesar ni.
Predaleč je, kar je bilo,
zdaj ni ne lepo, ne hudo,
le prav vso noč, ves ljubi dan
nemirno zro v domačo stran,
molče, trpe, umirajo.

Nad svojci njih pa gozd šumi,
svoboda v njem, trpljenje v nji
in morda na dvorišču strel
pretrgal je njih smel polet;
ostal nekje je siv pepel,
droban spomin preteklih let.

Domovi prazni ob poteh,
le veter joče preko streh
in trga jih za kosom kos,
da žde kot revež nag in bos.
V vrtovih gine zadnji cvet,
preraslo trnje bo naš svet,
naš rod pribili so na križ,
a tujec, ki se veseliš,
še čutil boš, kako raz les
žge sila bičanih teles,
kako bo žgal te živ plamen
vseh teh pohojenih življenj.

Ta naš zaslužnjen, žilav rod,
toliko solz je vsepovsod.
Zamislim se in zdi se mi,
da črna mačka liže kri,
raz okna celic zro ljudje,
če bi kdo videl jim v srce...
Bili so tu in več jih ni,
za njimi bodo drugi šli,
tako gre vse, vso noč, ves dan
nad ječo v grozi kraka vran
in v večnost mimo čas beži,
v večnost s časom kri polzi.

Čez zadnjo struno vodi lok
popotnik truden in ubog.
O vsem bi vsem rad pesem pel,
a je v grozi onemel.
Iz dneva v dan samoten gre,
srečuje jok in zre gorje,
ko zadnja struna mu umre,
bo morda počilo srce.
Po svetu s pesmijo bo šlo:
"Joj, naše novo Kosovo."

Pesem svobode.

st. 1.

Pesem svobode, ti solnce skrinestvo
zvezda vianca v obziru noči
vrišče naše čuse, iskraje radostno
pesem svobode, hi naših oči.

And u

Kadar zovnis nam čes gaj in poljane
elonek bi s tabo radi sil in svet
jes tuje caljane, brezbrezne prostrane
s tabo bi pesem naprisjo sapel.

In kadar se skriješ nam v loge samotne
s tabo nemirni duh radi bi n skril
za me greunkostne in toške temotne
moči nabral bi si in se spoil

Pesem svobode, himna mogočina,
ptice opjatke razkošni poloti,
ti naša česta, naš pij in življenje,
ti naš najsvetnejši genij, - poet.

V lopotu kopit in caktenje korakov
zrok nam troj sili na ustih lepi
tebe je polno vse naše življenje
ti se izlila vsa v našo si kri

O pesem svobode, v nemu dirjem nemiru
vsaj vtrati me v slasti vsaj k sebi privi
vsaj vtrati se čutim naj ino življenje
potem pa prepriji me, ali - ubij...

J.

Pesem svobode

Dve kritici besedila avtorice **Staše**, verjetno gre za **Marijo Pučko**, (glej spredaj), sta objavljeni v knjigi Slavice Pavlič in Viktorja Smoleja Partizansko šolstvo na Slovenskem, 1981, str. 404. Besedilo, ki je nastalo na terenu, je bilo zapisano na okrožnici Okrožnega odbora OF Celje in opremljeno z datumom 10. 10. 1944. Celotno pesem, ki jo je zapisala ali prepisala Marija Pešlar, hrani arhiv IZDG, 37/6. Sr 85, SM 2409 (odlomek).

Pesem svobode, ti sonce skrivnostno,
zvezda danica v okviru noči,
vrisk naše duše, iskanje radostno,
pesem svobode, luč naših oči.

Kadar zveniš nam čez gaj in poljane,
človek bi s tabo rad šel in zvenel,
čez tuje daljave, brezbrežne, prostrane
s tabo bi pesem najvišjo zapel.

In kadar se skriješ nam v loge samotne,
s tabo nemirni duh rad bi se skril,
za ure grenkostne in težke, temotne
moči nabral bi si in se spočil.

Pesem svobode, himna mogočna,
ptice orjaške razkošni polet,
ti naša cesta, naš cilj in življenje,
ti naš najsilnejši genij – poet.

V topotu kopit in drhtenju korakov
zvok nam tvoj silni na ustnah lepi,
tebe je polno vse naše življenje,
ti se izlila vsa v našo si kri.

O pesem svobode, v vsem divjem nemiru
vsaj enkrat me v slasti vsej k sebi privij,
vsaj enkrat še čutim naj pravo življenje,
potem pa prepoji me ali – ubij....

S puško v roki, pištolo za pasom

Branko Berčič,

15–17-letni dijak, član
Zveze slovenske mladine in
SKOJ-a.

Besedilo je nastalo med
l. 1942 in 1944 v Škofiji
Loki po napevu nemške
vojaške pesmi Graue
Kolonen. Izvirnik hrani
avtor.

SM 2298.

S puško v roki, pištolo za pasom
partizani v boj gredo,
z vedrim obrazom in s smelim glasom
pa bojne si pesmi pojo:
Mnog, premnog še tujec bo pal,
predno se osvobodilni boj bo končal.
Živeli patizani, živeli,
živeli, partizani, živeli!

Svobodo narodu in smrt fašizmu
partizansko geslo je,
v poslednji boj proti kapitalizmu
Sloven za Slovenom že gre:
Kmet in meščan srečen bo stal
z delavcem, ko bojni pohod bo končal.
Živela svoboda, živela,
živela svoboda, živela!

Slika

Drago Makuc,

20-letni dijak.
Besedilo je nastalo
27. julija 1944 pred
avtorjevim odhodom v
partizane konec avgusta
1944. Rokopis, zapisan s
črnilom, hrani telija Čirič.
Ce 54.

Mesto mrtvo pod mano leži,
strehe, kot da zebe jih
in kot da strah jih je v temi,
se stiskajo.

Luči nebroj se blešči
v mrtvo temo.

Listje dreves v hladu drhti,
zvezde začudene gledajo
in mesec se smeje.

V daljavi zvon bije
v udarcih enakih polnoči;
še bolj se hiše boje
tega hlada in teme.

Misel poslednja v daljavo hiti
in tam za gorami,
kjer sonce vstaja,
se zopet budi ...
sonce, sonce, dan ...
izgini, čar svetle noči.

Noge so trudne

Drago Makuc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
24. julija 1944 v Ljubljani
pred avtorjevim odhodom
v partizane konec avgusta
1944.
Rokopis, zapisan s
svinčnikom na hrbtno stran
neizpolnjenega formularja
(Pristopna izjava za
Kreditno zadrugo), hrani
Lelija Čirič.
Ce 67.

Noge so trudne
in misli,
glava mi kloni;
iztisni,
življenje, mi vse
kaplje krvi!

Cilj vidim,
tam kjer sonce
naznanja nam dan,
a bolj ko se bližam mu,
bolj se izmika,
doseči želim ga zaman.

Micka, hej!

Drago Makuc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo julija
1944 v Ljubljani pred
avtorjevim odhodom v
partizane konec avgusta
1944.
Rokopis, zapisan s
črnolom na hrbtno stran
neizpolnjenega formularja
(Pristopna izjava za
Kreditno zadrugo), hrani
Lelija Čirič.
Ce 54.

Micka, hej!
Še en kozarček prinesi,
usedi se k nam
in se smej!

Poglej,
kako blešče se nam oči,
kako nam srca utripljejo,
poslušaj, kako
veselje v smehu kipi.

Sanje preteklosti

Drago Makuc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
5. avgusta 1944 pred
avtorjevim odhodom v
partizane.
Rokopis, zapisan
s svinčnikom, hrani
Lelija Čirič.
Ce 78.

Sanje preteklosti
se zgublajo v pozabo
sanj sedanjosti in
svetovi in zvezde,
sonca in lune,
vse, vse se kot blazno vrti,
sonca od časa do časa zablinkajo,
kakor luči v tiho noč
zvezde pritiskajo
k tlom, lune za njimi –
zdi se, da zdaj, zdaj se zruši
vse in dvom,
da vse je urejeno, teži,
zemlja v dvomih ječi
in se stresa,
še v burnejšem teku vse se vrti.

Zajokalo, se zdi

Drago Makuc,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
6. avgusta 1944 v Ljubljani
pred avtorjevim odhodom v
partizane.
Rokopis, zapisan
s svinčnikom, hrani
Lelija Čirič.
Ce 95.

Zajokalo, se zdi,
je nebo
in kakor solze v očeh
oblaki bleščijo,
sonca žarki
kakor trepalnice visijo
od neba k tlom,
nekaj težkega leži
v mraku nad zemljo ...

Enkrat bo vendar cvetje zacvetelo

Milan Batista,

20-letni dijak, od leta 1942 v internaciji. Besedilo je nastalo leta 1944 in tvori z dvesto sedemnajstimi drugimi soneti sonetni venec sonetnih vencev, ki ga je avtor zasnoval leta 1941 med zdravljenjem v Ljubljani. Popravljaj in urejal, toda ne popolnoma dodelal ga je do leta 1974, ko je sklenil ob svoji 50-letnici dati delo otrokoma kot "nekašen oris svojega življenja". Knjigo v tipkopisu hrani avtor. Sc 350–571.

Enkrat bo vendar cvetje zacvetelo,
svobodni bodo sleherni koraki,
svobodna bodo pota nad oblaki,
o, bratje, več ne bomo suženjsko krdelo.

Raz usten, lic in iz oči bom belo
smrt zmil, roke opral v krvavi mlaki.
Srd? Srd skril bom za oblaki!
Zaman! Trnjé ne bo nikdar ovelo.

O mrzle, neusmiljene bodice,
prepredene z večnostjo temine,
s katere smrt mi kaže svoje lice.

Svoboda porojena iz bolečine,
v pesmi, ki ne bo nikdar dopeta,
v njej ti si epilog vseh bolečin poeta.

Poglej se, človek-zver, poglej

Franc Dermastja-Som,

22-letni delavec, aktivist OF. Besedilo je nastalo l. 1941 v Ljubljani. Tipkopisni prepis hrani avtor. So 34.

Poglej se, človek-zver, poglej,
kako divjaš čez polje šimo,
kakor pred tabo je za tabo mirmo,
le rož ni več ne cvetnih vej.

Ljubljana geto

Franc Dermastja-Som,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

25. 2. 1942 v Ljubljani

dva dni pred avtorjevo

aretacijo.

Rokopis, zapisan s črnilom,

hrani avtor.

Šo 54.

Vsa bela si v snegu Ljubljana,
Z žico bodečo obdana.
Po tvojih cestah tujci divjajo,
za tujce gorijo naše vasi,
za tujce strmijo v nebo mrtve oči
naših ljudi –
talcev in borcev srečnejših dni.
Vsa bela v snegu, z žico obdana,
je moja – je naša Ljubljana.
Ponosna tako – vendar zaničevana.
Težki po cestah so tujcev koraki
in ob stopinji njih vsaki
boli nas srce.
Le bijte nas, kakor kdo hoče!
Moči naše nihče ne stre!
Vasi naše kot bakle gore.
Naprej!
Trpimo in v duši nas žge.
Srce je uporno,
z baklo v srcu – ne joče!

Tiger

Pavla Medvešek,

pred vojno kontrolarka
tekstilnih izdelkov v

Mariboru, pred nemškim
preganjanjem se umakne

domov na Primorsko. Med
vojno 35–39-letna

gospodinja, invalidna na
obe nogi zaradi granate

s soške fronte, ki ji je
desetletni deklici prebila

stegenici, terenka - med
prvimi v domači vasi je

podpirala partizane.

Besedilo je nastalo l. 1939

v Mariboru. Avtorica, ki je

bila po rodu Primorka, se je

živo zanimala za vsako

domoljubno organizacijo

Primorcev. Kratica TIGR

pomeni Trst, Istra, Gorica,

Reka, ki so bili pod Italijo.

Tipkopis besedila hrani

avtorčin sin Pavel.

AV 188.

Tiger, zver pragozda.
TIGR, nekaj domoljubov,
ki sebi obljubili so,
da zmaja črnega,
ki narod naš pogublja,
z Jurjevo močjo uniči.
Zato TIGRU temu dajte hrane,
da postane tiger.

Čelade

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943

na Gorenjem Polju.

Tipkopis hrani avtoričin sin

Pavel.

AV 152.

Čelade gredo

skozi meglo.

Škornji luže kalijo.

Otroci v naročje

materam bežijo.

Psi tulijo

v zakotnih dvoriščih.

Le tam za skalo

je nekdo dvignil puško.

Furlanska pšenica

Pavla Medvešček-

-Triglavka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

na Gorenjem Polju pri

Anhovem. Nanaša se na

resnične, precej pogoste

akcije prenašanja

tehničnega materiala

predvsem pa hrane za

partizane IX. korpusa.

Posebna četa je furlansko

pšenico na hrbtih v eni noči

prenesla s Kambrškega v

dolino prek železnice,

prebredla Sočo in prečkala

cesto ter prispela v Morsko,

nato pa se je še isto noč

vrnila nazaj na Kambreško.

Pot je vodila blizu

avtoričinega doma, zato

je verjetno, da je v kakšni

večji akciji, ko so za

prenašanje mobilizirali tudi

ženske, dekleta in pionirje

kot obveščevalka ali

stražarka, sodelovala tudi

avtorica. Tipkopis besedila

so po avtoričini smrti našli

njeni svojci, hrani pa ga

sin Pavel. Besedilo je

prevedeno v italijanščino

in objavljeno v knjigi

Federica Vincentija

Partigiani Friulani e Giuliani

all' estero, Udine 1980,

s. 169.

AV 124.

Eden za drugim

v noči brez zvezd.

Hodi kolona

dolga iz brega v breg.

Pod vrečami pšenice

vsi hrbti so znojni.

Hitro, hitro naprej!

Furlanska pšenica

mora še danes čez Sočo.

Naprej!

Streli v dolini zaustavijo dih.

Kolona obstane

kot vkopana.

Patrola neslišno izgine v temi.

Nato povelje od človeka do človeka

tiho veli: Naprej, naprej!

Bremena ukrivila so telesa.

Korak počasen je in težak.

Le misel, da pšenica

rešila bo življenja,

daje jim moči,

da pridejo do cilja.

Rus Mihajlo

Tko pod Ligozn
v rdečo zemljo
kopali smo ^{mu} jamo,
lejal je v travni,
rus Mihajlo.

Prav tokrat, kot smo ga vsi
na posom bombe,
k odpeto srajco,
na glavi kučmo,
le kustrice se niso več smejale.
Tako ga pot privele je med
niko mi vedel,
ka nas je lib,
le rus Mihajlo.

Čelje, aka po vojni vrne se v
ni mu izpolovljene.
kakale ga bo mati, polje, breke
a on. Trohnel bo tu.
v rdeči zemlji, pod borovjem,
ki ga hotel je preseliti je v

Triglavke (1944.)

Rus Mihajlo

**Pavla Medvešček-
-Triglavka,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944
na Gorenjem Polju pri
Anhovem. S črnilom
zapisani rokopis so našli
svojci šele po avtoričini
smrti, hrani ga sin Pavel.
AV 128.

Ko pod Ligom
v rdečo zemljo
kopali smo mu jamo,
ležal je v travi
Rus Mihajlo.
Prav tak, kot smo ga vsi poznali:
za pasom bombe,
z odpeto srajco,
na glavi kučmo,
le ustnice se niso več smejale.
Kako ga pot privedla je med nas,
nihče ni vedel.
Za nas je bil
le Rus Mihajlo.
Želja, da po vojni vrne se v Kijev,
ni mu izpolnjena.
Čakala ga bo mati, polja, breze,
a on trohnel bo tu
v rdeči zemlji pod lovorjem,
ki ga hotel je presaditi v Kijev.

Javka

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
na Gorenjem Polju pri
Anhovem. Javka je bila na
samotni Goljevsčkovih
kmetiji, po domače Pitonk,
nad Krestenicami.
Avtoričin tipkapis so našli
njeni svojci po njeni smrti.
Hrani ga sin Pavel.
AV 136.

V noč stezo tipajo koraki.
Ob vsakem dotiku
kapljice na vejah zacingljajo,
da zbudi se jerebica,
ki pod grmom spi z mladiči.
Ko izza oblaka posije luna,
sence kot kopja
prekrižajo stezo.
Ko nebo zopet potemni,
v duplu se sova oglasi.
Kot kresnica pri Pitonku
okno zagori.
Vrata zaječijo. Zdravo! –
– Zdravo! –
Sporočilo v varne je roke oddano.

Kruh

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo na
božič 1944 na Gorenjem
Polju pri Anhovem.
S črnilom zapisani rokopis
hrani avtoričin sin Pavel.
AV 132.

V krogu štirje partizani,
na sredi ogenj,
ki jih greje.
Lačni pogledi zro v dolino,
na rdeče strehe,
na dim, ki se dviga pod nebo.
Skorja kruha,
ki na začetku bila je velika
kot dlan,
gre v krogu,
iz roke v usta,
iz ust v roke,
dokler niso prazne
vse dlani.

Miner

Pavla Medvešek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na božič l. 1943 v vasi Gorenje Polje pri Anhovem. Tipkopis, ki so ga po avtoričini smrti našli svojci, hrani sin Pavel. AV 143.

Kot bi hotela
proti soncu,
se je proga dvignila
kot lestev.
Dim se je razcvetel
v sivo rožo.
Kamni so kot prašniki
padali vse naokoli.
Kje bi našel človeka,
ki bi hotel
v tem pomladnem jutru
se po lestvah vzpenjati
proti soncu?
Le eden je bil,
ki pa je ves prepoten
silil po skalah navzgor,
da bi ubežal svinčeni jati.

Sveti sosodje

Pavla Medvešek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943 v vasi Gorenje Polje pri Anhovem. V pesmi omenjene cerkvice stojе na gričih v bližini Gorenjega Polja razen cerkve svetega Mihaela, ki je v sami vasi. Tipkopis, ki so ga po avtoričini smrti našli svojci, hrani avtoričin sin Pavel. AV 142.

Na hribu zelenem
cerkvetica stoji.
V njej sveti Volbenk stoji.
Če na vzhod pogleda,
ga v soncu pozdravi
svet' Jurij in Kvirin.
Če se proti Krnu
na sever obrne,
ga v oblakih pozdravi
Miklavž in svet' Mihael.
Le proti jugu
ni nobenega blizu soseda.
Tam daleč le lepotec
Ahac sameva.
Na zapad se najraje ozira,
ker ga v večerni zarji
večkrat svet' Jakob pozdravi.

Blisk

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943
v vasi Gorenje Polje pri
Anhovem. Tipkopis, ki so
ga po avtoričini smrti našli
njeni svojci, hrani sin
Pavel.
AV 139.

Blisk

rojen bil je za kurirja.

Kdaj varno

se čez cesto, reko

ali progo pride,

znal je,

kot to zna lisica.

Napako lahko

le enkrat naredita.

Blisk

jo je naredil včeraj,

ko pil je vodo v Potočiču.

Krogla prekleta,

od kod si priletela?

Zaseda

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943
na Gorenjem Polju pri
Anhovem. Korada,
omenjena v pesmi, je hrib
severno od omenjene vasi.
Tipkopis, ki so ga po
avtoričini smrti našli njeni
svojci, hrani sin Pavel.
AV 138.

Na Koradi v zasedi ležim.

Lačen in žejen,

kamnu podoben postajam,

za skalo že tretji dan stojim.

Rekli so,

da po cesti tej prašni

s tankom bodo prišli.

A do danes

razen bradatega alpina,

ki maline je pobiral tod,

nikogar ni bilo.

Če pri močeh bom ostal,

do polnoči še počakam.

Potem pa, potem...

Most z eksplozivom

v prah bom spremenil,

ne da bi tank dočakal.

Očetova smrt

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944 na Gorenjem Polju pri Anhovem in se nanaša na tragični dogodek deskeškega župana Konjedica, ki je delal za partizane. Še isti dan, ko se je v kamnolomu sestel s partizanskim komandirjem, so ga prišli iskat domobranci, ki so se predstavili za partizane. Dober teden kasneje pa so Nemci iz Kanala ob Soči prišli izropat še Konjedičevo hišo, v kateri sta ostala njegova žena in enajstletni sin. Rokopis besedila so po avtoričini smrti našli njeni svojci in ga hrani njen sin Pavel. AV 114.

Prišli so ponoči in ga odpeljali.

Rekli so, da so naši.

Čudno jih mati je gledala,
ker kape niso imeli kot naši.

Oče, kot da bi slutil,
je rekel, da so tujci,
da niso naši.

Največji med njimi
je med vrati obstal in dejal:

"Le pod nam pokaži mimo straž,
pa te pustimo."

Ko mati ugasnila je luč,
je počilo in zajokalo.

Ob svitu smo ga našli.

Ob mostu ležal je čez cesto
z negibnim pogledom.

Od vsepovsod je kričalo:

"Tega niso storili naši!"

Križpotje

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944 na Gorenjem Polju pri Anhovem. Tipkopis, ki so ga po avtoričini smrti našli njeni svojci, hrani avtoričin sin Pavel. AV 158.

Na križpotju –

že stoletja lesen Kristus
tam stoji.

Ko vojna razdelila

je ljudi na dvoje,

v desne in leve,

v bele in črne,

v bojazljivce in junake,

so tudi Kristusa

razsekali na dvoje.

Kristus je zato že drugič

moral umret,

tokrat na križpotju.

Ker vojna razdelila je

ljudi na dvoje.

Sneženi mož

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na bažič 1942 na Gorenjem Polju pri Anhovem.

Tipkopis hrani avtoričin sin Pavel.

AV 163.

Bele muhe in mušice
padajo na šipe.
Zunaj – kot bi z apnom
kdo pobelil hiše.
Bele muhe in mušice
vsa dvorišča, hribe
so pokrile.
Tud' če prstke,
nosek zebe,
Jožek dela
belega moža.
Letos drugače bo
od prejšnjih let.
Na glavi zeleno
nosil bo čelado.
V rokah pa
vihtel bo bajonet.

Pilot

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944 v domači vasi Gorenje

Polje pri Anhovem. Verjetno

se nanaša na sestrelitev

zavezniškega letala, iz

katerega so se ameriški

piloti rešili na kobariško

stran Matajurja, domačini

pa so jim pomagali najti

zvezo s partizani. Po

avtoričini smrti so tipkopis

besedila našli njeni svajci,

hrani ga sin Pavel.

AV 122.

Ko zjutraj je padel
na polje pilot,
otroci kot vedno
so bili prvi pri njem,
mu padalo pobrali,
ga v gozd odpeljali.
Z rokami so se dogovorili,
da hoče med partizane.
Ko s patrolo odhajal je proč,
pustil za lon
je čuden bonbon.

Srebrnič in drugi

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944, verjetno kmalu po

11. juliju, ko so v narasli

Soči med Kanalom in

Anhovem utonili trije

udeleženci pohoda na

tretjo partijsko konferenco.

S črnilom zapisani rokopis

so našli avtoričini svojci po

njeni smrti, hrani ga sin

Pavel.

AV 126.

Krstenica, kot je bila včeraj.

Noč, kot je nešteto drugih.

Steza, ki bi jo težko ločili od drugih,

le da po njej stopajo slednjič

Srebrnič in drugi.

Soča in ob njej nenavaden čoln,

kot je nenavadna tudi pot,

ki pelje tod.

Ko se čoln od brega oddalji,

se v temi za vedno zgubi.

Ko drugega dne

dan se zbudi,

na produ ob Soči

kot kipi negibno ležali so

Srebrnič in drugi.

Peti maj

Pavla Medvešček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

maja 1945 v vasi Gorenje

Polje pri Anhovem ob

zasedanju prve slovenske

vlade v Ajdovščini.

Tipkopis so našli svojci po

avtoričini smrti, hrani ga

sin Pavel.

AV 107.

Maj se komaj je začel.

V gozdu kukavica je zapela.

Veter šmarnično diši.

Gozd vsak dan bolj zeleni.

Maja, petega se maja

cvet najlepši je razcvetel.

Belo, rdeče, modro,

v zvezdo se je razcvetel...

Ajdovščina, ti edina

danes si nam dala cvet.

Vlado prvo si nam dala,

cvet Slovincem najbolj dragocen!

Duh po vojni

Pavla Medvešek,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1943 na
Gorenjem Polju pri
Anhovem, ko so
avtoričinega moža
mobilizirali v battaglione
speciale italijanske vojne
in ga poslali na Sardinijo.
Tipkopis, najden po
avtoričini smrti, hrani sin
Pavel.
AV 147.

Črna ptica,
roparica.
Prišla k meni
si nocoj,
da izkljuješ
iz spomina
vse, kar duh
ima po vojni.
Črna ptica,
roparica,
kar izkljuješ,
proč odnesi
in ne vmi
se nazaj.

S temnega neba

Janko Franzl-Vanija,

20-letni dijak.
Besedilo je nastalo
19. 3. 1944 v Tržiču
pred odhodom v partizane.
Rokopis, zapisan s črnilom
v beležnico s pesmimi,
hrani avtor.
Am 2.

S temnega neba je zvezdica pala.
Kam je pala,
kje se je ujela?
Morda je v valovju utonila,
morda se v skalovju razbila,
morda je pala na cesto,
morda na belo mesto,
morda na snežne ravnine,
morda na visoke planine?
Kam je pala?
Kje se je ujela?
V tvoje oči je pala,
v njih se je ujela.
V tvojih očeh je ostala,
v njih se blestela.
V tvojih očeh je zvezdica tista,
ki me je potegnila za seboj,
ki mi ne da miru nocoj.
V tvojih očeh je zvezdica tista,
ki me vleče, vleče,
ki mi srce seče.

Na mojem oknu

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
19. 3. 1944 v Tržiču tik
pred avtorjevim odhodom v
partizane. Zapisano je s
črnilom v rokopisno
beležko pesmi, ki jo hrani
avtor. Tipkopolis, ki ga je
februarja poslal na
prosvetni odsek pri GŠ
NOV in POS, hrani
Muzej ljudske revolucije
Slovenj Gradec.
Am 3.

Na mojem oknu vzcetele
to noč so rože bele.
V moji sobi je mraz,
na mojem oknu je led,
pridi dekle me ogret.

To noč mojo dušo zajele
so misli nevesele.
V mojem srcu je mraz,
v moji duši je led,
pridi dekle me ogret.

Prihuljeni veter

Stane Novak,

41-letni gimnazijski
profesor, sodelavec OF
na II. državni gimnaziji
v Ljubljani.

Besedilo je nastalo v letih
1943/1944 in bilo
objavljeno v avtorjevi zbirki
Osamela senošet, ki jo je v
Ljubljani l. 1945 založil
sam avtor, ilustriral pa
Miha Maleš.
Ma 271.

Zakaj budiš iz sna me, veter zlobni,
in stresaš vrata, da ječe v tečajih;
iz doma mraka nosiš mi klic grobni,
gnilobe vonj, ki niha v mrtvih gajih?

Čemu natakaš v prazno srce strupa
in bičaš dušo, da se zvija v krčih?
Ne bližaj več se s trpkostjo obupa;
o vem, kaj mi pripravljaš v skrivnih vrčih!

Zavej, vihar, in vrzi veter s praga,
ker se bojim prihuljenega vraga,
ki plazi se po prstih in me davi.

Daj, Bog, moči, da bojem se izgonem
prikritim, drugih jezo sam upognem,
čeprav bo lil iz mene pot krvavi!

Balada o srcu

Stane Novak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med
vojno, verjetno v letih
1943/1944, v ljubljani.

Objavljeno je v
samozaložbi v zbirki
Osamelo senožet, 1945

str. 56–57.

Ma 279.

Sklanjata se bora dva
in skrivnostno šepetata,
o ljubezni sanjata,
vranov ju predrami jata.

Blodi mati vsa potrta,
v sledi krvi išče sina,
vabijo jo kriki ptičev,
davi grenki sok pelina!

Noga se ji opoteka
in ji solza več ne kane,
ker oči so vse ožete.
Dah mrliški jo prevzame.

Ko prežene mrke goste,
skloni se nad truplo sina,
mu prekriža hladno čelo,
ki teži ga pusta glina.

Grlo je vse izsušeno
so zamrli nemi klici,
plaho le drhtijo ustne,
ki gube se v vdrti lici.

Dolgo se ne sklanja mati,
sinu se v naročje zgrudi;
srca ji utrip zastane
in poljubi zemlji grudi.

Bora kot meniha dva
veje skleneta tesno
in se zjočeta iz dna
solze se z nebá ulijó.

Okleščeno drevo

Stane Novak,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno, verjetno v letih
1943/1944, v Ljubljani.
Objavljeno je v
avtorjevi zbirki Osamela
senožet, samozaložba,
Ljubljana 1945, str. 64.
Ma 285.

Sem ranjeno, okleščeno drevo,
ki krčevito se drži prsti
in žalostno roti temno nebo,
naj trpke bolečine uteši.

Sem obstreljena sma, ki ihti
in žlahtna kri napaja ji zemljo,
a svoje trudno zbegane oči
upira tja v morilčevo roko.

Glej, ptica sem brez vesel, ki ječi
in skuša vzpeti se pod neba svod;
jo s silo kruto nekdo k tlom tišči!

Cvetica sem, ki jo plevel duši,
in prav nihče ne ve za skrivno pot,
kjer zapuščeni dom se v prah drobi.

V gore, v gore Korošci zdaj

Franč Sušnik-Lenart,

46-letni profesor (slavist,
germanist in zgodovinar).
Besedilo je nastalo v letih
1944/1945 v Gabrovški
dolini. Objavljeno v
Vestniku, glasilu okrožnega
odbora OF Dravograd,
št. 2, 15. 1. 1945, str. 8.
Am104, De 165.

V gore, v gore Korošci zdaj!
Ne gremo več za Hitlerja mret,
mi hoč'mo za Slovenijo živet':
v gore, v gore Korošci zdaj!

Nas iz Podjune Peca vabi:
v gore, v gore Korošci zdaj!
Da nas Hitler več ne zgrabi:
v gore, v gore Korošci zdaj!

Stol Rožanom pot že kaže:
v gore, v gore Korošci zdaj!
Naj se Hitler drugim laže:
v gore, v gore Korošci zdaj!

Nad Zahomec Ziljane kliče:
v gore, v gore Korošci zdaj!
Hitler nas nič več ne miče:
v gore, v gore Korošci zdaj!

Rožankovi Julki

Franc Sušnik-Lenart,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo ob koncu l. 1944 na Prevaljah. Posvečeno je mladi aktiviski, za katero je avtor mislil, da so jo Nemci ustrelili skupaj s sedmimi borci pri Sv. Duhu na Razborju, vendar jim je srečno pobegnila. Objavljeno v Vestniku, glasilu okrožnega odbora OF Dravograd, št. 2, 15. 1. 1945, str. 8. Am 105, De 121.

Razdjali so ti ljubo domačijo,
odgнали sestre, brate, jih pobili,
žival živali se zasmili,
al' zver človeška hoče le morijo.

Nekoč si dekle vriskalo v goro,
ko so šentjuršlce še cvetele.
O zdaj so od krvi in solz pordele,
viharji jezno vijajo pred zoro.

In ti zdaj mati žalostna v viharju,
junaške si Slovenije podoba,
uziramo v domačem te oltarju,

leskeče se ti v solzah zore svit,
klonila strta bo pekla hudoba
in sonce bo posijalo spet na goro.

Dorici ...

France Kliner-
-Kladivar,

48-letni pravnik, član OF. Besedilo je nastalo aprila 1944 na Jesenicah v spomin dekletu, ki ji je padel fant zaradi izdaje prodancev. Tipkopis besedila iz neobjavljene zbirke Val krvi hrani M. Kliner. SM 94.

Dan je umrl... Umrla je zarja...
Okno živi... Zvon polnoč udarja...
Rožencvet od solz dekleta rjavi.
Iskra preko vasi, v njej se svetlo obeli
cesta v blisku, po njej pa okno upajoče
išče in išče, srce pa trepetajoče
v noči naročaj hiti...

"Saj boš prišel, oznanja te kres,
plamen njegov gori do nebes!"
Okno živi... in ... dekle drhti...
Mesec žari pošastno nad gorami
in ptice nočne krik tam za mejami:
nagelj na oknu orosila je kri.

Gal Palko,

v spomin padlim
prekmurskim borcem je
bilo objavljeno v Mladinski
reviji, 1. l. št. 2, 1946,
str. 21.
Se 54.

Nesmo čteli koscev...

Smet je tū kosila,
is krvjo čoveško
zemljo napojila.

Nesmo čteli snopov...

Pri odpertom grobi
nemo smo strmeli
kak v svobodo robí.

Ne bilo tū pevcov,
pesmi ne poznate,
spevale so krugle,
juvkale granate...

Dihi

**Jože Brejc (Javoršek)-
-Franček,**

20-letni študent, član
odbora OF na Univerzi v
Ljubljani.
Besedilo je nastalo l. 1941
na Rakeku pri avtorjevem
bratu. Objavljeno je bilo
še le po vojni v zbirki
Usoda poezije, 1972,
str. 13, 15.
MP 4.

Divje race kričijo
na vodah večera.
Stisni zadnji sok,
sonce jesensko,
na trave!
Mrak je v tlak dobre zemlje
navozil motnjave,
rôsi mojih oči
prilil črnega vina.

Kje so zdaj meje med nami
in tihim svetom?
Luči, pota in drevje
drže se za róke,
skozi steklo teles
pijano hitijo.
Ti pa v travi ležiš
in pustiš jim hiteti.

Lejte hipe,
ki z njimi preštevaš jih
v ure!
V jutru sladka se zmeda sveta
zaustavi,
v stekla plane svetloba,
umije telesa;
zdrkni ti in jaz, vi in vi
v novo veselje,
v uri popoldanski
rajali bomo na travi,
z nami bodo norela
stoletna drevesa.
Živi ...
Trobi skoz zemljo
pomladno povelje.

Tišina

Jože Brejc (Javoršek),
(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni
1941 v Ljubljani. Avtor ga
je objavil v zbirki
Partizanska lirika, 1947,
str. 14, rokopisa ne hrani
več.
MP 21.

Ob belo steno svoj hrbet prisloni,
drveni starec sivega telesa,
ko sonce se v žarečem nebu skloni
v pomladne barve mladega drevesa.

Na žlahtnih travah mir je – in zatišje
je v ogradih, stezah. Le ob vodnjaku
nekdo pretaka vodo, ki vse tišje
curlja ob vsenapolnjujočem mraku.

Ljudje so šli na vojsko v divje hribe
in z njimi se življenje je selilo.

A tu objema smrt poslednje gibe,
a tu bo sonce v hribe utonilo.

Jabolko

Jože Brejc (Javoršek),

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni

1941 na Rakeku pri

avtorjevem bratu,

upravitelju osnovne šole,

kjer je avtor lahko še

nemoteno opravljal

organizacijska dela za OF.

Rokopis se ni ohranil.

Objavljeno je bilo v po

vojni izdani zbirki

Partizanska lirika /1947/,

str. 68, petindvajset let

pozneje pa še v Usodi

poezije /1972/, str. 13.

MP 53.

Vse diši po zimi,
a v hiši je še jesen,
zlata barva sonca
se lušči z naših sten.

Gol ležim na preprogi
kot jabolko na tleh,
v dežju in soncu sem zorel,
a ne v človeških dlaneh.

Jabolka na travi
naj nihče ne pobere,
v temnem vrtu naj zgrije
in čas naj vse izpere.

Beraška pesem

Jože Brejc (Javoršek),

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

septembra 1941 v ljubljani

v študentskem domu.

Tipkopis hrani arhiv IZDG,

fasc. 90/II-2.

Ce 4 a.

Jug vršavi, rojen za pomlad,
sred neba razdira belo sled,
troši rjavo listje sredi trat;
strgan po cestah beračim spet.

Dajte sonce, dajte zvezdo belo,
dajte kos srca, pogled oči,
dajte rožo, od zmrzali velo,
dajte svojo mlado srčno kri!

Vojna, vojna, vojna, vojna!
Srce moje prestreljeno,
oj, pijana pesem bojna,
bij in poj! – Vse je dobljeno!

Od povsod se zgrinjamo berači,
veter zadnje nam darove daje;
zemljo s cvetjem mladih rož oblači.
Obleteli smo vsa mesta, kraje,

vse zbiračili smo za to vojno,
da bo nekdanji mladi partizan
puško proč dal, legel na prisojno,
smrtnih bojov trudno sončno plan.

Krvava zarja

Peter Levec-Boris,

18-letni dijak.

Po podatkih iz povojne objave je besedilo nastalo avgusta 1941 na Gorenjskem. Objavljeno je v avtorjevi zbirki Koraki v svobodo, 1945, str. 15. Pl 341, Gu 16.

Triglav, Ljubljana, Kamniške planine,
v ravnini Bégunje tam Šent Vid...
Z menoj gre lik trpeče domovine.
Nad mrtvimi vasmi večerni svit.

Odprle spet so rane se pekoče,
ko zrem v prozorne dalje naših polj.
Vse to je naše! O, naš narod noče
umreti strt, zagrenjen v svojo bol!

Ne, mi živimo! Proč, drhal, brez slave!
O proč morilci! Nemih žrtev krik
vam kliče smrtonosni meč nad glave!
K upor vstaja narod mučenik!

V prozorni megli zgublja se Ljubljana,
ki s stisnjeno pestjo molče trpi –
in v njej čez hip bo zadnja luč prižgana!
Krvava zarja v dalji plameni.

Čas s krvavim obrazom

Miha Klinar,

19–20-letni gimnazijski

maturant, mladinski
aktivist, član Mlade OF na
Jesenicah.

Besedilo je nastalo januarja
ali februarja 1942 na
Jesenicah. Tipkopis hrani
avtor.
SM 64.

Čas s krvavim obrazom.

Čas z mrtvaško lobanjo.

Čas, ki nas drobi.

Kako naj postanem kamen,
če sem le gruda
drobljive prsti.

Kakšen bo konec

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo aprila 1941 na Jesenicah, ki so jih na veliki petek zasedli Nemci in Italijani.

Tipkopis besedila hrani avtor.

SM 284.

Kakšen bo konec
imel tale začetek:

na črni in žalostni
veliki petek
so našo besedo
na smrt obsodili,
na črni in žalostni
veliki petek
so kot božjega sina
na križ jo pribili,
na črni in žalostni
veliki petek
smo s križa jo sneli
in v srca jo skrili.

Še bodo zvonovi
ji vstajenje zvonili.

Pregnanci

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo julija 1941 na Jesenicah ob prvih izseljevanjih gorenjskega prebivalstva v Nemčijo.

Prevzemamo ga po vojni objavi v Borcu, 1. VII, 1955, št. 6, str. 206. PI 233.

Poletje žge in prah visi nad cesto.
Po cesti gonijo na trg pregnancye.
Morda poslednjič vidiš stare znance.
Brez njih se jutri bo zbudilo mesto.

Na trgu je vozilo kraj vozila
in vsako nosi mrzli dih tujine.
Nekdo zajokal je od bolečine;
nanj siva zver srepi izza krmila.

Možje, žene, otroci, sivi starci...
Nadnje kriči visokorasla zver!
Besede padajo kakor udarci.

Vozila že drvé v neznano smer
in misel plaha srca vsa skeli:
kaj bodo nam prinesli dnevi ti?

Je to, kar v meni je,

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

1. 8. 1941 doma na

Jesenicah pod vrisom prvih

partizanskih akcij.

Tipkopis besedila hrani

avtor,

SM 240.

Je to, kar v meni je,

še hrepenenje?

Srce mi bije

kakor plat zvona.

Ko gledam v hribe,

misel vzplapola

in poleti

do samega neba

ognjena ptica,

ki kakor puščica

je švistnila

teptanim iz srca.

Danes

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

5. 8. 1941 na Jesenicah

ob novici, da so Nemci po

bitki na Mežakliji 1. avgusta

1941 zajeli ranjenega

borca Finžgarja in ga

skupaj s še štirimi talci

ustrelili. Sodi v rokopisno

zbirko Pot skozi mladost,

ki jo je avtor na poti v Rute

izgubil. Ohranjen je

kasnejši tipkopisni zapis, ki

ga je avtor posredoval za

objavo v Borcu,

1. VIII, 1956, št. 7,

str. 275.

PI 33.

Danes nekoga iz host so prignali,

gnali po ulicah so ga kot zver,

nadenj kričali so in ga pljuvali,

dokler ni sonce izkrevavelo v večer.

V srcih je žalost ljudi zaskalela,

mimo hodili so sklonjenih glav,

on pa ponosen med rablji je stal,

kri mu na čelu je kot zarja gorela.

Velik je bil in ponosen v trpljenju,

kakor da k zmagi bi šel in ne v grob,

kakor da šel bi nasproti življenju,

v daljne pokrajine, polne svetlob.

V zarji razrastel se je čez dolino,

velik in silen vse do neba,

kakor da kazal bi pot iz gorja

s svojim trpljenjem in bolečino.

Zarja krvavi v oblakih

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo avgusta 1941 na Jesenicah in je del avgustovske kronike, ki sta jo v besedi in sliki beležila s prijateljem, slikarjem Gregorčcem. Tipkopis besedila hrani avtor.
SM 1354

Zarja krvavi v oblakih,
dim je obvisel na nebu.
Priimki v žalostnem pogrebu
se vrstijo na lepakih.

D drugega avgusta štirje,
štirje osmega avgusta.
Smrt odpira črna usta,
v srcih strah kakor močvirje.

V Smledniku pet ustreljenih,
pet ubitih pri Krtini,
v Kranju partizan obešen.

In še petnajst usmrčenih
v Ljubnem, v Gorjah, Jaršah s streli
zvestih domu, domovini.

Deset v Domžalah, pet v Lescah

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo poleti ali v zgodnji jeseni l. 1941 na Jesenicah, ko so na Gorenjskem streljali prve talce. Tipkopis hrani avtor.
SM 101.

Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet...

Strmim v lepake brez besed
in v srcu gnev in v srcu strah.

Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet...

Strmim kot drugi nem in bled,
otožen, brez moči in plah.

Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet...

Morda vsi pridemo na red,
pod streli umremo ob cestah.

Deset v Domžalah, pet v Lescah
in na Koroški Beli pet.

Posmrtnica Ludviku in tovarišem, ustreljenim na Koroški Beli

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

4. 9. 1941 na Jesenicah.

Tipkopis hrani avtor.

SM 581.

Nebo septembrsko, z dežjem umito,
se kot oko deklško lesketa.

Nad hribi sonce zlato je razlito
in veter v vejah z listjem šepeta.

Pod zrelo težo jablana krivi se,
prezrela jabolka ležijo v travi,
na njih rdečijo se krvave lise
kakor na mrtvi Ludvikovi glavi.

V čeladi sivi smrt se krohota,
o, smrt v čeladi ne pozna srca.

Na petih kolih so ljudje razpeti.

Pobila jih je s severa drhal.

Ko v ranem jutru morali so umreti,

poljubil jih je prvi svit svetla,

poljubil, kot poljubljal bi vrhove

te zemlje, ki se vdala ni nasilju,

pobožal kakor smrekove gozdove,

razlil lepoto v zlatem izobilju:

kako tedaj so mogli pasti streli,

ko dan se kopal v zlati je kopeli.

Zdaj že v večer se dan krvav pretaka
kot ruda raztopljena iz peči.

Po cestah smrt s čeladami koraka,

kot da moči življenja se boji.

Glej, hribi vsi od zarje so obliti,

svetilniki na poti iz teh dni

v življenje, ki za smrtjo mora priti,

rojeno iz trpljenja in krvi:

življenja, ki v gorah je jelo tleti,

nobena sila več ne more streti.

Mošnje, Lancovo, Golčaj

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni l. 1941 na Jesenicah kot odziv na streljanje talcev v gorenjskih vaseh.

Tipkopis besedila hrani avtor.

SM 513.

Mošnje, Lancovo, Golčaj
smrt v oktobru je izbrala
in s krvjo je v svoj seznam
talcev trideset vpisala.

Kdo jim sveče bo prižigal?
Kdo objokoval nesrečne?
Njihova imena večna
bodo, kot so zvezde večne.

Niso to samo besede,
kamen bel za nad grobove?
Njim, ki te dni postrelili
so očeta in sinove,
bolečin ne bodo stihi
tvoje pesmi potešili.

Talka

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1941 na Jesenicah;

posvečeno je Rezki Dragarjevi, ki si pred streljanjem ni pustila zavezati oči.

Tipkopis hrani avtor.

SM 617.

Rezki Dragarjevi, ki je umrla s prezirom do sovražnika slovenskega ljudstva med talci na Lancovem.

Ne vežite, morilci, mi oči!
Do konca naj lepoto zemlje zrem.
Planine, polja, hoste in vasi
pobožam naj z očmi preja, ko umrem.

Morilci, vidite svobodo host!
Vsa naša zemlja jim hiti v objem.
Naj moja kri bo seme za prostost!
S krvjo življenju rdečo pot odprem.

Če moramo umreti ob koleh,
naj kakor seme pade naša kri
na plodno prst src in vzkali v ljudeh.

Ne veži z ruto, rabelj, mi oči,
prezир do smrti mi gori v očeh
in ta prezir vas, rabljji, umori.

Dva v Nomenju sta zgorela

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo pozimi
1941 na Jesenicah, v času
gorenjske decembrske
vstaje.

Tipkapis hrani avtor.

SM 127.

Dva v Nomenju sta zgorela,
smrt ju vrgla je v plamene...
Nad dolino dima štrene,
nad dolino, ki vzhrumela

kot vihar je divja, smela,
kot da smrt samo so pene;
hoste so sprejele klene
fante in može. Zajela

vstaja svet je krog Bohinja,
Gorij, Mojstrane in Bleda,
od Triglava do Ljubljane.

Smrt besni, smrt iz Berlina,
smrt, ki v Moskvo se zajeda,
gre v lov na partizane.

Ob nedokončanem platnu V. Gregorača

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
18. 1. 1942 na Jesenicah
ob ustrelitvi slikarja
V. Gregorača.

Tipkapis hrani avtor.

SM 104.

Dim privija se k Mežaklji,
sonce jo jesensko barva.
Kaj je zlatemu slikarju?
Zdrsnil je za sive skale.
Siva, siva je dolina,
kot paleta zaprašena.
Kdo ji dal bo sončnih barv,
kdo nanašal jih na platno,
da pobočje z žarko lučjo
prekričalo bo sivino,
to sivino, ki nas muči?

Dnevi smrti, dnevi groze

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo poleti
1942 na Jesenicah pod
vtisom množičnega
pobijanja talcev
julija 1942.

Tipkopis hrani avtor.
SM 106.

Dnevi smrti, dnevi groze,
puške, ogenj, ogenj, puške
v Mostah, Gabrovcah in Čmi,
trikrat v Begunjah in Kokri,
v srcih groza, v srcih strah.

Dnevi smrti, dnevi groze
ob obrazu mojem nemem:
živi v ognju so zgoreli
na Gradišču, na Korenem
in v Moravčah...

Dnevi smrti, dnevi groze,
puške, ogenj, ogenj, puške
na Golniku in v Goričah,
v Križah, Kovorju, Vodica
in na Hrušici, v Retnjah
in le dan poprej v Brodeh,
v srcih groza, v srcih strah.

Mesec julij – mesec groze:
dvakrat dvestodvajset talcev
smrt pobila je v vaseh,
postrelila ob cestah.

Dnevi smrti, dnevi groze
ne stopijo se v solzah.

Še lani, draga, so dlani mi tvoje

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942
na Jesenicah.

Tipkopis hrani avtor.
SM 1033.

Še lani, draga, so dlani mi tvoje
lahko odgnale vsako bol s srca.
A zdaj, odkar vkovan naš svet v temo je,
ne moreš, draga, sneti mi gorja.

Kakor pod valji me drobi življenje,
da krušim in drobim se v sivi prah.
Čeprav še v srcu nosim hrepenenje,
med kamni kamen zmlet bom na cestah.

Granitni kamen pal bom času z ramen
in ne dragulj, ki bil bi ti v okras:
za cestni kamen me izbral je čas.

Med kamni delček bom na novi cesti,
vodeči iz trpljenja v svet prelesti,
kjer družil bo ljudi ljubezni plamen.

---

1. VII. 1942

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

julija 1942 na Jesenicah,
ko je v Mostah pri Žirovnici

padel avtorjev prijatelj,

študent Ciril Stritih.

Tipkopis besedila hrani

avtor.

SM 528.

Nagli streli,
hipni kriki
in nato tišina

in v tišini
nema groza,
nema bolečina –

strašni
nemi molk ubitih
tam na mostu
blizu mlina.

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942

na Jesenicah ob misli na
platno avtorjevega prijatelja
V. Gregorčiča.

Tipkopis besedila hrani
avtor.

SM 315.

Ob misli na platno V. Gregorčiča – Blodna pastirica

Kje je Urška, blodna pastirica?
Z rožmarinom nagelj plete,
nad previsom v gozdu čaka,
da se čreda bo napasla.

Joče Urška, blodna pastirica
in z rokami si obraz pokriva.
Kaj v daljavi je začula,
da je v strahu zaihtela?

Saj ni bil s pristave Joza;
Joze se je vselej bala...
Tam v daljavi rezki streli
so presekali tišino.

Nič ni Urška razumela,
dokler v Rovte niso vdrli
čudni lovci v čudnih kapah
in na kapah smrtno glave.

Ni več Urške, blodne pastirice.
Čudni lovci so razgnali čredo,
čudni lovci Urško odpeljali,
v črni gmajni zakopali truplo.

Ni več Urške, blodne pastirice,
ni je v gozdu nad previsom.
Sonce joče na prostrane gmajne,
ali trupla njenega ne najde.

Trenutek

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
med pozno jesenjo 1942
in avgustom 1943 na
Jesenicah.

Tipkopis hrani avtor.
SM 125.

Droben trenutek ob tebi
mi podarila je noč,
ogrnjena v mesečino,
lepšo od junijskih rož.

Ob jezeru tiha sediva:
ljubezni ni treba besed.
Noč s sinjesrebrnim predivom
naju prepleta in svet.

In v tebi prav vse se zrcali:
gore, jezero, vas...
O, koliko sreče brezmejne
ta hip mi podaril je čas.

Zadnji junij. Noč. Poletje.

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
julija 1942 na Jesenicah
po pretresljivi novici, da so
Nemci v Kamniku obesili
osem talcev.

Tipkopis besedila hrani
avtor.
SM 1334.

Zadnji junij. Noč. Poletje.
Svetle zvezde in vonjave.
misel na oči sanjave
je v tem hipu bogokletje.

O ne pojte, črički v travi,
lučke ugasnite, kresnice,
dokler piše smrt vrstice,
dokler smrt nas v zankah davi –

na vešalih obviselo
v Kamniku je osem talcev

v Kamniku je osem talcev
obviselo, dotrpelo

dotrpelo, dotrpelo
v Kamniku je osem talcev.

Miha Klinar,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
pozno jesenjo 1942 in
avgustom 1943 na
Jesenicah.
Tipkopis hrani avtor.
SAM 1275.

Vprašala si, zakaj ves čas molčim,
a jaz sem rekel ti samo: Jesen
me stisnila je v svoj objem koščen,
da zdaj kot listje v bóli krvavim.

Dejala si: Na, vzemi moj poljub,
a jaz sem hladen pred teboj obstal.
Zbežala si in jaz sem zasmeljal
se kakor človek, ki ga tre brezup.

V jeseni tej vse sanje se gube
in čas obeša jih na gole veje,
zdaj zdaj obesil moje bo srce.

Svet kot mrtvaška se lobanja smeje
in rabelj – čas povsod, kjer so ljudje,
odbira žrtve in za smrt jih šteje.

Koroški izgnanci

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1942 na Jesenicah kot
odmev na izseljevanje
Slovencev s Koroške.

Tipkopis besedila hrani
avtor.

SM 842.

Pred hišo češnja že je zacvetela,
opojen vonj od travnikov in njiv
oznanjal vigred je, ki je zajela
naravo vso... Le človek sključen, siv
zaman iskal poti je iz trpljenja
do skritih ciljev lepšega življenja...

Že v ranem jutru švabske so zveri
razbijale s kopiti pušk po vratih:
"Izginite iz hiš, slovenski psi!" –
Preplašeni obrazi v žarkih zlatih
jutranjega so sonca zajokali;
a švabski psi so se jim krohotali...

"Hinaus! Hinaus! Za vas ni tu prostora,
za vas, slovenske podljudi so taborišča!" –
Slovensko ljudstvo s svoje zemlje mora,
da tujec se bo vsedel za ognjišča
pradedov naših, dedov in očetov,
zaničevanih, malih, bednih kmetov...

Poslednjikrat družina dom zdaj gleda,
zaman ozira mati se v razpelo,
a Krist je mrtev, njega lica bleda
izražajo srce okamenelo...
Slovensko ljudstvo s svoje zemlje mora,
pravici malih v svetu ni prostora...

Molk ur večernih

Miha Klinar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
med pozno jesenjo 1942
in avgustom 1943 na
Jesenicah. Tipkopis hrani
avtor.
SM 508.

Molk ur večernih drami misel nate
in hrepenenje barva mi oči
z otožnim tlenjem zarje zlate,
pretekajoče v morje se noči.

Sem kot na nebu izgubljena zvezda,
ki išče pota k tebi skoz vsemir.

Sem droben žarek, ki bi rad do gnezda
rok tvojih se pritipal ta večer.

Štajerska vas 1941

Jože Šmit, 20-letni
gimnazijski maturant, na
prisilnem delu v Brežicah.
Besedilo je nastalo jeseni
1941 v Rogatcu pod
vrtišom izseljevanja
slovenskih družin.

Objavljeno po vojni v
pesniški zbirki Sice v
besedi, 1950, str. 24.
Gu 11.

Zaprto je hram
in mi smo v temi,
tihi, žalostni –
kaj hodiš k nam?

Ogenj spi,
ne grebi v pepel,
noben odsev
se več ne zbudi.

Lezi še ti
na ilova tla,
skrij žalost srca
pred vsemi ljudmi...

Balada

Jože Šmit, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1941
v Brežicah, ko so nemški
okupatorji že množično
izseljevali štajersko kmečko
prebivalstvo in je avtor
izvedel, da se je obupani
kmet obesil. Šmitovi soborci
v V. prekomorski brigadi
so Balado spoznali
januarja ali februarja
1945, ko jim je avtor
predstavil svojo poezijo iz
rokopisne zbirke z
naslovom Domov.
Objavljena je bila šele po
vojni v pesniški zbirki Srce v
besedi, 1950, str. 31–39.
Gu 12.

I

Krtina, slovenska vas.
Trte nad njo; ves hrib.
Toda zdaj se je utrgal plaz,
vrag vzel bo Krtino vsak hip.

Prva vest tisti dan.
Jerneja je božje zadelo.
Bil je v sveto olje dejan,
toda spet se je vrnil na delo.

Dolgo je nanje prežalo.
Potem se je dan stemnil.
Nekdo je v zvonico zavil
ob eni, potlej ko v tvalo

zagnal je s krikom sekiro.
Tedaj je zvon zaječal,
zamajalo se je bandero
in križ je z oltarja pal.

Ljudi pa že bije Gestapo,
suva jih čez hišni prag,
ko da prišel je sam vrag
z mrtvaško glavo nad kapo...

In potlej odhajajo v vrsti
kot ovce – V Šlezijo in drugam.
Ostane Jernej čisto sam
na postelji kakor v krsti.

II

Jernej je mrtev. Butnil
ga je s kopitom nemški hudič.
Se vrat ni zaprl, mrlič,
ne, veter jih je zaloputnil.

Jernej je mrtev in trd.
Črn od dima je strop,
kakor nalašč za prt
človeku, ki pojde v grob.

Prstena so hišna tla:
ko da je trezno preudaril,
se mrtvi Jernej smehlja -
ne bo se predolgo paril.

Brez sedmine, obredov
in žegnane vode, še križ
ga ne bo spremljal do dedov. –
Jernej, čemu se smejiš?

In kakor da je skomignil
z rameni, in kakor da čik
je v ustih preložil, se dvignil,
še stenam uhaja krik.

III

Od sten in s tal in s stropa
so se priplazile sence
ko črnih pošasti koča.
Dajte, sveč mu denite v lestence!

Jernej se je obrnil.
Ne more spati. Bog ve, zakaj,
nihče ne ve, kdaj
je od stene odškrnil

kos ometa in vrgel ga v kot.
Bridkost ali srd? – Ugani,
kdor si od bogve kod
prišel pred boršt neznani!

Se more mrlič jeziti?
More čutiti še žalost, obup
in kes, komur v pepela kup
veleli so se razkrojiti?

Od kod zenic blazna sivina?
(Nihče mu ni priprl oči).
Kaj mu na ušnicah sol lepí?
Izmij mu jih s kapljico vina!

Jernej, Jernej ne spi.
Prav zdaj se je spet obrnil,
prav zdaj od ometa odškrnil...
Se vam nič čudno ne zdi?

IV

Čujte, Jernej govori!
Siv, do kosti razmrtvičen
je obraz, čeljust se reži,
in strašno je ves skrotovičen.

Na vratu so žile napete
kot konju s težko naduho.
Kdo ve, kake pobija klevete? –
Jernej krili z roko suho

in bije po slamnatem zglavju.
Čez hip so roke mu mirne:
Jernej je na kmečkem slavju
in ima poslušalce verne.

Ne dolgo. Spet se priduša:
Zaboga! Ni strela! Hudiča! –
Kaj ga nihče ne posluša,
Jerneja Kocjana, mrliča?

Spet je že čisto plah.
Na slami se preobrača.
Še črne sence je strah,
gnusen je kakor krastača.

Kot strup mu teče s čela
pot bolj smrdljiv od gnojá,
iz ust kot iz strašnega žrela
neslišno v temò grgra...

V

Mineva četrtri dan.
Jernej, prečudno zgovoren,
raz kancelj lesen in okoren
še vedno oznanja skrivnost.

V treh dolgih nočeh neprespan
gnil je ko buča v močvari,
obdaja ga dim čudno gost,
podoben žvepleni sopari.

Jernej je mrtev in živ.
Kaj neki tišči ga še v krvi?
Jernej je žejen, rad bi pil,
čeprav ga že žrejo črvi.

Nekoga ni in mrlič je hud:
Pozno je že, kod hodi?
Duh mu je vedno bolj ljut,
po samem žolču že brodi.

Spet bo, spet bo večer.
Vedno bolj vroč mrtvaku
uhaja pogled na dver,
ki odpira se novemu mraku.

VI

Potem pa je človek prišel,
videl Jernejev razjeden obraz
in ko je vanj zastrmel,
je rekel: Prav tak je naš čas,

mrtev, a kakor tale mrlič
še v smrti strašno nemiren.
Ta smrad, ta mrak neprodiren,
ki seje te dni ga hudič,

morda bo vso zemljo prekril.
Vendar nekoč, prav kmalu morda,
bo tudi ta strašna groza prešla.
Takrat se bo Jernej spočil.

Ada Škerl, 19–20-letna
dijakinja, skajevka in
aktivistka. Besedilo je
nastalo l. 1944 v Ljubljani.
Posvečeno je avtoričini
materi, ki so jo bili odpeljali
Nemci in je tega leta
umrla. Izvirni rokopis, ki
ga je avtorica med vojno
skrivala v kotlovnici, kjer
je delal njen oče, je
propadel, hrani pa
rokopisni prepis besedila.
Or. I.

Boli me onemeli jok dežja,
ki nad zemljó razbičano ihti,
boli me veter, ko ječe vrši
čez krike vihrajočega gorja.

Boli me molk raztrganih gozdov,
ki v njih objemu spala je zverjad,
zdaj bridko tožna joče tam pomlad
nad trupli onečasačenih grobov.

Boli v srce me sonca zlat smehljaj,
ki ga slepi mrtvaški vonj krvi;
a bolj od Smrti, ki čez svet kipi,
boli izmučen tvoj me tih vzdihljaj.

Obisk pri sv. Križu

Ada Škerl, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
v Ljubljani po streljanju
talcev v Gramozni jami.
Rokopis hrani avtorica.
Pl 513.

Kjer dviga veličastno se zvonik v nebo,
ki v njem maliki brona žalostno pojo,
pokožno njiva smrti tamkaj valovi,
na srcu njenem tiho sanjajo kosti.

Grobove boža sonce z vonjem zlatih las,
da še iz mrtvih src priklje plodni klas
in z zrnom dozorelim, vzklitim iz krvi,
umirajoči zemlji sveže dá moči.

Drhté tam trava vitka zrelo zeleni,
iz tal peščeni grič za gričem v vrh kipi,
iz okrvávljene zemljé se trga krik,
kot v smrtnih krčih klical bi bolnik.

V okrilju z grozo onečaščene noči
v gramozni jami streli klali so ljudi,
ki padali so v lastno kri kot žitni snop,
še mrtvim tujci zabranili so pokop.

Telesa njih še topla vrgli so na voz.
Se v belem pesku pordečil je kolovoz.
Jih v jame so zmetali kakor stekle pse,
a v vseh grobovih rdeča kri podtalno vre.

Kjer dviga veličastno se zvonik v nebo,
ki v njem maliki brona žalostno pojo,
nemirno njiva smrti tamkaj valovi,
pojoč iz zemlje njene vre svobodna kri.

Resnica

Ada Škerl, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1943
v Ljubljani, ko so ob
obletnici Prešernove smrti
Italijani odstranili vence
s Prešernovega spomenika.
Rokopisni prepis hrani
avtorica.
Pl 512.

Je narod, ki ima komisarje, ekselence,
pa krade literatom in dekletom vence.

Poslednji boj Milana Majcna

Majda Peterlin-Vida

Brest, 16-letno kmečko dekle, mladinska aktivistka na območju Mirne in Šentruperta. Besedilo je nastalo l. 1941 v domačem Šentrupertu. Posvečeno je Majcnovi materi, ki ji je padel sin Milan. Ker je bil izdan, so ga obkolili v neki koči pri Šentjanžu, kjer se je v neenakem boju bil do zadnjega diha. Tipkopiš variante, ki ga je verjetno zapisala avtoričina sestra Justina 28. 10. 1944 v Beli krajini, hrani arhiv IZDG, fasc. 90/II-1. Pričujoče besedilo povzemamo po objavi v avtoričini zbirki Pesmi Vide Brestove, Ljubljana 1947. Ce 101-102 B, Bo 59-60, var. Ce 101-102 A.

Avgustova noč.

Med drevjem se veter zaganja
in voda ob vrtih šumi.

V daljavi se čujejo streli,
ki motijo ubranost noči.

“Veš, mati, jaz grem. Lahko se zgodi,
da bi se priplazili Lahi.

Saj zase me res prav nič ne skrbi,
le naši vaščani so plahi.

Ej, mamica, to bi se vrgel na nje!
Kot včasih otavo kosil bi hudiče!
Nenadoma, vidiš, tako me zamiče,
da tu bi pokazal jim svoje roké.

Saj niso pri miru nikoli.
Povsod ni tako kakor tu.
Napadamo, tolčemo s puškami, bombami,
a kdaj iz zasede kar s koli
udariš, upališ po psu!

No, mama, nikar ne trepeči!
Ti tega, se ve, ne poznaš.
V gozdovih je lepše kot v ječi,
v gozdovih svobodo imaš.”

“Joj, Milan, bojim se, če padeš,
kako bi brez tebe potem?...”

“Res, mama, lahko se zgodi tudi to.
A komur se hoče te sile tu streti,
ne on le, psi padli prej bodo nešteti.
Junaško bom pal za slovensko zemljó!

Obljubi mi, mati, da ene solzé
ne boš potočila za mano!
Ponosno, junaško ti boj nadaljuj,
če delo ne bo še končano!”

In črna, tihotna avgustova noč
je čula prisego veliko:
“Če padeš, nihče ne bo videl solza.
Ponosna bom nate, moj sin!
Prisegam pa s tabo zdaj tujcu pogin!
Če padeš, junak moj, te bom maščevala!”

Še dolgo je v temno noč zrla molčé,
ji misel hitela je preko poljan.
Tedad ji je v slutnji vzdrhtelo srce:
"Nič več se ne vrne mi sin, partizan."

Vse dolge, samotne jesenske noči
se dež je na oknih drobil...

"Veš, mama, takrat jih je petsto prišlo,
petsto hudičev na dva partizana.
Saj bi me ne strl drugače nikdo,
toda takrat – bila sva izdana.

Prebiti ni bilo mogoče obroča.
Sprejela sva bitko.
O, bila je vroča!
Ne, take še nisem doživel dotlej.
Za debli dreves, za skednji, izza mej
povsod se je vsulo na bajto, na naju!
Kot bruhal bi ogenj pošastnemu zmaju
iz žrela, je bruhal na bajto iz vej.
In midva nazaj!
Na nje! Na nje!

Za deblom je omahnil eden,
pod oknom drugemu razbil sem glavo.
Tako je bilo vse krvavo.

Potem pridrli so v priklet.
Ne eden, dva. Petnajst, dvajset, sto!

In padali so kot snopje ob žetvi.
Na mene se je prvi skoraj zgrudil
in drugemu pištolo sem ponudil,
da naj povoha jo, prav tja pod nos.
Z rokámi, do kosti ožganimi, sem davil,
dokler ob Jančku nisem pal.

Naposled sem jih pa le dosti stal:
štirinajst mrličev, ranjencev pet voz.

Saj veš še, mama, kaj si obljubila,
da za menoj ne boš jokala!
S ponosom lahko vsem boš pokazala,
da si junaka narodu rodila."

Belim farizejem

**Majda Peterlin-Vida
Brest,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo leta
1942 v Sentrupertu.

Avtorica ga je s
kamenčkom napisala na
dno lesenega škafa, s
katerim so hodili po vodo
v dolino. Ko se je vračala
domov, je srečala
belogardiste, ki so hoteli
piti iz škafa. Da ne bi videli
pesmi, ki je bila naperjena
proti njim, je pokleknila, ko
so vodo zajemali iz škafa.

Objava v glasilu ženske
protifašistične zveze Našim
ženam, št. 4, februar
1943, str. 9.
Ce 272 D.

Poslušajte, vi beli farizeji,
ki vsak dan greste pred oltar
zato, da vidimo vas, greste,
iz prave vere pa nikdar.

S ponižno sklonjeno glavico
v oltar upirate oči,
skrivaj pa škilite seveda,
če gleda kdo vas in časti.

V očeh pohlep vam, vi hinavci,
po slavi, zlatu lesketa,
na rokah belih od brezdelja
nedolžna kri se vam pozna.

Gorje, gorje vam svetohlinci,
ko dvigne pravde Bog roko,
gorje, gorje vam izdajalci,
prišel bo dan, a strašen bo!

Sveti večer dveh begunskih otrok

Majda Peterlin-Vida Brest,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo o božiču 1941 v domačem Šentrupertu na Dolenjskem. Iz Šentjanža, od koder so Nemci izganjali in preseljevali prebivalstvo, se je v Šentrupert zatekla družina z otrokoma Nacetom in Anko. V skromno sobico so jih vzeli avtoričini starši. Avtorica se spominja, da je bilo besedilo objavljeno že l. 1942, po vojni pa ga najdemo v Naši ženi, 1945, str. 268. Oc 59.

Lani bilo je, sestra, veš še?
Sneg je pokrival doline, goré,
burja je mrzla tulila zlovešče
s snegom zametala ozke stezé.

Ovčke, pastirčke sva v mah postavljali,
lučke prižigali drobne, bele.
Takrat pač, sestra, nisva še znali,
kaj je trpljenje in kaj je gorje.

V jaslice zrli sva, sestra ljuba,
babico sva poslušali molče,
ko je o Jezuščku nam govorila,
ki so ga v hlevček spodili ljudje.

Tujci okrutni iz sanj so zdramili,
sestrica mala, ne naju samo,
kakor sto drugih smo mi zapustili
dom svoj predragi in svojo zemljo.

Nimava jaslic ne ovčk ne pastirčkov,
v izbici tesni je mrzlo, pusto...
pa če ničesar nam niso pustili,
sladke spomine budiva lahko...

Težka ura

Cene Vipotnik,

28–29-letni romanist, brezposeln po vrnitvi iz internacije, učitelj v meščanski šoli.
Besedilo je nastalo l. 1944 v Ljubljani. Z letnico nastanka je opremljeno v prvi objavi v Novem svetu, 1950, str. 963, kjer ima naslov Resna ura. Prvo varianto besedila v rokopisu, ki ga hranijo avtorjevi svojci, omenja Jože Kastelic v Vipotnikovem zbranem delu Zemlje zeleni spomin, str. 298. VF 6.

Duha spreminjasta samota bega,
bolščijo dnevi, vzdihujoči drugi,
trpljenje nas odplavlja v črni strugi,
hlad ledeniški v srčno deber sega.

O zvezde vedežne, kje bi pristali,
poskrili sanj najtišje dragotine?
Varljivi dih življenja zdaj zdaj mine,
kot se ubijó v knici svetli vali.

Pregnanci

Cene Vipotnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo pozimi l. 1941, ko so pesnikovi starši pred Nemci pribežali iz Zagorja v Ljubljano. Prvič je objavljeno v Kalendarju OF, 1947, str. 110, nato na čelu cikla medvojnih besedil Zvezda ubogih v avtorjevi zbirki Drevo na samem, 1956. VF 13.

Odprem mu vrata, ki pod noč še roma.
Vihar z žlebov ledene lomi sveče,
na borem plašču ivje se leskeče,
ko plaho gledam ga: "Od kod?" – "Od doma."

V kobalj se zmučen zruši na stolico,
(zavre mu žena za skodelo čaja),
brezup pekoči mu ponos omaja,
ko trga si iz ust temno resnico.

V očeh se grenka bolečina vname:
ni doma več, kjer so ljubezen tkali,
v temo in mraz in glad so jih pognali,
na tujem skopljejo jim ozke jame.

O zemlja draga, topla prst dišeča,
ne najdeš v svojih nedrih več prostora,
da tam bi si spočili od napora,
kjer je bilo trpeti mila sreča?

In hrepeneče vstaja slika kraja:
jutranje sonce pleza na Gorico,
kot v sanjah pljuska Sava pod Grašico,
po poljih v Lavžu zrelo žito raja.

V temo strmijo. Dokler noč jim traja –
ko ogenj v peči zdavnaj že pojenja,
ko mrzlo jutro se čez svet razpenja –
molk presunljivi vsem trem v dušo laja.

Molk pesunljivi vsem trem v dušo laja.

Cene Vipotnik,

(glej spredaj).

Besedilo, ki ga je avtor prvotno naslovil Iz dni, ki ne minejo in mu ob naslov v oklepaju pripisal najprej fiktivni kraj dogajanja "Zavetišča 3" nato "Zakolna, št. katerakoli", je nastalo po avtorjevi vrnitvi iz taborišča v Padovi, I. 1944 ali 1945 v Ljubljani. Objavljeno je v Slovenskem zborniku, 1945, str. 243. S svinčnikom zapisani rokopis, predlogo za prvo objavo, hrani avtorjev sin Matjaž Vipotnik. VF 4–5.

Dvorišče je štirioglato. Tu biva samota.

Oko zdaj udari ob zid previsoki, zdaj žejno poljubi vsa tiha, vsa mračna nebesa. Onkraj zidu si drevo je zagnalo vejevje v višave, tokraj se slači, ko skozenj vrvrajo vetrovi, ko dež ga umiva – saj spet vse zagrinja jesen z meglavostjo trudno.

Zdavnaj je buhnila vojna: prevrtala v zidu režave streline in križem zmetala bodikave žice, kjer polja in pašnje zelene v daljavi pozabljene spijo; preklala je zemljo domačo, ljudi in stvari in živino. Trpimo in čakamo sreče. Sreče in smrti.

Dvorišče je štirioglato. Tu biva samota.

Vzvihrala je sapa oblake, deževje narahlo priliva večeru, ki spušča se niže in niže kot vrana samotna. V stolpu nevidnem zvoni čez temneče se strehe, z dvorišča kričijo otroci: igrajo se talce.

V vrsto se gnete vreščeča drobnica in strelja in strelja. K zidu so dete si deli – ej, baš je shodilo – krotko se prestopa in péstuje premrle ročice; s kostanja frlijo ko duše zavržene listi, deca jih v blatu tepta in mu vpije: "No, padi že, padi!" A dete stoji in péstuje premrle ročice, ozira se v okno, kjer lučca samica je mrak presijala, ah, dete stoji in – ne pade.

V stolpu nevidnem zvoni skoz deževne temine, listi se črni spreletajo v noči snujoči, čutim mokró jih polzeti čez nago srce.

O, list obrnimo!

Regniam aeknam...

Ti si tam čy, kjer zarij jomnih luči
temine ne podle mi kotar molče
ngasla blodi gnezla skope sneč,
~~moj~~ usoda gla, le moj mi v sen sni.

O mežni rebi, scelite mui rano,
z življenjem odnide mui goloto,
snite mui in mui lepoto,
v mežni me spremite v svetoto
obliče drago, komolci sklesano.

— — — — —

Angela strážnega molerijo pravi
in včrnosti gaze me silna lesa
in vstane senca mila od telesa
in skizirajo ga, da ni kosa kuhi.

Padlemu partizanu

Cene Vipotnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

v ljubljani, ko je avtor

izvedel, da je v

partizanih padel njegov

brat Janez. Novica se je

pozneje izkazala za

neresnično. Objavljeno je

v Novem svetu, 1946, str.

26. S svinčnikom zapisani

rokopis, kjer ima pesem

naslov Requiem

geternam..., hrani avtorjev

sin.

VF 21.

Ti si tam čez, kjer dneva rosnih luči
temine ne rode nikdar molčeče,
ugasla blodi zvezda skope sreče...
Usoda zla, le nož mi v srcu suči!

O snežni vetri, scelite mu rano,
z življenjem odenite mu goloto,
vrnite smeha in moči lepoto,
v najvišjo ne spremíte še samoto
obličje drago, komajda sklesano.

Angela strašnega udarijo peruti
in večnosti zazevne silna lesa
in vstane senca mila od telesa
in skozi gre, da ni koraka čuti.

Cene Vipotnik,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo l. 1945

v Ljubljani. Posvečeno je

avtorjevemu prijatelju

Jožetu Hainzu ki je bil

zaprt v Zagrebu.

Objavljeno je v Novem

svetu, 1. V, 1950,

str. 964–965.

VF 24.

Napisan Jožetu Hainzu v ustaško ječo

To noč sedi na pogradu gospa,
prečudno tiha kot na grobu trava,
bolj temne je postave kot tema,
po meni njena težka senca tava.

Kjer naj oči bile bi, hrošča dva,
dva svetla hrošča ji na vekah spita;
pogosto, kot da rahlega sta sna,
s krilc mrzlo srebrnino oddrobita.

Kjer naj srce bilo bi, črna pest
razklepa prste na pohlepni preži,
kdor je življenju in svetlobi zvest,
težko uide njeni strašni teži.

Ko da bi valjar vroče ude trl,
v sočutju divje sopejo zidovi,
o da do tja bi njihov krik ne umrl,
kjer so ljudje, kjer zelene gozdovi.

In vrže daljnih, ljubih zvezd odsvit
si skozi rešetko neranljiva krila,
plahni iz žil, iz onemoglih kit
strupena trudnost, ki me je pobila.

Obiskovalke neme temni kip
prepljuskne val vesele mesečine,
mimo bo noč, že jutra živi utrip
obeta sonce, dan, ki več ne mine.

Cene Vipotnik,

(glej spredaj).

Prva zasnova besedila sega v l. 1943, morda v taborišče Padovo, ali pa je nastala po kapitulaciji Italije, ko se je avtor vrnil v ljubljano. Z manjšimi spremembami je besedilo objavljeno v Novem svetu, 1950, str. 963. Rokopisni zapis s svinčnikom v zapuščini, ki jo hranijo avtorjevi svojci, opisuje v opombah k zbranimu delu Zemlje zeleni spomin Jože Kastelic, str. 285. VF 2.

Bežiš od mene, saj premalo veš,
da bolj sem sam kot teh kostanjev debela –
lej, sonce nanje se krotkó naslanja –
jaz pa samote bedo samotež
v srce si vozim in bleščeča sanja
se lomi kot pod točo jedra stebela.

Zmerom bom sam: ti za svetá ovinki
izgineš... utoneš v nedoumni jez. –
A leže naj srce pod tihe ruše,
ugasnejo željá vroči utrinki,
prekrit s poslednjim mrakom čez in čez
bom še objemal senco tvoje duše.

Šotor v zatišju

Ivan Čampa,

27–28-letni pesnik, pripovednik, prevajalec, brez zaposlitve, član rajonskega odbora OF na Blokah, ustreljen kot aktivist v Sv. Vidu nad Cerknico 27. 7. 1942. Besedilo je nastalo po avtorjevem prihodu na Bloke konec julija 1941 v Novi vasi. Rokopis v kariatisti beležnici je avtorjeva žena dala hraniti v Knjižnico Mirana Jarca v Novem mestu. Sonet je objavljen v izboru Čampove poezije lje se iskrí, 1962, str. 115. Ma 244.

Dvanajst ponižnih hiš ima vasica
in vsaka izba po deset otrok,
vseh zdravih in zabuhlih v rožna lica,
da komaj siti jih četvero rok.

A tu samujeta pokoj in sreča
in ni ga, ki v ljudeh bi skalil mir:
če stiska tare, se ljubezen večja,
prisrčnejša molitev je zvečer. –

Iz mesta, kamor butajo valovi
strasti in smrti, sva našla si pot
les, kjer žarijo jutra in večeri

in kjer pokoj na vatre se ne meri.
Sproščena od sveta zdaj v moči novi
živela bova zase in svoj rod.

Koliba onkraj Blošce

Ivan Čampa,

(glej spredaj).

Besedilo je eden izmed treh osnutkov za pesem Koliba onkraj Blošce, nastalo je avgusta 1941 v Nemški vasi na Blokah. Tipkopis z oznako rim pri strani je l. 1970 avtorjeva žena izročila Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu [Ms 252 II/A št. 9b]. Ma 245.

Avgust zlatil je dan,
ko v grajskem sem nasadu
zaspal v prijetnem hladu
med pestre sne vkovan.

Ko sem odprl oči,
prišla je kakor vila,
ki se je v rosi umila,
prelepa grajska hči.

Žarela je ko dan
in njenega je krila
nebesno sinja svila
dehtela ko žafran.

Njen dragoceni pas,
pšenično zlati kodri
in očki živo modri
so mi zavrli glas.

Ostal sem brez besed,
dokler pogled prijazni
me ni otel bojazni
in sem znašel se spet.

Na srce sem rokó
si dal, drhté šel čezenj:
zašla je vanj ljubezen,
ki konca ji ne bo.

Blazne želje

Ivan Čampa,

(glej spredaj).

Besedilo je objavljeno v izboru avtorjeve lirike *Ivje se iskri*, 1962, str. 128. Ma 248.

O, če danès tako bi mogel peti,
da sleherno slovensko bi srce
ob moji pesmi moglo se ogreti,
bi mi spolnile vroče se želje.

Bolest nad žalostno usodo našo
v blesteče verze bi prelil
in dal jo kakor dragoceno čašo
med narod, da bi zdravje iz nje pil.

A pesem moja – o pekoč občutek! –
še zdavnaj nima toliko moči,
da bi prisluhnilo ji vsak trenutek

vsaj nekaj bridko varanih ljudi. –
Kljub temu peti moram, da izpraznim
srce želim neštetim, še bolj blaznim.

V vihri

Ivan Čampa,

(glej spredaj).

Besedilo je moralo nastati med aprilom 1941 in julijem 1942 na Blokah, kamor se je avtor iz ljubljane umaknil na začetku vojne. Rokopisa ni najti med tistimi, ki jih hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu, pač pa je dostopna objava v Prešernovem koledarju 1975, str. 26, od koder besedilo prevzemamo. Ma 249.

Prečudni časi so pri nas nastali:
zaneslo nas je v sredo gluhe loze
in srca vsa so polna tajne groze;
pred njo v neznano radi bi zbežali.

Za skorjo kruha se vsak dan borimo,
kaj pravi se ljubiti, smo zabili,
vsega bi radi se znebili,
ko v zmedi za načeli se lovimo.

Pri nas je boj in kdor na mestu mož je,
trdo prijeti mora za orožje –
nikomur dano ni, da se potuhne.

In nič ne vemo, kaj nam čas še kuje –:
lahko da taka vihra še prihruje,
da zemlja nas pogoltne, mrtvece izbruhne.

Brez naslova

**Tone Šifrer-Jern
Ledina,** 30-letni

profesor slavist, brez
zaposlitve, član krajevnega
odbora OF, interniran v
Mauthausen in tam
20. 4. 1942 ustreljen.
Besedilo je nastalo kmalu
po okupaciji I. 1941 v
Zabnici. Objavljeno je v
Slovenskem zborniku
1945, str. 292.
Ma 183.

Kdor je močan, je moral te dni pasti,
in kdor je upal, je bil izigran,
čuvaji mraka stopajo na plan
in dajejo divjati stekli strasti.

K plodovom zemlje bi se tiho sklonil,
dežju in soncu bi pomagal rasti,
predal bi se njegovi živi oblasti,
da bo ta čas v žarečem sij uptonil.

Zdaj teče zadnja kri iz srčnih ran,
življenje je odvratno slaba šala,
ves naš ponos je davno pokopan.

Le skrb in zemlja nam je še ostala,
a za njen sad bo človek goljufan
in za srce, ki je postalo skala.

Vojakovo pismo

**Tone Šifrer-Jern
Ledina,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo kmalu
po okupaciji I. 1941 v
Zabnici pri Kranju.
Objavljeno je v Slovenskem
zborniku 1945, str. 292.
Ma 184.

Življenje nam uhaja
kot dim cigarete med prsti

Ljubil sem te kakor sonce rožo,
ki mu ves dan razprto čašo nudi,
dokler večer ne loči njene zveze.

In ljubil sem te kot nebo to zemljo,
ki se ves dan poljubljata zavzeto,
drug drugemu počivajoč v objemu.

Ljubila si me bolj kot mene ta prst nema,
ki me od vseh strani tesno objema
in sredi nje zdaj mrtev – sam ležim.

A. D. 1941

Bogomil Fatur,

27–31-letni profesor,
suplent na klasični
gimnaziji, član
odbora OF.

Besedilo je nastalo l. 1941
v Ljubljani. Avtorjev rokopis
je hranil Ferdo Kozak, ko
pa so ga Italijani poslali v
internacijo, je iz njegovega
predala izginil. Objavljeno
je po vojni v Faturjevi zbirki
Knjiga lirike, 1947,
str. 55–56.

Oc D 18.

Krvi meglà, meglà krvi,
do gležnjev gazi svet po nji.

Mrtvaki v blatu, votlih lic,
plen črvom in zobem lisic.

Podrta vas, požgan zvonik,
na tleh okrvavljen svetnik. –

Ves svet je gnil kakor truplo vlačuge,
oltarji so hlevi in jezdec smrti
divjajo po njih in iz gobcev nažrtih
bruhajo ogenj pogina in kuge. –

Na vešalih ali v jami
svit bodočnosti je z nami.

V tej komediji prekleti
bolje pasti kot viseti.

Svet je mrtev, v novi svet
sije mrzel bajonet.

Hoste

Bogomil Fatur,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni

1941 v ljubljani po

srečanju z ilegalcem

Evgenijem Ravniharjem, ki

je odhajal v "hosto".

Rokopis je avtor dal spraviti

ženini sestri Cajnerjevi iz

Rečice ob Savinji, ker ga

v ljubljanskem stanovanju

zaradi italijanskih preiskav

ni bilo varno hraniti.

Besedilo je objavljeno v

avtorjevi zbirki Knjiga

lirike, 1947, str. 59–60.

Oc D 20.

Hoste, hoste, ljube hoste,
dobra debla, krute skale,
bratom, sestram živim dale
in mrtvim domove boste.

Bel mrlič na sinjem snegu,
ogenj plapola raz strehe,
kri je pordečila lehe
kakor breskov cvet na bregu.

K nam lisice in šakali
so prišli na požrtijo,
svojo črno tovarišijo
blodni krokarji so zbrali.

Podlost se s svetostjo brati,
svira vihrajoče godba,
a na smrt glasi se sodba,
ki jo tulijo plakati.

Hoste, borom domovina,
rodna zemlja dobrotljiva,
v tvoje nedri narod skriva
se kot streljana divjina.

Okupacija

Bogomil Fatur,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo konec
jeseni 1941 v Ljubljani,
v času vse vidnejših akcij
Osvobodilne fronte in
množičnih aretacij
sumljivih meščanov.
Objavljeno je v avtorjevi
po vojni izdani zbirki
Knjiga lirike, 1947,
str. 63–64.
Oc D 22.

Noč kot strma vešala
črna nad zemljo ždi,
zadnja zvezda mala
v prazno vsemirje je pala
kot žarek zvestih oči.

Visokih obločnic venci
nad masko mesta pod Gradom
ječe, talci, umorjenci,
v mrtvih vodah utopljeni,
groza nad gnezdnom gadov.

A plamen misli uporne
iz src prestreljenih blesti,
podobe cveto čudotvorne,
po hostah done nepokorne
himne novih ljudi.

Prapor slavno razviti
od vzhoda plapolá,
kot slap od sonca obliti
gre ritem armad zmagovitih
prek jutranjega svetá.

Spevi padlih

Bogomil Fatur,

(glej spredaj).
Besedilo, ki sodi v ciklus
Spevi padlih, je nastalo v
Ljubljani v letih
1942–1943, ko so se
ljudje organizirano upirali,
za kar so se italijanski
okupatorji maščevali s
streljanjem talcev,
množičnim zapiranjem in
deportacijami. Objavljeno
je po vojni v avtorjevi
zbirki Knjiga lirike,
1947, str. 74.
Oc D 27.

Četrti

Naše smrti, naše rane
so srebrni vrči zdravja,
so zastave zmagoslavja,
na razcvelo kožo tkane.

Srca, v borbi žrtvovana,
kot antene iz višave
ritem sonca, himno slave
srkajo za ljudstva zbrana.

Kri, ki so jo roke drage
darovale, v rožo vzklije,
cvet prečuden, ki ovije
čela živih z venci zmage.

Pismo iz ječe

Bogomil Fatur,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1943 v Ljubljani, ko je avtor iz zapora dobil pismo Vide Janežičeve, preden so jo ustrelili. Njeno pismo je zaradi nevarnosti uničil, o žalostni novici pa se je v Tivoliju pogovarjal s kolegi Sonjo Kosovo-Kraigherjevo, Cenetom Vipolnikom in Jožetom Udovičem.

Objavljeno je po vojni v avtorjevi zbirki Knjiga lirike, 1947, str. 85–86. Oc D 31.

Vsak dan bolj sam,
vsak dan bolj tih,
kot rakev ječa lega name,
precutih ran
in slutenj zlih
pritiska jarem sužne rame.

Za trnom trn
strupeno črn
srcé razgaljeno prebada,
v oblakih kri
kot dež brsti
in na sežgano dušo pada.

Mrliški mraz,
prsten obraz
je posinel kot cvet plavice,
pošastni čas
kot siv modras
zagrizel se je v golo lice.

In brez besed
kot volčja sled
se plazi senca smrti vame,
morda še noč
in curek vroč
posrka dno gramozne jame.

Bogomil Fatur,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo takoj po osvoboditvi l. 1945 v Ljubljani. Posvečeno je bratoma Tuma, ki so ju maja 1945 na Turjaku ubili belogardisti.

Objavljeno v avtorjevi zbirki Knjiga lirike, 1947, str. 90.

Oc D 34.

II

Zloba, zloba, črna zloba,
svet kot zver za vrat drži,
kakor gola kost iz groba
strah se iz rešetak reži.

Dan na dan nad čelom roka
ubijalčeva visi,
noč kot jama je globoka,
kri po žilah ledeni.

Zadnji gnili up pospravi
kot drobtino kruha v žep:
časa jezdeci krvavi
so prispeli na pogreb.

Sklepna balada

Dušan Ludvik,

26-letni germanist in
bohemist, od jeseni 1941
povezan z OF.
Besedilo je nastalo na
silvestrovo, 31. 12. 1941,
v Ljubljani. Objavljeno
sedem let pozneje v
reviji Novi svet, 1948,
str. 70.
Ma 66.

Lepoti, sanjam in strastem predani
mladost odvijamo kot pisan trak,
z naivno verujočimi kristjani
ničvrednežem vršimo tlako tlak
za slavo, ki odtehta jo božjak.
Slepé nas, žolč lijo namesto leka,
nam lažejo, da svet je zverinjak
brez svetle vere v dobrega človeka.

Svobodo gledajo še bolj po strani
kot zadnjo deklo, godno za svinjak:
deklé vsaj z vilami lahko se brani,
ob njo pa se obregne vsak bedak.
Brez dna so ječe, sled gubi se v mrak,
v kanalih kri, mrličé bljuje reka...
Boga nam vzel je far, zdaj jemlje vrag
še svetlo vero v dobrega človeka.

Z malika kosi padajo scefrani,
v nas nič zija, laž bulji iz navlak...
Mi norci! Omreženi in v past speljani!
Bili bi kmalu kot obešenjak,
ki se prepozno je kesal napak;
a pravi čas rešili smo z dna veka
naglodano srce, nasmešek blag
in svetlo vero v dobrega človeka.

Poslanica:

Nagniti, stari čas že pada vznak!
Pod nami ruši zadnja se zapreka –
če padem zdaj, visoko dvignem znak
s presvetlo vero v dobrega človeka!

Balada o farizejih

Dušan Ludvik,

(glej spredaj)

Besedilo je nastalo l. 1941
v Ljubljani. Objavljeno šele
po vojni v reviji Novi svet,
1948, str. 69.
Ma 68.

Slinač nagnusen, volk v pohlepu spačen,
star panj, nagnit tako, da ne gori,
zatohel kot, stoletja neprezračen,
goltavi lik nasilja in laži,
ki gloda vse, da sebe sam redi
in križ in moč ima v domači reji,
povsod, vsekdar enaki: to ste vi,
pred sabo in pred svetom – farizeji!

S častjo imate trebuh svoj natlačen,
čeprav ste v glavi večkrat brez soli,
vaš ideal je srednji vek temačen,
ker v kalni vodi s pridom se lovi.
Ječarji ste, vrvarji brez vesti,
hijene v rokavicah in livreji,
prevzvišeni dobrotniki ljudi,
pred sabo in pred svetom – farizeji!

Vsled vas že gnije svet, tako drugačen,
kot smo izsanjali ga sred noči:
stoji samo nad revo razkoračen,
ji golta kruh, da od gladu besni.
Mi vrgli bi resnico vam v oči,
a jutri že bingljali bi na veji,
zato molčimo, stiskamo pesti,
pred sabo in pred svetom – farizeji!

Poslanica:

Vemo, da zgodovina ne molči,
čeprav jo strižete po svoji ideji;
nekoč pod nos vam dá, ker ste bili
pred sabo in pred svetom – farizeji!

Rože naših ran

Severin Šali-Vigilius,

okrog 31-letni lektor,
urednik založniškega
glasila Jugoslovanske
tiskarne, sourednik Doma in
sveta, pesnik.

Besedilo je nastalo poleti
1942 v Ljubljani.

Posvečeno je spominu
Aleša Stanovnika, člana
Organizacijskega odbora
OF za Ljubljano in člana
Višovnega plenuma OF.

Zaradi izdaje so ga
2. 6. 1942 ustrelili kot
talca v Gramozni jami.
Danes ohranjeni del daljše
pesnitve je bil objavljen v
glasilu Slovenska
revolucija, izdali kataličani
v OF, 1. 1, št. 2, 5. 8.

1942, str. 2.
Pe 241, Re 310, Sc 330.

Tožna pesem zvonov,
mrka naročja grobov,
črnih krvnikov streli,
težka motnjava oblakov,
zadnje slovo srca –
zemlje, ki se smehlja,
zadnji odmev korakov...

Gramozna jama... streli...

S krvjo se ovenča dan:
to rože so naših ran!

In spet:

Gramozna jama... streli...

Oči še objamejo njive in rože in hiše,
ptiček prepeva nekje vse tiše in tiše...
Jutranja zarja se spušča vse niže in niže,
pri Svetem Križu seda na križe,
ta zadnja noč mučenikov.

Divje oči krvnikov
ne sežejo več v srce,
ki plava že daleč nekje
nad tajnimi slovenskimi vrti,
kjer iz naročja smrti
raste naš novi Dan
in cveto slavnostne rože
iz naših krvavih ran...

Vse bliže in bliže
Gramozna jama... Sveti Križ...

Srce trepeta.
A jutranje sonce z gora
ga poljublja
in zemljica sveta
svoj spev šepeta:

Umiraš nedolžen za zemljo očetov,
da bodo spolnili se časi obetov...

In strah se izgublja.

Pozdravljeni: žena, otroci, vi bratje in sestre,
slovenski domovi, oviti v zelenje.
Zapuščam vam vero in kri za vstajenje.

Narod moj, ki trpiš:
seme za tvojo sem setev,
srp za tvojo bom žetev.
Narod moj: se bojiš?
Srca, prevrtana s streli,
tvoje svobode so seli,
v tvoje trpeče noči
naša prižgana je kri...

Vse bliže in bliže
Gramozna jama in Križ...

Sveti so zadnji trenutki:
rabelj z udarcem ti splete nov venec.
Svete so zadnje besede:
Za narod umiram... Slovenec.

Gramozna jama... streli...
Sveti Križ... grob in mir...

Na grobu tvojem pa čaka Dan,
na grobu tvojem se zarje budiijo,
iz tvojega srca v noč žarijo
krvave rože tvojih in naših ran...

Na kurirjevem grobu

Severin Šali,

(glej spredaj). Med vojno
nastalo besedilo je
objavljeno v reviji
Obzornik, 1954, št. 1,
str. 6.
Or 7.

Na zeleni loki
vre iz skale vir;
teče mimo groba,
kjer leži kurir,
kakor mrtvo zmo
v brazdi rodni tal,
kakor žlahtni kamen
v žili gorskih skal.

Zvečeri se; mesec
trosi sij na grob,
skale so kot beli,
speči ovčji trop.
Čuj: ni topot konja
jeknil med preval?
Ni nekje v daljavi
zaregljal rafal?
Ni; vse krog je tiho,
vir le žubori,
kakor da iz rane
spet vre mlada kri.

Raste noč in zvezde
sločijo si pot;
čuj: ni nekdo stopil
na potočni prod?
Ni dejal potiho:
"Hej, ti vranec moj!
Po stezah me nosiš,
kmalu boš me v boj.
Žejen si, le skloni
se nad čisti vir;
tod sem te še lani
pasel kot pastir.
In previdno, vranec,
name Lah preži!"

Ne, nihče ni stopil
in ne govori,
samo sapa v krošnji
z listi se lovi.

Rosa kristali se
z listov in raz vej,
ščebetanje raste
v leskah živih mej.
Čuj: kaj ni v tišino
zaregljal rafal?
Kaj ni kri potekla
preko rosnih tal?
Iz naročja trave
mrtvo zre kurir,
iz srca izteka
se mu živi vir...

Ne; povsod je mirno;
svit ugaša noč.
Le spomin je videl,
kar bilo nekoč
tukaj je na loki,
kjer zori zdaj mir,
kjer za dom je padel
mlad junak – kurir!

Pred zimo 1941

Marička Žnidaršič,
27–30-letna pesnica,
terenka v loški dolini.
Besedilo je nastalo l. 1941
v loški dolini. Izvirnega
zapisa avtorica ne hrani
več in je besedilo prevzeto
iz njene zbirke Pesmi izpod
Snežnika, objavljene
l. 1950.
RI 111.

Prečudno tiha zdaj so naša polja,
ne sliši šelestenja se pšenice,
pod streho znesle srpe so žanjice,
gozdovi pusti so in vsa okolja.

Prečudno tiha zdaj so polja naša,
le včasih strel odjekne pod Snežnikom
in zgrudi se nekdo z boleznim krikom,
ko tam za Javorniki dan ugaša.

Pomlad

Marička Žnidaršič,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1942
v loški dolini na
Notranjskem. Ker avtorica
izvirnika nima več, je
prevzeto iz njene zbirke
Ugasla luč, objavljene
l. 1965.
RI 78, PI 142.

Na vrtu je pognala češnja cvet,
resje na gmajnah se je že ospelo,
Snežnik, še zmerom v mrzle slane ujet,
iz dalje smeje se pod kučmo belo.
Pomlad je. Zima je že zdavnaj preč....
Srce, kaj jokaš, kaj si zadržtelo?
Nad nami plava Damoklejev meč.

Marička Žnidaršič,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo avgusta 1942 v Loški dolini med roško ofenzivo po streljanju talcev na Ulaki 1. 8. 1942. Po vojni je besedilo uglasbil Stanko Premrl za mešani zbor. Rokopis, zapisan s črnilom, hrani avtorica. RI 89, PI 191.

I.

Ob vznožju hribov se je dan rodil.
V tej lepi uri, zanje neveseli,
so se poslednjikrat tesno objeli.
Krog njih se južni veter je lovil.

Ob vznožju hribov se je dan rodil.
Kot voz po klancu so zdrdrali streli,
za hip so ptiči v vejah obnemeli
in črn oblak je jutranjico skril.

Ob vznožju hribov se je dan rodil.
Na njih obraze, na te noge bose
so tiho padale pomladne rose
in droben cvet je zadnjo kri popil.

II.

Čez vse je sonce razprostrlo prt,
pretkalo z zlatom je gomilo,
v tem zlatu se je vse, prav vse utopilo,
bridkost in jok, ljubezen, smeh in srd.

Čez vse je sonce razprostrlo prt.
Zgodilo vse se je brez vrišča;
za tleči ogenj novega ognjišča
so šli junaki mladi v grenko smrt.

Temna slutnja

Marička Žnidaršič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942
v Loški dolini pred
ustrelnitvijo pesnika in
pisatelja Ivana Čampe z
Blok. Ker avtorica
izvirnega zapisa nima več,
je besedilo prevzeto iz
njene zbirke Pesmi izpod
Snežnika, l. 1950.
RI 146.

Tako težko mi je nocoj,
kot da se žalost celega sveta
zgrnila je na hrbet moj,

kot da se skrb, ki tisoče preveva,
vsa nakopičila je v srcu mojem,
tako bojim se jutrišnjega dneva.

Kot da iz taborišč so vse solze,
ki v njih so izjokali jih Slovenci,
nocoj prelile v moje se srce!

Nocoj vse groze in strahote ječ
so tu se, v moji sobi, naselile
in z njimi sto je, še milijon nesreč.

Tema je v duši, žalost vseokrog
in kraj grmad neskončnega trpljenja
stojim slabotna, majhna, praznih rok.

Mrtva domačija

Marička Žnidaršič,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo l. 1942

v Loški dolini ob požigu

tamkajšnjih domov.

Rokopis, zapisan s črnilom,

hрани avtorica.

RI 139.

Stezo do hiše je prerasla trava,
zdaj vrata vanjo širom so odprta,
čez okno tiho pleza divja trta,
z njo slednjo noč se mesec poigrava.

Trohnobe vonj prepleta mračno sobo
in v kotu ždi osamljeno ognjišče,
na praznih stenah pajek srečo išče,
v njo je zapredel žalostno podobo,

ki je pozabljena ostala v hiši.
In ko se noč natihoma približa,
se preko mrtvih rož in preko križa
razklanega podijo črede miši.

Na vrtu pa se je v samoto sivo
razcvetel španski bezeg s prvim dnevom.
Vsa jutra kos ga kratkočasi s spevom,
pripeva veter pesem mu igrivo.

Spomladanska balada

Marička Žnidaršič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1942–1943 v Starem trgu
pri ložu na Notranjskem.

Izvirni rokopis hrani
avtorica. Za objavo v
Borcu, I., XXX, 1978, št. 3,
str. 180, je besedilo
mestoma preoblikovala,
dodani pa sta dve kitici, ki
ju rokopis še nima.
PI 95, var. RI 55.

Ko so iz tal kot majčkene skrivnosti
začeli plašno prvi zvončki bosti
in je na gmajnah zagorelo resje,
zaspala prav zares je
vsa lepa, tiho vdana
kurirka Ana.

Od jutra se lovi po mračni hosti
vsa trudna, neprespana.
Ob njej so gabri tihi in preprosti,
ob njej dišijo smreke kot reseda,
a krog in krog sovražna je zaseda.
Srce ji je navrhano bridkosti,
v njem zadnja kaplja upanja zgoreva.
Nad srcem so prislonjeni papirji.
Sto misli v glavi kakor netopirji
preplašeni, ker se bojijo dneva.
– Kadar bo noč zaveso razprostrla,
se bom še jaz rahlo na njo oprla,
morda, morda se srečno bom prebila. –
Tako je s srcem nemo govorila.
Skoz drevje časih sonce k njej pogleda
in se toplo prisloni ji na lase.
Takrat za hip pozabi sama nase.
Pred njo se spet prikaže mala Breda,
ki je pod vejami na mahu spala,
zadeta od sovražnega rafala.

Nalahno, prav nalahno dan se nagne
in mrak poboža vitke, mlade hoje.
Zdaj Anino srce naglas zapoje.
Potihoma zapušča skrivališče.
Noč, partizanom varno zatočišče,
ljubeče jo v naročje svoje vzame,
a rok sto črnih v puškah ogenj vname
in Ana, kot da v zemlji opore išče
v nemočno dlan si stisne je prgišče.

Ko so iz tal kot majčkene skrivnosti
začeli plašno prvi zvončki bosti
in je na gmajnah zagorelo resje,
zaspala prav zares je
vsa lepa, tiho vdana
kurirka Ana.

Brigada v vasi.

Pod noč je k nam prikomala brigada
in vas je očivila kot marširajočo,
s preslebo, roko komisarja, mlada
pešiska kljike, prenočišča itje.

Po pet, deset, petnajst jih v liso pravi
ponosne, razigrane, krepke, smeje,
se spomni ne noben, da je od davi
nu roka napolnita ni skodele

Če steni razortavijo groze,
nametnike, tornistre in saboje
iz vira se razpreza domotožje,
ko harmonika menko zapoje.

Prvi se spomni je topline doma,
a drugi dobrih materinih rok,
tretji v mislih o vas k dekletu roma,
četitega skibi kje je otrok.

Les čas, ko radiši na mizi zelje
in mastni žganci, boljti od pošic,
se v vira znova nareli veselje
in porabljenje jim odseva iz lič.

Brigada v vasi

Marička Žnidaršič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943

v Starem trgu. Rokopis,

zapisan s črnilom, hrani

avtorica.

RI 103.

Pod noč je k nam priromala brigada
in vas je oživila kot mravljišče,
s prezeblo roko komisarka mlada
pritiska kljuko, prenočišča išče.

Po pet, deset, petnajst jih v hišo spravi,
ponosne, razigrane, hrupne, smeje,
še spomni se noben, da že od davi
mu roka napolnila ni skodele.

Ob steni razpostavijo orožje,
nahrbtnike, tornistre in zaboje,
čez srca se razpreza domotožje,
ko harmonika mehko zapoje.

Prvi se spomnil je topline doma,
a drugi dobrih materinih rok,
tretji v mislih v vas k dekletu roma,
četrtega skrbi, kje je otrok.

Čez čas, ko zadiši na mizi zelje
in mastni žganci, boljši od potic,
se v srca znova naseli veselje
in pozabljenje jim odseva z lic.

Pesem o lopati

Marička Žnidaršič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942

v Loški dolini po resničnem

dogodku 16. maja 1942.

Rokopis, zapisan s črnilom,

hrani avtorica.

RI 125, var. PI 270.

Sejem je bil na Blokah o Miheli,
tja se napotil bajtar je Bonačev,
ker so doma lopato staro imeli,
je kupil novo tam za pet kovačev.

Moško si jo oprtal je čez rame,
da mu visela zad je kot zaplata,
gredoč je malo fraklju v dno pogledal
in stopil kar vesel doma skoz vrata.

“Lopato kupil sem”, je rekel ženi,
“lopato gladko, svetlo in široko.”
Ko je tako po svoje ji razkladal,
jo je pri tem prijazno božal z roko.

“Viš, zdaj bom vsaj imel za kaj prijeti,
ko bo potegnil severnik leden;
na Blokah, pravijo, bo huda zima
in bo snega nametlo do kolen.”

Tako je ves čas modroval in žena
ga ves čas brez besed je poslušala.
Lopata hiši je zares potrebna,
je konec koncev staremu prav dala.

Mraz je pritisnil prej, kot bi kdo mislil.
Bonač si spet po hiši dela išče,
da bo tako pripravljena za zimo,
naredil je lopati toporišče

iz jesena, ki ga je spomladi usekal
in bil brez grč je, raven kakor sveča.
Ko jo po rokah tehta, s steklom gladi,
se v njem ljubezen do nje vse bolj veča.

Pozimi je Bonač res kidal, kidal,
pa vedno znova se k lopati vračal
in na pomlad, ko sonce je prigrelo,
je z njo po gredah zemljo preobračal.

Potem začelo iti je narobe.
Sovražnik se priklatil je v deželo,
čez leto je lopata počivala,
v jeseni sta šla spet oba na delo.

Še enkrat zima, zadnjikrat pomlad,
ko so kar na vsem lepem ga prijeli.
Trideset so gnali jih takrat,
da bi jim nad vasjo življenja vzeli.

Lopate je razdelil suh vojak.
Bonaču v roke – svojo – je potisnil.
Okamenel je in skozi zobe
od groze s čudnim glasom je zavrisnil.

Lopato gladko, svetlo in široko
je kupil takrat v sejmu o Miheli,
z njo zase skopal jamo je globoko
in vanjo so ga položili streli.

Uspavanka

Marička Žnidaršič,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941–1942 v Starem trgu
na Notranjskem. Tipkopišni
izvirnik hrani avtorica.
RI 126, PI 274.

Sinek, ne jokaj, sinek, zaspi,
saj se tvoj očka zate bori.
Tvoj očka je velik in puško ima,
tvoj očka močan je in hraber za dva.
Sinek, ne jokaj, sinek zaspi.

Sinek, ne jokaj, trdno zaspi,
z mamico smreka ob tebi bedi,
vetrc po tihem uspavanko poje:
Spančkaj, le spančkaj, zlato ti moje,
saj hišica čaka pod bregom nas tri.

Sinek, ne jokaj, sinek, zaspi,
saj se tvoj očka zate bori.
Jutri pomlad bo, sijalo bo sonce,
z rož bodo vzletale pikapolonce
in hiša bo polna veselih ljudi.

Sinek, ne jokaj, očke zapri...

Marička Žnidaršič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944
v toški dolini na
Notranjskem za šolsko
proslavo. Rokopis, zapisan
s črnilom, hrani avtorica.
RI 5.

Bodi močna, kot so močne
naše gore,
glej, prav nihče ukloniti
jih ne more.

Bodi silna, kot je silna
kraška burja,
z dvignjeno glavó korakaj
skoz neurja!

Bodi trdna, kot so trdne
naše skale,
glej, nikoli, pred nikomer
niso pale.

Bodi dobra, kot je dobra
naša zemlja,
misel nanjo naj povsod,
povsod te spremlja!

Fantom nesem kosilo

Lojze Žabkar,

31–34-letni duhovnik in pesnik, od oktobra 1941 povezan z OF, prvi med ljubljansko duhovščino deloval med partizani in na osvobojenem ozemlju, zbiral hrano, zdravila in drugo pomoč za ranjene borce, kaplan, po kapitulaciji Italije pa župnik v Črnomlju. L. 1944 pomagal pri organizaciji šolstva in ustanavljanju verske komisije v okviru SNOS-a. Besedilo je nastalo 15. julija 1943 na Jelševniku. Objavljeno je po vojni v avtorjevi zbirki Brevir moj v travi, 1981, str. 5–6. Sg 42.

Kako so te njive
na polju dobličkem bogate,
Bog blagoslavlja,
ko kmetič poseje.

Čujem, poldan zvoni,
v molitev se pesem preлива,
za vrtom zorana
naša je njiva.
Sedim na obrovu,
v rokah počiva brevir,
sla po molitvi
me je vsega prevzela,
v visokem poletju
Krajina bela
v naročje se topla
je vzpela.
Brazde poljubljam,
stiskam na prsi vse njive,
trtja, omejke, obrove,
objemam pojoče zvonove,
vsa ta lepota
več kot brevir je,
božje dobrote okvir je,
svete so božje sledi,
v travi krog mene
poldanska sopara molči.
Rdeča vsa v lica
mimo je prišla kmetica,
jervas na glavi,
brevir moj v travi,
ponudi črne oči mi,
o, kaj bi jaz z njimi!
"Fantom nesem kosilo,
kako bi se bitje
brez hrane borilo.
Tamle je javka,
vam lahko povem,
sama čez mejo ne smem!"
Te dobre roke,
te črne oči,
mar niso najlepše te božje sledi?

Hej, Sivka moja, hej!

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

30. oktobra 1941

v Črnomlju. Izvirnik je do

smrti l. 1983 hranil avtor,

besedilo pa je objavljeno v

njegovi zbirki Brevir moj v

travi, 1981, str. 7–8.

Šg 7.

Hej, Sivka moja, hej,
kaj zdaj se obiraš,
noč je,
straža nas ne vidi!
Hej, Sivka moja, hej,
ne boš več stala
kot lipov bog ob zidi!
Čez hosto greva,
kdo bi šel po poti,
kaj šele po cesti.
Bog varuj,
da te Švaba ne zaloti!

Prav na temle mesti
straža nemška
streljala je name,
če bežala nisem,
kar so noge nesle,
sam me naj hudič zdaj vzame!

Hej, Sivka moja, hej,
potrudi se še malo Sivi,
ne čutiš,
da za nami plazi
Nemec se ušivi!
Brod na Krki
nas skrivaj prepelje,
dam brodarju podkupnino.
Bome,
mož udarjen je na vino.

Hej, Sivka moja, hej,
še hipec, Sivi,
onkraj Groblje so,
luči se svetlikajo.
Streljajev nekaj gruča,
tik nad njo Gorjanci,
čakajo nas dobri znanci.
Nocoj nas prenočijo,
onuče, škornje posušijo,
pod zob kos kruha,
še vama sladke krme,
koš otave

iz pletrske dobrane.
Hej, Sivka moja, hej,
po potih skrivnih
nas prepeljajo
na ozemlje svobodno,
v sončno Belo krajino.

Karabinko mi na grob denite

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

30. maja 1942 v Nemški

Loki. Izvirnik je do svoje

smrti l. 1983 hranil avtor,

besedilo pa je objavljeno v

njegovi zbirki Brevir moj v

travi, 1981, str. 17–18.

Šg 14.

Pomlad se v reber je pognala,
nevidna sila
v breze zlezla je zarana,
sok napenja skorjo belo,
kosu kos
v dragi odgovarja:
nad Metliko, pod Gorjanci
se zbudila
jutranja je zarja.

“Vzemi nožek, draga,
v skorjo breze
ostro riso
mi zareži,
rano težko
z robčkom mi preveži.
Soka kar v menazhko
mi nastrezi,
čudežna je moč v brezi,
morda me pozdravi!

Sok mlade breze
v žile se zaleze,
kot skorjo belo
kožo velo
bo napelo,
brez zdravnika
bo me ozdravilo.

Če pa volja božja bo,
da v majniku cvetočem
vzeti moral bom slovo,
pod brezo tole čudežno
me pokopljite,
na grob mi karabinko
s titovko denite,
da veren bil sem,
še križ lesen nanj zasadite!”

Janez sveti v Dobličah

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
27. decembra 1943 v
Dobličah, na osvobojenem
ozemlju v Beli krajini.

Izvirni zapis je do smrti
l. 1983 hranil avtor,
besedilo je objavljeno v
avtorjevi zbirki Brevir moj
v travi, Ljubljana 1981,
str. 41–42.
Šg 59.

Janez sveti
na oltarju v Dobličah,
kelih vina,
kača glavo dviga,
z jezičkom ostrim miga:
"Ne pij ga, vina!
Strupa so prilili,
radi bi te, mož resnice,
zlobno zastrupili."

Pred cerkvijo po maši
v krog so zbrani
s puškami na ramah
partizani:
"Eno v čast svetniku
radi bi zapeli,
dal nam je zvonik na voljo,
strojnic gnezdo,
straža bila varna,
kako vasica nam je bila
leta štiri
radodama!"

"Popoldan vidimo se v naši gori,
žegnanje slavimo dobre volje,
natočil oče dobrega bo vina,
pozno v noč ga z vami
pila naša bo družina.
Osem nas prišlo je
v partizane,
vse videli nas boste,
v zidanci pri očetu zbrane."

Na Bistrici 1942

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v času italijanske ofenzive 16. avgusta 1942 v Bistrici, ko je avtor obiskoval ranjene in umirajoče borce in jim delil odvezo. Izvirnik je bil do avtorjeve smrti l. 1983 v njegovi lasti, besedilo je objavljeno v zbirki Brevir moj v travi, 1981, str. 19–20. Šg 17.

Sklonim nad njim se,
potno je čelo,
ves neboljen
in v cunje zavil,
v trebuhu ga zvija:
"Pomagajta, Jezus, Marija!"

Sestra tiho mi dahne:
"Tifus mori ga,
strel v čreva dobil je,
krog pasa ves gnil je,
zdržal ne bo.
Vas je naročil,
dajte mu to,
kar je potrebno
za zadnje slovo."

V srcu me misel boli,
da mora mlad iti,
razvezane mladih moči
so vse niti.
Dekle mu piše:
"Majnik kot lani,
moj dragi, je danes v Ljubljani,
še lepše nam bo,
ko se vrneš domov..."

Fantu steklijo oči,
globlje, vse globlje
v prsih mu hrope,
stiska roke mi,
rad bi še nekaj povedal,
ko se je vsega spovedal:
"Če me v Ljubljano
svobodno ne bo,
povejte ji vi,
moji ljubljeni Sonji,
mislil sem nanjo vse dni:
videla bova se v večnosti."

Gledati nebo za zvezd zaveso

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na

Stražnjem vrhu

1. oktobra 1942. Izvirnik

je hranil avtor do smrti

l. 1983; besedilo je

objavljeno v njegovi zbirki

Brevir moj v travi, Ljubljana

1981, str. 25–26.

Šg 24.

Naslonjena na zidanico belo
brajda utrujena molči,
bohotno grozdki
so nabrekli, kot prsi šestnajstletnici,
naši lepi Miciki.
V Stražnjem vrhu danes trgamo,
borci iz brigade
na počitku so,
rade volje trgati pomagajo.

Poredna na orehu se igra,
nasmejan sad se ji dobrika:
"Ne bo za tebe, Janez,
škoda prevelika,
če oreh ali dva
pohrusta zvita veverica!"

V dolini so zakurili pastirji,
koruzen strok vrti se,
v dim omotan prasketa,
češmin v omejkju rdi
kot lička naši Miciki.
Kako lepo se zlekiniti
je v obrovu v reso,
gledati nebo
za zvezd zaveso.
Roka v roki,
vsa je vdana,
kako je mehko srce
partizana.
Pobeša preša se
v večer škriplje.
On v goro,
ona v zidanico odšla je:
"Bog dober je, trgači,
zvrhano nam mero daje!"

V grozdje hitro se zarij

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

10. oktobra 1942

na Doblički gori, kjer se je na opuščeno kočevsko kmetijo nastanila avtorjeva družina, ki je pred nasilnim izseljevanjem pribežala z Rake in odlejš sodelovala s partizani. Izvirnik je do svoje smrti l. 1983 hranil avtor, besedilo je povzeto po objavi v njegovi zbirki Brevir moj v travi, Ljubljana 1981, str. 29–30.

Šg 25.

Čebrica polna grozdja,
peni mošt se v nove sode,
vina letos bo kot vode:
za brento brento
fantje stresajo v kadi,
po trtjih pesem se glasi,
zlate volje so trgači:
"Le prešaj, oče,
z betom grozdje tlači!"

Hajka danes je v Doblički gori,
v hribe rinejo Italijani,
v premoči so,
za Mavrlen bežijo partizani.
"Joj, oče, skrijte me za kadi,
Lahi so mi za petami,
vohajo za mano psi,
strel v nogo levo sem dobila,
časa ni, da rano bi zavila."

"Daj, skoči v kad za steno,
v grozdje hitro se zarij,
na glavo košek ti poveznem,
malo v mošt ga še pogreznem.
Ni hudič, da bi te našli,
če v zidanico bodo zašli!"

Pipico našel je Žabkar stari,
v majolko lanskega nalil si vina,
privil prešo, da je zaječala:
"Se počutiš varno v moštu, moja
mala?"

"Prav tu sem videl jo,
za tem vogalom se je zamaknila,
na rami puško je imela,
za pasom bomba je visela!"

"Ho la visto, ho la visto",
penast ves fašist
se je na vratih drl,
v majolko kot začaran zrl.

"Tam dalje šla je,
med trtji se je izgubila.
Dam glavo, majka mila,
stopi hitro fant za njo,
da v lozo se ne bo zgubila."

Popila sta majolko vse do dna,
sebi sama se smejala:
"Oprosti, stari, nama od srca,
da sva krog zidanice sitnarila."
"Oh, oče, iz čebrice pomagajte:
Mami naj posodi krilo,
da se moje bo na peči posušilo."

Tetanus mišice zvija

Lojze Žabkar,

(glej središč.)

Besedilo je nastalo

1. julija 1943 v Loki pri

Črnomlju. Zapis je do smrti

l. 1983 avtor hranil pri

sebi, objavljeno je v zbirki

njegovih med vojno

nastalih pesmi Brevir moj v

travi, Ljubljana 1981,

str. 37–38.

Šg 41.

“Zelo se mudi,
ciganček strašno trpi,
tetanus mišice zvija,
pomagajta Jezus, Marija!”
Pot me v barako pripelje,
zdravnik je na vratih
mi tiho povedal,
ko mučne trzljaje
je dečkove gledal:
“Za dečka ni več pomoči!”

Z oljem bolniškim
mazilil oči sem,
te velike, črne oči,
polne nedolžnosti,
suhe dlani
mu prekrižal,
stisnil roke,
usta ušesom približal:
“Žal mi je vsega,
Bog mi odpusti
in mamica tudi...”
med zadnjim grgranjem
izvil je iz grudi.

Vračam domov se, v duši potr,
tako blizu, ko davno ne,
bila danes je smrt.
Tudi ciganu Bog je ustvaril
dušo kot meni
nesmrtno podaril,
zrastlo je vedenje v meni,
za Lahinjo jagnedi
so zašumeli zeleni.

Nakelski Matija

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 25. julija 1943 v Naklem v Beli krajini. Avtorja, zlasti pa dekana črnomajskega župnišča, so domačini prihajali prositi, naj pri italijanskih oblasteh skuša doseči izpustitev domačih mož in fantov, interniranih na Rabu. Zapis besedila je do svoje smrti l. 1983 hranil avtor, objavljeno je v zbirki Brevir moj v travi, Ljubljana 1981, str. 39–40. Šg 44.

Nakelski Matija,
majolko do vrha natoči,
naj se peni
kapljica ta rodinska,
od svetega Jakoba.
"Daj, pijva ga,
sam Bog ga dal je,
pijva borcem vsem na zdravje!"

"Po duši dal mi Rab je,
lačen, da bi skale glodal,
uši so me ponoči
in podnevi žrle,
tifus še povrhu
ude mi moril premrle.
Kako da so domov me dali,
menda ne bom nikdar zvedel,
da brez krivde sem,
na občini so dokazali?
Po gruntu zdaj
napol bolan
se mučim z družino:
dovolj sem se boril za domovino!"

"Z vojske si prinesel
glavo celo,
srečo to zalijva
zdaj veselo.
Da te je na Rabu vrag pobral,
rod Jermanov
brez moških bi ostal."
"Da, da, tako je,
le malo, malo mi je manjkalo
in šel Matija bi za svobodo!"

V tih večer kramljava,
luna iznad Kolpe
se počasi dviga nad dobrave,
mežnar rodinski
zazvonil je večerni Ave.

Srečna je danes brigada

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
30. oktobra 1943 na
Doblički gori. Izvirnik je
do svoje smrti l. 1983
hranil avtor sam, besedilo
je objavljeno v njegovi
zbirki Brevir moj v travi,
Ljubljana 1981,
str. 45–46.
Šg 55.

Mošt odšumel je v gorici,
glivica zadnja odмира,
trta počiva,
listje se v barve
stotere preliwa,
v Dobličah za njivo
prazni se njiva,
voda čez breg se razliwa,
Dobličica Lahinji
sili v naročje,
na ovinku ob cesti
kostanja je polno pobočje.

Srečna je danes brigada,
pečeni kostanji,
majolka polna je vina,
ena smo z vami
naša družina.

“V zaledje smo danes prišli
po borbi krvavi,
počitek naj žulje pozdravi,
onuče in čevlje oprali,
slivovka stara,
špeha rezina,
dobrega vina,
kdo bi še branil
kdaj lačen in žejen
nam domovino?
Jutri odidemo dalje,
kam nas povelje
višje odpelje,
Bog bi sam vedel?
fantje, no dajmo,
vsak partizan bi se rad
še vsaj enkrat pošteno najedel.”

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Avtor je besedilo opremil z navedbo kraja in časa nastanka, vendar gre verjetno za narečno obliko imena vasice Javorovica pod Gorjanci, ki je bila zatočišče partizanov od l. 1942 naprej, spomladi l. 1944 pa je po nepričakovanem napadu Nemcev in domobrancev tam padlo 146 borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade. Izvirnik besedila je do svoje smrti l. 1983 hranil avtor, objavljeno je v zbirki medvojnih pesmi Brevir moj v travi, Ljubljana 1981, str. 50. Šg 72.

V skupnem grobu
našli prostor smo poklani,
kako je bridka smrt
brez borbe,
podlo bili smo izdani.
Vasica pod Gorjanci,
zavetje v hudi zimi
reveži smo našli,
vedeli pač nismo,
da je Judež bil med znanci.

Opljuvali so nam oči,
obraz s škornji razmesarili,
dvakrat nas ubili.
O Bog se nas usmili!

“Maščujte nas,
dolžnost vam to veleval!
Pokonci glavo:
ko nas več ni,
se bijte vi,
do zadnjega, če treba, diha!
V daljavi zarja
že svobode se nasmiha!”

Ciganska balada

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
15. maja 1944 v
Kanižarici. Izvirnik je do
smrti l. 1983 hranil avtor,
objava v njegovi zbirki
medvojnih pesmi Brevir moj
v travi, Ljubljana 1981,
str. 52-53.
Šg 77.

Cigani ogenj kurijo ob cesti,
sita koza je v staji,
lačni čakajo že otročaji
na polento,
Marta vode je prinesla brento.

Štirje vrgli karte so cigani,
med njimi trije partizani,
kdo dobil bo črnelaso Kate,
vraževerni čaka Mate.
V smehu beli se zobje
iskrijo,
vse je tiho, vse napeto,
v Dobličah Cesar Francelj
že zvoni Marijo.

Vrgli v drugo, vrgli v tretje
in igrali dalje:
"Kam hudič vse nese kralje?
Komu sreča se bo nasmehnila,
Katko lepo naklonila?"

Vrata v hipu je odprl Jure,
mahal z nožem, kričal blazno.
V ogenj vrgli karte so cigani,
trije v noč zbežali partizani.

Pala v objem mu je blede Kate,
noro gledal vanjo Mate.
Kri iz rane je curljala,
v izdihih zadnjih
vsem se je v slovo smehljala.

Ponoči na Vis odletimo

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

1. oktobra 1944

v Črnomlju. Do smrti l.

1983 ga je avtor hranil pri

sebi, objavil pa v zbirki

med vojno nastalih pesmi

Brevir moj v travi, 1981,

str. 66–67.

Šg 98.

Ponoči na Vis odletimo,
zavezniško pride letalo,
ranjence z nami
bo naložilo,
nad Liko čez morje
Jadransko zavilo.
Čaše do vrha nalijmo,
za srečo na poti
do dna jih izpijmo:
Ko polnoč pri Petru
v Črnomlju bo ura odbila,
lučka zelena
v Otoku za Kolpo
bo zasvetila.

“Pest še orehov župnik prinesi,
kruha od poldan je nekaj ostalo,
vina od kota natoči,
mašni naj bo magari:
nocoj ne skopari.
Pijemo morda za našo sedmino,
skrbi naj odganja
črnomeljsko vino.
Vrnili ti bomo
do kapljice zadnje v Ljubljani.
Vkorakali bomo spomladi,
svobode in zmage pijani.”

Volje zlate je Edi,
z mislimi ves je na Visu,
vina majolko
župnik je tretjo natočil:
“Pozdravi mi Tita v štabu!”
je skrbno naročil.

Ranjencev polni vozovi

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

15. oktobra 1944 v

Črnomlju. Do svoje smrti

1983 ga je avtor hranil pri

sebi, objavljeno v zbirki

medvojnih pesmi Brevir moj

v travi, 1981, str. 72.

Šg 102.

Ranjencev polni vozovi
lojtrni s pladnjem,
voli jih vlečejo leni,
sredi mesta
v trg se je glavni
razširila cesta.
Sled se krvava utrinjala,
ranjencev vzdih,
jok pritajen je,
komaj da v njih je življenje.

“Navalil na bunker
fant je vesel,
črevesje pretrgal
mu strel,
žeja muči ga silna,
smrt mu bo bilka rešilna!”

Matere s čajem so toplim
ranjence vse napojile,
lončke v košare zložile,
za reveže zdravja
so k Mamki Vojinski molile.
“S sedmimi meči so srce Ti
s križanjem Sina ranili:
Revežev telih se zdajle usmili!”

Trinajsta brigada

Lojze Žabkar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
14. novembra 1944 na
Doblički gori. Zapis je
avtor hranil pri sebi do
svoje smrti l. 1983.

Objavljeno je v zbirki
njegovih medvojnih pesmi
Brevir moj v travi, 1981,
str. 75.
Šg 106.

Poželi steljo so v Krajini beli,
škorci v jatah odleteli,
v zidanicaх vino odšumelo.
V vinogradih se trtje obletava,
tu in tam je še zelena trava,
na Mavrlen prišla
trinajsta je brigada,
malo bi se odpočila rada.

Vse je živo, mošt se peni,
borci puške odložili,
na borbo so pozabili,
da se malo zavrtimo,
opolnoči krstimo vino.

Naj teče danes kapljica,
saj jutri že morda
ne bo več grlo moje suho,
kaj veš, pomeri te nekdo,
dobil te je na muho, –
več ne bom željan zabave,
gazil nič več trave?

Več od lani smo nabrali,
greh bi bilo,
če ga borcem ne bi dali,
malo z njimi pokramljali.
"Mare, vina še prinesi,
nareži gnjati, kruha,
peč zakuri,
čaja jim v menažke deni,
dolga pot jih čaka,
krenejo trinajste borci
v neznano že ob eni!"

Obupani poet

Smiljan Samec,

29–30-letni dramaturg v ljubljanski Operi. Besedilo je nastalo spomladi 1941 v Ljubljani ob okupaciji. Poslano je bilo uredništvu Jutra, ki pa ga zaradi cenzure ni objavilo. Zadnja beseda v pesmi bi se morala glasiti Trsta, a namenoma je zapisano Triesteja, da bi se videlo, kako nam italijanščina ne ustreza. Rokopis besedila hrani avtor v zvezku pesmi. SM 899.

“Ruffino” pijem in navdiha čakam,
da porodi se zadnji mi sonet,
zakaj pretežko biti je poet,
ker grla s cvičkom več si ne namakam.

Mar naj kot žabec dam domačim mlakam
slovo in se odpravim v tuji svet
in v njem nakradem tujih si besed,
da v njihovih ritmihi pesem vam zakvakam?

Suši se moji muzi staro vime,
zato prisiljen zdaj sem kar iz prsta
na stare dni sesati nove rime.

Tako nastaja pesmi nova vrsta,
ki znak so mraza in sibirske zime,
kot od Ljubaljne vladata do - Triesteja.

Smiljan Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1942. Zapisano je s
svinčnikom v zvezek, kamor
je avtor pisal in prepisoval
pesmi med NOB in še po
njej. Hiani ga avtor,
SM 275.

Kako toplo pri srcu je mornarju,
ko po nevihte sili razdivjani
mu med oblaki sončna luč oznani,
da spet otel iz rok se je viharju!

Kako pri duši dobro je ratarju,
kadár po zemlji stopa razorani
in seje plodno seme po poljani,
da vzklik na jesen sad bo gospodarju!

Sam sebi zdim kot srečen se mornar,
ki v tebi našel varno sem zavetje,
kot nisem ga v viharjih še nikdar.

A ti si mi kot speče mladoletje,
ki čakaš, da prebudiš te vrtnar
iz zimskih dni v zoreče bi poletje!

Cvetko Zagorski,
25–26-letni novinar,
pesnik, pisatelj, član
Agitpropa za Štajersko.
Besedilo, ki je nastalo
l. 1941 ali 1942 še v
Ljubljani, je posvečeno
heroju Lacku.
Tipkopis hrani avtor.
Ks 82.

Kjer so klopotci peli,
tam te mati je zibala.
A danes, vedi,
sredi goric stoje vešala.

Nespečne noči

**Adolf Šinkovec-
Črtomir,**
26-letni dijak, član
idrijskega okrožnega
odbora OF.
Besedilo iz l. 1941 je
avtor objavil po vojni v
reviji Borec, t. VIII, 1956,
št. 2, str. 59. Kasneje je
bila pesem v isti reviji
objavljena še enkrat,
vendar jo je avtor močno
preoblikoval.
PI 74 B, var. 74 A.

Kadar v nespečnih nočeh
slišim na cesti trde korake,
s sivo svetlobo grôze v očeh
spremljam v mislih te tuje vojake:
Kje so doma? Iz kakšnih družin?
Kakšna jim mati je, oče, sestré?
Kakšno je polje tam? Kakšne gore?
Čudno, da sivi so vsi kot zločin.

O, kdo je vzgojil te mlade ljudi?
Kdo je poslal te volkove med nas?
Kdo kriv bo za njih zadnji poraz?
Odpihnil vihar jih bo kakor smeti:
zakaj zanje nobene poti ni nazaj,
s smrtjo predaleč so šli čez mrličé
in ko nedolžnih kri nas pokliče,
hraber junak bo naš vsak otročaj...

Balada o Simonu Kosu

Črtomir Šinkovec,

(glej spredaj).
Besedilo je bilo zasnovano
l. 1941. Simon Kos, o
katerem govori, je bil
doma iz Ruta v Baški grapi,
zaradi protifašističnega
delovanja v okviru
organizacije TIGR je bil
obsojen na smrt in
15. 12. 1941 ustreljen na
Opčinah pri Trstu skupaj s
Pinom Tomažičem. Prva
varianta z naslovom Vihar,
ki v besedilu omenja tudi
Kardelja z ilegalnim
imenom Sperans, je bila
objavljena v Borcu, 1. VII.
1955, št. 12, str. 465.
druga pa v isti reviji 1. XXII.
1970, št. 12, str. 965.
Pi 136, var. 312.

Na Črni prsti ples vetrov
plahuta v noč ko krila sov.

Od Porezna je jeknil strel,
nekdo je klecnil, onemel...

Kod da pred hišami je smrt,
zadržal jih je nočni Rut.

"Naj da mu zemlja tih pokoj,
kdor je na meji pal nocoj,"

de mati v črnem kraj peči,
ki s sinom Simonom bedi.

V noč tuja se objest hahlja,
kot črnih krokarjev kra-kra.

Na mizi stisne Simon pest:
"Pobral hudič bo to objest!"

Izžgal požar bo mrak teh dni,
v pepelu našem iskra tli...

Naj Judež stokrat bo preklet!"
doni ko bron glas v stene ujet.

Še mati s Simonom bedi
in čas trklja čez polnoči.

"Hahlja naj tuja se svojat,
že pozno je, sin, pojdi spat!"

A Simon dalje govori
o svetlih upih materi,

ko udarci puškinih kopit
vzbobne na vrata v prvi svit.

"Fašisti so", sin prebledi,
"ne boj se, mati, daj odpri!"

Odpret je mati z lučjo šla,
ko bi nosila pol sveta.

In krvoločni trop volkov
vdrl je pod slamnat krov.

In v vencu uperjenih cevi
objame mater sin z očmi.

Uklenjen šel je Simon Kos
po blatni poti v zoro bos.

Na zemljo z rok kaplja mu kri
in Soča mu v slovo šumi.

Ko tam na Opčinah je pal,
življenja luč je luči dal...

Pravica

Besedilo **Črtomira Sinkovca,**

(glej spredaj), iz l. 1941
prevzemamo po objavi v
Borcu, l. XV, 1964,
št. 6–7, str. 432.
PI 211.

Plahuta veter z drevja na dveri
in zarja ugaša z zadnjim odsvitom.
Na vrata udarili karabinjeri
trdo so s puškinim kopitom.
Mati z lučjo šla je do vrat,
revsknil je brat: "Gredo naj k vragu!"
Pa so vdrli in uklenjeni brat
objel je mater zadnjič na pragu.

Plakat

Besedilo **Črtomira Sinkovca,**

(glej spredaj), ki je bilo
zasnovano že l. 1941,
povzemamo iz povojne
objave v reviji Borec,
l. XV, 1964, št. 8–9,
str. 597.
PI 404.

Z zidov je zakričal plakat:
"K orožju! Vojno je napovedal kralj!"
"Hudič je ta kralj!" so buljili v pomlad
možje. "Srce ima trše od skal!"

Možje se poslavljaljo od volov in krav,
žena in otrok; od deklic fantiči.
(Ta v Afriki, oni bo v Rusiji pal,
tretji morda med domačimi griči.)

Kot maček je veter scefral plakat
in vojna ko ujeta plahuta čez krove
in v žalni črnini sirote in vdove
se hodijo jokat na prag.

Mimi Malenšek- Miška,

22–26-letna gospodinja in pozneje uslužbenka, sodelavka OF - zbiralka hrane, sanitetnega materiala in propagandistka. Avtorica se ne spominja, kdaj je napisala pričujočo pesem. Tipkopis hrani arhiv IZDG, 647. Odlomek besedila, 4.–7. kitica, je objavljen v proznem sestavku Naša pesem - avtorja Lovra v partizanskem dnevniku 14. 2. 1945, št. 38. Bo 371, JA 230/3.

“Mojca, počaj,
povej mi, zakaj
ti lice blede,
kaj solzne so tvoje oči?”

Na oknu ti nagelj cveti,
na polju pšenica zori
in doli od Sinče vasi
v nedeljo so snubci prišli.”

“Dro, fantič ti zavberni moj,
trenutek pri meni postoj,
kako naj se smejem, povej,
ko žalost je moja brez mej?”

V vojni edini je brat
že padel za tujo svojat,
a oče v Celovcu ječi,
ker zvest je slovenski krvi.

Beseda slovenska je greh
in pesem zločin na teh tleh...
Potem pa še vprašaš me ti,
zakaj imam solzne oči?”

“Potrpi še malo, dekle,
posuši si svetle solze
in vedi, že blizu je dan
svobode za naš Korotan.

Na prsi mi nagelj pripni,
ker vedi, da zate bori
v strmih gorah noč in dan
slovenski se partizan.”

Partizan poje...

Besedilo je podpisano s
psevdonimom **Miška**, za
katerim se skriva **Mimi
Malenšek**, (glej spredaj).
Avtorica se ne spominja,
kdaj je besedilo nastalo.
Tipkopis hrani arhiv IZDG
647.
Bo 375.

Še potok šumlja,
še lunca sveti,
še vetrič pihlja,
roj zvezdic blešči.

Nekdaj sem ta čas
vriskal čez vas,
na okno potrkal,
šel k ljubici v vas.

Ob jutranji zori,
ko vračal sem se,
vriskalo mi v prsih
je srečno srce.

Zdaj vse je minulo,
a lep je spomin,
ko v noči na straži
s puško stojim.

Oj, ljubica puška,
ti me ne pustiš
in koder jaz hodim,
mi zvesto slediš.

Ob tebi zaspim
in ko se zbudim,
te denem na ramo
in v borbo hitim.

Le ti si mi zvesta,
ker sem partizan,
si moja nevesta,
s teboj grem v nov dan.

Še dekle v dolini
pretaka solze
in nagelj zaliva
in čaka na me.

Ko pride svoboda,
bom vriskal na glas,
spet puško odložil,
šel k ljubici v vas.

Saj daleč ni dan,
ko bo partizan
svobodno korakal
čez hrib in ravan.

Vsi sveti 1941

Mimi Malenšek,

(glej spredaj)

Besedilo je nastalo novembra 1941 v Podbrezjah na Gorenjskem. Objavljeno po vojni v Koledarju Mohorjeve družbe, Celje 1952, str. 41. Izvirnik ni ohranjen.
Ma 72.

Vsi sveti... Zvon večerni je odpel,
šepeče zunaj vetra plahutanje;
moliti hišni oče je začel
za vernih duš pokoj in mirmo spanje.

Molči vse. Tiho, vztrajno dež rosi,
na nebu zvezda ne gori nobena,
za mizo mati osamljena sedi
v gorjupe, tožne misli zatopljena.

"Moj sin... Si mrtev ali živ, povej!
Nocoj se duše vračajo v domove...
Oglasi se mi in domov poglej,
raztrgaj negotovosti okove!"

Nič se ne gane. Zunaj dež šumi,
brli na mizi borna oljenica,
v molitev mati stara se utopi,
za sina moli, mati mučenica.

Od okna sem nad mizo puhne mraz,
zamaje v sapi zastorec se rdeči.
O, mar ne gleda v izbo bled obraz?
Zdaj čuj, kaj pravi materi strmeči:

"Strašna in dolga je ta pot domov,
vendar sem moral priti k tebi, mati!
O, mati, trda pot je iz grobov,
a vendar moram jasnosti ti dati.

Velika hiša, v hiši temna klet.
Tam, veš, so mlado mi telo ubili,
ubili duše mlade so polet,
me v grob prezgodnji položili."

Vasi ob Soči.

Vasi osamljene, zaprte koče,
po gričih in dolinah posejane -
vse so pekoče, krvaveče rane.
Po njih nešteto sreč in tujini joče.
Zaman na stenih nageljne cvetoče
kopočnike išče, s soncu razigrane,
od nožmarina krog in krog obdane.
Le mraz presinja tod mimoideče.

Nič več deklet se pesem ne oglašja
in fantov vrisk ničje več ne odmeva -
do vrha polna je grenkosti časa.

Ob daleč Soča, kakor gorska deva,
osamljenim vasem pozdrav princesa
in dvi sučinejših upov razodena.

Tolmin, 20. maja 1944

Vasi ob Soči

Ljubka Šorli,

34-letna učiteljica, že pred vojno kulturna delavka na Tolminskem in Goriškem, vdova zborovodje Lojzeta Bratuža, ki so ga l. 1937 fašisti zverinsko usmrtili, ko so ga prisilili popiti materno olje z železnimi opilki, med vojno zaprta v Trstu in Zdravščini.

Sonet je nastal 20. maja 1944 v Tolminu. Avtorica si ga je zapisala v majhen zvezek pesmi, ki ga še danes hrani.
Ma 213.

Vasi osamljene, zaprte koče,
po gričih in dolinah posejane –
vse so pekoče, krvaveče rane.
po njih nešteto src v tujini joče.

Zaman na oknih nageljne cvetoče
popotnik išče, v soncu razigrane,
od rožmarina krog in krog obdane.
Le mraz prešinja tod mimoidoče.

Nič več deklet se pesem ne oglašā
in fantov vrisk nikjer več ne odmeva –
do vrha polna je grenkosti čaša.

Od daleč Soča kakor gorska deva
osamljenim vasem pozdrav prinaša
in dni srečnejših upe razodeva.

Žalostna pesem

Ljubka Šorli,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 8. maja

1944 v Tolminu v spomin

sedmim poljubinskim tal-

cem, ki so padli 5. maja

1944. Tipkapis hrani

Marta Filli.

SDS JD 32; Ma 209.

Tužno so naše gore zaječale,
ptice s poljane so se razbežale,
da ne bi gledale strašne moritve,
žrtev sedmerih krvave daritve...

Rože so v polju glavice sklonile,
kaplje nedolžne krvi so nosile...
Jokale njive so sredi pomladi,
jokale bilke v zeleni ogradi.

V poljih sedmerih je delo zastalo,
sedem domov zdaj zaman bo čakalo,
kdaj spet očeta pozdravil o mraku
prag bo domači ob znanem koraku.

Tamkaj ob poti je domek Device –
skromna kapelica, pred njo Krnice...
Materi solze po licu polzijo,
Jezuščku v grozi ročice drhtijo...

Nesi iz svoje kapelice, Mati,
Dete po okrvavljeni trati,
da bo sedmero teles pokropilo
in jim po mukah miru podelilo.

Slike izza vojnih dni

Ljubka Šorli,

(glej spredaj).

Cikel dvanaestih sonetov je nastajal od začetka avgusta do sredine septembra 1944 v Tolminu. Zapisan je v avtorčin zvezek pesmi, prva dva soneta pa sta objavljena v njenih izbranih pesmih. Gorica 1973, str. 87–88. Ma 191–211.

III.

Srečujem jo na cesti slednji dan,
ko iz oddaljene vasi prihaja.
Ni videti na licu ji smehljaja,
pogled ji brezizrazen je, teman.

In kakor da i duh je njen bolan,
se vsak trenutek groza v njej poraja,
da vztrepeta od težkega vzdihljaja.
Prepolno ji srce je bridkih ran.

Imela dom je in sinove tri...
Zdaj ve samo še za grobove tri...
In ona več ne more se jokati.

Srečujem jo na cesti. Saj vse dni
prihaja iz oddaljene vasi.
Umeti more pač jo samo mati.

IV.

Ob nizkem oknu deklica sloni.
Oči sanjave v daljo je uprla,
ko si z obraza solzo je otrla.
Iz dneva v dan bolj lice ji bledi.

Razmišlja in prešteva dolge dni,
kdaj mamico bo svojo spet uzrla,
kdaj bode, srečna, vrata ji odprla,
kako po njej že vroče hrepeni!

Le malo šteje deklica še let,
a dal ji mnogo hudega je svet,
ki ji razdril domače je ognjišče.

Med izgubljene očka njen je štet.
Bogve, kdaj se za njim bo našla sled...
In mamici zdaj dom je taborišče.

V.

Na pašo gnal je deček svojo čredo.
Z leseno puško se je oborožil,
da v sili snel jo z rame bo in sprožil,
če bo sovražnik kje imel zasedo.

Ni znal še mnogo, komaj abecedo,
a pesmi lepe rad je zaokrožil.
Glasno je pel: "Ne tožim, kot sem tožil..."
A vedel ni, da toži svojo bedo.

Le kdor je slišal ga in ga poznal je,
umel je, kaj je tiha bolečina
in kaj otroški smeh in hrup in zdravje.

Oko je eno dečku le votlina...
Pesmice ni... Ko se nekoč igral je,
se v roki mu razpočila je mina.

VI.

V gora zatišju nepoznana, skrita
samevala je tiha domačija:
zelena polja, travniki – kmetija,
ki je za kruh dovolj rodila žita.

Zdaj tam se prah in dim težak valita,
in ogenj se okrog zidov ovija...
Kam je prišla človeška hudobija!
Manj kruta je ko človek zver srdita.

Družina vsa iz hiše je zbežala,
da si življenje reši pred plameni.
Le stara mati je doma ostala.

Prestrmi zanjo so bili grebeni,
da bi rešitev z dragimi iskala.
Še njo objeli zublji so ognjeni...

IX.

Umiral dan je poznega poletja.
Nebo je ob večernem soncu rdelo,
kot bi počasi, lahno krvavelo
in težkega čakalo doživetja.

Nikjer ni slišati bilo več petja
krilatih pevk. Le s trat sladko drhtelo
je v tihem vetru cvetje zakasnelo.
A moja misel našla ni zavetja.

Tam, kjer Tolminka v Sočo se izliva,
kjer prožita si roko prod in griva,
je v mrak zamolklo trojni strel odjeknil.

"Pod križem" polja zopet kri so pila –
tri nove žrtve zemlja je pokrila...
Nihče, nihče ob njih ne bo pokleknil.

X.

Počasi stopal starec je v strmino –
težile so ga žalosti in leta.
A tajna slika, od solzá spočeta,
mu v srcu je blažila bolečino.

Nad sabo videl je neba sinjino –
zanj stvarstvo je bilo ko knjiga sveta,
ki dušo z božjo mislijo prepleta,
da svoja krila razprostre v višine.

Priplazil se je starec med skalovje,
kjer ustreljen počival sin njegov je...
Strmel je z grozo vanj in plakal, plakal.

Ječalo je krog njega vse gorovje,
ko sinu zadnje je kopal domovje,
da laže jutro bo vstajenja čakal...

Po naših vaseh

Ljubka Šorli,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
7. 10. 1944 v Tolminu
za proslavo stoletnice
rojstva pesnika Simona
Gregorčiča v Čadrgu.
Izvirni rokopis v zvezku
pesmi hrani avtorica,
prepis pa Terezina Škočir,
medvojna kulturna delavka
na Tolminskem.
Tr 188, Ma 203.

Po naših vaseh so oktobrske rože
v jesenski sijaj se odele,
da pesniku Soče sladko in opojno
po tratah v pozdrav bi dehtele.

Po naših vaseh se oglašajo pesmi,
spočete v trpljenju in boli,
da njemu v spomin, ki za dom ves gorel je,
razlegajo se naokoli.

Po naših vaseh se za mislijo misel
s hvaležnostjo v venec nabira
za sina s planin, ki mu luč je na poti
bila domovina in vera.

Po naših vaseh se združujejo srca,
v ljubezni so kakor kresovi,
da bojo se slavčku molče poklonila
in pesmi nesmrtni njegovi.

Zdaj kuje se

Manko Golar,

30letni učitelj slovenščine
v Ljutomeru.

Besedilo je nastalo
6. aprila 1941 v Ljutomeru.
Po ugotovitvah

raziskovalca pesništva
NOB Emila Cesarja (Borec
XXIII/1971, str. 371) je to
prva slovenska vojna
pesem, nastala neposredno
po napadu na Jugoslavijo.
Izvirni rokopis in tipkopis
pozneje nastale skrajšane
variete besedila hrani

avtor.
Kl 88 A, var. 88 B.

Zdaj kuje se veliki dan,
žerjavi so dvignili težke roke,
spod njih rdeče iskre lete
in krik krvi drvi čez plan.

Zdaj borba blazna gre na nož,
zdaj tanki orjejo razore
in v tajinstveno zlate zore
krvavih cvete tisoč, tisoč rož.

Pošastno himno poje avion
in seje tone dinamita,
v trepetu zlatega odsvita
razmaje božji iz zvezd skovan se tron.

Zdaj kuje se veliki dan,
zdaj kuje sonce se svobode
in krik njegov je blazna oda,
s krvjo rdečo v polja posejan.

Uspavanka

Med vojno nastalo besedilo študentke **Aste Žnidaršič** povzemamo iz povojne objave v reviji Naša žena, 1946, št. 1, str. 42. Oc 367.

Jama je gramozna
polna že krvi,
jaz ne morem spati,
vsaj ti, mala, spi.

Mesec je brezdomec,
kot smo zdaj mi vsi.
Jutri bova v ječi,
vsaj nocoj še spi.

Preživeli bova
vse, kar zdaj boli.
Nič ne bom izdala,
brez sramu zaspi.

Vihre z gor so nama
partizanski sli,
govore o sreči.
Pionirček, spi.

Že so blizu, blizu,
zlo od nas beži!
Naše vodi Tito,
mirno, mirno spi.

Bolečina

Milka Hartman,
30–43-letna učiteljica na
gospodinskih tečajih.
Besedilo je nastalo med
vojno na Koroškem. Izvirni
rokopis hrani avtorica.
SM 2430.

Vso noč ne da
zaspati mi nekdo...
Na okno trka
ranjena temina.

Vso noč poslušam
le, kako v samoti kljuje
bolečina.

In če zaspim,
me v snu grenko
pogoltne bôli
globočina.

V pregnanstvu

Milka Hartman,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo l. 1943 v Št. Jakobu nad Kriko na Koroškem. Avtorica je napisala tudi melodijo zanj, harmoniziral pa jo je dr. Cigan. Takoj po vojni je avtorica besedilo recitirala na nekem zborovanju, ki ga je policija skušala razgnati z vodo. Po vojni je objavljeno v zbirki *Moje grede*, Celovec 1953, str. 26. SM 2425.

Tam, kjer Peca riše sence,
dih njen v žitnih poljih mre,
hribčki stražijo Slovence,
cerkve z njimi govoré;
tam je tekla moja blaga
zibel sred popevk poljá;
tam je moja mila, draga
domovina, dar neba.

Oj libuška vas domača,
oj libuško ti poljé!
V tvoj objem se duh moj vrača,
v tvojo grud hite željé:
v hišo ljubljeno, edino,
ki sovrag nam jo je vzel
in v tujino, oj tujino
s kruto silo nas je uklel.

Dom očetov ob potoku –
ti si nas v družini grel...
Mrje mati nam zdaj v joku,
očka daljni grob je vzel.
Bratom, sestram robstvo kletó,
trdi žulji so v zasmeh...
Kdo nas vse maščuje sveto,
kdo kaznuje tujčev greh?

Grmi, grmi, Peca siva,
žive skale nam odpri!
Oj, predolgo v tebi sniva –
vojska kralj' Matjaža spi...
Dvigni meč in ogenj ukreši,
da svobodo spet nam daš!
V božjem nas imenu reši
zlobe tujca – kralj Matjaž!

Dom umira

Milka Hartman,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v
Št. Jakobu nad Kriko na
Koroškem l. 1942, ko je
bilo na višku nacistično
izseljevanje koroških
Slovencev. Izvirni rokopis,
zapisan s črnilom, hrani
avtorica.
SM 2423.

Dom razgaljen in razdejan.
Tihožitje, ki zidovju da življenje;
kar zgradilo domu je trpljenje,
izročeno gladnim je rokam.

Kaj zijate, stene, v strašni dan?
Ogenj blag je nehal prasketati,
si oči z roko zastrla mati,
vso od solz ima ožgano dlan.

Očka, očka, kam hitite, kam?
V slovo roka vaša boža kravce,
boža debela, blagoslavlja travce,
blagoslavlja kamre, hram.

Kaj, da bratje, sestre zrejo k tlom –
iščejo ugrabljene zaklade?
Temne zrejo jim oči prepade,
kamor zrušil se je beli dom?

Grenka kupa pije se do dna!
Strastno hrope črni voz, požira
v boli zvita trupla, dom umira –
v tuji zemlji strašni grob zija.

Ropot lopate

Milka Hartman,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo

l. 1942, ko so nacisti

množično izseljevali

slovensko prebivalstvo iz

vasi na Koroškem, v

Št. Jakobu nad Krko.

S črnilom zapisani rokopis

hrani avtorica.

SM 2421.

Čuješ, brat,
čuješ, narod moj
ropot lopate...?!
Na trdi poti
ranjeni od hoje
vseh ponižanj naroda
čujem ropotanje
črnega vozá.

Vidim –
krsta v njem je
črna vsa.
Za koga bo
ta pokop?

Ali tujec koplje
grob –
sestra zate,
zame, za vse brate?
Je dvanajsta ura
narodu odbila...?

Grom odpornikov
na jugu
zabučal je:
Bratje, ne!
Naših borcev
je oblast
spet zbudila
novo rast.
Spet je zemlja,
cvet in žito
in beseda
naša last!

Vse predolgo
časa zob
nam je v črno moko
mlel pravico,
več ne bomo
tujcem rob!
Nam v skopani
grob
mi položimo
krivico!

Milka Hartman,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno 1941–1945 na Koroškem. Rokopis hrani avtorica.

SM 2428.

Veter tuli, sneg šumi,
zametene so poti,
ob potoku led ječi.

Potnik blodi,
trudno hodi,
bridko vpraša: "Kam?"
Njemu tuj je topli hram,
kolne v srcu bedni čas,
v duši nosi bol in mraz.

Trudni potnik, pridi v vas!
Toplo, toplo je pri nas:
v peči ogenj blag zveni,
mačica na peči prede,
Jožek pase
betlehemske črede,
Metka kolovrat vrti;
ata ujčka Mojcko našo,
mamka kuha mlečno kašo,
"tek pod strop nam
vsak dan zrase."

Stara mama bajke pravi...
v bajne kraje zro oči...
vsi smo srečni,
vsi smo zdravi.

Tuji potnik, pridi k nam,
topel je slovenski hram!

(Kritke gore, imn, 44,

Kresna noč

V tej no, okus bom polikal
klizal bom ljubo;
Kresna noč je in gorijo
zverdice žoplo;
z žarki linie se igrajo
mlasle požice —
vstani hiltka pojdi z mano
na kresno polje.

Rožnik cvetni plašč razgane
nana v kresno noč,
murni bodo drugovalci
zoanki speo pojče;
biserov — kresnic ujamem
v slade ti' lase —
vstani hiltka pojdi z mano
na kresno polje.

Vežno febi v neobse vpletenu
svatovskih cvetlic
in s poljubom ti' odenem
zornost svojih lic;
praprost ti' matrgam v zglavje
v srečo bo nje moč...
vstani hiltka, pojdi z mano
v topla kresna noč.

V sen čarabni potopila
bova se sladkó;
fajnam bova prisluška vala-
sreci kaj reko...?
vstvarstvo v čarú kresne noč
v nadah prepeta...
hiltka, tudi nana, prečo
kresna noč in da.

Kresna noč

Milka Hartman,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo junija 1944 v Št. Jakobu nad Kriko na Koroškem. Avtorica je pesmi tudi sestavila napev in jo prvič zapela nekemu Primorcu, ki so ga nacisti pregnali na prisilno delo. Kot se spominja, sta bili prvi dve kritiki objavljeni takoj po vojni v Mladiki primorski. S črnilom zapisani dve varianti besedila hrani avtorica. SM 2424 a, var. 2424.

Njej na okno bom potrkal,
klical bom ljubo:
kresna noč je in gorijo
zvezdice toplo;
z žarki lune se igrajo
mlade rožice –
vstani, Milka, pojdi z mano
na kresno polje.

Rožnik cvetni plašč razgrne
nama v kresno noč,
murni bodo drugovali
zvonki spev pojoč;
biserov – kresnic ujamem
v zlate ti lasé –
vstani, Milka, pojdi z mano
na kresno polje.

Nežno tebi v nedra vpletem
svatovskih cvetlic
in s poljubom ti odenem
zornost tvojih lic;
praprot ti natrgam v zglavje,
v srečo bo nje moč –
vstani Milka, pojdi z mano
v toplo kresno noč.

V sen čarobni potopila
bova se sladkó,
tajnam bova prislusk'vala –
srcu kaj reko...?
Stvarstvo v čaru kresne noči
v nadah trepeta...
Milka, tudi nama srečo
kresna noč izda.

Moj brat – vojak

Milka Hartman,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1943–1944 v Št. Jakobu
nad Kiro na Koroškem.

Pesniččin brat je bil prisilno
mobiliziran v nemško
vojsko, kjer je padel.

S črnilom zapisani izvirnik
hrani avtorica.
SM 2420.

Kam naj grem iskat
tebe, dragi brat?
prišli bodo drugi,
tebe več ne bo.
Pismo s fronte pravi to.

Bilo je takrat:
vzel si gosli
in v slovo si
pel nam pesmice,
a solzé
skril v srce.

Ko si zadnjikrat
segel mi v roko
in mi zrl v oko –
zaslutila sem,
da te več ne bo.

Kje naj iščem grob,
kjer ležiš ubit
od človeških zlob...

Tam, kjer veter poje
kamor gosli tvoje,
tam, kjer je nebo
sinje, kot oko
tvoje je bilo –

tam zdaj ti ležiš
in na čelu križ,
za spomin ti dani,
z mojo roko
zaznamovani,
vem, da še žari...

Tvojih gosli lok
v mavrico je Bog
čez nebo razpel...

Vem, ti gori boš,
brat moj,
večno pel...

Duša, vemo –
ne strohni.

Cirkus je velik

Verzi pisatelja, dramatika in pesnika **Toneta Čufarja**, ki je bil ustreljen 11. avgusta 1942 v Ljubljani, so nastali zadnje dni maja 1941. Avtor jih je zapisal v spominsko knjigo Vide Rudolfove. Objavljeni so v članku Emila Cesarja o Tonetu Čufarju v Ljubljanskem dnevniku, 7. 8. 1982. Fe 200.

CIRKUS JE VELIK,
ZEMLJA GORI,
KMALU IZ VSEGA
NOV SVET SE RODI!

Pasijonke

Miran Jarc,
41–42-letni pesnik,
dramatik, pripovednik in
kritik, povezan z OF, zajet
v raciji in zaprt, nato konec
junija 1942 rešen iz vlaka,
ki je slovenske internirance
vozil v italijanska taborišča,
padel v roški ofenzivi
avgusta 1942.
Besedila so nastala med
aprilom in avgustom 1941
v Ljubljani, objavljena so v
Živi njivi, I, 1941, št. 1,
str. 5.
Pl 192 A, var. 192 B.

Od onkraj je potrkal spomin:
moj mrtvi oče me je obiskal.
"Pokoplji me vnovič, globlje, sin moj!

Premalo ste name nasuli prsti.
Kako, o kako to boli, boli!
Katerih jezdecev konji bijo
trdó na to posvečeno zemljo?"

*

V obrazih iščem se. Daj, daj mi roko!
Če dva, trije... O, kje ste, kam ste šli?
Vsak zase vase, v nedogled strmi...
Kako, kako molčanje je široko!

*

Poslušam prej neznano mi tišino,
ki smo v zelenih letih jo klicali
zaman, kot mladec, ki se s smrtjo šali,
še brez srca za moško bolečino.

*

Gre mrtvih dih skoz duše? Zdaj tako je
kot v tisti noči, ko je Bog umrl.
Nam se čas pretrgal je na dvoje,
nam se zvok je v gluhem kriku strl.

Miran Jarc,

(glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo v
letih 1941–1942, je
objavljeno v Slovenskem
zborniku 1945, str. 283.
Fe 180.

Ne sprašuj me, ne sprašuj!
Zapri oči.
Misliš, da oledeneli
se tolmun zbudi?

Eno staro pesem znam,
zapeti se bojim.
Daj, da nemo v času zlem
v smrt počasi tlim.

Pregnanec

Miran Jarc,

(glej spredaj).
Besedilo je objavljeno v
Slovenskem zborniku
1945, str. 284 v skupini
Jarčevih pesmi iz let
1941–1942.
Fe 182.

Ne več z očmi, le s srcem gledam njive
in travnike, gozdove in vasice
mladosti moje, zdaj so le še ptice,
ki nosijo do njih pozdrave žive

od nas, ki v sanjah se nam, kar je bilo,
kot svet začarani iz dna povrača.
In vendar vem, tak sen je le igrača,
samo bolniku trpko tolažilo.

Do vas, ki toliko smo skup živeli,
je daleč, delj kot nesejo oči
izjokane, a blizu je in bliže,

če več ne čakaš. Vidiš jih, te križe?
Izberi svojega. Stisni pesti.
Saj nisi sam na poti neveseli.

Črna cesta

Vinko Košak,

38–39-letni profesor
slovenščine, esejist, kritik,
publicist in urednik, zaradi
sodelovanja z OF ustreljen
v Gramozni jami
14. 10. 1942.

Besedilo je objavljeno v
Slovenskem zborniku
1942, str. 66.
PI 218.

Po polju črna cesta gre,
po njej črni možje,
črni možje –
tuji možje,
črno srce.

Zemlja naša, prej z znojem pojena,
s solzami, krvjo je zdaj pognojena,
ptica blodeča,
vsa krvaveča,
brez gnezda, brez doma,
k nam tujec – naš človek pa z doma.

Vse je zgorelo,
vse onemelo
požgano, mrtvo.

Kdaj spet se v življenje nam srca odpro?!

Poslednje pismo

Vinko Košak,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo januarja

1942, objavljeno je v

Slovenskem zborniku

1945, str. 290.

ŠM 5.

V spomin L. Š. in tovarišem

Predraga,
spet bije mi hitreje srca nemirnega utrip,
ko gledam te v spominu, kako vzcvetela si v ljubezni kip,
ko začutila si pod srcem otroka najinega prvi gib.
Še veš, kako potem sva modrovala:
bo fant, dekle, podoben meni, tebi,
in kakšno bi ime mu dala?
Potem si v črni slutnji mi na prsi pala,
se oklenila me tesno
in vsa v obupu zajokala.
"Ne pojdi proč, pri naju ostani!"
si zaprosila; a že si želje svoje se zgrozila,
roké okoli mojega vratu ovila
in vzdiknila s poslednjo silo:
"Oprosti, dragi: pojdi, za hčer, za sina, domovino!"

Zdaj je končano, sodba izrečena,
pot k tebi, k njemu, ki me nikdar ne bo poznal,
ne vodi več nobena.

Ko pismo to boš brala, bo že vse minilo,
a njemu, otroku najinemu, tole sporočilo:
Bo fant, naj bo kot jaz,
bo hči, kot ti!

Poslednja luč gori zdaj meni
in njim petero,
ki smo borili vsi se z isto vero.
Ostani zdrava,
z ljubeznijo se najino obojno otroka okleni!

Anton Vodnik,
45–47-letni pesnik in
umetniški zgodovinar.
Besedilo, ki je pognalo iz
vojnega doživetja, je bilo
dokončano v Ljubljani
5. maja 1947 ob drugi
obletnici smrti mlade
pravnice in članice VOSA
Nede Geržiničeve, ki so jo
ubili na Turjaku.
Izvirni tipkopiis hrani Lev
Geržinič.
Oč 360.

Od miz vstanite, svatje,
ozrite v tuje se nebo!
Nad poljem in vasjo
oblaki prhutajo
kot ranjeni golobje,
obrizgani s krvjo.

Zbegani kot plašna jata
vrše čez stolp in hrib,
da šibé se žita zlata
in zadnji gost odhaja
nemo skozi vrata –
brez venca in sijaja.

V biserni sinjini šip
nenadoma
škrlatno potemnijo
kot v večerni vodi
sence gomazečih rib.

Kot volčje jagode
so črne mi zenice.

Stopim v mrak temnice,
kjer ti rablji iztaknili
oči so žive, tople, rjave,
ti žgali, trgali in bili
prerahle prsi, milo lice,
zameglili sanj daljave –
potem ti je v gomili
zasula prst nosnice...

Kako nekoč so srkale
kostanjev, lipov vonj
in sončni sladki veter,
ki je pihal čez gorice
kot lahnó brneči zvon.

Zdaj z mano spiš, sestra,
v zemljé poslednji globočini
kot na žametni blazini.
Lepo je v tej vsemirski školjki,
v prosojni višnjevi lupini,
ki za valom jo obliva val
v zvezdnati votlini...
Spomin je daljna bliskavica.
Obraz ti mesec je svetel,
srce ti je zveneč kristal,
čeprav v dlaneh
že davno ti trohni cvetlica...

Kurirju Janezku

Anton Vodnik,

(glej spredaj).

Besedilo je posvečeno
avtorjevemu petnojsletnemu
nečaku Janezku, kurirju
Vojkove brigade, ki je
padel na Oblakovem vrhu
avgusta 1944. Objavljeno
je po vojni v reviji Novi
svet, 1946, str. 369-372.
VF 59-61.

Na zlatem griču,
ki ga jata ptic
(o njih zategli klic!)
je temno preletela,
ko tanko bilko
te pokosil je rafal.

Angel,
ki je poleg tebe stal,
s krvavimi dlanmi
zakril si je oči –

Mladi je kurir
tedaj poslednjikrat
zazrl v višnjevi se mir
nad vasjo domačo...
Krog ledij
čutil je ognjeno kačo,
njen strašni pik.
O piti, piti,
na beli oblak
kakor na mah
glavó položiti,
zapreti oči –

Ko čez polje in skoz hosto
od brigade do brigade
skrivno si prinašal pošto,
po mačje oprezno
kakor čez strupene gade
brzel si skoz grmovje,
da te svet zalival
kakor vroče je valovje
in ti srce je v prsih pelo
kakor zvon
čez hribe in doline –
še nebo je žarelo,
drhtelo s teboj
do zadnjih mejá
domovine.

Utihnil je rafal.
Svet se je razbil,
razklal,
kot oko razlil.

Tvoje drobne kosti,
vse nežne, vse bele
kot prvi sneg,
ki so ga sape razvele,
v mesecu, v rosi oprane –
žalostna mati
takoj bi spoznala,
o deček – junak,
pokošen od rafala.

Pri njej bi se moral spočiti,
ogreti, na novo roditi.
Telo bi se kot breskev ti napelo,
koža bi kot svila te ovila,
kot divja roža zadehtela,
v votlinah pod čelom
sladka bi luč ti zatelela,
roka žametno noč ti objela.
Zjutraj bi srcé se ti odprlo
in kakor čebela
leti na cvet,
bi zopet ti pilo
zlati dan kakor med –
in vse bi bilo kot nekoč,
a vendar novi svet.

Ves moten od nočne omame
kos kruha bi hlastno odrezal –
pri tem bi si prste obrezal –
oprta si šolsko torbo čez rame,
po bliskovo odhitel
kar čez travnike in trate
med svoje mlade brate
novo pomlad praznovat,
kot šel bi rdeče jagode brat.

O kakšne sanje!
prav tak bi bil
kot vsakdo
izmed nas,
le za spoznanje bolj bel v obraz,
le za spoznanje tišji –

Nekoč molčé si sanjaril,
ti mali heroj,
kako boš z bombami, ohoj,
in s puškomitraljezi
v otroškem srcu, v sveti jezi
danes, še nocoj
gonil Nemce, Italijane
prav do Rima in Berlina.

Zdaj je tišina
krog tebe in v nas,
zdaj v tebi kalí
domovina.

Le tvoj obraz
je za spoznanje bolj bel,
bolj žalosten in bolj vesel.

Na njenem grobu

Besedilo **Antona Vodnika** (glej spredaj) je verjetno nastalo še med vojno. Posvečeno je avtorjevi sestri, žrtvi izdajalcev, objavljeno pa v reviji *Obzorik*, 1946 VF 56

Mar tu je tvoj grob?
Kakor da sem hodil
skozi tisoč krajev,
skozi tisoč sob
in zdaj stojim
pred zadnjo steno
črno ognjeno –
Zdaj me stresa,
zdaj gorim:
kdaj, o kdaj
odgrne se zavesa,
odpre si mi vrt,
zasijejo nebesa?

Bodi ti dobra
sestra smrt?

Rodni je brat tvojo kri prelil
in ni ga blisk
oslepil, ubil.
Tedaj pod hribom
je zbežala sma,
voda je črna,
rože so suhe,
hoste so gluhe,
mrtva je vas.

Kako je samotna
tvoja gomila!
Ko se vrnila
tvoja bo senca
iz one noči,
naj tisoč zvezd
svetló zagori,
naj studenci
živó zašumijo,
naj gozdne cvetlice
spet zadišijo,
naj flavta zapoje,
naj mesec privabi
svoje in tvoje
družice.

Naj z venci opletó
oskrunjene podboje
tvojih vrat,
oškrubljenih s krvjó,

naj sleherni tujec
gost bo in svat –
in vsi naj zapoje
in vsi, in vsi
naj skozi noč gredó
v novo pomlad.

Šmarna gora
naj sije na nas,
na našo hišo,
na žalostno vas!
Preden se bo vžgala zora,
naj dekleta, ki srebrni pas
blesti jim krog života,
séstrici svoji
zrahljajo blazine,
da ji bo laže
nazaj v temine,
naj zadnjikrat
mehkó ji počesejejo
plave lase,
na prsi naj polože
ji kito rožmarina
in jabolčni cvet,
da ne bo je kljuvala
več bolečina
ob spominu na svet.

Naj v zadnjem spanju
bo mila in zala!

Nemara jo obiščeš, mati?
Že vidim, kako po trati
kot sestri dve hitita
z zlatimi lasmi,
na glavi z vencem rož
iz luninega svita.

Kako v obraz, roké
sta snežnobeli,
kot da v grobnici
podzemeljski kapeli,
v sveti izbi Oznanjenja
sredi dolgega zvonjenja
kleče sta prebedeli
vso to dolgo noč.

Vida Taufer,

37–41-letna učiteljica in pesnica.
Besedilo, ki je verjetno nastalo še med vojno, je objavljeno v Naši ženi, 1950, str. 175, in v avtoričini drugi pesniški zbirki Izbrani listi, Ljubljana 1950, str. 49–51.
Oc 354.

Sneg je pršil, droben sneg,
naglo prekrival dolino,
ti pa motril z bolečino
beli molčeči si breg.

Kruto prijeli so vas,
ko ste po cesti hiteli,
upanje vsako vam vzeli,
kratko odmerili čas.

Že so vas gnali od tod,
preko dobrane do hoste.
Tiho snežinke so goste
pot vam belile povsod.

Stali ste, nisi drhtel,
že se je puška sprožila,
krogla ti prsi prebila,
padel si, sneg je pordel.

A zažarel je spomin,
ki si ga nosil v globini:
jasno na snežni belini
se ji prikazal tvoj sin.

Ti pa privid si objel,
rahlo ga dvignil na roke,
trepetajoče in sloke,
sina si k srcu prižel.

Spet sta na ljubljeno pot
šla skoz domače gozdove,
spet so lepote se nove
vama odkrile povsod.

V snegu krvava je sled
vedno groznejše rdela,
že so ti usta sinjela,
tiho zapuščal si svet.

Zadnjič so preko dobrav
tvoje oči zastrmele,
padle koprene so bele,
srčni utrip je zastal.

Jesenska

Tone Seliskar,

41–42-letni učitelj, pesnik, aktivist KP in OF, med organizatorji kulturnih delavcev OF. Besedilo je nastalo septembra 1942 v Ljubljani. Objavljeno v avtorjevih med vojno izšlih zbirkah Sovražnik, Gorski Kotar 1944, str. 14–15, in Pesmi, 1944, str. 29, Ro 11, 70 A.

Kadar veter oblake žene,
ni v meni misli nobene
take, da bi sedla na oblak
in se peljala kakor vlak
daleč, daleč v nepovrat.

Kadar veter megle seje,
se nobena misel ne smeje...
Vse so se razbežale,
v sive megle pomešale!
O, kako strašen je čas,
kako je trpek človeški obraz!

Kadar veter listje raznaša
in tuli – ko volka oponaša,
je misel kakor deseti brat,
povsod gre svoje gnezdo iskat.

Gre v jesenske gozdove
obiskat partizanske grobove,
gre v požgane vasi
pobirat slovenske kosti,
plava žez polja v Šlezijo,
kjer izgnanci sestradani gnezdijo,
plava v taborišča naših otrok,
kjer je smrt, glad in stok.

Kadar veter ponoči rjove, zavija,
ko polnoč strahotno odbija,
gre misel čez vso slovensko zemljo,
ker ji je težko, pretežko.

V gore gre med partizane
povezat krvave jim rane,
v ječe potrka,
vso žalost posrka,
plava in plava in vrč s sabo vzame,
s krvjo ga napolni iz gramozne jame.
O kako strašen je čas,
kako je trpek človeški obraz!

Kadar veter megle seje,
se le sovražnik smeje!
Naše misli so zbežale,
v sive megle se pomešale...
Joj, misel, deseti brat,
povsod gre slovenske grobove iskat.

Pismo Kerinovi materi

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja 1942 v Ljubljani, ko je bil kot talec ustreljen osmošolec Kerin. Prvotno enajstkritično besedilo je bilo objavljeno v reviji slovenskih kulturnikov OF Selev, 1. l, julij 1943, str. 20, nato pa v avtorjevih zbirkah Sovražnik, Gorski Kotar 1944, str. 18–19, in Pesmi, 1944, str. 14–15. V Slovenskem poročevalcu št. 152, 1945, str. 5, ima besedilo le še šest kitic, pričujoča varianta pa je iz izbora Seliškarjeve poezije Pesmi in spevi, uredil Fran Albreht, Ljubljana 1951, str. 127–128. Ro 64 B, var. 15, 54 A.

Na bel oblak sem ti napisal sporočilo,
ki veter gnal ga s pticami je v tvojo stran.
Čez hribe plavalo je k tebi oznanilo
skoz jasni in neskončno lep pomladni dan.

Saj veš, sovražnik pismo bi zaplenil,
oblaka ne doseže, kakor misli ne!
Srce sem, mati, vem, ti z njim zagrenil,
v teh časih vse vesti so hude, grenke, zle.

Kerinka v Svetem Križu ob zeleni Krki,
zapri oči in zgrabi se za levo stran!
Okoli nas povsod sovražnik kroži mrki,
pogolten, črn, zvit ko demonski gavran.

Poslednjikrat pri nas govoril je o tebi,
poslednjikrat je pesem pel študent Kerin.
Ko so žez Krko prvi létali galebi,
je v kri kot talec onemel tvoj sin.

Tvoj sin je s smelimi prižigal novo vero,
tvoj sin je vsak dan dvigal pest in pel na glas!
Kerinka, ljudstvu kri je brizgnila čez mero,
tvoj sin je pal, kot pade zreli klas.

Glej, tisoč, tisoč mater zdaj žaluje,
je v grobu sestra, mož, morda edini sin...
Sovražnik krut je in še mrtve psuje!
O, v bele bo kosti sprhnel študent Kerin!

Ni mrtva snov, Kerinka, kar je v naši zemlji,
najboljše, presejano seme je rasti!
Joj, mati siva, za ves narod žrtev jemlji,
saj grob študentov v novo nam pomlad gori!

Na bel oblak sem ti napisal sporočilo,
joj, pergament krvav nad pragom tvojih vrat...
Od žalosti se ti srce bo prelomilo...
Z obrazom vtisni vanj današnjih dni pečat!

Hinko Smrekar

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo septembra 1942 v Ljubljani, ko je bil v Gramozni jami kot talec ustreljen slikar in ilustrator Hinko Smrekar.

Objavljeno je bilo v zbirkah Sovražnik in Pesmi, obe iz l. 1944.

Ro 13, 51 A.

To pot si ti odšel, ne da bi rekel zbogom,
čez noč si nam utonil v črno, črno prst;
grobar še ni zravnal zemlje nad tvojim grobom,
ti pa si legel v obokan hram slovenskih krst.

Ti, ki si vse življenje nam življenje risal,
poslednjo svojo sliko si s krvjo končal;
slovensko žalost in veselje si popisal,
s krvjo si narodu račune poravnal.

Kako smo se smejali tvojim smelim slikam,
ko si razgaljal bele grehe naših dob;
zagodel mnogo si resnic slovenskim klikam
in s svinčnikom sam sebi si izkopal grob.

Tako se zdi mi, da je smrt poslednja risba
in najbolj jedka tvojih zadnjih slik;
delavnica je tvoja zdaj prstena, temna izba,
ti v njej si sam molčeč, negiben lik.

Obroč planin pred smrtjo si zagledal,
zelene hoste, polje in slovensko vas;
oh vem, sovražnika najbolj si se zavedal,
ko bil s pestjo te je v prebel obraz.

Ko je ognjena strela v smrt te zamajala,
poslednjo črto zadnji sliki si dajal,
čez grobe se večerna zarja je prižgala,
ti pa si kri v slovensko prst sejal.

In glej prečudno grozo tvoje zadnje slike:
odprti grob, krvavo, zlomljeno telo...
To lik pošastne rimske je omike –
čez grob tvoj rablji Eja alala pojo.

Tone Seliškar,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo oktobra 1942 (po podatkih iz zbirke Sovražnik) oziroma decembra 1942 (po podatkih iz zbirke V naročju domovine) v Ljubljani. Objavljeno je bilo najprej v reviji slovenskih kulturnikov v Of Setev, Ljubljana, 1. 1. julij 1943, str. 16, nato pa na čelu prve avtorjeve med vojno izdane zbirke Sovražnik, Gorski Kotar 1944, ter v vseh naslednjih avtorjevih zbirkah. Uglasbil ga je Karol Pahar in pesem objavil v pesmarici Naša pesem, 1. del, str. 44–45, ki jo je sam uredil. V zbirki V naročju domovine, Ljubljana 1947, je Seliškar besedilo ponekod popravil. SM 767, 767*, Ro 1, 34, 41 A, var. 11 B.

Podolž in počez, čez njive, gozdove,
čez travnike, griče, čez reke, mostove,
skoz sonce in vihro, od meje do meje
povsod smo, kjer veter slovenski nam veje!
In škornji se vgrezajo v mučeno prst,
sovražnik ne more skoz vez naših vrst,
za nas ni nobenih ognjenih pregraj,
na žveglo nam, godec naš, marš zaigraj!

Sovražnik požiga nam naše domove,
pogreznil najboljše je v temne grobove,
prepolne so črne, zamrežene ječe,
pobija nam matere, žene trpeče...
Ho, mi pa smo v punt razplamteli zemljó,
razbičali v kri smo pohlevno vodó,
razklal je ponižnost v nas hlapec Jernej,
pravico si s puško bo rezal odslej!

Prepredli smo z borbo gozdove slovenske,
kasarne so hoste nam, jame podzemske,
in streha nad nami so sonce, oblaki
ter zvezde ponoči, ko zvesti koraki
straž naših nam ščitijo tabor prsten,
kjer sneg nas pozimi pokriva leden,
poleti kresnice nam svetijo v mah
in cev mitraljeza zapira zapah.

Pred nami na borbo zastave goreče
vihrajo vse bele in plave in rdeče
in zvezda svobode prepleta trakove.
Razmahnil je roke in strl okove,
iz črne preteklosti stopa tlačan,
pometa nasilnike v smrt partizan.
Čuj, zove nas k štabu politkomisar,
tovariši, juriš, v ognjeni vihar!

In padajo, padajo v jamo prezgodnjo
tovariši v krvi na zemljico rodno,
kri piše po zemlji slovenski vstajenje,
prestreljeno srce pokriva zelenje...
Joj mati, joj žena, joj otrok ti moj,
prepevajo puške v gozdovih nocoj,
prepevaj še ti, pa četudi za smrt,
dokler ne bo zadnji sovražnik naš strtl!

Pred nami podoba gre hlapca Jerneja,
pred nami odmika se vklenjena meja,
širino preraščajo množice mlade,
prekaljene, zveste slovenske brigade.
Vihar maščevanja jih žene prek tal,
do sonca jih dviga žareč ideal:
Naprej do svobode, nikdar več nazaj,
na žveglo nam, godec, na juriš igranj!

Divji mož bije plat zvona

Venceslav Winkler,
34-letni učitelj, mladinski
pripovednik. Besedilo je
nastalo pozimi 1941 ali
spomladi 1942, ko je avtor
začel delati za Osvobodilno
fronto, verjetno v Krki na
Dolenjskem, kjer je
nazadnje služboval.
Tipkopis hrani avtorjeva
žena.
Oc 158.

Divji mož ne zna zvoniti,
bije, bije plat zvona.
Hočejo ga prepoditi,
pride k cerkvi pol sveta.

“Kaj razmajal si zvonove?
Ali raste kje požar?
Ali stiska kdo domove?
Ali bliža se vihar?”

Divji mož trdo prepeva:
“Vkup z orodjem, vkup s kosami!
Glejte, luč ognjena seva
v svet med strmimi gorami!

Mrak zagrnil dni je jasne,
zdaj bo vsakdo zase sodil,
ali živ bo ali ugasne.
Jaz vas bom skozi ogenj vodil!”

Ivanki Vranjek

Milena Mohorič,

36-letna profesorica, aktivistka, pri kateri je bila javka, seje GP POS in zatočišče ilegalcev.

Besedilo je verjetno nastalo kmalu po tem, ko je bila spomladi 1941 kot talka ustreljena prva Slovenka Ivanka Vranjek. Objavljeno je po vojni v Naši ženi, 1946, št. 5, str. 105, in v avtoričini zbirki Samotni breg, 1947, str. 65. Fe 146, Oc 108.

Na naših poljih so vzcvetele rože.
Deset življenj nam mladih je zašlo.
Roke kopale same so grobove,
jih zrlo hladno tujca je oko.

Ti prva med slovenskimi ženami
odšla si mlada v mučeniško smrt,
vsi tvoji upi zdaj so s tabo v jami
in Krško polje je mrtvaški prt.

Kaj ni dovolj že bolečin prestanih?
Slovenski narod sklonil je glavó.
Koliko bo grobov še izkopanih?
Naj večno rane nas krvave žgó?

Tja v gluho noč odmevajo vprašanja.
Uboge gmajne ne doni več glas.
Kri oporoko nam z grobov oznanja:
Bojujte se, prišel je boja čas!

Prvemu partizanu

Milena Mohorič,

(glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo v
letih 1941–1945, je
objavljeno v avtoričini
zbirki Samotni breg, 1947,
str. 81.

Ko stopil ti si na to sivo cesto,
ki v mrak brezupa je kazala smer,
megla je zapustila naše mesto
in nadenj sklonil se je zlat večer.

V ognjeni plašč si vere bil odet.
In kjer si bil, zbežala je tesnoba,
vzbrstel je s pustih skal vonjivi cvet,
v vseh mračnih dušah je bila svetloba.

Za staro pravdo si pohitel v boj.
Zdaj v krepkih rokah nosiš plamenico.
Ves narod se je strnil za teboj,
ker prvi razodel si mu resnico.

Skoz grozo, kri in smrt tvoj plamen lije.
tvoj meč do zmage si utira pot,
beseda tvoja svetu naj zasije
in v vrt naj spremeni še morski prod.

Brezčasje

Ivan Dodič,

34–38-letni učitelj, pribežal iz izgnanstva v Valjevski Kamenici, simpatizer NOB. Besedilo je nastalo l. 1944 v Ljubljani. Avtor ga je uvrstil v neobjavljeno pesniško zbirko Ranjeno srce in preimenoval v Upanje. Tipkopis hrani avtor. SM 53.

Brez vseh varljivih
sanjskih sem prividov,
v brezmejno
krajino strmim.

Nikjer ni sonca,
drevja, cvetk, ne zidov,
na razvalinah časa
nem slonim...

Puščoba kruta
v srcu gospodari.
Po njej bobni
praznine gluh odmev.

Srce želi, da Čas
spet prikrmari,
odstre nov svet,
ki srca bo ogrel...

Vojakova nevesta

Ivan Dodič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1941
v Ljubljani. Izvirni tipkopis
hrani avtor.
SM 1199.

Veze dekle belo vezenino,
veze lep poročni pajčolan.
Sreča gre v srca globino...
Sanja, kakšen bo poročni dan.

Veze, veze, njega čaka,
šel je v vojsko prek dolin.
Smeje se – radostna čaka,
pismo pisal je ženin...

Veze dekle, več ne čaka,
drugo pismo bere zdaj.
Veze, veze, tožna plaka,
ljubega ne bo nazaj.

Veze, veze vezenino,
zveze žalni pajčolan.
Žalost šla v srca globino:
z ljubim up je pokopan.

Žalostinka

Ivan Dodič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 1943 v Ljubljani. Avtor ga je uvrstil v neobjavljeno pesniško zbirko Ranjena obzorja.

Tipkopis hrani avtor.
SM 124.

Drevesa ihte
na sredi vrtov.
Kako jih skele ti kriki grobov!

Domovi molče
sredi mnogih grobov.
Kako jih skele
tišine grobov.

Dobrave strme
v šumenje cvetov.
Kako jih skrbe
daljave sinov!

Drhtijo roke
nad molkom sinov.
Strmijo žene
za daljavo grobov.

Potoki šume
ob spevih vetrov.
Kako jih skele tišine grobov!

Planine drhte nad šumom gozdov,
pod njimi golče tišine grobov.
In zvezde strme
v vrtenje svetov.

Pogovor z vetrom

Ivan Dodič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani. Rokopis hrani avtor.
So 68.

Čemu si se razžalostil,
ti veter, moj pajdaš?
Si hladne rose se napil,
o žalosti kramljaš?

Sem tople se krvi napil,
ki zemljo tožno spira.
Opil se bridke žalosti
in solz, jih svet otira.

Večer med vojno

Ivan Dodič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
6. 6. 1944 v Ljubljani.
Tipkopis hrani avtor.
SM 579.

Nebo je kot temni zaliv,
oblaki pa čolni v pristanu.
Pokorni so vetru – kapitanu,
počasi jih vodi v mrak siv.

Obzorja so žalni trakovi,
prehajajo v mračni azur.
Obmolknilo bitje je ur,
otrpel je mir nad grobovi.

Tišina pa s hladnimi prsti
do srca mi trudnega sega.
Nje teža na dušo mi lega
kot mrtvi po dolgem tam v krsti.

Pridite, daljave

Ivan Dodič,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1942
v Ljubljani. Tipkopis hrani
avtor.
SM 852.

Preko polj in hribov
noč se ulega črna.
Senca vsiplje v dušo
boli ostra zrna.

Je človeška rosa
polja pošcropila,
smrti ostra kosa
cvetje pokosila.

Pridite, daljave,
ki srce vas sluti,
spijte vse težave
v grenki tej minuti! –

V črno noč...

Alfonz Gspan,

38–41-letni profesor
slavistike, simpatizer OF.
Besedilo je nastalo
15. 1. 1942 v Ljubljani.
Tipkopis hrani avtorjeva
vdova.
SM 2316.

V črno noč mi roka grebe,
tiplje, tiplje, išče tebe.
Mrzel kamen je dosegla.
Kam nocoj si, žena, legla?

Bo uho tvoj dih ujelo,
dete moje drobno, belo?
Tenko poje v noč snežinka,
bogve kdo uspava sinka.

Bodo vas še kdaj uzrle
– oh, da ne bi prej umrle –
te objokane oči?
Žena! Sinko! Bratje! vsi...

Sonet

Alfonz Gspan,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
4. marca 1944 v Ljubljani.
Izvirni tipkopis hrani
avtorjeva vdova.
SM 2318.

Mar veste, o vrhovi v novem snegu,
kako vas moje hrepenenje išče,
kako goreče si želi v svetišče,
kjer zemlja se v ljubezni vdaja nebu?

Samo od tod! Ubili so nam dušo,
ukradli vest, zatrli v nas poštenje.
Kako boš cenil to poniglavo življenje,
ko si izdan bil z Judovim poljubom?

Tam zunaj v snegu pa bleščijo gore;
nebo se sklanja k njim in jim šepeče
od jutra v večer in čez noč do zore

skrivnosti tihe, zgodbe daljne sreče;
in kadar veter dahne v temne bore,
še zemlja nebu šepeta ljubeče...

Minile bodo zdajšnje bolečine

Alfonz Gspan,

[glej spredaj].

Soneti z akrostihom je nastal

15. julija 1944 v Ljubljani.

Pod njimi je v spominsko

knjigo svoji učenki avtor še

pripisal: "V težkih časih za

tolažbo in za spomin na

lepe ure, ko smo skupaj

prisluškovali lepoti, milini in

moči naše materine

besede." Rokopis besedila

hrani avtorjeva vdova.

SM 2320.

Minile bodo zdajšnje bolečine

in sonce bo v domove posijalo,

cvetele bodo gore in doline,

kjer smrt je zdaj, bo spet življenje vstalo.

In spet ljudje si bomo v roke segli,

kot prej srce se k srcu bo sklonilo,

ah, pozabili bomo bridke stoke,

veselje nam bo duše prerodilo.

Čez dražgoške prišel bom senožeti

in pokramljal bom s fanti in dekleti,

črnic in kruhek bom dobil na pot.

Ej, spet se boš nasmehnil nam, Gospod!

Vstali bomo srečni v zarje nove

in zmagovalno strli v prah okove.

Naročilo iz groba

Alfonz Gspan,

(glej spredaj).

Besedilo s podnaslovom Vinku Košaku ob prvi obletnici prezgodnje smrti je nastalo oktobra 1943 v Ljubljani. Avtor je bil skupaj s talcem Vinkom Košakom zaprt v oktobru 1942 in ga je pred enako usodo rešila le bolezen. Izvirni tipkopiš hrani avtorjeva vdova. SM 2317.

Končal si pot...

Omahnil si v gramozni jami
v jesenskem jutru
in tam obležal
z osteklelimi očmi.

Večerne zvezde,
le te daljne lučke so brlele
ob razbitem tvojem truplu
in beli savski prod
je vpijal tvojo kri.

Tih veter nosil je
čez pusta polja
ihtenje ljubljene žené,
osirotele dece in naše,
ki usodi tvoji po naključju smo ušli.

Ko se ustavljam kdaj
ob tvojem zdajšnjem domu
med križi in kamnitimi stebri,
te vidim prav razločno
in slišim glas tvoj, ko mi govori:

“Če kje srečuješ moja dva fantiča,
jima govori kaj o meni.
Povej, da z njima vselej sem in bom povsod
in da bom večno spremljal njiju rod,
ker nisem in ne bom nikdar umrl.

Le zemljici slovenski dal sem svojo kri
in ta – to pa povej s poudarkom – zdaj že káli!”

il je čuden čas,
lažnivih kljukcev čas,
ko krinko nosil je obraz:

bilo je bogatino bednih mar,
z orožjem zmagovala je svetost,
mojstrila nas je kilava mladost
in norci nam solili so modrost,
najlepši spev o domu pel je janičar...

Res, čuden čas,
ko strel in grob je bil dokaz.
Greh nosil je svetniško haljo
in z žezlom v roki videl sem kanaljo.

Se zdelo je, da katekizem vse vesti
nič več na zemlji ne drži,
da vse, kar zdelo se je pravo,
je spačeno, postavljeno na glavo.

Bil je čuden čas

Leopold Stanek-Ant.

Kes, okrog 36-letni gimnazijski profesor, somišljenik OF. Besedilo je nastalo med vojno do konca l. 1944 v Ljubljani. Objavljeno je na čelu v samozaložbi izdane zbirke v štirinidesetih izvodih Šiba bajanica, 1945, ki jo je z lesorezi ilustriral, grafično opremil in ročno odtsnil Tone Pečan. Ma 286.

Bil je čuden čas,
lažnivih kljukcev čas,
ko krinko nosil je obraz:

bilo je bogatinu bednih mar,
z orožjem zmagovala je svetost,
mojstrila nas je kilava mladost
in norci nam solili so modrost,
najlepši spev o domu pel je janičar...

Res, čuden čas,
ko strel in grob je bil dokaz.
Greh nosil je svetniško haljo
in z žezlom v roki videl sem kanaljo.

Se zdelo je, da katekizem vse vesti
nič več na zemlji ne drži,
da vse, kar zdelo se je pravo,
je spačeno, postavljeno na glavo.

Iskal sem narod tiste dni –
kje, narod, si?
Si narod ti in ti in ti?
Ti, šviglja, dragoletnik, vetrnica?

Zaman tedaj sem spraševal:
O kaj je laž in kaj resnica?
O kje je šiba bajanica,
da zvem, kaj je poštenje, kaj krivica?

Iskal sem narod tiste dni, iskal,
z lučjo pri belem dnevu,
zaman dajal si duška gnevu –
kako globoko, narod moj, si pal?

Bil je čuden čas,
pravih kljukcev čas –
prepričanje krojili so bedaki,
sproščenosti otrok
so bali se junaki,
oltar je bil krvava rihta,
molatev naroda pa ihta...

Čuden čas,
ej spomin, le skrij obraz! –
A kaj sem storil jaz,
jaz zmešani poet,
človek rimanih besed?

Vihtel, vihtel, vihtel,
iz bajanice bič sem splel!

Uspavanka

**Leopold Stanek-Ant.
Kes,**

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno do konca I. 1944 v
Ljubljani. Marca 1945 je
bilo objavljeno v avtorjevi v
samozaložbi objavljeni
zbirki v štirinidesetih
izvodih z naslovom Šiba
bajanica, ki jo je z lesorezi
ilustriral in grafično opremil
in vezal tiskar Tone Pečan.
Ma 291.

Nina, nana,
postelja postlana,
veter veje giblje,
vislice zaziblje...

Srečo prinaša košček vrvi –
joj, ko pa očka na njej visi! –
Kdor ne uboga in ne zaspi,
vzame ga rabelj, mu zatisne oči.

Sestrice tvoje pri tebi ni,
daleč nekje v taborišču trpi.
Rablja drži se sama kri,
joj, kako vame in vate strmi.

Bratec tvoj v gozdu živi,
divje preganjajo ga zveri. –
Rabelj ti vzel je vse tri,
pred vrati je, čuj, zapri že oči!

Srečo prinaša košček vrvi –
če Bog v nebesih živi,
potem naj tako naredi,
da rabelj sam célo dobi...

Otroci se igrajo

**Leopold Stanek-Ant.
Kes,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno v Ljubljani, verjetno do konca I. 1944, saj je bilo že v začetku I. 1945 objavljeno v avtorjevi zbirki Šiba bajanica, izdana v štirintridesetih izvodih v samozaložbi z lesorezi in grafično opremo Toneta Pečana. Ma 293.

Najmlajši je Matjaž –
privezan s protjem na ograjo
ima zavezane oči.

Otroci se igrajo:
"Priznaš? Priznaš?..."
On vse taji.

"Kdo te je? Ugani!"
A on molči, voljno trpi.
"Izbij zobe mu, nohte puli!
Z jermeni daj po zadnji strani!
Priznaš? Priznaš?..."

Križ božji, kaj le počnete z njim?
"Igramo se, gospod!"

Te igre vam – od kod?

Bežim:
ta igra stara bo kmalu dva tisoč let,
če ni starejša – kar vrti se svet...

Kje ste, Huni?

Leopold Stanek-Ant. Kes,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno do konca I. 1944 v Ljubljani. Objavljeno je v avtorjevi zbirki Šiba bajanica, str. 20, marec 1945, ki jo je z lesorezi ilustriral, grafično opremil in v štirinidesetih izvodih natisnil Tone Pečan. Ma. 295.

Ob zidu starh grobnic vrsta ždi,
jih več je s plemenitimi imeni!
Ob njih zavre mi divje v žilah kri,
od jeze nad preteklostjo se peni.

Barbari davni so se tod valili,
njih kri nečista se po nas pretaka;
pramatere so tujci nam skrunili,
noči poročne so bile jim tlaka...

Kje zdaj ste Huni, grofi in graščaki,
kje valpti, psom gospodovim enaki?
Kot fevdno zver moj rod vas zaničuje!

Splahnele v nič vse vaše so moči,
rod tlačeni pa še in še živi –
se živa kri vam na grobéh maščuje!

Rožni venec

Leopold Stanek-Ant. Kes,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno do konca I. 1944, objavljeno pa je v avtorjevi v samozaložbi izdani zbirki Šiba bajanica, 1945, str. 19, ki jo je z lesorezi ilustriral, grafično opremil in v štirinidesetih izvodih tiskal Tone Pečan. Ma. 294.

Človek naš je bičan bil,
da Kristus bolj ni bil,
kot danes davno je trpel,
krvavi pot potil...

Pribit na križ,
moj brat, trpiš –
kdo trnovo ti je krono splel?

Krvavi venec
iz veka v vek drsi,
prek Gubca do današnjih dni
izvira strašni nam studenec –

o kdaj prične častitljivi se del?!

Pesem Vrbovec

Maksa Samsa,
okrog 41-letna upokojena
učiteljica, pesnica in
prozaiska. Tipkopis
besedila, ki je verjetno
nastalo ob koncu vojne
l. 1945, hrani Matična
knjižnica Ilirska Bistrica.
Ku 14.

Vrbove drage, kjer spomini davni
molče počivajo ob stezi ravni,
po mlakah tam, kjer zdaj marjete bele
mladosti moje so v slovo vzcvetele...

Vrbovci rod so trd in ves izgaran...
Pa kaj očakov je, da še postaran
mladeniške je danes lahke hoje?

"Tu partizan je zmagal rablje svoje!"
dejal ti bo, ozrl se po dolini,
kjer žena, hčere, bratje mu in sini,
glej, dela bijejo boj nekrvavi...

"Nič tujega!" – Nam modri Tito pravi –
"Le svoje hočemo obdržati!"
Kar nas učila je slovenska mati
zapisati si v duše neizbrisne,
da nekdam vnuk bo srečen nepopisno –
na svojemu za lastnega gospoda...

Spominjali od roda pa do roda
sedanjih dni se težki bodo časi...
Domovju svojemu in rodni vasi
ostal Vrbovec zvest bo prav do smrti...
Izginili fašistični so krti
in grobokopi narodne vse sreče!

V tihi lozi

Besedilo **Lojzeta Zupanca**, pesnika in pisatelja, roj. l. 1906, prevzemamo po objavi v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 33, 20. 8. 1969, str. 9. Se 170.

Vstani, megla, oj le vstani,
dvigni v jasne se višave
in odkrij nam vse dobrave,
kjer grobovi se vrstijo!
Vstani, megla, oj le vstani...

Padaj, dežek, oj le padaj,
s solzami namakaj rove,
spanja zadnjega domove,
kjer nevzdramno borci spijo!
Padaj, dežek, oj le padaj...

Pihaj, veter, oj le pihaj,
misli žalostne preženi
materi, nevesti, ženi,
kjer v samoti še trpijo!
Pihaj, veter, oj le pihaj...

Sijaj, sonce, oj le sijaj
in osuši srčne rane,
ki v dneh groze vsem zadane
ob spominih krvavijo!
Sijaj, sonce, oj le sijaj...

Pojte, ptice, oj le pojte,
vaše nežne melodije
iz srca, ki žalost lije,
naj bridkosti prepodijo!
Pojte, ptice, oj le pojte...

Padaj, listje, oj le padaj
na grobove v lozi skrite,
zreli listi, pozlatite
vse, ki živi jih slavijo!
Padaj, listje, oj le padaj...

Pismo od doma

Ana Praček-Krasna,
42-letna časopisna
urednica v Ameriki.
Besedilo je nastalo l. 1942
v New Yorku in bilo
objavljeno v Cankarjevem
glasniku, Cleveland
1942–1943, št. 1, str. 3.
Tipkopisni prepis hrani
avtorica, ki zdaj živi v
Ajdovščini.
Ma 130.

Odkar ste skoro vsi odšli,
izgnanci, v tuje kraje,
kjer vam srce bolno drhti
ob misli na Primorje,

tako so tihi naši kraji
in tihe, gluhe so noči...
O, slavec še žgoli v goščavi,
a pesmi naše čuti ni!

Zaman dekle v noč prisluškuje –
stopinj pod oknom čuti ni...
njen fant v gorah orožje kuje,
kjer tujca meč le prepodi.

Čakam

Ana Praček-Krasna,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1942

v New Yorku. Objavljeno

je v Slovenskem izsel-

jenskem koledarju, 1971,

str. 205.

Ma 131.

Slednje leto ob tem času
je prišlo
drobno pismo z belimi pozdravi.

Zdaj pa čakam, čakam,
a se zdi,
ko da se je nenadno
vse to spremenilo ...

kot da ni nikoli zvončkov
in vijolic bilo,
nikdar nobene svetle poti
v maj krasan!

Jaz čakam, čakam,
pa bo menda le zaman ...
nad dom moj se je spustil
črni vojni vran.

Pisma, ki jih ni

Katka Zupančič,

54-letna učiteljica,
izseljena v ZDA. Besedilo
je nastalo v Chicagu po
okupaciji Jugoslavije in
pred letom 1944.
Objavljeno je v Amerškem
družinskem koledarju,
Chicago 1944, str. 225.
Ma 230.

Prebiram pisma, ki jih ni –
in ki začetkov nimajo, ne koncev ne,
ker tam ne štejejo več juter –
gorje se v temi tke.

Prav kratke so vrstice,
a dolgi nemi pomišljaji –
pod njimi skriva se utrip srca
in duše mučene vzdihljaji.

Z ljudske fronte

Katka Zupančič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v

Chicagu v letih

1941–1943, objavljeno

pa v Ameriškem družinskem

koledarju, 1944, str. 3.

Ma 232.

Prosili goreče in trkali vneto na vrata smo božja:
O, Oče naš, od davna smo izročali v tvoje se roke;
vihar se nam bliža in zemlja se stresa pod silo orožja –
pomagaj zdaj, čuj naše prošnje in vzdihne globoke...!

A Oče – neskončno dobrotni, usmiljeni – ni se odzval.
Zaman naše prošnje, naj varuje nam hčere in sine;
zaman naši upi, da v sili prehudi pomoč bo poslal,
še preden se satanski krempelj zaseka v telo domovine.

Pred gluхими božjimi vrati visoko smo dvignili pest:
Naj sliši nebo in ves svet – brez boja ne damo se streti!
Veleva tako nam srce in pamet in vest:
Za svobodo rajši umreti kot v robstvo ukleti živeti!

Odločnost je glasna, tem tišja pa v srcu neizmerna je žalost.
Telo se koščeno nam naše boleče naklanja,
in duh nam je truden – velika in močna je tuja propalost.
Kako in doklej? Vprašanja grozotna, ker so vsakdanja.

V znamenju jeze, nemira, brez sna in brez sanj
preštevamo večne minute, ko z lakomnih volčjih čekanov
zbijamo smeh, da razgaljen otpne v obrazih – lobanj.
Življenje? Življenje je kapljica v žrelu vulkanov.

Le sonce še zvesto zlati nam razdrtih obronkov robove,
mudi se na tratah izmrlih, kjer vlada le glad,
in išče otroške smehljaje – ne ve, da obseva grobove
in žalne sprevide uničenih nad...

Izdajalcem

Katka Zupančič,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v
Chicago v letih
1941–1944, objavljeno
v Ameriškem družinskem
koledarju, 1945, str. 3.
Ma 228.

Kaj je napak z našim svetom, da lahko nekdo
na dvoje ga razkolje?
In da brat ubija brata na nečuveni ukaz
okrutne tuje volje?

Kaj je krivo, da pognal iz naših tal je Kajn,
ki s tujcem rodno kri je srebal iz bokalov?
Ali nismo kot kiparji z dletom tisoč let
vsekavali si idealov?

Že od davna se je narod naš pehal skoz mrak in noč,
iščoč si pota v beli dan svobode.
Zvezda neukročenega hrepenenja smer
mu je kazala tudi iz zablode.

Nikdar ni usoda rokavic si nataknila zanj –
za to so tujci poskrbeli
in domači izdajalci – ni ga trona brez krvulj! –
sramoto pa so si za slavo šteli...

Le kdaj bi Kristus s samim satanom
pogodbe sklepal,
pa silil narod svoj, da bi pred gada v prah
poklekal...?

Resnica že prihaja! Ko pride vsa na dan –
boj se sodbe! – ki s kajnstvom si zaznamovan!

Čeni kideri.

O črna kidera besnega sorašča,
Ki si sprostila v svet te naše rumlje,
da razbevisi si moč, ki v tebi dremlje
v neslaonič činič podlega jinašča!

Zdaj spletaš vence si iz siromašča
teh naših palj, ki some jih objemlje
ljubesni naše, ki wo moč si jemlje
iz sebe brez kanonov in vjašča.

Tu stavljaš si neslaone opornenik
na parvalinal, kiš in Roče bormilj
ka čine svojih, Moč resda velike.

Če takle sad pagnal v poljanah vrnij
je iz tuitisč letne ti omike,
nišdar ne emagaš naših ovc upornih!

Črni hidri

Janko Samec,
55–56-letni učitelj, pesnik
in pripovednik, gledališki
kritik. Besedilo je nastalo
med vojno v Ljubljani.
Avtorjev sin Smiljan je
rokopis izročil Narodni in
univerzitetni knjižnici v
Ljubljani, ki ga hrani pod
inv. št. 24/81.
Ma 155.

O črna hidra besnega sovraštva,
ti si sprostila v svet se naše zemlje,
da razbesniš si moč, ki v tebi dremlje
v neslavnih činih podlega junaštva!

Zdaj spletaš vence si iz siromaštva
teh naših polj, ki sonce jih objemlje
ljubezni naše, ki vso moč si jemlje
iz sebe brez kanonov in vojaštva.

In stavljaš si neslavne spomenike
na razvalinah hiš in kočic bornih
za čine svojih mož resda velike.

Če takle sad pogнал v poljanah ornih
je iz tritisočletne ti omike,
nikdar ne zmagaš naših src upornih!

Bil kos je romarja in kos poeta

Janko Samec,

(glej spredaj).

Drugi izmed dveh sonetov v spomin Ivanu Čampi je nastal konec avgusta 1942 v Ljubljani, mesec po tem ko so kot talca ustrelili pesnika, pripovednika in aktivista OF Ivana Čampo. S črnilom zapisani rokopis je l. 1981 sin Smiljan Samec izročil Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani (inv. št. 24/81). Ma 178.

Bil kos je romarja in kos poeta
s pogledom, večno uprtim v luč daljin,
ki jo je ljubil iz srca globin,
ker zanj bila je od Boga spočeta.

Bil pesem mlada je, še neizpeta,
ki v slutnji, da ne more do višin
neba, v molk ujeta svojih bolečin,
prelije v zgodnjem jutru v vonj se cveta.

In ptička bil je, ki v čarobnem krogu
sanj neizmernih svojih frfota,
iščoč zavetja pred kraguljem v logu.

Pa ker miru ni našel sred sveta,
šel zanj pobarat k ljubemu je Bogu,
da sebe in Slovencem vsem ga dal!

Fašist

Janko Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v vojnem času v Ljubljani. Rokopis je avtorjev sin Smiljan Samec izročil Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, inv. št. 24/81.

Ma 156.

Eja, eja, alala!
Mož po cesti koraca
in prispe na vrh Snežnika,
ki je gora res velika,
saj dotika se neba.
Sreča volka, ki pokima
mu v pozdrav: "Kaj grize zima
tukaj bolj te kot doma?"

Mož junaškega srca
dvakrat reči si ne da.
Volku brž z glavo odkima,
pa na cesti se obrne
in zbeži, zbeži do Rima,
kjer se glas mu z ust utrne:
Eja, eja, alala!

Slovenski zemlji

Janko Samec,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v
vojnem času v Ljubljani.

Rokopis je avtorjev sin

Smiljan Samec izročil

Narodni in univerzitetni

knjižnici v Ljubljani,

inv. št. 24/81.

Ma 157.

Zdaj, ko odpravljam se na zadnjo pot,
in od življenja dneva se poslavljam,
najprej, moj križani slovenski rod,
te iz srca ljubečega pozdravljam.

Za vse, kar užil od tebe sem dobrot,
hvaležnosti ti večne zagotavljam,
čeprav umreti svojih še usod
ne morem, ki v spominu jih obnavljam.

Bil kakor ti sem bičan dan na dan
v pradedih svojih, dedih in očetih,
viseč na križu, poln krvavih ran.

In še ni konca, glej, teh dni prekletih
za rod najmlajši, ki ob grobu zbran
bo mojem ves za dan vseh svetcev svetih.

(Ob 75 letnici.)

Stopinjé moje sísje so in sísje,
koraki ljudni so in pool bremenoma
se krivi moj trbet -
K dom klone osivela glava,
iz nojiti ké izjokaniti oči
se sili jolo...

Polhajam pravnih pok, nekdan o kamn,
spce je dalo vse, kar je imelo,
no bene bilke kase ni pošelo -
polhajam pravnih pok, nekdan o kamn.

Za mano težka pod, posute
rsa s kamenjem, potisčeni je skujen,
preo mano le še kratka pol je do cipres,
Kjer lihi dom le počiti u vabi. —

Ob 75-letnici

Kristina Šuler,

75–79-letna upokojena
učiteljica, sodelavka OF,
najstarejša znana
"partizanska" pesnica.
Besedilo je nastalo julija
1941 v Ljubljani na
avtoričin življenjski jubilej.
Rokopis, zapisan s
svinčnikom, hrani Erna
Muserjeva.
CT 219.

Stopinje moje tišje so in tišje,
koraki trudni so in pod bremenom
se krivi moj hrbet –
k tlom klone osivela glava,
iz mojih že izjokanih oči
se sili jok...

Odhajam praznih rok, neznano kam,
srce je dalo vse, kar je imelo,
nobene bilke zase ni poželo –
odhajam praznih rok, neznano kam.

Za mano težka pot, posuta
vsa s kamenjem, poraščena je s trnjem,
pred mano le še kratka pot je do cipres,
kjer tihi dom k počitku vabi.

V pričakovanju

Kristina Šuler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih

1941–1945 v Ljubljani.

Objavljeno v Slovenskem

poročevalcu,

informacijskem vestniku OF,

ljubljska izdaja, št. 1,

9. 5. 1945, str. 2.

Izvimi rokopis, zapisan s

črnilom, hrani Erna Muser.

Ce D 75, CT 145.

O bratje in sestre, zdaj dvignite glave,
ne vidite zarje, ki siplje plamene
na naše gore?!

O dvignite glave, nam sonce nebeško
že vstaja, prinaša
naš veliki dan...

O bratje in sestre, v objem si hitimo,
združimo se močni, v zaupanju trdni
za veliki dan...

Kako že drhti, kako hrepeni
ta zemlja prelepa po naših rokah,
da orjemo, sejemo v soncu bleščečem,
da bratsko delimo si ves njen zaklad.

Sestri izgnanki

Kristina Šuler,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo do
l. 1944 v Ljubljani.
Objavljeno je bilo v
Slovenki, glasilu Slovenske
protifašistične ženske zveze
za Primorsko, 1. II, št. 1,
januar 1944, str. 32.
V Pesmih naših borcev I,
uredil Mile Klopčič,
junij 1944, str. 32, je kot
avtorica za kitico krajše
in mestoma drugačne
variente besedila
navedena Ana Verhek.
Izvirni rokopis, zapisan s
črnolom, hrani Erna
Muserjeva, ohranjen je
tudi rokopisni prepis
M. Verčičeve.
CT 229, De 145,
SM 1043.

Škrjanček žgoled je v nebesni sinjini,
na njivah bogato je klasje zorelo,
dišale so trave, šumeli gozdovi,
v sto barvah je polje vzcvetelo.

Hodili sva skupaj po pisanih tratah,
prepevali pesem naših deklet,
kako je bil radosten, poln zanosa
vseh najinih misli mladosten polet!

Zdaj mraz se zajeda v tvoje stopinje
in kruh ti tujina skopo deli –
na licih upadlih mladost ti umira,
otožno zastirte so tvoje oči.

Ne kloni zdaj glave, o sestra izgnanka,
glej, v zarjah že naša obzorja žare,
spet pel bo škrjanček nad poljem veselo,
spet s cvetjem obrobljene bodo steze.

V svobodi zadihala zemlja bo naša
in narod junaški slavil bo svoj dan,
iz temnih dni suženjstva v novo življenje
bo šel vriskajoč preko naših poljan.

-6-
V ječi.

Bila prokleona sem in tiha,
 okrogom svojim sem bila ljubeča mati,
 zdaj me ni več prepoznati -
 preklinjam, kerim žuljave, roke v pesti;
 "Prekleto ^{rodo} roka, ki je strel sprevila,
 mi sina je, edincea umorila,
 prekleto vi, ki hčerko ste mi odpeljali,
 v spomoto in tujčini jo pelali,
 porušili, porigali dom ste naš,
 ponižali, stit naj rod bo vas!"

Bila prokleona sem in tiha,
 zdaj levinja sem krvoločna,
 kaj ti telo in dušo tatbi mi ubili,
 z mreže ste železne me vtaknili,
 da v ječi brez otek naj svojih jaz poginim,
 brez njih ljubosti in spore naj preminim!

Če pluća dan se, plupatorji krvavi,
 ko levinja za mrežami bo saj roka -
 v svobodo slabo naša bo odvela,
 srečati z narodom svojoo veliki dan.

V ječi

Kristina Šuler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih

1941–1945 v Ljubljani.

S svinčnikom zapisani

rokopis hrani

Erna Muserjeva.

CT 6.

Bila pohlevna sem in tiha,
otrokom svojim sem bila ljubeča mati,
o, zdaj me ni več prepoznati –
preklinajm, krčim žuljave roke v pesti:
"Prekleta bodi roka, ki je strel sprožila,
mi sina je edinca umorila,
prekleti vi, ki hčerko ste mi odpeljali,
v sramoto in trpljenje jo pehali,
porušili, požgali dom ste naš;
ponižan, strt naj rod bo vaš!"

Bila pohlevna sem in tiha,
zdaj levinja sem krvoločna;
da bi telo in dušo mi ubili,
za mreže ste železne me vtaknili,
da v ječi brez otrok naj svojih jaz poginem,
brez njih ljubezni in opore naj preminem.

Že bliža dan se, okupatorji krvavi,
ko levinja za mrežami bo zarjovela –
v svobodo zlato našo bo zdrvela,
slavila z narodom njegov veliki dan.

Lucka na grobu.

Lucka na grobu, drobna kresnica,
svetiš' v noč goridno, v tem i blestiš',
padel junak je za narod, svobodlo,
njemu v spomin, ti' Lucka, goriš'.

Smreke zelene, gorde ciprese
v molku globokem ob grobu stoji,
breke junaku pokrivaj s pometaji...
z listjem jesenskim grob mu zlate. —

Vzigaš' se, Lucka, v ogenj močini
sreca presine plamen naj svoj!
s, pilo molamo po poti junaka
služajmo proti sovražniku v boj!

Lucka na grobu, drobna kresnica,
bodi znamenka, sčinite nam dni,
ko bo postal narod, prevojen, prekužen
iz bolečine, trpljenja, krvi. —

Lučka na grobu

Kristina Šuler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v vojnih

letih 1941–1945 v

Ljubljani. Rokopis, zapisan

s svinčnikom, hrani Erna

Muserjeva.

CT 102.

Lučka na grobu, drobna kresnica,
svetiš v noč gozdno, v temi blestiš,
padel junak je za narod, svobodo,
njemu v spomin, ti lučka, goriš.

Smreke zelene, gozdne ciprese
v molku globokem ob grobu stoje,
breze junaku pozdrav šepetajo...
z listjem jesenskim grob mu zlate.

Vžigaj se, lučka, v ogenj mogočni,
srca prešine plamen naj tvoj,
s silo udarno po poti junaka
stopajmo proti sovražniku v boj!

Lučka na grobu, drobna kresnica,
bodi znanilka srečnih nam dni,
ko bo vstal narod, prerojen, prekaljen
iz bolečine, trpljenja, krvi.

Lodba.

Otrokom stiriin dala sem kinkljeno je,
vredila sem jih s težkim delom svojih rok,
sinovou dva, dva topola mladca,
dve hčerki, roži in seregi polji.

Ges tujcev prihrumel je na slovensko zemljo,
s kuno obil je usse grudo, smel sejal -
podrli steeli so mi topola mladci,
slonili v groh nekdan stena roži in seregi polji.
Detača sama sem sred byjne vikre,
ki se dirja okrog povsamih vasi,
slomovje smeti se vse noče tje,
po njih se plava bela sonca vedno tiše. -

O Krist, oziraj se v troj usmiljeni obraz,
"ne sodi me, če sodim jark":

Nad vas naj zgane se prokletstvo, vi banditi,
ki popali ste, mučili, mrosili,
svet naroda so vaše strojnice kosile,
mladenice, sceti nam pobile,
vi pucali ste žene in dekleta,
p strašna naša bo sveta!

I Koro je napojena gruda naša,
proklata je vsa polada naj bo zemlja naša!

O Krist, oziraj se v troj usmiljeni obraz,
"pravico plač si mi, da sodim jark".

Sodba

Kristina Šuler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v vojnih letih 1941–1945 v

Ljubljani. Rokopis, zapisan

s svinčnikom, hrani Erna

Muserjeva. Objavljeno

kmalu po osvoboditvi v

Naši ženi, I. IV, št. 11,

1945, str. 228.

CT 158, var. Oc 211.

Otrokom štirim dala sem življenje,
hranila jih z naporom svojih rok,
sinova dva, dva topola mladá,
dve hčerki, roži našega poljá.
Bes tujčev prihrumel je na slovensko zemljo,
s krvjo oblil je našo grudo, smrt sejal –
podrli streli so mi topola mlada,
klonili v grob neznan sta roži našega poljá.
Ostala sama sem sred bojne vihre,
ki še divja okrog porušenih vasi;
domovje smrti so vse naše hiše,
po njih se plazi bela senca vedno tiše.

O Krist, oziram zdaj se v tvoj usmiljeni obraz,
ne sodi me, če sodim jaz.

Nad vas naj zgrne se prekletstvo, vi banditi,
ki ropali ste, mučili, morili;
cvet naroda so vaše strojnice kosile,
mladeniče, očete nam pobile;
vi onečaščali ste žene in dekleta,
o strašna naša bo osveta!
S krvjo je napojena gruda naša,
prekleta in neplodna naj bo zemlja vaša!

O Krist, oziram zdaj se v tvoj usmiljeni obraz,
pravico dal si mi, da sodim jaz.

Izseljenci

Kristina Šuler,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v vojnih
letih 1941–1945 v
Ljubljani. Rokopis, zapisan
s svinčnikom, hrani Erna
Muserjeva.

CT 143, var. Se 227.

Ob naši hiši breskev cvete
in trate vse že zelene,
na vrtu skrite pod grmičjem
vijolice sladko dehte.

In ptice, kakor vsako leto,
si v vejah gnezdeca pleto,
z oblački belimi posuto
pomladno, modro je nebo.

Pred hišo na klopici dremlje
naš dedek v svojo velo dlan,
k zatonu mu življenja klone
skrbi in truda pozni dan. –

Mi smo odšli in zapustili
svoj dom in zemljo, rodni kraj,
izgnal nas tujec je iz raja,
njegovi smo tlačani zdaj.

Kdo bo pognojil naše njive,
kdo bo oral in kdo sejal,
kdo travnike nam bo pokosil,
v jeseni jablane obral?

Objemajo vse naše misli
te, bela hiša, sred vasi,
ko vstala zora bo svobode,
na naše polje bomo šli.

Spet bo zavriskal fant na vasi,
na oknu nagelj bo žarel
in narod bo na svoji zemlji
slovensko pesem spet zapel!

V Rutah I. 1943

Fran Eller,

68–71-letni upokojeni
univerzitetni profesor,
pesnik. Besedila, ki je
nastala l. 1943 v Ljubljani,
avtor ni sprejel v zbirko
Koroške pesmi. Dva s
svinčnikom zapisana
rokopisa je z oporoko
zapustil Slovenski matici
v Ljubljani.
Ma 267.

Nad jezerom vise pod Jepo Rute;
tam rod živi odmaknjen, ali zvest,
tam ne veljajo šege še nadute
razpašnih tujcev iz odpadlih mest.

Na vrhu ondi starec je domaril,
nešteti prednikov že pozni vnuk;
travé kosil, ovčaril in gozdaril,
volí je vpregel in obračal plug.

Med lovce znal ga drzno je vpeljati
že oče, strog in skušen mu vodnik.
Naučil sinko pa po naše brati
koj sam se iz Mohorjevih je knjig.

Imel je skrinjo... trdna hrastovina
mu hranila je častitljiv zaklad:
sloveče delo Jurja Dalmatina,
vso Biblijo... Pa ni je kazal rad.

Čuvar pazljiv nad skritimi predali
zavedal se je dedovih besed:
"Na kupe so teh bukev že požgali,
morda jih kurit prihrume kdaj spet." –

In res prihrule s polnoči so trope,
tako divjaških slutil prerok ni.
In zlizal plamen stene je in strope,
skrinjo in Dalmatina tiste dni.

A mož iz Rut ni klonil, ni podlegel.
Otet v svobodo smrekovih goščav
na puško partizansko je prisegel,
ko ni še kamen več na kamnu stal.

Rašica

Načrtovana l. 1941.

Rašica, veta mi našica,
zama knjena k nam v sončni jug,
zgorela si, še ti tresčica
v gromadnem kresu naših muk.

Mehko na rutišmah v polbočju
obhajal te poldnurni sen
in držal gozdom je v naročju,
od žalok in livnov zelen.

Na svetni križ trojrad sem sedal
in vprek do Krinca v daljino šir
reč mesto in mahove gledal,
nad vsem je plnil nedeljski mir.

Divjaki zdaj ti v srečo sinjo
prihramli ubijati so in Krast
in Kri jim dala in blaginjo,
pa rešila ti našo čast.

Gomile vročega pepela
sivijo, a z židovi boš
in s strehami nam spot vzbrstela,
nov soplek belodečih rož.

Rašica

Fran Eller, (glej spredaj).
V objavi v avtorjevi zbirki
Koroške pesmi, Ljubljana
1947, str. 60, je navedena
letnica nastanka 1941,
zato sklepamo, da je
besedilo nastalo kmalu po
požigu Rašice
20. septembra 1941. v
Ljubljani. Rokopis je avtor z
oporočo zapustil
Slovenski matici v Ljubljani.
Ma 256.

Rašica, tiha mi vasica,
zamaknjena tja v sončni jug,
zgorela si, še ti treščica
v strahotnem kresu naših muk.

Mehko na rušnatem pobočju
poldanji te obhajal sen
in držal gozdom te v naročju,
od samih leh in lok zelen.

Na rob tvoj cvetni rad sem sedal
in vprek do Krima v daljno šir
čez mesto in mahove gledal,
nad vsem nedeljski plul je mir.

Divjaki zdaj ti v srečo sinjo
prihruli ubijat so in krast
in kri jim dala in blaginjo,
pa rešila si našo čast.

Gomile vročega pepela
sivijo, a z zidovi boš
in s strehami nam spet vzbrstela,
živ šopek belordečih rož.

Fran Eller, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
20. septembra 1941 v
Ljubljani na 33. obletnico
krvavega spopada
avstroogrske vojske z
ljubljskimi demonstranti,
pri katerem sta bila ubita
15-letni dijak Ivan Adamič
in tiskarski strojnik Rudolf
Lunder, naslednji dan pa se
je več kot trideset tisoč ljudi
udeležilo njegovega pogreba.
Pesem je objavljena v
avtorjevi zbirki Koroške
posmi, 1947, str. 59,
rokopis pa hrani Slovenska
matica v Ljubljani.
Ma 255.

Prešlo je od burnega dneva
zdaj trintrideset let
in vihra sovražna razdeva
nam našo deželico spet.

Nasilnik mori nas prastari,
le bolj je še krut in ohol;
grabljiva pest gospodari
deljenim na pol in pol.

Vzgrmele so puške pod Kočno,
s krvjo nas pokrstil je čas,
a k zmagi nam sije odločno
Pravice nesmrtni obraz.

Že v goro račun se kopiči,
obletnic je več ko tisoč;
z lažmi ne utajijo biriči,
surova ne zbriše jih moč.

In prej med narode sprte
ne vrne miru se dan,
prej ne, da do zadnje bo črte,
do tal ta račun poravnan.

V mračni uri

Fran Eller, (glej spredaj).

Prvi osnutki besedila so nastali l. 1942, iz ohranjenih rokopisov in letnic na njih pa je videti, da je avtor besedilo predeloval še dve leti pozneje. V zbirko ga vendarle ni sprejel, tri rokopise in tipkopis je z oporoko zapustil Slovenski matici v Ljubljani. Ma 266.

Na vrata smrt mi kljuka...
Le vstopi, stara, vzemi me od tod!
Konča se naj teh časov gnus in muka,
pripravljen volim temno pot.

Kar smo s častjo še v mladih dneh nosili:
pravice čisti ščit – zdaj je v posmeh
sovragom dednim in njih sili,
skosan propada, obrazdan v smeteh.

Kar sem sejal in hranil
ne sebi, vsem, da v skupno last bi dal:
na žetvico me vojni bes je ukanil,
omlačeno mi z gumna jo pobral.

Kar mislil sem: krepko se snuje –
prividu le sem v bedno laž strmeli;
moj rod, da si prosto zagospoduje,
še vedno ni, ne mara biti zrel.

Tujcu hlapčuje, v dve gube pokorno,
neusmiljen z brati, v sebi sam razbit,
pustoši dom, polje tepta si orno,
pa v krvi brede, svojim rabelj zvit.

In zarje ga je strah, ki vzhaja,
nočil bi še, ko dan se dela nov;
za gesla, davno mrtva, umirat vstaja
in trop ga vodi hriplih vran in sov.

A živim strujam zoprhati hoče,
drobi v vrtincu šibki svoj čolnič.
Podvira, plavati s tokovi noče –
in čezenj pljusnejo kakor čez nič.

Grdo na zadnjega je praga robu
zneveril zadnji mi se dragi up.
Ni bolje mar, brez diha spati v grobu,
kot sopsti zvrhane sramote strup?

Zato le pridi, zlega
me, smrt, otmi! Kam kod
unesi me peklu od brega!
O, jaz bi rad bil kje drugod...

Hvala miru

Fran Eller, (glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo
l. 1942 v Ljubljani, je
objavljeno v avtorjevi zbirki
Koroške pesmi, Ljubljana
1947, str. 96.
Ma. 262.

Daj vetra mu, kdor tujcem zdaj se slini,
nasilju pridobrikati se hoče;
kdor bratoljubno zdaj o spravi kloče,
z mehko besedo gládi ost hudini.

Daj vetra mu in sam besedo zini! –
O, da v besedi strel je kaj in toče
jeklene, ž njo bi treščil v bitke vroče,
tako pa – božji meljejo naj mlini.

Še kolje stroj, še grabi dlan krvava,
goré vasice, mesta, zemlje cele,
nešteto mater po grobiščih tava.

Nič prej ne, dokler vojske se zbesnele
sešpó in njih razbojna mrkne slava,
čas peti miru hvale bo vesele.

Fran Eller, (glej spredaj).
Rokopis neobjavljenega
besedila, ki je nastalo
l. 1942 v Ljubljani, je avtor
z oporoko zapustil
Slovenski matici v Ljubljani.
Mg 268.

Oblak se vzpne, kot čez predele
bi hlastnil velikan in v golt
si stlačil sončni hlebček ... Strele
mu žilijo nabreklo polt.

Vihar krog streh zatapa, mlinči
mehké kopice, vlažen in težak
tišči med voljno strn in vrtinči
stebre iz plehkkih plev si v zrak.

In v lipe skoči starodavne,
svrži pa debela tare, k tlom
vrhove pripogiba ravne.
Z gora se zakrohoče grom.

In polna vedra sive toče
zrožljajo v reber in ravan;
tam obleži polje cvetoče
kakor mrčes, na tla steptan.

Vihar divja, s sovražno silo
napal brsti je in zelen.
Vse se je vilo, vse drobilo...
A drobnih zmogel ni semen.

Kot sémena so srca naša.
Sovražnik, besen in surov,
le naj razdira, vzkriž raznaša,
iz src priklje svet nam nov.

Rimski vojščak

Fran Eller, (glej spredaj).
Rokopis besedila, ki je
nastalo l. 1943 v Ljubljani,
je avtor z oporoko zapustil
Slovenski matici v Ljubljani.
Ma 270.

Pritapali davi so k meni
vojščaki rimski oboroženi
iskat, česar nimam, jemati,
kar sam izvil bi jim rad.
Pokriti s čeladami,
s črnimi bradami,
obračali so mi predale,
vsi strmi in strogi,
vsi tuji in togi,
možje, ki jim ni do šale.

Bil eden pa je navmes
iz časov minulih mi dobro znan:
otrok sem ga videl doma
v koroški vasicí preneki dan,
ne v sanjah, čisto zares.

Prav ta,
okorno iz lipovih desk izrezljan
in slikan na les,
šopiril se nekđaj trd in top
in božji nam stražil je grob,
kadar smo veliko noč slavili
pri fari Marija na Zili.

S pohlevno le sulico
stal je takrat
in s kratkim mečem ob strani.
O davno je že... Sedaj pa prsat
koraka iz ulice v ulico
po tihi beli Ljubljani,
med plahimi prsti puško drži,
sumljivo vrti,
pripravljen v hipu na strel.

Čelade stare, obuhle pa
te novi mu Rim ni snel;
še vedno da raje je ista,
kot je že bila,
ko stražil je mrtvega Krista. –
Zdaj tudi mu nič ne bo pomagala:
v treh dneh Ljubljana bo vstala...

Naša pravica

Fran Eller, (glej spredaj).
Besedilo, ki je nastalo
l. 1944 v Ljubljani, je bilo
po vojni objavljeno v
zborniku Koroška v borbi,
Celovec 1951, str. 197.
Ma 265.

Kako se prebijaš, koroški rod –
nespečna skrb v nočeh mi sprašuje.
Že dolgo penja se huda ti pot
in grudi te vedno huje.
Odpahnil si z rame težki svoj križ,
a pal ti nazaj je še teže;
iz tisoč novih ran krvaviš,
roké pa ni, da jih obveže.

Sovražnik stoletni divjá nad teboj,
razpreza po volčje se v gonji srditi,
vsak migljaj ga draži, vsak dihljaj tvoj:
za biti gre ali ne biti! –
O, nismo ljudje več ko čreda ovčic,
pravice človeške imamo.
To so prihranili od vseh ti pravic,
pravico na smrt – le to sámó.

V spomin Urbanu Jarniku (1784-1844)

Fran Eller, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo ob stoti
obletnici smrti koroškega
pesnika l. 1944 v Ljubljani.
Objavljeno je v avtorjevi
zbirki Koroške pesmi,
1947, str. 73, tipkopis pa
je avtor z oporoko zapustil
Slovenski matici v Ljubljani.
Ma 261.

Sto let je minulo, kar pevca te v prst so dejali
tam daleč na robu skrajnem naše rodine.
Nad groba tihega rušo govor naš gine,
na jug čez gomilo že tuji bučijo navali.

S teboj tudi strun so tvojih dar pokopali.
Ni dedič jim rešil glasu, da v nove višine
umetno ga dvigne, mu nove odpre globočine...
In stari nas molk brez konca tere in žali.

Le redkoma vzdih preleti, zatrepeče jecljanje,
kot vzblêdel bi ptič, ki lepe ga mamijo sanje...
Še te nam bi sanje oblastniki v noč razpognali,

iztrgali pravljico davno srcem iz srede.
Mi vsi bi naj, Nemci tôpi, težkí, več ne znali
v krilato si pesem sprostiti ljube besede.

Bog z vami

Fran Eller, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo v marcu
1945 v Ljubljani, sklepa
avtorjevo po vojni
objavljeno zbirko
Koroške pesmi, 1947.
Ma 263.

Bog z vami... moja pesem je pri kraju,
mrak lega gost mi že na rob zenic. –
Pekla obup sem pel, le tožbo vic
vam srečnim, ki zašetate po raju.

Prinaša vigred popje čilo, v gaju
iz gnezd se tisoč godnih zglaša ptic...
Kaj bi sedaj ozimni še moj klic,
ta motni slut samo in sen o maju?

Morda pa vendar ne zbmi neznan,
ves ne utone v pozabljene blede.
Spomin vam bodi v slavju, da temán,

bil strm naš pot iz molka je v besedo,
krvavo plačan z zarjami bil dan,
prostost odkupljena po ječah z bedo...

Igo Gruden,

48-letni pravnik, pesnik.
Ciklus štirih pesmi, katerega drugo in tretjo pesem objavljamo, je nastal med 15. in 19. majem 1941 v Ljubljani. Za objavo v zbirki *Pesnikovo srce*, 1946, str. 61, je avtor dele besedila bistveno spremenil. Rokopisne osnutke in zapise besedil, ki jih namesto kasneje redigiranih objavljamo tu, hrani v Grudnovi zapuščini Rokopisni oddelek NUK-a v Ljubljani.
NS 3, 42, var. 16, 68.

II.

Čigav turobni glas
me drami v nočni čas
kot klic izpod zemljé?
Tovariši, brez vas
nam dvojno je gorje.

Prezgodaj šli ste v grob,
odšli od nas težko,
a sredi vseh tesnob
je v zemlji bolj svetlo
kot v soncu mračnih dob.

Preroštvo vaših sanj
iz groba nam cvete:
v vrtincih zmed, iskanj
katero zdaj srce
naj veruje še vanj?

Iz zastrupljenih kup
vsak dan je bolj gorjup,
grenkejši vsak večer:
ves svet en sam obup,
človeku človek zver.

III.

Na vse strani neba
je moja žalost šla
zastret vesoljni svet:
čez vse strani sveta
moj duh je v križ razpet.

Zemljo je ljubil ded,
v njen raj verjel bo vnuk,
od nas, ki nam od zmed
pekel je strašnih muk,
na nji krvi je sled.

S sveta je duh pregnan,
sovraštvo, laž, napuh
zasmeh so naših ran:
smo kot zavržen kruh
na cesti v prah teptan.

Morda smo pa le kvas,
da človek nov iz nas
se preroben rodi?
Smo kot v puščavi glas
razpet na vse strani.

Lovska pesem

Fran Albreht,

51-letni pesnik, prevajalec
in urednik, v uredništvu
radio OF Kričoč.
Besedilo je bilo objavljeno
v Slovenskem zborniku
1942, str. 31.
PI 367.

V naša mesta, v naše vasi
vdrle so tolpe steklih zveri.
Kje so zdaj lovci? Vsi lovci na plan!

Pesmi slovenske utihnil je glas,
smrtno molčanje je padlo na nas,
črn nam v prsih je gnev pokopan.

Iz gozdov tevtonskih pa tolpe hrumé,
ubijajo, ropajo, žgo in moré:
starce in deco nam gonijo v svet.

Usta molcé še, a srca kričé,
v zubljih krvavih oči nam goré:
pride čas, pride čas naših osvet!

Čase pošastne preživlja nam rod,
kakor še nikdar v dneh svojih usod –
a trd boji, rod moj, trd in jeklen!

Strni se, skleni v železen obroč,
da ne zdrobi te nasilnika moč,
da ne zapadeš tlačiteljem v plen.

En ukaz narod zadal si je ves:
Kdor izdajalec, pogine naj pes!
Ker vsi smo zdaj Lovci. Kdor ni, je n e b r a t !

Vsi smo zdaj lovci. Možjé in žené,
vsi zdaj sekire in krampe v roke,
v smrt poženimo tujo svojat!

Ptički na žici

Andrej Budal,

52-letni profesor, pesnik, pisatelj, kritik in publicist v zamejstvu. Besedilo je nastalo 9. 12. 1941 v Vidnu v Italiji, kjer je avtor služboval kot profesor francoščine. Objavljeno je v tipkopisnem mladinskem mesečniku Mladi svet, 1. VI, št. 12, december 1941, ki ga je od l. 1936 do l. 1945 urejal in večinoma sam pisal avtor. Mladi svet je bil namenjen avtorjevim otrokom, ki so v času prepovedi izhajanja vsakršnega slovenskega tiska v Italiji ostali brez slovenske pisane besede. Izvirni tipkopis hranita Gojmir in Breda Budal. LA 26.

V polju dežuje, v gori sneži,
seje nam, seje grudnove dni,
mokre in mrzle, mrzle in mokre,
ko da so vsi iz umazane okre.

Žice nad poljem nekam se pno,
čudežno iskro v daljo neso,
z njimi obloženi jahajo stebri,
ravno po ravni, ravno po rebri.

Ptički na dežju v žicah čepe,
sedajo nanje, pa odlete,
stresa mokroto vlažna kreljut –
vse ne iztrese, prazen je trud.

Jata zakroži v sivo nebo,
pa se le vrne sto jih in sto;
znova se močijo, znova čepijo,
pa se do golega drevja spustijo.

V vejah kreljutajo, redek čiv-čiv
se pridržano trga prek njiv,
zopet utihne, ko le ni strehe,
ni ne zavetja ni ne utehe.

Kam naj se denejo ptički sedaj?
Sonce mrli in leta je kraj.
Polja so prazna. Kdo naj jim kuri?
Zima ledena trka na duri.

Tiho ginejo snegovi

Andrej Budal,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

22. 3. 1942 v Vidmu v

Italiji. Objavljeno v

tipkopišnem mladinskem

mesečniku Mladi svet,

1. VII, št 3, ki ga je deset

let urejal in s svojimi otroki

sestavljala avtor. Tipkopiš

besedila hranila Gojmir in

Breda Budal.

LA 30.

Na slemenih so snegovi,
v našem polju pa jih ni;
popustili so vetrovi,
sonce toplo se iskri.

Trave suhe in zelene,
a zelenih sto in sto –
kmalu, kmalu niti ene
suhe sredi njih ne bo.

Pod grmičem v topli grivi
nekaj belo se smehlja
in mežika proti njivi –
prva je marjetica.

Blizu nje iz tal pribode
poppek, še tesno zavit;
rad bi, da bi kaj svobode,
ječe je že davno sit.

Tiho plašček si odpenja,
vonj iz njega blag vrvrá
in dehteti več ne jenja –
vsa cvete vijolica.

Tiho se v poljani drami
na stotisoče semen;
daleč tam snegovi sami
tiho ginejo s slemen.

Skrite iskre

Andrej Budal,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

27. 12. 1942 v Vidmu v

Italiji. Objavljeno v

tipkopišnem mladinskem

mesečniku Mladi svet,

1. VIII, št. 1, ki ga je v

letih 1936–1945 urejal in

s svojimi otroki pisal avtor.

Izvirni tipkopiš hranila

Gojmir in Breda Budal.

LA 43.

Ta ogorek počrnel je.

A le živo suni vanj:

znova – glej ga – zažarel je
od iskrivih prasketanj.

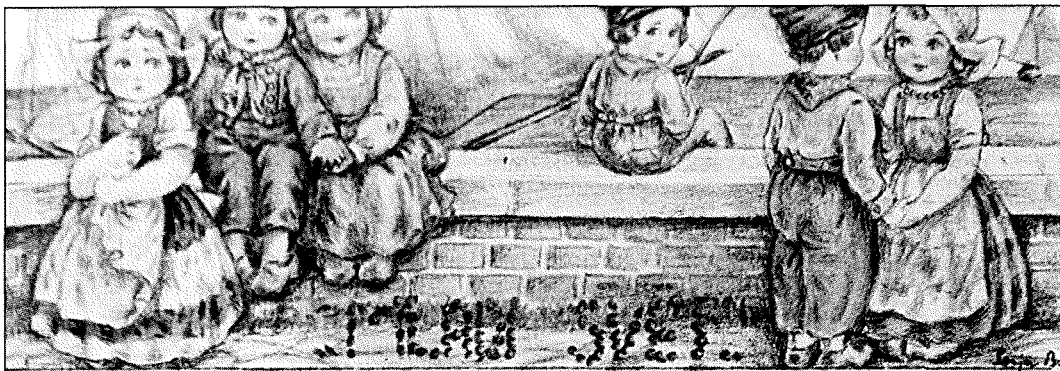
Še iz kamna, mrtve skale,
če jo z jeklom poživiš,
bodo iskre zasičale –
kres iz njih si razplamtiš.

Kdo, kako in kam zadel je
sredi neizmernih cest,
da obok se razgorel je
z milijoni svetlih zvezd?

Zima žalostne poljane
le navidez kuje v mraz;
iz nje same živa plane
nam pomlad, ko pride čas.

Veka je oko pokrila,
kakor mrtvo spi pod njo; –
komaj bo se razklenila,
v žaromet zbudi oko.

Vse, karkoli nas obdaja,
se le zdi hladán ovoj,
a pod njim pritajen raja
isker neštevilni roj.

eto VIII.

Veliki srpan-Avgust 1943

St.8.

OB ZATONU.

ko prve nam pognale so mladike,
je črna zvezda prečila nebo,
metala na zemljó grozotne slike
in plašila kot še nikdar nikdo.

Prav našemu je narodu pretila,
da slana zamori nam rosní cvet
in bo usoda nam huđó nemila
in nam uniči prosti vir besed.

Naš mladi svet naj bi se izneveril
sam sebi - je velel tedanji Rim.
In sile vse je zoper nas naperil,
da smo že komaj dihalí pod njim.

In črna zvezda črne umetnije
med nas je trosila, pokolj in smrt.
Lako naj mladi svet se jim izviije?
Kaj ne bo ves pogažen, zbit in strt?

Ne bo! Te dni je črni zvezdi slava
zbleđela in omahníla v zaton.
Nje groza le še medlo povihrava
iz žalostne dežele strtih kron.

Naš mladi svet ji ni, ji ni podlegel,
besedo materino je otel
za lepše dni, ki bo jih še dosegel -
naš mladi svet je srečen in vesel. A.B.

Ob zatonu

Andrej Budal,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
konec julija 1943 v Vidmu
v Italiji. Objavljeno v
tipkopisnem mladinskem
mesečniku Mladi svet,
1. VIII, št. 8, avgust 1943,
ki ga je s svojimi otroki
pisal in urejal avtor sam.
Izvirni tipkopis hranita
Gojmir in Breda Budal.
LA 50.

Ko prve nam pognale so mladike,
je črna zvezda prečila nebo,
metala na zemljo grozotne slike
in plašila kot še nikdar nikdo.

Prav našemu je narodu pretila,
da slana zamori nam rosní cvet
in bo usoda nam hudo nemila
in nam uniči prosti vir besed.

Naš mladi svet naj bi se izneveril
sam sebi – je velel tedanji Rim.
In sile vse je zoper nas naperil,
da smo že komaj dihalí pod njim.

In črna zvezda črne umetnije
med nas je trosíla, pokol in smrt.
Kako naj mladi svet se jim izvije?
Kaj naj bo ves pogažen, zbit in strt?

Ne bo! Te dni je črni zvezdi slava
zbledela in omahníla v zatón.
Nje groza le še medlo povíhrala
iz žalostne dežele strtih kron.

Naš mladi svet ji ní, ji ní podlegel,
besedo materino je otel
za lepše dni, ki bo jih še dosegel –
naš mladi svet je srečen in vesel.

V strugi

Andrej Budal,

[glej spredaj].
Besedilo je nastalo verjetno
avgusta 1943 v Vidmu v
Italiji. Objavljeno v
tipkopisnem mladinskem
mesečniku Mladi svet,
1. VIII, št. 10, oktober
1943, ki ga je v letih
1936–1945 s svojimi
otroki pisal in urejal avtor.
Izvirni tipkopis hranita
Gojmir in Breda Budal.
LA 52.

Širna, dolga, bela struga,
v njej se, v kamenje zajet,
svetlomoder trak vijuga –
usahle reke zadnja sled.

In ob strugi se razteza
svetlozelen kolobar:
topol, trava, polje, breza –
za oko blažilen čar.

Tu in tam iz zelenine
se vasica zabeli,
vrh zvonika kvišku šine,
se v sinjino zasadi.

Zadaj griči in gozdovi
v daljo pno teman ovoj
in za njimi se vrhovi
dvigajo v modrikast soj.

Ko jasnina vse prežarja,
dihati iz polnih pljuč,
biti sredi kolobarja,
piti barve, zrak in luč!

Ta užitek nas opaja,
čute mami kolobar.
O da bi od tega raja
ne ločili se nikdar!

Mladi svet strmi

Andrej Budal,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 20. 4. 1944 v Vidmu v Italiji, ko je bil v atentatu ubit Giovanni Gentile, predsednik italijanske akademije in minister za znanost, med zamejskimi Slovenci pa predvsem znan kot pobudnik reforme šolstva, s katero so bile na ozemlju Italije ukinjene vse slovenske šole.

Objavljeno v tipkopisnem mladinskem mesečniku Mladi svet, I. IX, št. 5, maj 1944, ki ga je v letih 1936–1945 urejal in s svojimi otroki pisal avtor sam. Izvirni tipkopis hranita Gajmir in Breda Budal. LA 65.

Pred več kot dvajsetimi leti
naš mladi svet je ostrmel,
ko Rim je, kljub obljubi sveti,
mu vse domače šole vzel.

Na pol milijona je Gentile
izvedel smrtni atentat,
z neugnanostjo surove sile
pogazil cvetje prvih nad.

In več ko dvajset let so viri
besede naše mrli vsi;
trdo se tujščina šopiri
še zdaj med našimi ljudmi.

Zdaj nevede je tuja roka,
da bi zasula vir zablod,
v obrambo našega otroka
razgibala svoj mladi rod.

Ne vidimo v tem kazni božje.
Le ugotavljamo: zločin
i nase je izzval orožje –
a nam ni strl vseh korenin.

In kakor je strmel pred leti,
še danes mladi svet strmi:
pravica morda je na sveti,
le zmaga njena – nagla ni.

Volkodlak visi

Andrej Budal,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo avgusta 1945 v Vidmu v Italiji ob 2. obletnici Mussolinijeve smrti.

Objavljeno je v tipkopisnem mladinskem mesečniku Mladi svet, I. X, št. 11, november 1945, ki ga je avtor od l. 1936 dalje s svojimi otroki pisal in urejal sam. Izvirni tipkopis hranita Gojmir in Breda Budal. LA 121-122.

Trdó je grizel volkodlak,
volkulje sin,
v živo telo, v živo meso
in ščuval je volkov oblak
na naš pokol, na naš pogin,
volkulje sin,
in z našo se mastil krvjo.

Razbičal je upor in gnev,
kri lokajoč,
skoz žile do kosti grizoč.
A nam ni bilo konca rev,
bilo je dolgo hiranje
in umiranje
in le mrtvilo in nemoč.

Zdaj tam obešen volkodlak,
volkulje sin
in mojster naših bolečin,
z nogami v zrak in z glavo v tlak
roke izteza v gluhi zrak,
ne grize več,
prestreljen, krvaveč.

O, saj smo vsi prežali nanj.
O, zank dovolj
mu bes je prožil in pokol –
vse samo zanj.
Ušel jim je stotisočkrat
in se poganjal še v napad
iz svojih divjih sanj,
iz svojih zlih dejanj.

Ni naše delo kruta smrt
njegova, dasi bi
po vesti in pravici mi
mu morali zadati smrt.
Predivji in pregrd
je bil do nas
ves dolgi, vse predolgi čas.

Prehitel nas je njegov rod,
volkulje rod.
Saj tudi njega je moril,
pred njim je bil krvavo kriv –
pred nami pa še stokrat bolj,
ko bil je živ
in je prisegal naš pokol.

O volčja strupenjača ti,
nikoli več
ne utegnemo ti plačati,
kar tvoj nam je nahudil meč.
A bodi... Samo da visiš,
prestreljen, krvaveč,
in je končan naš smrtni križ.

Grob v gori

Fran Roš, 43–47-letni učitelj, preganjan v Čuprijo. Besedilo prevzemamo iz objave v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 25, 27. 6. 1967, str. 6. Se 112.

Megla se nad goro je razpodila
in sonce že preliva jutro v dan.
Med mladim smrečjem skrita je gomila,
ob njej belí se kamen skoz bršljan.

Šest mladih fantov in dekle med njimi,
bilo je – pravijo – pšeničnih las,
prav tu so klecnili, požeti v zimi,
in vročo kri razlili v sneg in mraz.

Zdaj spe. Minevajo nad njimi leta,
ki v njih bi mogla cvesti jim mladost.
Telesa so jim vsa tesno objeta,
v tovarštvu njih zadnja je radost.

Razpet je nad gomilo soj modrine,
gore svobodne je ozaril dan.
Posluša iz zemlje utrip tišine
ob mrtvi partizanki partizan.

Vaš duh ne spi (Padlim borcem)

Ludvik Zorzut,

35-letni uradnik in pesnik iz
Medane.

Besedilo je nastalo v
začetku leta 1945 v Brdih.
Izvirnik hrani avtor.

Pe. 64.

Kdo ste,
ki ne počivate nikjer
in venomer
nas stražite, bedite vse noči.
Vaš duh ne spi?

Odkod ste –
Z Matajurja, s Krasa, z Brd,
kjer po slemenih
v krvi borcev pokošenih
je žela tovarišica Smrt?

Iz Brd
vi tavate tja po vaseh?
Na vse strani
so razmetane vam kosti
na mučeniških tleh.

In kam
zdaj begate vi bedni
brez pokoja in vam je hudo,
da morda nismo vredni,
kar zapečatili ste vi s krvjo?

V zaraslih travah, skrilah
grobišč vseh padlih iščemo mi sled
in tihi, brez besed
na zapuščenih klonimo gomilah.

Vmite se v domači beli dvor,
junaki večni. – Na gmajni tam zeleni bor
ves dan, vso noč šumi, šumi...
Vaš duh živi...

Na Krasu

Juš Kozak,

48-letni pisatelj, publicist in urednik, interniran v Bariju v Italiji. Besedilo je nastalo 26. 9. 1944 v Bariju v spomin Tinetu Logarju. Z manjšimi spremembami v besednem redu je objavljeno v Slovenskem zborniku 1945, str. 101. Uglasbil ga je Rado Simonitti. Izvirnik hrani dr. Tine Logar. SM 1554, Vi 1180.

Zemlja rdeča,
brinje zeleno,
plitev je grob
partizanov.
Kam ste zagrebli črne oči?
Skozi prst krvavo
svetle se, moj sin,
tvoje bele roke.
Če bi mogle objeti
te lepe roke
moje srce,
ki mrtvo
na grobu leži.

V pristanu

Juš Kozak,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 12. 10. 1944 v Bariju v spomin Milošu Ziherlu. SM 1553, Vi 1180.

Zdaj sem ladja
na dnu morja,
mi črne vode
skoz trup šume.
Zadeta od tistih torpedov,
ki z njimi sem plula v orkan,
zdrsela sem v zadnji pristan,
kjer vsaka ljubezen in vera
svoj lastni sta grob.
Zdaj sem ladja
na dnu morja,
mi črne vode šume
in sluzast polip
mi srce sesa,
ki od ljubezni
do tebe in vsega sveta
do borbe poslednje
umreti ne more, ne zna.

O, te veje!

Pavel Golia,

55–58-letni pesnik,
dramatik,
prevajalec in publicist, do
decembra 1943 direktor
Drame v Ljubljani,
sodelavec OF. Besedilo je
nastalo l. 1944 v
Ljubljani. Objavljeno po
vojni v avtorjevih izbranih
pesmih, 1951, str. 130.
Tipkopis v zapuščini hrani
Knjižnica Mirana Jarca v
Novem mestu, Ms 263.
Rš 8.

Kot veli list sem, ki jesenski veter
ga kvišku žene. Kam? K ozvezdjem? V eter?
Ah ne. Med liste ga spusti kaj kmali,
ki kar naravnost so na zémľjo pali.

Ta zgnije skoraj, ta sprhni kasneje.
A veje so ostale. O, te veje!
S sokovi velih listov okrepljene
spomladi liste poženo zelene.

Besedilo je bilo objavljeno v Mladi Sloveniji, mladinski prilogi Slovenskega poročevalca, št. 21, 4. 9. 1942. Kot avtor je bil naveden Črtomir. V Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu je v literarni zapuščini Pavla Golie ohranjen tipkopiš prvega dela pričujočega besedila, ki se od objavljenega v nekaterih podrobnostih tudi razlikuje. Torej je verjetno avtor **Pavel Golia**, (glej spredaj).
RŠ 1.

1.

Dal ukaz si, črni Duce,
tvoj birič povzel je glas,
že se general zasučje:
"Vsak v naskok na trg in vas!"
"Hrib in hosta partizana
krijeta, tja se bojim,
rajši mirnega vaščana
z ognjemeti ukrotim."
Vsa dežela je v plamenih.
In pripisal si, fašist,
na ognjenih mukah njenih
rimski zgodovini list,
ki nekoč s togoto
pričal Rimu bo sramoto,
v čast in slavo naši vasi.
Božji mlini
meljejo počasi,
a zanesljivo, Mussolini!

2.

Dal ukaz si, črni Duce,
mnogo jih več dal ne boš!
Dobrih žen turobne gruče
plakajo nad trupli mož,
ki zverinsko vsi pobiti
izmrčvarjeni leže okrog.
Zdaj se lotijo banditi
še prestrašenih otrok.
Kamijonov dolge vrste
v glad, v bolezen, v smrt neso
zdravo deco, žene čvrste.
Strašne sile v nas rasto.
Vse vprek vsi smo partizani
v Mariboru in Ljubljani,
na Koroškem in na Krasi.
Božji mlini
meljejo počasi,
a zanesljivo, Mussolini!

Pavel Golia,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo junija 1942 v Ljubljani, ko so v Gramozni jami ustrelili Aleša Stanovnika.

Objavljeno po vojni v

Novem svetu, 1946,

in v Izbranih pesmih

Pavla Golie, 1951,

str. 173. Tipkopis hrani v

avtorjevi literarni zapuščini

Knjižnica Mirana Jarca v

Novem mestu, Ms 263.

Rš 15–16.

Popotnik, ki tod mimo prideš, vedi,
da je še živ v grobovih teh naš sen,
prisluhni trpki bratovski besedi,
premisli našo žrtev, naš namen.
Strašan je bil pomor v Gramozni jami,
še sto let bo potomce rabljev sram,
toda slovenski narod bil je z nami.
Zares umre le, kdor je v smrti sam,
a nam milijon src bije v mrtvi grudi.
Še ti, popotnik, se pri nas pomudi!

Grdo so nas pobili. Jutro rano
nas je pobožalo poslednjikrat.
Težko bilo je, zdaj je vse prestano,
a ne pozabljeno, popotni brat.
Toplo nam je v naročju zemlje črne,
ko tebi, mučeniški sotrpín
v očeh sočutno solza se utrne,
a mirno spanje moti nam spomin
ostuden. Glej, celo v tej mrtvi vrsti
v nas izdajalski kažejo že prsti.

Na vekomaj naj zmota bo prekleta,
ki vzgajala hinavsko je sred nas
sina slovenske mame in očeta,
da brata bo izdal v najtežji čas
fašističnemu hlapcu in krvniku.
O, še bolj žalostna bila je pot,
ker nas izročil rabljem je na vzniku
svobodnih dni slovenski Iškarjot.
Izpljuni vse, oskrunjena dežela,
kar nosi izdajalski žig sred čela!

Po štiri, pet leži nas v vsaki jami,
a nove koplje venomer grobar.
Nas so porazili, toda nad nami
živi, zmaguje naša stvar
na naših in na bratovskih bojiščih,
v gozdovih, hribih, mestih in vaseh
in kjer v koncentracijskih taboriščih
umira brat za bratov grozni greh.
Mi z žrtvami prišli smo le do praga
svobode drage, ki zares je draga.

A neki dan od Zilje in prek Soče
prepeval bo slovenske zemlje sin,
še mrtve čul, popotnik, boš pojoče
visoki psalm iz onostranskih tmin:
Slovenija je vstala. Slava manom
neznanih borcev starodavnih dob,
upornikom, glasnikom, partizanom,
ki prepeljali narod iz tesnob
so v svetli, šimi svet! Ne, ni več mrtev,
kdor domu sebe daroval je v žrtev.

Pismo odpuščenega direktorja drame igralkam in igralcem

Pavel Golia,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo novembra 1943 v Ljubljani, ko so novim nemškimi oblastnikom preveč sumljivega direktorja Drame razrešili poklicnih dolžnosti. Objavljeno v avtorjevih Izbranih pesmih, str. 151. Tipkopis hrani v Golievi zapuščini Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu, Ms 263. Rš 13–14.

Opravljaj brez pohvale in odlike
med vami sem ravnateljski poklic.
Zarad' ljubezni svoje prevelike
do veveric, martinčkov, ribic, ptic
in nagnjenosti k vinu, zlasti k žganjem,
ki sem jih srebal včasih noč in dan
za zdravje duše, bil v življenju sem vsakdanjem
res prepogosto zadržan.

Če tudi vas kdaj tepla moja je nadloga,
mi oprostite, sestre, bratje, radi Bóga.

V razdobjih pa s prešernim smo poletom
z razpetimi perotmi pluli v vas
k navdahnjenim glasnikom in poetom
domačim in vseh narodov in ras.
Slovenski mojstri, klasiki, preleti
s talentom ognjevitim v našo sredo,
ravnali so kot v zarji čudoviti
na odru vašo igro in besedo.
In lepih misli v prozi, v stihih je neštetih
in vašem poduhovljenem igranju
bilo slovenskemu človeku razodetih
v cvetoči dobi, danes že nekdanji!

Nocoj sem taval kakor kralj ubežni
po zatemnjenih ulicah krog Drame,
ki dihala četrto stoletja vame
je svoj opoj demonični in nežni.
Na nebu se je kot na sinji stepi
ostró odražal njen profil nelepi.

V tesnobi tej jesenskega večera
privid se mi prikaže lep in jasen:
Prijazna roka vrata mi odpira
v hram čisto nov, ponosen in prekrasen.
In sestre, bratje, spet sem bil med vami
svoboden, srečen v naši – novi Drami.

Balada o nesrečnem doktorju Vladimirju Kantetu

Pavel Golia,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo ob smrti policijskega komisarja Vladimirja Kanteta, ki so ga 24. 2. 1945 obsodili na smrt z obešenjem. Sodelavci Osvobodilne fronte so vrh narezali, vendar s tem niso uspeli rešiti življenja obsojencu. Balada je bila objavljena v Novem svetu 1946 in v avtorjevih Izbranih pesmih, 1951, str. 175. Izvirni tipkapis hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu, Ms 263. Rš 18–19.

Res, policijski komisar v Ljubljani,
a z dušo prikovan na dom in rod,
do zadnjega zvest v delu s partizani.
Obsodil ga je nemški nagli sod.
Krog vrata z zanko mirno v smrt je zrl,
ko se – protest usode – utrga vrv.
Z zamudo mučno zdaj poroga rešen
v predpomladanji sapi sem ter tje
se rahlo ziba, na drevo obešen
nesrečni doktor Vladimir Kantè.

Dva pokavca bila sta vrla rablja.
Dvorišče ječe se pogreza v mrak
in v plesu senc strahoto dne pozablja.
Hej, rablja, doktor bos visi in nag!
"Lump sam za hude dni na stran ne devlje,
obleko sva mu spravila in čevlje."
A za rešetko te jetnik pozdravlja
in vsa podtalna OF prisrčno se
od tebe s stisnjeno pestjo poslavlja,
nesrečni doktor Vladimir Kantè.

Nad sanjami jetnikov je drhtela
vso noč trpkost, zamolkla kakor glas
turobni róga, oboe in čela,
pripluli iz onostranstva k strtim v vas,
ko so pošastno v vetru onkraj stene
ječale veje, skoraj že mežene.
In solza moči črne kolobarje
oči. In zate jo jetnik otre.
In v njej se bliska sij bodoče zarje,
nesrečni doktor Vladimir Kantè.

Ob zori sedeta mu dva vrabiča
na rame čivkajoč in črni kos
zvedavo vrh smetišča zre v mrliča,
ki iz megle se lušči nag in bos.
(Sodniki so sklenili pri posveti,
da mora štiriindvajset ur viseti
v svarilni zgled med zemljo in med nebom.)
Sedaj je rok končan. Prestal si vse.
In sam si bil o mraku za pogrebom,
nesrečni doktor Vladimir Kantè.

Obisk v taborišču na Rabu

Alojz Gradnik,

61–63-letni sodnik, pesnik
in prevajalec.

Besedilo je nastalo l. 1943
v ljubljani. Objavljeno je
bilo v avtorjevi med vojno
izdani zbirki Pojoča kri,
1944, str. 49–51. Dva
tipkopisa (eden dar Jožeta
Zužka, drugi še last Nuše
Lobnikar, roj. Špiler-Huys)
hrani NUK. Rokopisna
zbirka, 11/69 in 14/70.
Or 25–26.

Baraka mračna vsa, opolnoči.
Na stropu lučka komaj še medli.

“Prišla sem zopet na obisk, nocoj
številke tele pojedete z menoj:

Tri, pet, deset, petnajst in sto. Brž vsak
naj se pripravi, čas je meni drag.

Kaj se mudiš ti, na slamnjači tri?”
“Ne vidiš, da vsa polna sem uši?”

Da se počešem, čist glavnik mi daj,
da pojdem čista s tabo v sveti raj!”

“Zakaj ne vstaneš še, številka sto?”
“Ne morem, sama kost je že telo.

Če vstanem, v glavi se mi zavrti,
en grizljaj kruha pa me poživi.”

“Kaj pa je s tabo na slamnjači pet?”
“O, jaz bi rada dala v usta led.

Moj jezik je od žeje ves ožgan,
in grlo polno je smrdečih ran.

Kako bom pela v raju v božjo čast,
če prej ne rešim se teh ran in krast?”

“In ti petnajsti, kaj le v strop strmiš?”
“Sem Kristus, daj mi prej na rame križ.

Ni pravi Kristus ta, ki dopusti
rop in požige in umor ljudi.

Jaz, novi Kristus nov ustvarim svet.
Ta zadnji bo preklet, preklet, preklet!”

“In ti, deseti tam, že črnih lic?”
“Rad bi en grozd iz svojih užil goric.

Trgatve čas je zdaj pri nas doma,
o, en sam grozd mi zopet zdravje da.”

Glavnik in led in križ in kruh
jim je poslal v trenutku sveti Duh.

Potem so vstali in zapovrstjo
štorkljali so udarno ven v temo.

Pred njimi Smrt ravnala je korak,
za njimi s puško stopal je vojak.

Ko kraj barak se je ustavil trop,
vsi skupaj so stopili v en sam grob.

Balada o koščku kruha v laščiču na Rabu.

Isrednični strofi

"Le daj mi zdaj laščič kruha!
Sam jeadal sem kovača hi.
Nariliht se bo pa dva dni.
Ip cunj moli ročica mila.

"Čo dam va vjomi, kaj ostalo
bo gale? Kaj bo jedel ti?"
Kere smedeče od dečel
postirajo tobajo malo.

"Le daj mi va, re čomi meni."
Jaz učen, kudi, nočem nič!
Ohoč je bel je, ko mlič.
Kaj v materi je, kaj je v feni?

"Le vjomi, vjomi, daj ti lačen,
daj se ved lačen je postio."
Na steni tam je majhen krič
in nanj stmi oblač ujem. trčen.

"Ne vjamen, vidiš, da umira."
Ogriavel bo, če ve mu deš."
Ip mali mli očenaš,
a v feni njuje druga vera.

So božji, za lanovi gladi?
"Daj mozu va, če on bo čisto,
za krlom se ustil bo kist.
Če pa ipsladaš ga, počadi

pozabil bo, kaj so gubezni."
Objemi in boš bla, radu.
"Kaj da kaš? Saj si klor dnu?
Iglezni, fena se, iglezni!

Ip daj mi, daj je počeneva,
jaz učen. Ve te vjenu daj!"
"Umira! Ti boš jivel daj!"
Ojfeniga in joče re va.

Nič več se v cunjah ni sgamilo,
nič gaječalo več in tam
ostala je košček kruha tam.
Nikomur ni bil za korilo.

24. I. 1944

Boj Medvina

Balada o kruhu v taborišču na Rabu (Po resnični zgodbi)

Alojz Gradnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
24. januarja 1944 v
Ljubljani po pripovedovanju
neke gospe, ki je za to
resnično zgodbo zvedela
od povratnice iz
italijanskega taborišča na
Rabu. Objavljeno je bilo v
avtorjevi med vojno izdani
zbirki Pojoča kri, 1944,
str. 52–53. Rokopis z
naslovom Balada o koščku
kruha v taborišču na Rabu,
lasl Nuše Lobnikar,
roj. Špiler-Huys, in tipkopis
hrani NUK, Rokopisna
zbirka sign. 14/70 in
11/69.
Or 23–24.

“O, daj mu zdaj ta košček kruha!
Zanj plačal sem kovače tri.
Nasitil se bo za dva dni.”
Iz cunj moli ročica suha.

“Če dam vse njemu, kaj ostalo
bo zate? Kaj boš jedel ti?”
Krpe smrdeče od seči
pokrivajo lobanjo malo.

“Le daj mu vse, ne lomi meni.
Jaz nočem, pusti, nočem nič!”
Otrok že bel je ko mrlič.
Kaj v materi je, kaj je v ženi?

“Le vzemi, vzemi, saj si lačen,
saj se ves teden že postiš.”
Na steni tam je majhen križ
in nanj strmi obraz nje spačen.

“Ne vzamem, vidiš, da umira.
Ozdravel bo, če vse mu daš.”
In mati moli očenaš,
a v ženi rjuje druga vera.

So božji, satanovi glasi?
“Daj možu vse, če on bo čvrst,
za krstom se vrstil bo krst.
Če pa izstradaš ga, počasi

pozabil bo, kaj so ljubezni
objemi in boš brez sadu.”
“Kaj čakaš, saj si kakor v snu?
Iztrezni, žena se, iztrezni!

In daj mu, saj že počrneva.
Jaz nočem. Vse le njemu daj!”
Objema ga in joče reva.

Nič več se v cunjah ni zganilo,
nič zaječalo več in sam
ostal je košček kruha tam.
Nikomur ni bil za kosilo.

Pogreb na Rabu

(Po resnični zgodbi)

Alojz Gradnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943 v Ljubljani, ko je dr. Stane Mikuš avtorju pripovedoval ta pretresljivi dogodek. Objavljeno v zbirki Pojoča kri, 1944, str. 54–57. Dva tipkopisa hrani NUK, Rokopisna zbirka, sign. 11/69 (dar Jožeta Žužka) in 14/70 (last Nuše Lobnikar, roj. Špilert-Huys, ki je prepisovala avtorjeve rokopise). Or 43–44.

Povelje ostro iz barake sto:
nosač, ki prišel danes je na vrsto
v baraki tri, naj pride po to krsto.
Mudi se. Že smrdi iz nje telo.

Prišel nosač je, star, a še krepak,
in si oprtal krsto je na rame.
Saj težka ni, v nji je le malo slame
in suh, pokrit le s kožo okostnjak.

“Hudič!” nosač zakolne. “Ko dihur
smrdiš, težak pa nisi, suh nemara
ko trlica si, ki ji tu ni para.
Saj nisi tukaj žrl gosi in pur,

ne hrustal jarcev ne potic ne krač.
Ta naša sluznata vodena juha
ti pač še ni napolnila trebuha,
ni ti napela ne pasu ne hlač.

Preklemano smrdiš! Fuj, fuj in fej!
Ti mrha, skoro se mi že dozdeva,
da si izpraznil šele v krsti čreva.
Ko crknil si, si se nažrl še prej.

Bog ve, od kod si in kje dom je tvoj?
Si mar Dolenjec, Štajerc, kaj? Mogoče
še živa mati ti je, živ še oče
in ne vedo nič, kaj je zdaj s teboj.

Mogoče pa si kakšen bogatin,
ki je prejemal dan na dan pakete
in jih prodajal nam za cigarete.
Mogoče pa si le ušiv capin

in nimaš doma svojega nikjer
in ti nič mar ni, če le z gnilo slamo
pokritega te brcnemo zdaj v jamo
gnojničasto, kjer zdaj boš dal vsem mir.

Zdaj pa težak postajaš že, hudič!
Kdo pa naj mojo pot in trud ta plača?
Zastonj bom nosil kvečjemu berača.
Če pa si gizdalin bil, fičfirič,

če iz bogate hiše si doma,
ne bo vse kar tako šlo, brez računa;
ko drug bo čas, bo pela druga struna:
račun bo plačal slano tvoj papa.

Hudič, še v jami bodi mi preklet!
Bil pri menaži sem, pa ti sergente
priteče: 'Z mano brž, ker naš tenente
te kliče!' In kar tam sem pustil jed,

ki zdaj gotovo drug jo je požrl.
Če lačen bom, boš kriv le ti, mrcina,
ki zdaj ti moram biti za fakina.
O, bržčas te hudič bo v peklu cvrl.

Morda pa nisi dedec? Primojduš,
če si frfulja kakšna, si spletična
in kakšna taka tenka gospodična,
če žabica iz tistih si mlakuž,

ki so tem laškimi dedcem noč in dan
prodajale se, če si le lovača,
ki se za eno noč in uro plača?
Kar pljunil bi ti v gobec tvoj usran!"

Na mestu so. Tu jama je in križ,
duhovnik tu je, tu so še zijala
iz bližnjih taborišč. Nosač moj, hvala!
Kaj zdaj klečiš, strmiš, drhtiš, vreščiš?

Odgrnil črni je pokrov vojak:
za deske škoda je, saj njih je treba
v namene še nekterega pogreba.
Nosačev sin bil v krsti je mrtvak.

Alojz Gradnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

8. julija 1944 v Ljubljani.

Objavljeno v med vojno

izdani zbirki Pojoča kri,

1944, str. 48. Tipkopiš z

avtorjevim podpisom in

datumom hrani v zapuščini

njegova vdova, drugega

pa NUK, Rokopisna zbirka,

sign. 11/69.

Or 35.

Kdo izkoval bo tisočere pluge,
da iz nemile tvoje bo prsti
iz vseh grobov nam izoral kosti?
Za vekomaj ime boš naše tuge.

So lakote že, vojske so in kuge
naš rod trebile, solze so in kri
močile naša mesta in vasi,
so ga morale še nadloge druge –

vendár, kar oče trpel je, že sin
pozabil je. A črni tvoj spomin
zapisan zdaj je na vse naše hiše

kot povračila božjega obet,
in kdor ga brisal bo, ga ne izbriše
in bolj še vpila vanj solzá bo sled.

Maja in mrtvi talec

Alojz Gradnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 9. januarja 1944 v Ljubljani, vendar ni bilo objavljeno v zbirki *Pesmi o Maji* iz l. 1944. Četrto in peto dvostišje je odpadlo, tretje pa je spremenjeno v tipkopisu z alternativnim naslovom *Maja in grobišče*. Izvirni rokopis, last Nuše Lobnikar, roj. Špiler-Huys, hrani NUK. Rokopisna zbirka, 14/70. Or 9.

Kdo si, ki hodiš na naš prag?
začul sem tihi tvoj korak.

Kdo si, ki kitiš ta moj hram?
Saj te po glasu ne poznam.

Saj nisi sestra moja ti
in moje ljube tu več ni.

Njen dom ni več sred trtja kit,
njen dom je zdaj le ječe zid.

Odkod te je privedla pot?
Iz mesta ali od drugod?

Ne joči, mrtvi nismo, vsi,
smo živi, kar nas tu leži.

Saj vidiš: grobov belih vrst,
pod njimi vrsta črnih krst.

Bilo je tisoč tu ljudi,
vsak dal nam kapljo je krvi.

Kri nam je padla na srce,
vsa rdeča srca so od nje.

Ko sok, ki v temi teh globin
izceja se iz korenin,

kri ta se toči v mreže žil,
kri ta nam vir je novih sil.

Kot zrna kljemo na dnu,
vsi vmemo se spet domu.

Ko prišel bo zoritve čas,
vsi bomo vstali: klas in klas.

Šumeli bomo v vetru spet.
Takrat nas pridite vsi žet.

Meja in mrtvi svet.

Kdo si, ki hodiš na naša mag?
gačne sam lihi tvoji kram.
Kdo si, ki kiliš la moj kram?
Saj la po glasu ne popram.
Saj nisi zaskla moja li,
in moja črta te več ni.
Njen dom ni več med kofa kit,
njen dom je zdaj la ječe žid.
Odkod la je mivedla roč?
Jo mesta ali od tucod?
Na joč, mrtvi nitmo, vsi,
kdo živi, kar nas tu čerji.
Saj vidiš: grobov belih vol,
pod ujemi vrela črnih kost.
Bilo je čisto tu črni,
da k dal nam karpejo je kovi.
Ker nam je padla na nca,
da kda nca so od nje.
Ko dok, ki v temi teh globin
črta se č korenin
vri la se črni v mežo žit,
vri la nam vir je novih rit.
Ko guma kljemo na dnu,
vsi vremo se vrel domu.
Ko mizle bu goitoe čas,
vri bomo vrel: klas in klas
~~zmelai~~ ^{zmelai} bomo v ~~vrelu~~ ^{vrelu} vrel.
Ta klait nas mridite vsi jet.

9. I. 1944

Blaj of Madim

Žičasti zid

Alojz Gradnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
tik pred osvoboditvijo,
maja 1945 v Ljubljani.
Izvirni rokopis v pesnikovem
albumu hrani avtorjeva
vdova, tu pa ga
povzemamo po povojni
revijalni objavi v
Obzorniku, 1962, št. 4,
str. 252.
Pl 8.

Bila si vklenjena kot v kletki ptica,
spev tvojega srca je bil le molk,
ko je prežal za vsakim voglom volk,
vohunka z njim, lisica – izdajica.

Ni mogla braniti bodeča žica,
da so letele misli prek ograj,
kri črna pot je bila njih postaj,
grobovi lestve k njim, pepel stopnica.

Ponosna, neoskrunjena Ljubljana,
si konca čakala, ki je kot zarja
bil drugim skrit in tebi le očit.

Prišel je dan, grmela je hozana
po tvojih cestah in ko od viharja
porušen ležal žičasti je zid.

Alojz Gradnik,

[glej spredaj].

Posamezni deli besedila so nastajali spontano in postopno: Sveti molk že 19. 1. 1944, Brda 15. 11. 1944, celota pa je dobila dokončno podobo tik pred osvoboditvijo, maja 1945. Skupina umetnikov, ki se je zbrala pri slikarju Jakcu, je menila, da bi Gradnik lahko s pesmijo pozdravil v Ljubljano prihajajočo partizansko vojsko in novo slovensko vlado. En tipkopijski pesnitve je Gradnik poslal dr. Joži Vilfanu, tedaj državnemu tožilcu, drugega je s posvetilom "Predsedniku narodnoosvobodilnega sveta" Josipu Vidmarju. Čast pesniškega pozdrava je vendarle pripadla Otonu Zupančiču, ki je za to priložnost napisal slavonspev Osvoboditeljem, na Gradnikovo delo pa se je zaradi neutemeljenega suma, da je med vojno simpatiziral z italijanskimi okupacijskimi oblastmi in zaradi kršenja kulturnega molka, pozabilo. Posamezni deli pesnitve so bili objavljeni po vojni: najprej Gospasveta v celovski reviji Svoboda, mesečnik slovenske Koroške, 1. II./1949, št. 10–12, str. 1–3, del z naslovom Žrtvam v reviji Borec, 1. XIII./1961, št. 12, str. 648. Tudi celota je doživela objavo le zunaj naših meja, in sicer v tržaški Mladiki, 1978, št. 5, str. 75–76, pospremljena z uvodom Alojza Rebule in citatom iz Viktorja Smoleja Zgodovine slovenskega slovstva VII, SM, 1971, ki briše krivdo, ki so jo Gradniku naprtili. Josipu Vidmarju se objava l. 1945 niti pozneje ni zdela primerna, svoje odklonilno mnenje o pesnitvi pa je podal v Obrazih, 1979, str. 125–127. Datirana izvirna rokopisa Svetega molka in Brd hrani v pesnikovi zapuščini njegova vdova, ista dva dela v tipkopisu je NUK-u podaril Jože Žužek (Rokopisna zbirka, sign. 4/81); tipkopis celote hrani ista ustanova, sign. 14/70, dr. Vilfan, kopijo tudi Bogomil Gerlanc, in Josip Vidmar. Or 13–22.

Sveti molk

Molčimo? Ne. Vsi govorimo. Vsi govorimo zdaj vse dni, vse leto in vso dolgo zimo in govorimo vse noči, vse ure in vse bežne hipe, na pragu hiše, v senci lipe, v objemu nemih sobe sten, v gozdov nemoteni tišini, na gorah, brdih in ravnini.

Vsak zdaj s seboj se pogovarja in govori, ko mu še zarja zasveti v okna in ko dan šumi čez strehe in čez plan. Poslušaj nas samo srce, samo srce od nas vse zve in vest to, ko nevidni vali, prenaša dalje v srca druga, v smeri vse: severa in juga, na vzhod, zahod in do obali morja in do gora slemen. Kar srce srcu nam sporoča, palača čuje, sprejme koča, pri knjigi čuje mož učen, pod krovom cerkve mašnik sivi, pastir kraj čred, orač na njivi, poslušaj delavec pri stroju, vojak še čuje v smrtnem boju in čuje v postelji bolnik in med zidovjem ječ jetnik in v celi nuna in menih in vsak zaprt je vase, tih.

Ni govor to glasov, ni golk sproščenih ust, je src le vest, skrivnostni glas vasi in mest in vendar trd in črn je molk.

O molk ti sveti, ti tišina želja zaprtih, molk spomina, pričakovanj, strahu in nad in naših hrepenenj zaklad – kot tajni se zraku valovi razgrinjajo na vse daljine neznane in v neba višine,

o sveti molk, še dalje plovi
od src do src, iz kraja v kraj,
bodri in osrečuj goreče
in drami vse v nebrigi speče,
odpluj in vračaj se nazaj.
Ko pride ura pa, z valovi
besnečimi čez breg zarjovi
in vse poplavi, naj viharji
te sprejmejo na svoja krila,
naj sprejme bliskov strašna sila,
naj žarki te sprejmo, ki v novi
takrat sijali bodo zarji.
Vse, kar si molk bil v srca ječi,
se sprôsti, vzkípi v novi sreči
zagrmi, buči in brnenju
pridruži naših se zvonov,
drhtenju, vrvenju vseh glasov
spet vriskajočih po ihtenju
v tujini, v mrazu taborišč
in na grobeh pokopališč.
Zatuli molk in ko od speva
neba in zemlje naj odmeva
tvoj divji krik na vse strani,
v žar dneva in somrak noči,
v daljave in višave svoda:

“O sonce, sonce! O svoboda!”

Vstajenje

Svoboda, o svoboda, sila
ti večna, sveta, ki v višave
zvezdá razpenjaš orlu krila,
ki v vse strani in v vse daljave
sveta odpiraš pot vetrovom,
ki morja širnega valovom
odpenjaš uzde, ko čez meje
branov drveči vse sipljive
bregove rušijo, ki veje
drevesu širiš, ko mu žive
sokove vsikaš v korenine
razpletene, ki čez sipine,
čez gaje, trate in čez njive
potoku črtáš smer in reki,
ki v bilki si krepost in v levu
in v žaru bliska, v groma gnevu

---

in v morja plimi in oseki,
ki dom je tvoj zdaj ognjenika
rohneče žrelo, zdaj drhteča
neveste ustnica, zdaj gmeča
krdela, ki je sredi krika
in stoka zmagujoč podrlo
zid barikade, ki si grlo
z zelenih vej pojoče ptice,
ki jedki smeh si in puščice
besed zaostrenih, poroga
za zatiralca in trinoga
in zoper molk si kljubujoči,
kot vino stisnjeno z obroči,
ki šele svetkovanje naše
prelije ga v zveneče čaše.

O sonce, sonce, o Svoboda,
Svoboda sveta, bakla zlata –
odprta že so naša vrata
za uro tvojega prihoda.
Prestopi prag naš, v tvoji zarji
že čakamo te pred oltarji
zapuščenimi. Blagoslovi
spet naše omahljive roke,
posveti hrame naše, njive
in trate, reke in potoke,
zelene gozde naše, sive
planine naše, naše morje,
posveti plug, ki brazde orje
za kruh dišeči, jeklo kose,
kaleča zma, cvetov trose,
sekiro ostro, srp, ki reže
pšenice bilke, stroj, ki streže
v tovarni delavcu, zidarja
posveti dlan in znoj rudarja,
kovača naklo in vojaka
pogum in dekle skromno, delo
in žulje hlapca, vračaj smelo
pomoč bolniku, učenjaku
pero in za naš zarod novi,
za naše zemlje novo lice
poslednje naše porodnice
naročje sveto blagoslovi.

O, vse nas, vse nas blagoslovi,
vse nas posveti za vse čase:
naj v tebi rod naš cvete, rase,
naj razprostre košate veje
do svoje zemlje zadnje meje.
Več ga ne veži sila tuja.
O vse nas, vse nas blagoslovi!
Na tleh ležeči in razbiti,
z rok naših strgani okovi,
v zvonove našim stolpom zliti,
naj zabučijo: Aleluja!

Brda

O Brda – moja domovina
presladka, slajša kakor vina
zoreči grozdi, ki nad vrati
hiš naših se v jeseni zlati
bleščijo. Brda moja, mila
in draga moja domačija,
kot mi je draga mati bila,
in dražja zdaj je, ko so Parke
prerezale ji žitja niti
in zdaj že v let turobni kiti
prst vaša topla ji ovija
srca trohnečega ožarke.
O Brda, zadnja straža roda,
ki je od vzhoda do zahoda
prostrl naselij svojih priče
čez gore, gozde in čez griče,
močvare, reke in tokove,
čez polja, loke in dobrane,
jezera, virja in otočja.
O Brda, v vašega naročja
toploti, v vaših trt so senci
življenja mojega studenci
odprli se in so vsi beli
ko cveti lilije kipeli
v metuljev, ptic in rož družini,
zdaj v zemlje, zdaj v neba bližini.
V naročju vašem prve sanje
vzbudilo mi je trepetanje
cipres in zvezd, sij in vonjava
cvetočih češenj, trav šumenje,
otožno slavcev žvrgolenje
in oljčnih listov spreminjava

v hladečem vetru. V vašem gaju,
v mladosti razcvetenem maju
ljubezni prve kaplje slane
srca so mi hladile rane
in v prvo živo vero prvi
zarili so se dvomov črvi.
In spet med vašimi sem trni
okušal, mlad že, tudi črni
kruh, ki vdilj ga gorestna Beda
nudila mi je v usta bleda.
Mlad že začutil sem uporno
kri dedov v sebi, ko pokorno
hlapcev samoponiževanje
v gradovih vaših veličavih
sem zrl in čul zasramovanje
besede naše in v odzdravih
oholih čutil sem porogo,
ki mi je zbodla ko z ostrogo
trpeče srce. Ah, bridkosti
bila mi polna je mladosti
zveneča čaša, malo, malo
darov mi je življenje dalo.
Kot mojih mladih let brstenje
in moje moške rasti struge,
so tudi vaše setve tuge
solze namakale, ihtenje
je spremljevalo vaše bratve
in košnje, žetve in trgatve.
Nihče ni tuge te zavese
odgrnil, nihče ni utehe
rosil na vaše puste lehe
in le milobne so ciprese
ob oljkah, smokvah in ob trti
se zgoščale v ogradih smrti.

Kdo bil je krt, ki vaše njive
pustošil je? Kdo črv, ki žive
korenine grizel vam? Kdo spaka
bil vašega je volkodlaka?
O, domovina moja draga,
kdo tvoje je otroke s praga
domače hiše gnal? Ognjišča
in hrame in obhišja, staje,
stojine utrjene ograje,
kdo je spreminjal v pogorišča?
Kdo trgal je vsa dolga leta
od hčere in sinov očeta,

moža od žene? Kdo na ceste
sramote vabil je neveste?
Kdo s hlimbo in lestjo je rano
lil v mlada srca strupa hrano?
Kdo je s pesti besnečo silo
dušil in davil prvo milo
besedo mater? Kdo grobove
je naše skrunil? Kdo sokove
sušil je tvojega drevesa?
Zaman si pomoči v tej revi
pričakovala, vsi odmevi
molitev tvojih so v nebesa
zaman puhteli. Sama meče
kovati morala si, sama
svobode svoje svetle hrama
kopati temelj, sama ječe
klepati ključe.

O za nami
pekla zdaj boli so in muke!
Že vstaja zdaj za nas in vnuke,
že vstaja zarja za gorami:
trpljenje in žareča vera
svobode vrata nam odpira.
O, Brda, – moja očevina
in moje večno hrepenenje
in moja večna bolečina –
o, le zadušeno ihtenje,
jok, ki v radosti srce davi,
svobodo vašo naj pozdravi!

Gospasveta

Zvonovi jasni Gospelsvete,
o dolgo z vami so molčali
besede naše skriti vali,
o dolgo valptove so pete
teptale naših klasov zrna
in dolgo roke so vkovane
za grob si pletle vence trna,
o dolgo so od tujstva slane
ogradov naših gnili cveti
in dolgo niso mogle zreti
v naših zvezdâ–vodnic višave
ponižane tlačanov glave.

In vendar – prva so ognjišča
tu naša v krvne veze dlani
in src sijala. Tu svetišča
so naša prva o Morani,
Perunu pričala in Živi,
tu v naši prvi se je njivi
ovlažil plug in prve kose
tu so zvenele v blišču rose
in na planinah prve staje
drobnico v svoje so ograje
sprejele, prva so gradišča
tu dedom ščitila selišča.
Tu naši prvi so vojvodi
naroda našega usodi
iskali cilj in pot. Tu trava
prah Boruta in Pribislava
in Inka krije, pluga brazda
zasipa tu kosti Gorazda
in Kajtimara in Stojmira
in njega, ki mu križa vera
skrunila meč je v bratski krvi –
Volkuna. Tujstva črni črvi
so grizli rake njih trohneče,
a njih ime je še sloveče
ostalo v srcih, ki jim setve
te krvne so bile obeti,
da vse, kar zvene, oživeti
spet mora za bodoče žetve.

O vi zvonovi Gospesvete,
kdo zdaj prihaja v zarji zlati?
Je le privid to? Prhutati
v višavah čujem orlov krila
in vidim tropa, vidim čete
in dolge roje, brez števila,
še v dalji sivi, zdaj že bliže,
še nad oblaki – zdaj že niže!

O Gospesvete vi zvonovi!
Več ne molčite, vaše zvoke
naj zdaj vzradoščeni vetrovi
razlijejo v neba oboke,
čez vrh Obirja in Košute
in Dobrača in Pece, v rute
Podjune, Roža, v loke Zile
in tja, kjer v megli so se skrile
rebri Golice, v Stola stene

in dalje v strme Tur grebene
in na ravnice in dobrane
in polja, kjer se Gline, Drave
in Bele, Bistrice in Krke
vijo valovi. O zvonovi,
zdaj zazvonite! Je to vstaja?
Kaj so te v soncu svetle črke?
Kaj? "St a r a p r a v d a! Proč z okovi!
Svoboda! Mir! Iz groba raja
teptana vstaja!" – Gospasveta,
ne vidiš ga, ne vidiš kmeta,
ki samozvan spet h kamnu stopa
na Krnskem polju? Konec ropa
in konec ječe je in tlake
in konec biča je in bede.
Nameril h kamnu je korake
in že je sedel kmet. Besede
trdo zvene: ko jek iz zgledov
ponosnih, svobodnih pradedov.
O, le povzdignite vsi glave,
krik vaših src naj spremljajoča
bo godba teh besed! Sporoča
naj srd osvete vaše: Trpi
uho trinoga, trpi! Srpi
zvenite s kosami! Zastave,
vihrajte zmagi! Vsi zvonovi,
nji pojte pesem, val do vala,
naj zašumi jo rjava Drava,
naj jo ponavljajo vse druge
rek naših belopenih struge
in morje naše: Od U r a l a in
do T r i g l a v a – Slava! Slava!

Žrtvam

In vi, ki danes niste z nami,
ki spite daleč v vrbe senci
na Rabu, v Gonarsu, Firenci,
V Arezzu, Dachauu, Trevizu
in vendar našim srcem blizu –
kaj boste tudi danes sami?
Odšle od nas so lastovice
in so se spet pod prejšnje strehe
vmile vse – vas brez utehe

sprejele vase so temnice
nemile zemlje tuje. Z vami
takrat ni nihče bil in sami
ste kaplje čela si sušili
in nihče v govorici mili
vam ni pobožal kože blede
in zadnje vaše čul besede.
Ko zver, ki sama se v goščavi
vsa onemogla v zanki davi,
izmučeni, ob ustih velih
izpili ste pelina kelih.
V vsem lesketanju sonca vstali
takrat še enkrat so pred nami
domovi dragi pod gorami,
še enkrat vrhi Šmame gore,
Gorjancev, Kuka, Krima. Sore
in Save so še enkrat vali
vam zašumeli, tekla Krka
pred vami tiha je in mrka.

Ah, težka prst je tuja, znoja
ne vsrka smrtnega, nikoli
ne sprejme vase srca boli
in mu nikdar ne da pokoja.

Odrinite zdaj nje zapahe,
vstanite matere, očetje,
sinovi, hčere, bratje, zetje
in sestre, jetrve in snahe
in vnuki, ženini, neveste!

Vmite vsi se, vse so ceste,
ki rezale so prej vam rane
na poti z doma, zdaj postlane
z duhtečim cvetjem. Željno hiše
domače čakajo vas pragi,
vas čaka vrt, ki zeleni še,
in čakajo vas sliv ogradi,
livade, lesi, oranice,
koruze blišč in vonj pšenice
in mošt in vsi jeseni sadi.
Pri mizi vas vsi vaši dragi
že čakajo in v vaši sredi
spet bodo znanci in sosedi.

O, saj ste tu že vsi med nami!
O, s tisočnimi rokami
pozdravljeni vsi! Med vihanje
zastav in mečev blisketanje,
med glas zvonov in grl pripeve,
med grom topov, fanfar odmeve
in valovanje src in vzdihne,
o, Mrtvi – Živi, oznanite:

“Brez zadnjega daru, brez vina,
ki toči se v trpljenja trti,
brez solz in brez krvi, brez smrti –
zemlja nikdar ni domovina!”

Sonet

Anton Novačan,
(1887–1951), politik in
diplomat, pesnik, pisatelj in
dramatik, je pričujoči
sonet napisal v svoj
dnevnik 27. novembra
1942 v Jeruzalemu
(gl. A. Novačan,
Jeruzalem-Kairo, Spomini
1942–1945, Ljubljana
1986, str. 134), kjer je
preživil svojo posebno
begunsko usodo v senci
popolnega nezaupanja
jugoslovanske begunske
vlade in njenih slovenskih
politikov, najprej napol,
zatem pa v resnici
konfiniran v taborišču
250 dni.

Ah, ta jeruzalemska mesečina,
te zvezde in sinje nebo
in ta čuječa nad mestom tišina
in to moje srce bolno! –

In ta misel na tebe, domovina,
brez nehanja noč za nočjo,
da si krvava, da si razvalina,
ubila, ubila me bo.

Saj stavim obupu pogumno se v bran
in stresam junaško rame,
toda ko mine noč in zasiže dan,
zijajo prividi vame:
Naše vasi gore in slovensko plan
pokrivajo črne jame.

Lili Novy,

56–60-letna pesnica
in prevajalka, sodelovala
z OF.

Besedilo je najverjetneje
nastalo v letih 1941–45 v
Ljubljani. V zapuščini, ki jo
hrani NUK, Rokopisna
zbirka, 26/61, sta dva
rokopisa, eden na
majhnem in tankem listu
prosojnega papirja, drugi
na ovojnem papirju –
prerezani papirnati vrečki.
Avtorica je beseilo redno
uvrščala na spiske tistih, ki
jih je nameravala uvrstiti v
zbirko, in sicer med svoja
najbolj značilna besedila
iz vojnega časa.

No 18.

Mrtev maček leži
s hrasto krvi
pod smrčkom.
Mrene
kalé mu oči steklene.
Nič se ne zgane,
nikamor ne plane,
ves mršav in trd,
tiho leži
kot da ga ni.

Človek obstane.

Stotisoč ljudi
krvavi.
Njihove rane
kriče.
Skrčeni, vzleknjeni,
mrtvi leže.
Vsak je nekje
doma.
O Bog!
Bog, ki jih vse pozna,
Bog, na križ razpet,
reši ga, reši svet!
Daj, da človek obstane!

Naše gore list

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1941–1942. Prvotni
naslov je bil list. Rokopisa s
svinčnikom na dveh straneh
ovojnega papirja – vrečke
je NUK-u izročil Josip
Vidmar, hrani pa ju
Rokopisna zbirka, 26/61.
NP 2.

Kam te je veter odnesel, naše gore list?

Med plevel,
med koprive,
od tujega praha sive,
te je zavel...

Lepi zeleni list,
kako si bil svež in čist!

Še veš,
kako si mi, prvič
načet od mrčesa,
pal na srce?
Gorje, gorje,
so šumela drevesa
domače goré.

O, te noči,
ko vsaka kaplja krvi
še v snu čuti:
istega lista
več ni...

V prebudni minuti
vsaka žila ve:
nekje
je, kar biti ne sme,
nekje
med gnusobo v mlakuži
se z gnilimi listi družī
naše gore list...

Srce me boli
do krvavega dna
in vsa domača drevesa
šume od nečesa
žalostnega,
prežalostnega,
vsa domača drevesa
šume:
Gorje, gorje...

Naše noči

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno v Ljubljani. Na čas
nastanka sklepamo po tem,
da je v literarni zapuščini
uvrščeno med tista
besedila, za katera je čas
nastanka med vojno
dokazan. Izvirni rokopis s
svinčnikom na rjavkast
ovojni papir hrani Rokopisni
oddelek NUK-a, 26/61.
NP 5.

Črne so naše noči,
vsi smo kot v rovu zasuti.
Svetlega znamenja ni
v temi tej strahotni in kruti.
Duša se groze zaveda
naših teptanih ljudi.
Muka njih, stiska in beda
tlačijo naše noči.

V noči kot ta so komande donele,
strnjen korak je odmeval po vasi.
Kakor pred točo drhteli bi klasi,
ženam ubogim roké so drhtele.
"Weckt alles auf! Übersetzt die Befehle!"
V hiše stopili vojaki so. Kmetje
bornih ležišč so pustili zavetje.
Možu so mlele pod lici čeljusti:
"Mati, otroke kar v postelji pusti!
Nič ne bo hudega!" Znova ukaz,
da jim postalo do mozga je mraz:
"Macht euch bereit für den Abmarsch! Sofort!
In einer Stunde verlässt ihr den Ort!"

Noč je brezupna, brez upa so srca.
Zmedeno, sanjsko pošastno početje,
cule, otroci, ihtenje in kletje,
za obotavljanje psotka in brca,
hoja po cesti, šumenje dreves –
"Bog se usmili – res gremo, zares!"
Že kolodvor, ob vojaku vojak,
bedna se čreda že zgnetla je v vlak.
V prazni vasici zategajo psi,
žalostno zvezda nad lipo stoji.

Temne so, žalostne naše noči!

V noči kot ta so jim Italijani
sina najmlajšega s hiše peljali,
kakor živino pred sabo ga gnali,
češ da pajdašil se je s partizani.
Štirje bili so še s trga pobrani,
dva so ubili že koj ob potoku,
tri so odvedli. V trepetu in joku
čakali njihovi so obvestila,
ena od mater je pamet zgubila.
Končno so vendar izvedeli to:
Vojno sodišče sodilo jih bo!
Upali vsi so v razpravo tedaj:

Naj le resnica izkaže se, naj!
Pa je do trga novica prispela,
da so v Ljubljani nekoga ubili
in ker storilca da niso dobili,
talcev šestero je kazen zadela.
Kmalu dosegla jih strašna je vest:
Vaši bili so v skupini teh šest!
V noč so odvedli vojaki jih preč,
nikdar ne boste jih videli več!
Konec je njihove bridke poti,
gramozna jama jim pila je kri.

V naše noči pa po krvi diši!

V noči kot ta so v šentpetrski ječi
mladi dve ženski do nagega slekli,
k mračnemu moškemu revi privlekli.
V grozi bili sta, v ogabni nesreči
kot golobici dve beli, blesteči.
Z nežno ljubeznijo božani udi,
le od soproga poljubljane grudi
jastreb že čaka, oči mu žarijo,
krempļji zagrabi, ne izpustijo!
Proga krvava na belo telo –
gnusna zabava, gnusnejša še bo!
Žrtvam iztrga za krikom se krik,
vsak še podžiga pohotnežu mik –

V hiši v bližini pa materi mladi
prvi otrok izmed bokov se vije.
Ko bolečina jo grabi, vpije,
kakor da v mukah kriči na grmadi.
V sredo soparne in tihe teme
planeta krika in srečata se.
Eden pojema – otrok zaječi –
drugi navpik proti nebu kipi!

V grozne noči se nam človek rodi!

Črne so vse te noči,
vsi smo kot v rovu zasuti.
Svita tolažnega ni
v temi neusmiljeno kruti.
Duša jo čuti, jo gleda,
grozo, ki zdaj se godi,
vse se strahote zaveda.

Take so naše noči!

Nune molijo

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je verjetno nastalo
v začetku vojne l. 1941 ali
1942 v Ljubljani. Zapisano
je s svinčnikom na ovojni
papir – razrezano vrečko.
Izvirnik hrani v avtoričini
zapuščini NUK, Rokopisna
zbirka, 26/61.
NP 19.

Moje strune
so razglašene,
moje misli, črne nune,
klečijo
od dvanajste do ene
nad zakristijo
na temnem koru
v nočnem zboru.
Vsaka moli zase:
Daj, o Bog, daj gláse
strunam nazaj!
Daj, naj sluti
v noči prečuti
vsa temna cerkev telesa,
kako so svetla nebesa!
Pod vsemi oboki
naj plovejo zvoki
vznešeni!
Naj ob eni
se obokov kamniti loki
odpró
kakor oblaki
in svetniki
na vsaki sliki
in vsi izklesani liki
naj strto nebo zazró!
In moje misli, te črne nune,
naj brušen žarek presune,
da spoznajo:
mučeniki
so vzeli križ na ramo,
obliti s krvjo
so v smrt odšli,
zato,
da vsi
svetleje, močnejše
zaživé,
da svit svoda
od prihoda
nove in rožne svetlobe
zardi
in melodija
zazveni,
ki vse zedini,

ki so v temini
sami, kakor v lastni jami
klečali, se bali, ječali.
Potem bodo strune
znova zveneale
v temni cerkvi telesa,
kakor da stresa
nebo
zlate zvoke na črne nune
in vzbuja,
kar v dremavici ždi
in trpi,
in lepa, davno mi tuja
Aleluja
mogočno, stozvočno
mi spet zadoni!

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo kmalu
po 8. februarju 1942. Na
obletnico Prešernove smrti,
ki so jo tri leta kasneje
proglasili za slovenski
kulturni praznik, so ilegalci
po Ljubljani natrosili listke s
Prešernovimi verzi. Besedilo
prevzemamo iz poveljne
objave v Obzorniku,
1947, št. 1–2, str. 41.
PI 115.

Ljubljana vsa je v led vkovana
in smrtno blede od snega.
Ljubljana, žrtev Talijana,
ponižana in žalostna.

A danes se kot vonj razliva
spomin na njega v bridki mraz,
ki sto že skoraj let počiva
in vendar vedno vodi nas.

Ležali cveti so, trakovi
ob kipu mu za smrtni dan,
osvojevalec pa surovi
jih zgrabil je in vrge stran.

A kaj bi pevcu danes cveti,
ko vidi kot plevel iz leh
svoj rod iztrgan grudi sveti
in pomendran po tujih tleh!

In kaj bi danes njemu traki,
ko vidi z večnimi očmi,
da preko prs rdeči znaki
lijó se ljudstvu od krvi!

Po stranskem sem samotnem potu
se v misli te zapredala,
ko sem na snegu, tik ob plotu,
pri listu list zagledala.

Kot rožce bi mokro cvetele
nad skorjo nizkega snega,
sem gledala na listke bele,
pobožno jih nabirala.

Besede njega blagoglasne
so govorile z njih zvesto,
in vedela sem: v čase jasne
pod mile zvezde vodijo.

Besede, zdaj po revnih listih
skrivaj raztresene za plot,
vzplamtele bodo v časih tistih,
ko prost bo ta teptani rod.

Lili Novy, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo v
l. 1942 v Ljubljani.

Podatek o času nastanka je
iz povojne objave besedila
v zbirki Kri v plamenih,
uredil C. Zagorski, 1961,
str. 122. Podnaslov, ki ga
imajo nekateri avtoričini
rokopisi Pismo prijatelju na
teren, še zlasti pa Pismo
Jožetu na teren, morda
kaže na to, da je naslovnik
fiktivne pesniške epistole
Josip Vidmar, tedaj
predsednik IO OF. Na leto
1942 pa kaže tudi v pesmi
omenjena smrt Aleša
Stanovnika, ki je bil
ustreljen v Gramozni jami
2. julija 1942. Več
rokopisnih variant na
razrezanih papirnatih
vreckah hrani v avtoričini
zapuščini NUK, Rokopisna
zbirka, 26/61.
NP 17.

Da naj Vam pišem, ste mi sporočili,
Vi, ki ste davno pot od tod ubrali
in daleč dihate v svobodi mili.
Mi, ki smo po domovih tu ostali,
mi pač živimo. Ali res živimo?
Ko se budimo, bi vse raje spali
kot zemlja, ki predremlje hudo zimo,
da čas moreči, ko smo vsi v nesreči
nam kakor težek sen bi tekel mimo.
A saj še človek, ki se drami v ječi,
v obraze zroč, od more vse zariple
še spečih, se ob zori komaj fleči
k rešetki okna koprneče tiplje,
da v luči spet življenja slast zasluti.
Tako srce nam željno spet utriplje
po noči kruti in na pol prečuti,
ko hodimo skoz naše drago mesto.
Ljubljana je kot žena v črni ruti,
v bolesti vidimo jo, vendar zvesto.
Da bi svobodni narod svoj objela,
izteza hrepeneče vsako cesto.
Odkar ste šli, je mnogo pretrpela,
tesnó opleta jo bodeča žica,
da bi iz tega venca ven ne smela
Slovencev, kar nas je še v nji, peščica,
in dan na dan nam slehernega rani
puščica, smrt noseča, zla novica.
Ljudi nam ropajo Italijani,
kot bi divjad lovili v tuji gmajni!
Ne ve, ko mož iz hiše gre v Ljubljani,
če danes ujet ne bo, čez teden rajni.
Kaj so jetnikom zlega vse storili,
premučili v okrutnosti jih skrajni,
za talce koliko jih postrelili!
Oskrunili v zaporu so dekleta
pred matere očmi zveri, ki gnili
njih čudi ni nobena stvar več sveta.
Zdaj pravijo, da spet prete blokade,
da mnogim izselitev se obeta.
Skovikanje skrbi nam spanec krade,
a bolj bojimo kot osvojevalcev
se njih, ki zdaj si služijo nagrade,
življenja bratov podlih prodajalcev.
Zaradi njih in grozne njih obrti,

---

zaradi Judeža nasledovalcev
nam zaudarja v ulicah po smrti.
In padel je Aleš v gramozni jami
kot žlahten grozd obležal bi ob trti.
Ta je za Kristom nesel križ na rami,
odpuščujoč, ljubeč še v smrtni sili.
O Bog, kaj res so taki še med nami?
Srce ječi: Človeka so ubili!

Srce mi zdaj

Lili Novy, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo med vojno v Ljubljani. To je odlomek daljše pesmi, ki jo je avtorica večkrat začejala – v njeni zapuščini je ohranjenih mnogo tankih lističev s prvo kitico pričujočega besedila. Celotno besedilo je zapisano z drobno pisavo na tanek papir, kar je oboje dovolj neznatno za Lili Novy, svoja besedila je namreč pisala z veliko pisavo na prerezane papirnate vrečke. Doslej neobjavljene rokopisne variante hrani NUK, Rokopisna zbirka, 26/61, NP 20.

Srce mi zdaj
ne sproži k soncu ritem, ki srebrn
in strnjen se mu dvignil je nekda
kot vodomet,
se v mavričen usločil razprhljaj
in v iskre razdrobljen je svoj lesket
na list in trn
raztresel spet nazaj.
Zdaj v rovu, ki ga stiska, črn,
udrt, zaprt,
trepeče in ne ve ne kam ne kaj.
Strt
ritma svetli je polet,
srce drhti v temi:
žalost in smrt –
žalost in smrt –
žalost in smrt –
žalost in smrt –

Zdaj silijo počasi kaplje srcu le iz dna,
posamezno tekó tako bolnó,
kot kri iz črnih ran,
le mukoma
besede težke iz srca na dan.
Čemu takó? –
Tu v moji sobi pada pozen mrak,
tu je pokojno, tiho, zunaj pa
je strah, šepet in tajnih bratov znak,
je beg, preganjanje, preplah in smrt...

Joj, iz ravni,
ki nam cvetela je kot rajski vrt,
se nam reži, se dere in straši
neznanska smrt.
Z milih nam brd
in hribov in iz njih vasi
nam vpije in preti.
Njen glas, ko rabeljsko obrt vrši,
je grd,
kot da pekel je na stežaj odprt
in da iz njega tuli in kriči
ta tuja smrt.

Ob kolu vzpne
v vrveh se kmet postaran in ustreljen
umre.
Ob kolu mož krvav strahoto vso prezira,
ob kolu fantič nebogljen
oči v slovo v ta svet upira.
Ob kolu se
pred smrtjo onečaščeno dekle
še krčevito zvira,
život njen lepi, ki bo kmalu trd,
tako težko, težko umira
to grozno smrt...

Jesen 1944

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je verjetno nastalo
l. 1944 v Ljubljani.
V avtoričini zapuščini, ki jo
je Rokopisnemu oddelku
NUK-a izročil Josip Vidmar,
sta ohranjeni dve tipkopijsni
varianti, starejša z
naslovom Takšni smo.
Pričujoča je bila objavljena
po vojni v reviji Novi svet,
1. III/1948, št. 11,
str. 869.
NP 7.

Kakšni smo v pošastni tej jeseni,
ko lesovi se goliijo v samo kri,
ko planet preplašeni, ognjeni
v črnem dimu skoz vihar beži!

Krike slišimo, strahotne krike,
zvezde se od njih utrinjajo;
slike gledamo, grozotne slike,
beli dan nam v noč spreminjajo.

Taki smo, da sebe ne poznamo;
kdo ne vpraša: sem to mar še jaz?
Zginil nam v podobo eno samo
z vsemi vsak trpeči je obraz.

V eno samo bitje nas je zlilo,
v eno samo strnilo srce,
z eno samo velikansko silo
nosimo pretežko to gorje.

Sprememba

Lili Novy, (glej spredaj).

Urednik avtoričine
posthumno izdane zbirke
Oboki Josip Vidmar je
besedilo uvrstil v razdelek
z naslovom Medigra, s
petimi avtoričinimi vojnimi
pesmimi. Prva poveljna
objava besedila je v
Novem svetu, l. II, 1947,
št. 9–10, str. 734.

Tipkopis besedila
v avtoričini zapuščini hrani
Rokopisni oddelek NUK-a,
26/61.

NP 8.

Zdaj ne moremo o sebi govoriti
ne o rahlih, ljubljenih stvareh,
ki so skupaj zvite slične cvetni kiti
v sinjih, pomladanskih dneh.

Zdaj ne smemo mehkih krasov negovati,
kakor da je časa še dovolj;
po vrhéh plamté nešteti ognji hkrati
v znak, da nam preti pokol.

Za odhod pripravi težko si orožje
in nahrani se, obleci se;
mirno lice ti je bolj bledó, je ožje
in srce ti ve za vse.

Kakor sen je konec kratkega počitka,
to, kar zdaj nas čaka, kakor sen;
ni stezè nazaj do sladkega užitka,
vse poti držijo ven.

Vsi smo kot železo v ognju v eno zliti
v teh usodnih, slutenj polnih dneh;
zdaj ne moremo o sebi govoriti
in o ljubljenih stvareh.

Mnogo gorja

Lili Novy, (glej spredaj).
Predvidevamo, da je
besedilo nastalo v letih
1941–1945 v Ljubljani.
Avtorica ga je skupaj s
pesmima Listki (8. 2. 1942)
in Mrtvi maček zapisala na
tanke zganjene lističe,
velikosti 16 x 18 cm, z zelo
drobno pisavo – morda iz
strahu, da besedilo ne bi
prišlo komu v roke, kasneje
pa ga je nekoliko preob-
likovanega prepisala na
rozrezano papirnato
vrečko. Pesem je na spiskih
besedil, ki jih je avtorica
pripravljala za objavo v
zbirki, dosledno uvrščena
poleg tistih, za katere je
medvojni čas nastanka
dokazan. Rokopisa hrani
Rokopisni oddelek NUK-a,
26/61.
NP 12.

Mnogo gorja smo trpeli,
mnogo, mnogo gorjá,
saj so nam ob zibeli že peli
pesem solzá,
peli so nam o življenju,
pa so nam peli takó,
kakor da v samem trpljenju
se gubilo bo.

Nikoli stopali nismo takó
pod rodni krov,
kot tisti, ki imajo pismo, da
dom je zares njihov.
Kjerkoli smo v bedi hodili,
povsodi bilo nas je strah.
Ah, saj še v gomili naš
človek nemiren in plah,

kakor da zemlja mila še zdaj
njegova ni
in mu bo spet odkrila gole,
bele kosti,
da jih bo z jezo roko zgrabil
silni vihar,
treščil v brezno globoko,
kakor zavrženo stvar.

Tam bo pa smreka stala,
v črno oblečena,
zala v nji bo ptica mala
pela pesem solzá,
pela bo pesem trpljenja
in jo bo pela tako,
kakor da spet začenja
življenje žalostno.

Glag

Snež pokriva vsako steko,
 oči se sijajo milo,
 Kakor v žalostno mrtvo
 sklajaja zimsko se nebo
 niz, našim bližim bliže
 in drevesom za vodo.

Kaj so res našti morili,
 kunički fantje in močje -
 Res sta tisti iz ognja vžgali,
 otroci in zobe -
 Tili se spetijo vrdili -
 snež kar vejo - do vode -

Čuk je palato mino segnil,
 zgubil črno je javo.
 Glag me je iz palač potegnil
 s tlo, tujer v roko.
 Kaj je, grun? Le zemlja mraje?
 Ne je hudo, hudo!

Bilo hudi pa goj dje je.
 Glag me je morat. Uje je.
 Tili, saj to je tisto tisto.
 Tili, saj to je tisto tisto.
 Tili, saj to je tisto tisto.
 Tili, saj to je tisto tisto.

1910/11

Bila hudi mi glag, dajal je;
 Tili oki tingu čaka dajal.
 Plasi je spustil, tingu dajal
 r mraz varoval se, čim in črnat.
 Tili saj to je tisto tisto
 mi mraz mrtva topala jara.

V mraz, čim se valove
 snež razliti v mraz
 v mraz, saj črnat je mraz
 r mraz mraz mraz mraz
 r mraz mraz mraz mraz
 r mraz mraz mraz mraz

Tili, saj to je tisto tisto
 Tili, saj to je tisto tisto
 Tili, saj to je tisto tisto
 Tili, saj to je tisto tisto

Plasi je spustil, čim mraz
 v mraz mraz mraz mraz
 Plasi je spustil, čim mraz
 v mraz mraz mraz mraz

Glog

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo ali proti
kancu vojne ali kako leto
po njej v Ljubljani.
Objavljeno je bilo v prvem
letniku Novega sveta,
1946, št. 9, str. 700–701.
Rokopisne osnutke in
rokopis dokončno
oblikovanega besedila
hrani NUK, Rokopisna
zbirka, zapuščina Lili Novy
26/61.
NP 15.

Sneg pokriva vsako streho,
okna sijejo miló.
Kakor v žalostno uteho
sklanja zimsko se nebo
niže, vaškim hišam bliže
in drevesom za vodó.

Kaj so res vas tu morili,
kmečki fantje in možje?
Res ste tam iz ognja vpili,
otročiči in žené?
Tihi, zadnji smrtni vzdih
kot spomini se budé.

Čuk je plaho mimo begnil,
zgubil temno je pero.
Glog me je za plašč potegnil
s trdo, trnjevo rokó.
Kaj je, grm? Saj svet se maje!
Meni je hudo, hudo.

Brez besed mi glog dejal je:
"Tik ob trnju čaka brst!"
Plašč je spustil. V mrazu stal je
trmast, trden, črn in čvrst.
Žrtve njemu niso mrtve,
ni mu mrtva dobra prst.

V mirne, širne se valove
sneg razgrinja vse okrog,
videl pa cvetove nove
rož bo in človeštva glog.
Živa sila, neminljiva,
riše svoj drhteči krog.

Mrtvi partizan

Lili Novy, [glej spredaj].
Besedilo je nastalo ali v
letih 1941–1945 ali,
verjetneje, kmalu po
osvoboditvi. Prvič je bilo
objavljeno v Ljudskem
tedniku 1. II/1947 (9. 1.),
št. 50, str. 8, pozneje pa
še v Naši ženi in
Slovenskem poročevalcu,
vendar že precej
spremenjeno. Izvirni rokopis
najbolj zgodnje variante z
začetnim verzom leže stojiš
na straži, partizan in dva
rokopisa pričujoče variante
– vse so zapisane s
svinčnikom na ovojni papir
(razrezano papirmato
vrečka) – hrani v avtoričini
zapuščini NUK, Rokopisna
zbirka, 26/61 in 38/52 –
posebni rokopis z
avtoričinim podpisom, ki
ga je NUK-u podaril Mirko
Rupel.
NP 16.

Še v svojem grobu stražiš, partizan,
in cel si sredi vseh odprtih ran.
Brez noge meriš ceste in poti,
iztaknjene ti v daljo zro oči.

Čez tvojo borno jamo veter gre
in diha prav v razklano ti srce.
Jesen ti nosi, zimo in pomlad,
poletje, polno tvojih zadnjih nad.

Iz korenin je venec krog glavé,
razbita je, a sen gre v rast iz nje.
Skoz čelo se ti vsipa mehka prst
za tajno odrešilni zadnji brst.

Pod rože, ki nad tabo zdaj cvetó,
steguješ izmaličeno rokó.
Ko sem posegla médnje oni dan,
sem začutila tvojo toplo dlan.

Trst

Besedilo **Lili Novy** (glej
spredajl) prevzemamo iz
povojne objave v reviji
Naša žena, j. 1945,
str. 203.
Oc 335.

Iz veka v vek
nam zlato sonce sije,
iz veka v vek
se morje lesketa,
iz veka v vek
nam vsem utruja srca,
z valovi vred
po tajnem ritmu bije.

O sinji sij,
zajet v srebrn obroč!
O dragi kraj,
ti mesto tam ob morju!
Daljave vonj vdihavaš dan in noč,
vse zarje zroč,
razlite na obzorju.

O stari sen,
kot južni sad sladak!
Očetov klic
čez kamenje in skale!
Utrip srca
nam išče, Trst, tvoj prag
in glas morja
nas vabi do obale!

Svobodni Trst
nam kaže rožni svit,
obeta dan,
ki brate nas zedini.
In vzklik srca,
goreč in ognjevit:
Svobodni Trst –
svobodni domovini!

Lili Novy, (glej spredaj).
Besedilo je verjetno nastalo
v začetku druge svetovne
vojne v Ljubljani.

Objavljeno v avtoričini po
smrti izdani zbirki Oboki,
1959, ki jo je uredil Josip
Vidmar, v razdelku vojnih
pesmi Medigra,
str. 57–58.

V avtoričini zapuščini, ki jo
je Josip Vidmar izročil
NUK-u, Rokopisna zbirka,
hranijo s svinčnikom
zapisani izvirni rokopis.
NP 13.

Kakor sonce, preden mrk ga skrije,
nam je bleda hostija sijala,
pred oltarjem dvignjena nad nami.
Kriste! Glej, kako smo sámi, sámi!
Ti si šel in milost ni ostala,
iščemo jo, kličemo jo – ni je!

Zemlja polna Tvoje je bledote,
potna je od Tebe in krvava,
polna krika, ki si ga izustil:
"Bog, moj Bog! Zakaj si me zapustil!"
Vso jo smrtna groza spreletava,
vse do dna se stresa od strahote.

Skalnati grobovi so odprti,
zastor je raztrgan pred svetiščem,
zadnja se skrivnost nam razodeva.
Vsa razgaljena je naša reva,
kot plevel ob vetru nad strniščem
tresemo se v dihu Tvoje smrti.

Vsi smo kakor Judeži, Pilati,
zli kričači, kupljeni sodniki,
farizeji, zviti pismouki.
Teh in hlapcev njih mi vredni vnuki,
mi krvavi Tvoji vsi krvniki
smo hoteli Tvojo smrt prespati.

Pa so zatulili nam viharji,
treščili z ležišč smo od potresa,
zemlja se prevrgla je pod nami –.
Mi na razvalinah, vsi v omami,
vsa razparana neba zavesa
in svetá robovi v novi zarji!

Tiho dviga hostija velika,
belo sonce, svoj obraz iz mrka,
svet pokleka, gore vse klečijo,
reke vse molitve žuborijo,
vsaka božja stvar na prsi trka.
Kje je ta, ki še svoj greh zanika?

Veš, poet, svoj dolg?

Oton Župančič-

-Dr. Anton Pesnik,

63–67-letni pesnik, dramatik in prevajalec, upravnik Slovenskega narodnega gledališča. Besedilo je nastalo kmalu po okupaciji, verjetno poleti 1941 v Ljubljani. V ženinem rokopisnem prepisu, s katerim je zabilisal sled za sabo, ga je avtor skrivaj odnesel v gledališko pisarno Josipa Vidmarja. Hotel je namreč, da bi prišlo v roke organizatorjem Osvobodilne fronte. Natisnjeno je bilo v Slovenskem poročevalcu, informacijskem vestniku OF, 1. II, 6. 9. 1941 in v Delu, organu centralnega odbora KPS, september 1941, št. 3, ter v ilegalnem Slovenskem zborniku, 1942 – povsod z naslovom Pojte za menoj! Dokončno podoba je dobilo v objavi v Slovenskem zborniku 1945. Izvirni rokopis je avtor uničil.

SI 232, Lc 265, LS IB 84, 84 A, VI 790, Re 393, PI 383, OS 12.

Veš, poet, svoj dolg?
Nimaš nič besed?
Kaj zagrinjaš se v molk?
Vrzi pesem v svet,
pesem za današnjo rabo:
vsi jo bomo povzeli za tabo.

Vem, o vem svoj dolg,
v prsih tu me žge;
naj se mi grlo odpre,
bom zavijal ko volk,
na vseh štirih bom stal vrh planine,
škripal in hlupal med pečine.

Vrh Možaklje bom stal,
pesem svojo rjul,
Blegaš jo bo čul,
Krim odmev bo dal;
v vse vetrove jo bom tresel,
eden jo bo na Pohorje nesel.

Gozd in gora poj,
silen ženimo hrup;
boga gmajna, le vkup,
le vkup, le vkup z menoj,
staro pravdo v mrak tulimo,
da se pretulimo skozi to zimo.

Še bo kdaj pomlad,
še bo napočil zor;
takrat volčji zbor
pojde lovce klat;
plani čez Savo, plavaj čez Dravo –
zob za zob in glavo za glavo!

Ves, poet, svoj dolg ←

Ki, poet, svoj dolg ←

Nimā nič besen?

Kaj zagrinjā se v molk?

Ki pesem svet,

pesem se danes uje s tvo:

si je bomo poveli za tabor.

Kem, o vem svoj dolg,

v prsih tu me žge;

naj se mi jelo odpre,

dom svojil ko volk,

na vsi starih bom stal vrh planine,

skrijal in kljpal med pečine.

Ki izkušje bom stal,

pesem svoj goj,

Blešajoči čul,

Krim volim bo stal;

v vse nočve jo bom tresel,

da jo bo na kšooje nesel.

To ti in jara poj,

nien ženi no kraj;

boga gnajna le kraj,

le kraj, le kraj a menoj,

stara pravda s mreč tulimo,

da se pretulimo skozi to zimo.

Se bo kdaj pomlad,

se bo napočil zor;

takrat volčji zbor

pojde lovca klat;

plavaj čez Savo, plavi čez Dravo -

zob za zob in glavo za glavo!

P/400-I

FORM

40. preoblikovano, da se ne preda

Slovenski
poročevallec

INFORMACIJSKI VESTNIK OSVOBODILNE FRONTI

Leto II.

6. sept. 1941.

št. 16.

POŠTE ZA MENO

1. Voš poet svoj dolg?

Nimā voš besed?

Kaj zagrinjā se v molki

Vrzi pesem v svet,

pesem se danes uje s tvo,

si je bomo poveli za tabor.

2. Vem, o vem svoj dolg,

v prsih tu me žge;

naj se mi jelo odpre,

bom zalejal ko volk -

na vsi starih bom stal vrh planine,

pesem svojo vil med pečine.

3. Vrh možakije bom stal,

pesem svojo rjul,

Blešajoči bo čul,

Krim pamev bo dal;

v vse nočve jo bom tresel,

da jo bo na kšooje nesel.

4. Pojte za meroj,

nien ženi no kraj,

boga gnajna, le kraj,

le kraj, le kraj, a moj -

vse noči tulimo, tulimo,

da se pretulimo skozi to zimo.

5. Se bo kdaj pomlad,

se bo napočil zor,

takrat volčji zbor

pojde lovca klat;

plavaj čez Savo, plavi čez Dravo -

zob za zob in glavo za glavo!

Pesem ne umre

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 24. 10. 1941 v Ljubljani. Zapisano je v Beležnico XXXVII, str. 24, ki jo hrani sin Marko Župančič.
OS 66.

Ali pesem ne umrè
in v najtežjih časih
v vedno novih glasih
mi iz srca vrè.

To ni prazen več cin cin;
pesem tuge, pesem gneva
brez sonetov in tercín
v novih ritmih prekipeva.

Pesem besnega obupa
vsepovsod preganjana,
od bridkosti ranjena,
pesem polna strupa.

Prav do vrha bom nalil,
tebi bom strupar, nazdravil,
ti na usta jo nastavil –
sam si mešal, sam boš pil!

Zimska idila

Oton Župančič,

(glej spredaj).

Besedilo s prvotnim naslovom Gorenjska idila 1941–1942 je bilo objavljeno v Slovenskem zborniku 1942, str. 3, nato pa sprejeto v zadnjo avtorjevo zbirko Zimzelen pod snegom iz leta 1945, str. 47. Rokopis izvirnika hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 13.

Skoz kozolec vegast prosto sever brije,
kakor pes pretrgan gladno pesem vije,
poje o praznih kaščah, stogih in skednjéh,
pajčevini v loncih, o temi v pečeh,
in da dolga dolga preja bo ta zima,
in da blagor njemu, ki jo živ prekima.

Žleb curljá zaspano, zdaj zdaj bo vkovan,
razsušena lesa škriplje noč in dan,
v mukanje živine lačno lesa škriplje,
v koči siva mamka s prsti v prazno tiplje:
"Fantje, naši fantje, oh, kako je vam
tam v dežju in snegu, v mrzli gošči tam?
Kadar truden ležeš, kdo se ti približa,
poravna odejo, čelo ti prekriža?"

Star vran na vereji prerokuje v mrak;
trepnil je s perutmi in odločil: "Vrag!"

Srečanje

Oton Župančič,

(glej spredaj). V avtorjevi zapuščini, ki jo hrani njegov sin Marko Župančič, je besedilo zapisano v Beležnici XXXVIII med besedili, ki so nastala junija in julija 1943, verjetno je torej, da je tudi pričujoče, ki sicer ni datirano, iz tega časa. Posvečeno je avtorjevemu sinu Andreju. Objavljeno v zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 78. OS 33.

MAJORJU MIKETU

Zbor volkov na plen
čez zapuščeno plan
v gosti trumi
čez hrapavi sren
od glada gnani.

Mi stiskamo se ob šumi;
moj plašč razcefrani
od trnja in zimskih sap,
nekateri brez kap,
brez strehe vsi že leto in dan.

Zdaj tisti tam
zavijejo proti nam;
s pretrganimi životi
stojimo si nasproti
tu človek, tam zver.

En hip,
in že pregledajo naš položaj,
se spogledajo,
nato se obrnejo nazaj
za hrib,
čez rob in glob
kam drugam
na rop.

Naj srečam še kdaj se s poštenjaki,
mehkó pobožam vsakega po dlaki.

Reklamacija

Povrni ti je ob prani so uri
po tokli s pučkami na duri.

»Vimenu Bogalčice -
zaklopite nam ~~tu~~ prasete;
»Vimenu Boga Lina -
najte nam vedno vina;
»Vimenu točija Duha -
»vajte nam paklo kucha.«

Kar ti ti je vele,
do s hini se stose,
ob vsaki uri je pripravljen,
na vsaki jini postavljen.
»Gospodar pa le pravi glade,
»da ne nam nekom prasete.

»Vimenu Locke Tržice -
potepi vrz iz Klonice,
natai ves svoj ohar,
»vpremi konje v par,
pa po čini poprosar,
»tja s čini juben, tja s seleni jvan -
»tja, fantom moji in selaj mi ml bo post!

Poglejti je, »gospodar:
»Tukota je ta stvar?
»Kaj pa je s hini selaj?
»Vimenu kuh Hnošev -
»natai jini ajator, je potest,
in za nametk na vsako večer
odpravlja kapuna in petelina,

odpravljaj po barjto vina!

Pognal je, in kot vas
»repeli so na zas:
»tja s čini juben, tja s seleni jvan -
»tja, fantom moji, vam mi ml je post!

Rekvizicija

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo po pripovedovanju avtorjevega znanca o rekviziciji v hribih okrog Moravč, verjetno konec leta 1941 ali v začetku l. 1942. Med vojno je bilo objavljeno v ilegalnem Slovenskem zborniku 1942, str. 2–3, avtor ga je sprejel v svojo poslednjo pesniško zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 49. Rokopis izvirnika hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 14.

Ponoči trije ob pozni so uri
potrkali s puškami na duri.

"V imenu Boga Očeta –
zakoljite nam praseta;
v imenu Boga Sina –
nalijte nam vedro vina;
v imenu Svetega Duha –
vsadite nam peko kruha!" –

Kar ti trije vele,
to v hiši vse store,
ob zori je vse pripravljeno,
na voljo jim postavljeno.
Gospodar pa le pisano gleda,
vsa reč mu nekam preseda.

"V imenu Svete Trojice –
potegni voz iz kolnice,
naloži ves svoj dar,
zaprezi konjičev par
pa poženi, gospodar,
tja v Črni graben, tja v zeleni gozd –
hej, fantom mojim zdaj minil bo post!"

Pogledal je gospodar:
"Takole je ta stvar?"
potem pa je v hišo zakričal:
"V imenu Vseh Hudičev –
navrzi jim ajdovo še potico,
in za nameček na vsako ročico
odspreдай kapuna in petelina,
odzadaj pa bariglo vina!" –

Pognal je in skoz vas
zapeli so naglas:
"Hej Črni graben, hej zeleni gozd –
zdaj, fantje naši, vam minil je post!"

Oton Župančič,

(glej spredaj). Prvi osnutki besedila segajo v čas 28. januarja 1944 in so nastali v Ljubljani. Besedilo je avtor sprejel v svojo zadnjo zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 76. Rokopisne variante in rokopis zbirke hrani gvtorjev sin Marko Župančič. OŠ 32.

V zimski dan,
v grom topov,
v lajež psov
kraka vran.

Mraz! Glad!
Hukaš v dlan,
fant na drsnici? Domov!
Spat, spat, spat!
Bolj pridno boš spal,
prej bo pomlad,
prej mine mraz,
prej strad,
prej bo oče z gorá
doma.
Kaj praviš, Sultan? Hov?
Ne moreš stran,
priklenjen za vrat?
Ha!

Jaz pa, prosti, čmi vran
na prežo, na lov!
Kje leži mrtvak
vznak?
Glavo je dal
partizan
mlad, mlad, mlad,
zdrav, zdrav
pal
ustreljen, zaklan
brat, brat
od bratovskih rok!
Koliko glav!
Koliko ran
vseokrog!
Ključ, ključ, čmi vran!
Oči iz jam!
Čreva na plot!
Krak-krak-krak!

In črna krpa odpluje v megleni mrak
proti Krimu.

Partizanovi materi za šestdesetletnico Gospe Z. Severjevi

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 28. 8. 1942 v Ljubljani. Posvečeno je Zalki Severjevi, lastnici ljubljanske trafike, v kateri so kurirji OF prejemali in oddajali ilegalno pošto. Njen najmlajši sin Nace, fani Župančičeve hčere Jasne-Dunje, je že jeseni l. 1941 odšel v partizane na Gorenjsko, v začetku l. 1942 pa je dobil preko prsi rafal iz brzostrelke in še milostni strel v čelo. Besedilo je bilo objavljeno v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 63. Rokopis, ki ga je pesnik izročil Severjevi, hrani NUK - Ms 15/58, osnutke besedila v Beležnicah XXXVII in XXXVIII ga avtorjev sin Marko Župančič. OS 25.

Kaj bi dejal za šestdeset vam let?
Med nama malo bilo je besed:
vsak dan sva se molče pogledala,
z očmi prašala vse, si vse povedala.

Na ustnicah vam često plaval smeh
je vpričo drugih; jaz sem bral v očeh:
kako počasi noč brez spanja gine,
ko duša od nemira ne spočine,

ko išče svojih dragih vsepovsodi,
po gorah, ječah, po gomilah blodi,
v trenutku preleti vesoljni svet,
da bi našla za njimi rahel sled.

In davne bral bridkostne sem spomine,
ran nezaceljenih še bolečine,
skrb, strah, brezup in grozo, vse, prav vse,
kar tre duha, le malodušja ne.

Kedaj vam pôgled bil je trd in trezen
ko grudnov led; in takrat sem ljubezen
tako brezmejno iz oči vam bral,
da vaš mi lik ves dan je zlat sijal.

Denès se klanjajo vam svojci vdani;
kteri so stran, so v vašem srcu zbrani;
v njem je topló, vem, v njem je dobro biti,
v njem mrtvih od živečih ni ločiti. –

V krvi kipeče cvetje pokopan
leži s prebelim čelom partizan,
in belo, belo, belo pada sneg,
zamete njega in zajcev, srnic beg. –

Ná, Dunja z živo rano v duši mladi,
vezilo moje; čelo si ugladi,
s pozdravom tihim tem privij se k njej,
ti njo in ona tebe z dihom grej.

Spomin padlemu partizanu Mihi Čopu

Oton Župančič,

(glej spredaj). Prvi zasnitek besedila je datiran 19. 12. 1944, dokončno obliko in posvetilo pa je besedilo dobilo, ko je avtor izvedel za smrt nečaka Mihe Čopa. Objavljeno je v zbirki Zimzelen pod snegom, str. 81. Rokopis zbirke in osnutke v mapi V, ovoj 17 in 108, ter v Beležnici XXXVII, kjer je naslovljeno V bloku, hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 35.

Le vej, vej, veter, iz daljin poslan,
prinesi vonja s prostih mi poljan,
da spomnim se, po čem diši seno
in kakšne rože zunaj zdaj cveto.

Prinesi mi valov kipečih hrum,
po dolgi dobi bréz zeleni šum
trstičja in ločja večno trepetanje,
potokov, v les zgubljenih, skrite sanje.

Nazadnje mi prinesi vso tišino,
kar najdeš je nad našo domovino,
in v njej besedo zadnjo, zadnji vzdih
predaljnih naših, srčno ljubljenih.

Pregnanci

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo l. 1942 v Ljubljani. Objavljeno v razdelku Iveri v zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 94. Šest rokopisnih zapiskov in rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 45.

K tlom se sklanjajo,
zemljo poljubljajo,
v nedra jo spravljajo,
v noč se izgubljajo;
koderkoli bodo hodili,
dom bodo vroče na srcu čutili.

Davi so jih šestnajst v Gramozni jami

Oton Župančič,

(glej spredaj).

Nedokončno oblikovano besedilo, ki ga je urednik Zbranega dela Otona Župančiča uvrstil med Fragmente, je nastalo kot odmev na streljanje šestnajstih talcev v ljubljanski Gramozni jami. Obsojeni so bili na smrt v farsičnem procesu v začetku marca 1942 kot povračilo za partizanski napad na borovniški viadukt. Osnutke besedila hrani v Beležnicah XXXVI in XXXIX avtorjev sin Marko Župančič. V štirivrstične razvrščeno besedilo je bilo po vojni objavljeno v zborniku Ljubljana v ilegali II, 1961, str. 159.

Davi so jih šestnajst v Gramozni jami,
prijetih v Preserju in Borovnici –
razprava je bila zasmeh pravici,
da so skomizgali sodniki sami.
A mali za nevarnost nič ni prašal,
ves dan Poročevalca je raznašal,
s tramvajem, na triciklu, peš, zvečer
še le je stopil skoz domačo dver.
Veš, sinko? Vem, razmišljen odgovarja,
za mizo sede, mračen predse gleda,
čez dolgo se utrga mu beseda:
"In tako lepo jutro, taka zarja!"

Surovi čas

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 23. januarja 1943 na ljubljanski kliniki. Avtor ga je posvetil Dušanu Hrenu, "ki so mu od danes do jutri vnovič odpeljali očeta." Drugi zapis z datumom 28. 1. 1943 hrani v Beležnici XXXVII avtorjev sin Marko Župančič. Objavljeno je bilo v Župančičevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 55. OS 18.

Zjutraj ne veš, kam bodeš drevi legel,
ne, kdo te vzdrami, ko zapreš oko;
kadar si svojim dragim v róko segel,
nemara si za dolgo vzel slovo.

Vtisni podobo svojega očeta
globoko v srce; materin obraz
zapri si v dušo: tam samo ti vzeta
mordà ne bosta ta surovi čas.

Življenje

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 3. februarja 1943 v Ljubljani, ko je avtor ležal bolan na ljubljanski interni kliniki. Objavljeno je v zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 96. Rokopise v Beležnicah XXXVII, XXXVIII in XXXIX ter rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 50.

Uplahne val, že nov za njim se dvigne,
in reke tok se snuje neprestano;
ugasne iskra, sto za njo jih švigne,
in plamen vzplapola neugnano;
nas sprejme prst in nas s travó pregrne,
iz gnezd se pesem svatovska ne utrne.

Kitica marelic

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 7. aprila 1943 v Ljubljani, ko je bila v Belgijski kasarni zaprta avtorjeva hči Jasna in ji je pesnik v zapor poslal vejico cvetoče marelice. Leta 1945 je bilo besedilo objavljeno v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, str. 56, in v zborniku Drugi kongres Slovenske protifašistične ženske zveze, str. 8. Rokopise v Beležnici XXXVII, v mapi V, ovoj 9, ter v rokopisu zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 19.

Kjer iz zamreženih se celic
prikaže blede lice kdaj,
poslal cvetočih sem marelic
dekletom kitico skrivaj.

In drugi dan bilà ni ječa,
ne, bil je vseh svetnikov god
iz pratike: glav gosta gneča,
ko da v prostost že sije pot.

In kadar potle šel sem mimo,
sem videl dobre misli sad:
en cvet prežene mrak in zimo,
pričara sonce in pomlad.

Ob uri brezupa

Oton Župančič,

(glej spredaj). Pesem je verjetno nastala v juniju 1943. Rokopise štirih variant hrani avtorjev sin Marko Župančič v mapi III, ovoj 59, v Beležnici XXXVII in XXXVIII ter v rokopisu zbirke Zimzelen pod snegom, kjer je bilo besedilo objavljeno, str. 51, OS 17.

Danes in jutri bosta skoro včeraj:
le malo in še malo in še malo,
in živo to srce ti bo zastalo,
upokojila kri se ti za zmeraj.

To dolg bo pôkoj po tem dolgem hrupu,
pa trudnem dnevu zaželeno spanje,
po mučnih teh prividih čiste sanje,
edina svetla nada v tem brezupu.

Tja bomo našli pot...

Oton Župančič- Anton Pesnik,

(glej spredaj). Besedilo, ki sicer v nobenem rokopisnem zapisu ni datirano, je moralo nastati do julija 1943 v Ljubljani, saj je prva ohranjena objava iz tega časa v reviji Setev, glasilu plenuma slovenskih kulturnih delavcev v OF, št. 1, julij 1943, str. 3–4, brez navedbe avtorjevega imena. Leto pozneje je besedilo objavljeno v priročniku za mitinge Naša beseda, izdal prop. ods. IX. korpusa NOV in POJ, 1944, str. 72. Avtor ga je sprejel v zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 73. Urednik Zbranega dela III Dušan Prijevec navaja, da je bilo besedilo med partizani zelo znano in da je nek odpadnik o tem obvestil policijo, zato so prišli policijski uradniki bolnega avtorja vprašati, ali je res napisal pesem z začetkom: Tja bomo našli pot..., kar je avtor odločno zanikal. Rokopis v beležnici XXXVI hrani sin Marko Župančič. Os 31, SM 1201–1203, Pe 260, Ce 228–229, Ma.

V globoki rupi v zimskem spanju gadje se premetavajo, v gost klobčič zviti. Mirujte, misli! Skoro že pomlad je, čas bo; vendar me strah je vas buditi.

To srce ustvarjeno je za ljubezen, a vdano sprejme, kar mu dan odmeri; sedaj v sovraštvo hip ga kliče jezen; le malo naj počije v lepi veri:

da je človeštvo vse ena družina,
da vse narode en sam up preveva;
da blagoslovljena mi domovina
v svobodi dela, sanja in prepeva;

da je na tleh nasilja in napuha
objest; laž, rop, krivica in prevara
na brzdi; da pravica ni več gluha,
poštenje po temnicah se ne stara;

da ni poniglavost povsod na vrhu,
da se ne mora klanjati ji čednost;
da je malik trinoštva, znotraj trhel,
na zunaj zgubil ves blesket, vso vrednost;

da so zaman sprevodi in parade,
strojnice, tanki, puške, bajoneti;
da ljudstvo hladno gleda te navade
in se ne da na puhla gesla ujeti,

ker ve: Moskva sred kopnega prostranstva
široko razprostira čvrste roke,
zavedna sebe in svojega poslanstva
na krilu zbira vseh plemen otroke.

Najbornejše, ki svojo so besedo
na pol zgrešili, komaj še jecljali
narečje temno, brati abecedo
uči v jeziku dednem. Srečni mali,

ki se jim bliska skoz oči poševne
svetloba mlada, znotraj jim prižgana,
in se oglašča iz duše jim odmevne
puškinska pesem, prav jim zaigrana!

O mati novega rodu! V vrtežno
nam dobo točiš srčno kri in mleko.
Tako topló mi v prsih je in nežno:
lej belo brezo za krvavo reko!

Prisojno, razcveteno lej pobočje!
Tam naša ladja si pristana išče;
našla je vedrega duha območje,
v pastirja Kostje radostno torišče,

ki pod stopinjami mu zemlja poje,
ko da z nogami strune bi prebiral,
poplesujoč na čelu črede svoje,
in če bo treba, bo smehljaje umiral. –

Je dan? Je noč? Je mesečina mila
preko višin in polnočnih prepadov
tišino in utešenje razlila,
da v prsih se ne gane gnezdo gadov? –

“Tja bomo našli pot...” Pred sto jo leti
je pevec, videc veliki, zagledal;
o, da bi hotel danes nam zapeti!
Pa ni mu treba: vse nam je povedal.

Sedmina

Oton Župančič,
(glej spredaj). Besedilo je
nastalo 31. julija 1943 v
Ljubljani. Objavljeno je v
avtorjevi zadnji zbirki
Zimzelen pod snegom,
1945, str. 61. Dva
rokopisna zapisa v
Beležnicah XXXVII in XXXVIII
ter rokopis zbirke hrani
gvtorjev sin Marko
Župančič.
OS 23.

Ah, kaj jih palo je v gramozni jami!
Najboljšega nam prinesite vina:
spodobi se poštena jim sedmina:
naj čutijo, da niso čisto sami.
Tih žvenk je naših kup: mehko nas mami
tiha zavest, da ena smo družina...

Nespečnost

Oton Župančič,

(glej spredaj]. Besedilo je nastalo 24. 8. 1943 v Ljubljani. Rokopisne variante v Beležnici XXXVII hrani avtorjev sin Marko Župančič. Besedilo je avtor sprejel v svojo zadnjo zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 51. OS 16.

Otožni žvižgi
polnočnih vlakov,
zamolkli poki
ponočnih akcij,
pogumni kriki
zajetih borcev,
krvi po žilah
kipeči srd:
vse daleč, daleč
v vesoljstvu hladnem
kot mrak in veter
in mesečina
in tihi mrk –
in blizu, blizu
tu v vročem srcu,
od solz nabreklem,
kot slast in radost
in bolečina,
kot naše nade
in kot ljubezen
in velo listje
in nagla smrt.

Brez praporov je ladja

Oton Župančič,

(glej spredaj]. Besedilo je nastalo 24. 11. 1943 v Ljubljani. Avtor ga je zapisal v ilustrirani izvod Cicibana in pod besedilo zapisal "v spomin na hude čase". Rokopis v zapuščini, B XXXVIII in mapa V, ovoj 99, hrani sin Marko Župančič, fotokopijo zapisa v Cicibanu pa NUK. OS 68.

Brez praporov je ladja,
ne vozi vina ne sadja,
biserov ne zlata
iz daljnega sveta;
brez cvetja in brez petja
in brez prijaznih sap
prepolna naših znancev,
kostnjakov je, izgnancev,
namenjena na Rab: –
stesana črna, čvrsta
Slovcem skupna krsta,
pripravljena za potop
v morjá kristalni grob.

Zlato jabolko

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 31. oktobra 1943 v Ljubljani. Objavljeno je v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 99. Rokopis v Beležnicah XXXVII, XXXVIII, XL in v mapi V, ovoj 11 ter rokopis zbirke hrani sin Marko Župančič. OS 57.

Svobode naše jabolko se zlato
nam zakotalilo je v kri in blato,
in preden spet zasije v čisti slavi,
vsi bomo blatni, ah, in vsi krvavi.

Dokler pravica je ob sle septena,
asnice bota stanne seoravovane,
dokler liz, vero bounstro je rčestek,
dokler vrboda ljubiti je jrek,
dokler risoki vedijo reado,
dokler ki pridi jejo batoenot,
jubesen kot sketnica bota obone
vrboda vrbat se čino skrojo zome,
dokler vesiletro in izelajstro rlede,
ponos, nastro kot jisker van Tolpade
dokler v temnico snradno sem sejoit,
in v zivljenje ni mi kupa smrt.

20/XI/443

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 20. novembra 1943 v Ljubljani v zvezi s protikomunistično izjavo, ki jo je tega dne objavil dnevnik Slovenec in za katero so belogardisti pobirali podpise med slovenskimi kulturnimi delavci. Župančič je podpis odklonil, čeprav so mu belogardistični organizatorji zanj ponudili, da bodo spustili iz ječe njegovega sina Marka, v nasprotnem primeru pa ga bodo poslali v internacijo, kar se je januarja 1944 tudi zgodilo. Besedilo je bilo objavljeno v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 68, in v Slovenskem zborniku 1945, str. 46. Rokopisna zapisa v Beležnicah XXXVII in XXXVIII hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 28.

Dokler pravica je ob tla teptana,
resnica brez sramu zasramovana,
dokler laž, verolomstvo je v časteh,
dokler svobodo ljubiti je greh;

dokler visoki netijo razdor,
svetniki pridigajo bratomor,
ljubezen kot desetnica brez doma
od vrat do vrat za črno skorjo roma;

dokler nasilstvo in izdajstvo vlada,
ponos, moštvó kot piškav sad odpada –
dotlej v temnico smradno sem zaprt,
in od življenja mi ni hujša smrt.

Ko se Krog nas najbši mrek je Avil,
nekdo je hč prižgal in opogovoril:
"Čkinesta se kapje plemenite
pomja nam prav do robu nalite;
za hip zelay pozabimo, kar nas muci,
ko zerce otvornimo in proti hči
skoz nje pogledimo: zlat se dan uauotrik.

F. P.

11/XII 443

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 11. decembra 1943 v Ljubljani. Tri rokopisne variante v Beležnici XI, mapi V, ovoj 12, in Beležnici XXXVIII, ki kažejo na genezo besedila, ter rokopis zbirke Zimzelen pod snegom, kjer je bilo besedilo l. 1945 objavljeno, hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 24.

Ko se krog nas najtrši mrak je storil,
nekdo je luč prižgal in spregovoril:
"Cekinasta se kaplja plemenita
ponuja nam, prav do robú nalita;
za hip zdaj pozabimo, kaj nas muči,
kozarce dvignimo in proti luči
skoz nje poglejmo: zlat se dan nam svita.

V ječi

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo konec novembra 1943 v Ljubljani kot posvetilo avtorjevemu vnuku Andreju, ki so mu očeta Marka najprej zaprli, nato pa odgnali v Internacijo v Dachau. Pesnik ni bil pripravljen podpisati protikomunistične izjave, s katero bi bil lahko rešil sina iz ječe. V zvezi s tem je 20. novembra 1943 nastala pesem Izjava, nekaj dni pozneje pa je v vnukov izvod Cicibana zapisal pričujoče verze. Fotokopijo tega zapisa hrani NUK, rokopis v Beležnici XXXVIII pa avtorjev sin Marko Župančič. Besedilo je bilo objavljeno v Župančičevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 97. OS 53.

Svobodo ljubi Ciciban,
široko razprostrto plan,
preprogo zlato zrelih žit,
na strmih stenah prvi svit,
šepet vetrov in šum valov,
let lastovic in kanje klic,
kar diha v zraku, kar živi,
darov zemljé se veseli,
vse, kar uživa beli dan –
pa v temno vozo je dejan.

Naša gora

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo na silvestrovo 31. 12. 1943 v Ljubljani. Objavljeno v zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 102. Rokopis v Beležnici XXXVII hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 64.

Vso dolgo noč me težka tlači mora,
iz srca trudnega izpiti hoče moč;
a mlad mi poje glas vso dolgo noč:
"Pogum! Vsak dan je bolj zelena naša gora!"

Po transportu

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 4. februarja 1944 v Ljubljani, ko so avtorjevega sina Marka odpeljali v internacijo v Dachau. Objavljeno v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 98. Rokopis v beležnici XLIV in rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 54.

Oj daleč daleč je gorenjska stran:
Triglav, Bled, Sava za mejó v tujini;
in tam za njimi, v žalostni mračini
kod naj te iščem, kje te najdem, Ciciban?

Pogled na planine

Oton Župančič,

(glej spredaj). Prvi del pesmi je nastal 28. januarja 1944, drugi pa 4. februarja 1944 v Ljubljani na prošnjo bratranca Evgena Lovšina, ki ju je objavil v svoji knjigi V Triglavu in njegovi sosesčini, 1944. Župančič je besedilo sprejel v svojo zadnjo zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 60. Rokopis v beležnici XLIV, str. 57, spominja tudi na skoraj istčasno nastalo pesem V temo sem zakopan, ki jo je pesnik vpisal v spominsko knjigo Jani Pezdirjevi 25. januarja 1944. [Primerjaj ZD IV, str. 392]. Rokopise hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. OS 22.

PRVI

V črno sem žalost zakopan,
pa se ozrem v gorenjsko stran,
in glej:
planine so visoke kakor prej.

ŠE EDEN

Zamaknjen v čisti soj naših planin
pozabim, da jih gledam z razvalin.

Vrtinec

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 21. 3. 1944 v Ljubljani. Objavljeno je v avtorjevi zadnji zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 67. Rokopis v mapi V, ovoj 16, in rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 27.

Neznanski vrtinec me dvignil visoko nad ta je svet:
prestrašen uzrl sem spod krvavi naš planet.

Vrtinec mi je ukazal: "Zdaj glej
in brez spotike vse po pravici povej."

"Vihar," sem jecljal, "podi oblakov goste grmade..."

"Ne!" je vrtinec dejal. "To beže premagane nékdaj
mogočne armade.

Ne veš? Jaz sem sen, ki nikdar poetu ne laže,
brez hieroglifov in tajnih abeced
mu vedno naravnost golo resnico kaže,
in ti jo narodu pričaj, pa če na kolo boš razpet!"

Wezenina

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 16. 5. 1944 v Ljubljani. Zapis v Beležnici XXXVII in rokopis zbirke Zimzelen pod snegom, kjer je bilo besedilo objavljeno, hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 20.

Vsa razkosana,
v prah poteptana
čudežna wezenina!

Naskrivaj jo poberem,
jo s solzami operem,
skrbno jo zavijem,
si v nedra jo skrijem,
ob njej se grejem,
se jočem, smejem,
jo božam, se tešim,
da v bodočnost jo rešim:

o moja domovina!

Kar je kovina

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 25. in 26. avgusta 1944 v Ljubljani, ko sta avtor in njegova žena izvedela, da so na Bledu izropali domačo vilo družine Kessler, od koder je izvirala Ani Župančič. Objavljeno je v zbirki Zimzelen pod snegom, 1945, str. 80. Rokopise v mapi V, ovoj 99, in v Beležnici XXXVII ter rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 34.

Kar je kovina, kamen, glina, les,
kar je blago, izdelano z rokami,
ne mika več oči, želja ne mami,
ne vidi se dragota mi zares.

Kar nam zasul od severa je plaz,
gozd, travnik z vrtom, hiša s pohišnino
in marsikatero drago v njej starino,
solzá ni vredno, ne na čelu ráz.

Samo kar diha, hrepeni in ljubi,
trpi in upa, kar se v strasti vije,
kar v radosti, ko se razdaja, sije:
živo meso, kri, duša – in pogubi

od bratskih rok nemara izročeno –
o milo cvetje najinih teles –
za kakšne bolečine še rojeno,
za kakšno smrt? – le to me pije res. –

In vendar še govoril bom o sreči,
da, vselej vsakega bom blagroval,
ki rajši je v zanosu mladem pal,
ko da izhiral bi v zatohli ječi.

Londonskemu kuharju

Oton Župančič-Kiro Ilija,

(glej spredaj). Epigram, ki meri na Alojzija Kuharja, pred vojno urednika Slovenca, med vojno pa veleposlanika pri tujih vladah, je bil objavljen v ilegalnem Slovenskem zborniku 1942, str. 37. Tu zaradi konspirativnosti nobeno Župančičevo besedilo ni bilo podpisano, v ponatisu pa je avtor epigram podpisal s psevdonimom Kiro Ilija.

Res misliš, da kedo ti bo poduhal
čobodro, ki si v Londonu jo skuhal?
Vsa prismojêna in prismojêna
že v loncu je na gnoj obsojena.

Oton Župančič-Kiro

Ilija, (glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno v ilegalnem ciklostiranem Slovenskem zborniku 1942, str. 47, in verjetno meri na ljubljanskega škofa Rožmana, ki je z verskimi gesli agitiral zoper osvobodilni boj.

Za satanove si evangeliste
slovenske krstil komuniste,
češ, naukov ne poslušajo modrosti
in žveplo bruhajo na vse svetosti;
s povzdignjenim si prstom jim zapretil:
"Le čakajte, jaz vam bom že posvetil!"

Glej, da te ne bi pregorečnost tepla:
ne šari z ognjem blizu žvepla!
Nevarno krog hudičeve je riti
s prižgano leščerbo hoditi.

Osvoboditeljem

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 6. 5. 1945 v Ljubljani na prošnjo organizatorjev OF, ki so želeli s pesmijo pozdraviti prihod partizanov v Ljubljano. Objavljena je bila na dan osvoboditve na naslovni strani Slovenskega poročevalca, št. 1, 9. 5. 1945. Zanimiv je podatek, ki ga navaja Zbrano delo III, str. 474: še pred prihodom partizanov so pesem že postavili v eni izmed ljubljanskih tiskarn, vendar je stavek skupina belogardistov tik pred osvoboditvijo odkrila in ga uspela razbiti. Po vojni je avtor besedilo sprejel v svojo zadnjo zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 83. Rokopis v mapi V, ovoj 17 in 32, ter rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 37.

Slišali smo, da na iskrem belcu jaha,
da konja in jezdeca jadrna nese perot,
in kadar nasprotnik se najbolj z zmagami baha,
zahteva skoz vrste njegove svobôdno pot. —

Deželo svojé si Nemci in Talijani,
razudijo zemljo kakor pobitega vola;
on stoji na Možaklji, in z njim njegovi zbrani,
ni puške ga strah ne prekletega v Bégunjah kola.

Goré odpro mu svoje zelene hrame,
on brani pred tujcem njih hoj šumečo rast,
zaseka prehode, preplavi premógove jame,
za razbojnika krščen čuva narodu last.

O brezupno dolgo deževje v jesenski žalostni čas!
In v mesečini po snegu begotni sledovi!
Lisičji lajež in škripajoči mraz,
da pod srhko osréženo dlako tresó se volkovi!

O naši sinovi in bratje in očetje!
"Kaj boš, razcapani ušivec z životom pretrganim, bos!"
kanalja kriči. On izpelje jih v mladoletje,
njegova vera vsem zoprnostim je kos.

Zavzame otoke, primorje, Trst in Gorico,
čvrstó mejnike stare v tla zagozdi,
v Ljubljano prinese na zlati vagi pravico,
zasopel še, nespočit na sever odhiti.

Razločene brate v eni meji strne,
svobodo zavrženo vnovič ustoliči,
pred nami preprogo bodočnosti razgrne:
planine sijó, razgibani v soncu rajajo griči,

med rádostno delo ubrano se petje oglašá,
iz podrtin domovi rasto med gostími vrti,
plavži buché, živine tare se paša,
pšenica kozolce šibi, kot mački so grozdi na trti. —

Glavé so se dvignile, jasno je sleherno lice,
s krvniki ogabnimi boj izbojevan,
na stežaj odpirajo se zatohle temnice,
vesel sprevod se snuje v jutrišnji dan. —

Zdaj pa prelij se mi pesem v rahel, prerahel dih,
čez gomile zaplavaj, da komaj zgane se travica pomladanja,
in s tiho solzó orôsi spomin vseh njih,
ki duša pod tiho rušo v svobôdo jim sanja.

Vprašanje

Oton Župančič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo 30. 11. 1944 v Ljubljani. Avtor ga je sprejel v svojo zadnjo zbirko Zimzelen pod snegom, 1945, str. 95. Več rokopisnih variant in rokopis zbirke hrani avtorjev sin Marko Župančič. OS 48.

Povej mi kdo,
kam oblaki plujejo,
kam ptice lete,
kam vode teko,
kam človek gre.

ZALEDNE 1

Pod okno pride fantič mlad	9
Naš tovariš Tito	10
Leži, leži ravno polje	11
Pod gorsko to planino	12
Fašistični ljubici	12
Na gričku	13
Oj, dragi bratci vi!	13
Marija, ti me zdaj tolaži	14
Rudeči so oblaki	14
Lubca lübezniva	15
Tan daleč, tan daleč vu ruski goraj	16
Düša krščanska zdaj si premisli	17
Fantiček v osemnajstom leti	17
Žalost mene premaguje	18
Voda mi teče na ciglo	19
Sprotoletje blüzi ide	21
Lepa naša domovina	22
Snoči sam jaz ulovini bio	23
Stoji, stoji eden beli grad	24
Pesem Zofke Kukovec	25
Naša pesem	26
Podajmo si roke	27
Pesem fumarele	28
Laze	29
Tovarišu	32
Rdeči mak	33
Pomladanska vizija 1943	34
Mak	35
Zvezdice	36
Na obisku	37
Zmagal bo Slovan	37
Iz težke preteklosti v lepšo bodočnost	38
Jaz sem mali pionir	39
Mala pionirka	41
Mojemu očku v partizanih	41
Jakec in Mikica odkrijeta lepak	43
Žabe	43
Nagajivka	44
Nova sleparija	44
Tema	47

ZALEDNE 2

E. A.:	Možu v ječo	51
Zinka:	Temna noč	51
K.:	Kvišku srca!	52
Asta:	Otrok vprašuje	53
Metoda	Ko volno predemo	55
Bohun:	Komen	56
Olga:	Nesteti	56
Barbka:	Od Soče do Volge	57
Cvetka:	Kmalu sonce naj obsije	59
M. K.:	Hrabri vitez	60
Gorenjka:	Uspavanka	61
Brona:	Jeseniški pionirji	62

ZALEDNE 3

Živko Rape-Jakec:	V noči	65
Janez Krhne:	Laški mlini	65
Janez Krhne:	Padlim borcem	65
Blaž Mavrel:	Groze čas	67
Maks Pevcin:	V maju 1941	68
Maks Pevcin:	Na pomlad 1942	69
Maks Pevcin:	Dekletu v spominsko knjigo	69
Zmagoslava Židanik:	Posvetilo na sliki	69
Ana Kostanjevec:	Žalostinka od prvega partizana	70
Alojzija Hlebčar:	Retenjsko polje	71
Slavko Wester:	Domači gaji...	73
Bojan Ajdič:	Padajte, padajte	74
Anton Potočnik:	Črna noč in zlata zora	75
Lojze Rukli-Kmetič:	Na fontani	76
Lojze Rukli-Kmetič:	Prižemi me k sebi tesno in tesneje	77
Lojze Rukli-Kmetič:	Si bila to ti, ki luč si prižgala sred temne noči?	77
Lojze Rukli-Kmetič:	Poslednji pozdravi	78
Lojze Rukli-Kmetič:	Pozdravi "Batjuške"	79
Aladin Lanc:	Talci	79
Aladin Lanc:	Glad	80
Barbara Husič:	Belokranjska mati prosi sonce	80
Peter Hribar:	Balada	81
Franc Šuligoj:	Slovenskim žrtvam v Trstu	82
Albin Čebular:	Skrita v pričakovanju	83
Albin Čebular:	Zakril sem si z rokami oči	84
Albin Čebular:	Trepetajoče jutro	84
Draga Ulčar-Sonja:	Očetu v spomin	85
Alojz Korošec:	Kje so fantje in dekleta	87
Milanka Ivanovič-Janša,		
Aleksandra:	Pomlad 1942	88
Milanka Ivanovič-Janša,		
Aleksandra:	Viharna noč	89
Vali Strban-Uma:	Avgust 1942	90
Angela Lenar:	Obtožba	91
Angela Lenar:	Politika	92
Anton Dernikovič:	Bilo je sušno leto	92
Marija Zidar:	Moje ime	93
Marija Zidar:	Predragi bratje mili	93
Marija Slobodnik:	Ko Italijani so požgali	95
Otilija Lešnik:	Mlin na gmajni	97
Otilija Lešnik:	Sto jih visi	99
Otilija Lešnik:	Ajda cveti	100

Otilija Lešnik:	Partizanska nevesta	101
Otilija Lešnik:	Zofki	102
Otilija Lešnik:	Smo romarji	105
Bogdan Osolnik:	Njeno pismo	106
Vanek Šiftar:	Reportaža 1942	107
Vanek Šiftar:	Večer na vasi	107
Marija Rutar-Radivojka:	Ljubo dekle	108
Ivana Sterle:	Požgani dom	109
Vera Pirc:	Poznati ni	111
Vera Pirc:	Drevo ob vodi	112
Vera Pirc:	Dih smrti	113
Brodarjeva mati:	Pesem o selskem partizanu	114
Klaro Mizerit:	Zakaj?	115
Jože Tovornik:	Nagelj	116
Jože Tovornik:	Obup	117
Jože Tovornik:	Kamen in voda	117
Anton Košca:	Za svobodno sonce in narod na ketnah ljutih	119
Emil Vengust-Boris Vihar:	Jesen 1941	120
Emil Vengust-Boris Vihar:	Tiho kot prežeča pošast	120
Emil Vengust-Boris Vihar:	Brata	121
Vera Marija Volk:	Milica	121
Valentin Poljanšek-Krištof:	O božiču leta 1942	122
Valentin Poljanšek-Krištof:	Velika noč – 23. – 26. aprila 1943	123
Valentin Poljanšek-Krištof:	Naprej zastava bratstva	124
Valentin Poljanšek-Krištof:	Pri Zajčevem pogrebu	125
Nada Repič:	Šopek v spomin	126
Magda Stražišar-Magduška:	Križka mama	127
Magda Stražišar-Magduška:	Težka pot	129
Pavla Kodelja:	Na Ustju gori	133
Marija Becele:	Prekleti, tisočkrat prekleti	134
Anton Gabrijel-Podgoličan:	Izseljenci	134
Anton Gabrijel-Podgoličan:	Le vztrajaj tužni Korotan	135
Vid Ambrožič:	Trije sinovi	136
Vid Ambrožič:	Žetev	137
Vid Ambrožič:	Jarški mučeniki	137
Stanko Kocelj:	Ko vojna vihra svet je ves objela	139
Vera Rebolj:	Golobarskim žrtvam	140
Anica Mežek:	Nerojenemu otroku	143
Ljudmila Kragelj-Zarja:	Zavedna Slovenka	145
Avgust Fabjančič:	Miri Lepšinovi	146
Avgust Fabjančič:	Srčne, iskrene in lepe pozdrave	146
Marija Bizjak-Kršjakova:	Sajevče	147
Malka Prijanovič:	Vnitev	149
Dora Obljubek:	Matajur	150

Dora Obljubek:	Očetu na bregu	151
Ciril Leban-Škrat:	Voščilo novoletno!	152
Ciril Leban-Škrat:	Mučeniki	152
Ciril Leban-Škrat	Vihra	153
Gregor Pečar:	Sonet o Lavtižarju Jožu	153
Cvetka Kranjc-Jasna:	Prva ljubezen	154
Zmagica Kraba:	Alpini v Dornberk pridejo	155
Marica Klinkon-Stanislava:	Za sina	157
Marica Klinkon-Stanislava:	Hčerka na materinem grobu	158
Marica Klinkon-Stanislava:	Obisk	159
Marija Žnidaršič:	Deklica in Kalabrež	160
Josip Batič:	Rodna zemlja	161
Franc Cucek:	Skrbi na Vremščici	163
Frančiška Kodre:	Zgubljenim grobovom	165
Lado Piščanc:	Pisana skrinja	167
Lado Piščanc:	Tuji mož	168
Anton Berlot:	Okupacija Italije	169
Mirko Mahnič:	Balada o škatlici s pepelom	170
Andrej Rant:	Sneg	172
Francka Jurgele-Bohinc:	Začarani grad	173
Francka Jurgele-Bohinc:	Venček	175
Marinka Vidmar-Metoda:	Žito	176
Marinka Vidmar-Metoda:	Partizanski mlatiči	177
Marinka Vidmar-Metoda:	Nepozabljeni	177
Marinka Vidmar-Metoda:	Vojku	178
Ivan Vidali:	Dva v snegu	179
Ivan Vidali:	Partizanova smrt spomladi	179
Marija Povirek:	Ko plamen švigal je z vasi	180
Ivana Čibej:	Okoli njega sedaj rožice cvetijo	180
Ivana Čibej:	Moj Sin pravi, da nej grem žnim opartizane	181
Vera Mohar:	Na straži	182
Jožica Lenardič:	Pod slemeni	183
Jožica Lenardič:	Balada o Krki	184
Ivan Delpin-Smrekar:	V letu strahote 1944	185
Ivan Delpin-Smrekar:	Človek človeku zver	185
Marija Šuc:	Partizanom v čast, zahvalo in proslavo	186
Marica Kotnik:	Če peruti bi nocoj imela	187
Marica Kotnik:	Prečuta noč	187
Marica Kotnik:	Takrat temna je bila noč	188
Ludovika Kalan:	Umreti	189
Ludovika Kalan:	1944	190
Ludovika Kalan:	Mrtev dom	191
Mirica Wuherer:	Slovo	193

Mirica Wuherer:	Žalostno dekle	195
Olga Makuc-Živa:	Sonce zemljo pomlajeno	195
Gabrijela Vrdeljak-Mira:	Partizanu Juršnikovemu Janezu v spomin	197
Milka Ramšak:	Jetnik	198
Milka Ramšak:	Partizanka	199
Milka Ramšak:	Pri sinu-Kramarjevemu	200
Milka Ramšak:	Izdajalcem vermanom	201
Milka Ramšak:	Nemčije slika	203
Mitja Jernejc:	Sinu	205
Terezija Skočir-Marjanca	Ob stoletnici rojstva Simona Gregorčiča	207
Terezija Skočir-Marjanca	Padlim tovarišem na Stadorju	208
Terezija Skočir-Marjanca	Večerna zarja	208
Justinka Peternelj-Nada:	Kaj da moram pesmi peti o grobeh	209
Kristina Gartner-Martina:	Spanje pod brezo	211
Kristina Gartner-Martina:	Zločin okupatorja	212
Kristina Gartner-Martina:	Pregnana dekleta	213
Matilda Sajovic:	Pomlad je cvetela	214
Primož Vidali:	Vstala so srca, vzkipele pesti	215
Marija Ivančič:	Sinove je štiri mati rodila	217
Nanika Ribič-Maruša:	V pokoju že vas Vrba diha	218
Pavlina Žagar:	Mati sanja	219
Amalija Gregorič-Zdenka:	Ko so Alpini v vas prišli	220
Mihaela Maar:	Mati in kvesturin	221
Katica Lipovec:	Želja dekleta	222
Katica Lipovec:	Ljubezen do zemlje	223
Julka Bezovnik:	Nezvesto dekle	224
Terezija Rotar:	Mati o sinu talcu	225
Karel Štrbenk:	Naše poslanstvo	226
Vanda Langerholz-Iva:	Alarm!...	227
Viktorija Obid-Zmaga:	Pokop	228
Francka Kranjec-		
-Barica Dominko:	Poljane tvoje te pozdravljajo	229
Francka Kranjec-		
-Barica Dominko:	Pismi v Dachau	230
Elka Podbevšek:	Osamljena mati	231
Jack Tomšič:	Kraška zemlja	233
Jack Tomšič:	Kraški hrasti	234
Jack Tomšič:	Ječa Jugoslavije	235
Jack Tomšič:	Prošnje	236
Bogomil Trampuš:	V boj!	237
Joseph Jauch:	Sursum corda	238
Mihaela Plemelj:	Hišica	238
Zvonko A. Novak:	Čas	239
Mira Glazer:	Ptičkina smrt	240

Franci Lakovič-Mladen Osvetnik:	Barbari	241
Franci Lakovič-Mladen Osvetnik:	Vojne grozote	241
Alojz Mohar:	Pionirček Lojzek	242
Alojz Trobec:	Očka partizan	242
Lojzka Kotar:	Pogrebni sprevod	243
Valentin Haderlap-Zdravko:	Slovenski fantje	244
Cvetka Kranjc-Jasna:	Sovražim te Lah	245
Miloš Gregorčič-Simonovič:	Umor ljudi, požig vasi	246
Marija Krševan:	Minulo je	247
Danica Petrič:	Vam, nepozabna mrtva učiteljica	
	Prešernova	248
Tone Slodnjak:	Pionirčkovi spomini	249
Anica Bolčič:	Ljubo dete, nič ne jokaj	249
Ana Prinčič-Jasna:	Zvončki	251
Angela Prijatelj-Fjodorovna:	Atek, še več	252
Pavel Bartelj-Jernej:	Sirota	253
Marija Lovšin:	Našo mejo so podrli	254
Antonija Penko-Janja:	Vrni se mamica	255
Otilija Budak:	Hči materi	255
Angelca Šemec:	Grob v gozdu	257
Alojzij Lojk:	Rešiteljica Zmaga	258
Marica Širca-Volk:	Moje vojne jaslice	259
Rafaela Gregorčič-Nadja:	Jožek	260
Rafaela Gregorčič-Nadja:	Občinstvu	260
Nuša Bučar-Katjuša:	Zmaj svobode	261
Jože Rožman:	Sedaj vam bom eno zaigral	263
France Križanič-Jure:	Spremenjenje na gori	264

ZALEDNE 4

Miro Medvešček:	Vrbe	269
Miro Medvešček:	Rožica	269
Stanko Pahič:	Mrak	270
Stanko Pahič:	Jekleni objem	270
Ana Gale:	Hip	271
Ana Gale:	Motiv poletne noči 1942	271
Ana Gale:	Čigava?	272
Ana Gale:	Trije klasi	272
Ana Gale:	Risu	273
Ana Gale:	Ne kliči ga!	273
Ana Gale:	Lastovke	274
Ana Gale:	Verujem	274
Ana Gale:	V ječi	275
Ana Gale:	Želja	275
Elka Drolc-Helenka:	Desetim borcem	276
Elka Drolc-Helenka:	Odločitev	276
Elka Drolc-Helenka:	Borcu, pokopanemu za pokopališkim zidom	277
Elka Drolc-Helenka:	Partizanski ranjenec	277
Elka Drolc-Helenka:	Nočni pokop partizanov	278
Elka Drolc-Helenka:	Težko te čakam	278
Elka Drolc-Helenka:	Dišeči kruh	279
Elka Drolc-Helenka:	Pridite žene, dekleta	279
Elka Drolc-Helenka:	V bunkerju	280
Elka Drolc-Helenka:	Odšli so	280
Elka Drolc-Helenka:	Krik iz plamenov	281
Elka Drolc-Helenka:	Deveti maj	282
Ljuba Skornšek:	V noč	282
Ljuba Skornšek:	Zimski mrak	283
Ljuba Skornšek:	Razglas	283
Ljuba Skornšek:	Zbežala bi v tišino gozda	284
Tihomila Dobravc:	Soldateska - 1941	284
Tihomila Dobravc:	Dlan	285
Tihomila Dobravc:	Cirkuška predstava	285
Tihomila Dobravc:	Ha!	286
Tihomila Dobravc:	Ozvezdja	286
Tihomila Dobravc:	Labodji spev	287
Tihomila Dobravc:	Pred policijsko uro	288
Tihomila Dobravc:	Spet si tu, signor tenente!	289
Tihomila Dobravc:	Roke, črne od krvi	289
Tihomila Dobravc:	Kamion	290
Tihomila Dobravc:	Pa se lesk zvezdic utrne	290
Tihomila Dobravc:	Črna roka	291

Tihomila Dobravc:	Moji prsti so rdeči	291
Tihomila Dobravc:	Jaz sem morska školjka	292
Tihomila Dobravc:	Jesenska melanholija	292
Tihomila Dobravc:	Po čem je kruh	293
Tihomila Dobravc:	Rosna kapljica	294
Tihomila Dobravc:	Lepo zveni mi Vaše ime	294
Tihomila Dobravc:	Srečanje	295
Tihomila Dobravc:	Nesmrtno ime	296
Tihomila Dobravc:	Ivanu Robu	297
Tihomila Dobravc:	Narodu	297
Tihomila Dobravc:	Gazela	298
Tihomila Dobravc:	Spektrum	299
Tihomila Dobravc:	Epigrami	300
Tihomila Dobravc:	Iskre	301
Tihomila Dobravc:	Bodice	302
Tihomila Dobravc:	Ključ	303
Pavla Rovan-Jana:	Spominu Dušana Poženela	304
Pavla Rovan-Jana:	Mati in sin	305
Pavla Rovan-Jana:	Majcnovi materi	306
Nada Dragan-Živa:	V pregnanstvo	306
Nada Dragan-Živa:	Zimska	307
Nada Dragan-Živa:	Talcu	307
Janez Perovšek-Pelko:	Trije kralji 1942	309
Emil Gabrovšek:	Moja pesem	310
Emil Gabrovšek:	Vojna balada	311
Emil Gabrovšek:	Drevo	311
Emil Gabrovšek:	Gramozna jama	312
Emil Gabrovšek:	Vprašanje	312
Emil Gabrovšek:	Pozabljeni grobovi	313
Emil Gabrovšek:	Slovenci	314
Pavel Oblak:	Sovražnikom	314
Srečko Vatovec:	Pri odru	315
Marija Pučko-Staša:	Pohorska burja	316
Marija Pučko-Staša:	Tako je raztrgano	316
Marija Pučko-Staša:	Posejte pšenico	317
Marija Pučko-Staša:	Pada dež	317
Marija Pučko-Staša:	In proži majki	318
Marija Pučko-Staša:	Pesem svobode	321
Branko Berčič:	S puško v roki, pištolo za pasom	322
Drago Makuc:	Slika	322
Drago Makuc:	Noge so trudne	323
Drago Makuc:	Micka, hej!	323
Drago Makuc:	Sanje preteklosti	324
Drago Makuc:	Zajokalo, se zdi	324
Milan Batista:	Enkrat bo vendar cvetje zacvetelo	325
Franc Dermastja-Som:	Poglej se, človek-zver, poglej	325

Franc Dermastja-Som:	Ljubljana geto	326
Pavla Medvešček:	Tiger	326
Pavla Medvešček:	Čelade	327
Pavla Medvešček:	Furlanska pšenica	327
Pavla Medvešček:	Rus Mihajlo	329
Pavla Medvešček:	Javka	330
Pavla Medvešček:	Kruh	330
Pavla Medvešček:	Miner	331
Pavla Medvešček:	Sveti sosedge	331
Pavla Medvešček:	Blisk	332
Pavla Medvešček:	Zaseda	332
Pavla Medvešček:	Očetova smrt	333
Pavla Medvešček:	Križpotje	333
Pavla Medvešček:	Sneženi mož	334
Pavla Medvešček:	Pilot	334
Pavla Medvešček:	Srebrnič in drugi	335
Pavla Medvešček:	Peti maj	335
Pavla Medvešček:	Duh po vojni	336
Janko Franzl-Vanjka:	S temnega neba	336
Janko Franzl-Vanjka:	Na mojem oknu	337
Stane Novak:	Prihuljeni veter	337
Stane Novak:	Balada o srcu	338
Stane Novak:	Okleščeno drevo	339
Franc Sušnik-Lenart:	V gore, v gore Korošci zdaj	339
Franc Sušnik-Lenart:	Rožankovi Julki	340
France Klinar-Kladivar:	Dorici...	340
Gal Palko:	Žetva	341

ZALEDNE 5

Jože Brejc (Javoršek)-Franček:	Dih	345
Jože Brejc (Javoršek)-Franček:	Tišina	345
Jože Brejc (Javoršek)-Franček:	Jabolko	346
Jože Brejc (Javoršek)-Franček:	Beraška pesem	346
Peter Levec-Boris:	Krvava zarja	347
Miha Klinar:	Čas s krvavim obrazom	347
Miha Klinar:	Kakšen bo konec	348
Miha Klinar:	Pregnanci	348
Miha Klinar:	Je to, kar v meni je,	349
Miha Klinar:	Danes	349
Miha Klinar:	Zarja krvavi v oblakih	350
Miha Klinar:	Deset v Domžalah, pet v Lescah	350
Miha Klinar:	Posmrtnica Ludviku in tovarišem, ustreljenim na Koroški Beli	351
Miha Klinar:	Mošnje, Lancovo, Golčaj	352
Miha Klinar:	Talka	352
Miha Klinar:	Dva v Nomenju sta zgorela	353
Miha Klinar:	Ob nedokončanem platnu V. Gregorača	353
Miha Klinar:	Dnevi smrti, dnevi groze	354
Miha Klinar:	Še lani, draga, so dlani mi tvoje	355
Miha Klinar:	1. VII. 1942	355
Miha Klinar:	Balada	356
Miha Klinar:	Trenutek	357
Miha Klinar:	Zadnji junij. Noč. Poletje	357
Miha Klinar:	Odgovor	358
Miha Klinar:	Koroški izgnanci	359
Miha Klinar:	Molk ur večernih	360
Jože Šmit:	Štajerska vas 1941	360
Jože Šmit:	Balada	361
Ada Škerl:	Bolečina	363
Ada Škerl:	Obisk pri Sv. Križu	364
Ada Škerl:	Resnica	364
Majda Peterlin-Vida Brest:	Poslednji boj Milana Majcna	365
Majda Peterlin-Vida Brest:	Belim farizejem	367
Majda Peterlin-Vida Brest:	Sveti večer dveh begunskih otrok	368
Cene Vipotnik:	Težka ura	368
Cene Vipotnik:	Pregnanci	369
Cene Vipotnik:	Iz težkih dni	371
Cene Vipotnik:	Padlemu partizanu	373
Cene Vipotnik:	Obisk	374
Cene Vipotnik:	Zvestoba	375
Ivan Čampa:	Šotor v zatišju	375

Ivan Čampa:	Koliba onkraj Blošce	376
Ivan Čampa:	Blazne želje	377
Ivan Čampa:	V vihri	377
Tone Šifrer-Jern Ledina:	Brez naslova	378
Tone Šifrer-Jern Ledina:	Vojakovo pismo	378
Bogomil Fatur:	A.D. 1941	379
Bogomil Fatur:	Hoste	380
Bogomil Fatur:	Okupacija	381
Bogomil Fatur:	Spevi padlih	381
Bogomil Fatur:	Pismo iz ječe	382
Bogomil Fatur:	Talci	383
Dušan Ludvik:	Sklepna balada	384
Dušan Ludvik:	Balada o farizejih	385
Severin Šali-Vigilius:	Rože naših ran	386
Severin Šali:	Na kurirjevem grobu	388
Marička Žnidaršič:	Pred zimo 1941	389
Marička Žnidaršič:	Pomlad	389
Marička Žnidaršič:	Talci	390
Marička Žnidaršič:	Temna slutnja	391
Marička Žnidaršič:	Mrtva domačija	392
Marička Žnidaršič:	Spomladanska balada	393
Marička Žnidaršič:	Brigada v vasi	395
Marička Žnidaršič:	Pesem o lopati	396
Marička Žnidaršič:	Uspavanka	397
Marička Žnidaršič:	Pionirki v spominsko knjigo	398
Lojze Žabkar:	Fanton nesem kosilo	399
Lojze Žabkar:	Hej, Sivka moja, hej!	400
Lojze Žabkar:	Karabinko mi na grob denite	401
Lojze Žabkar:	Janez sveti v Dobličah	402
Lojze Žabkar:	Na Bistrici 1942	403
Lojze Žabkar:	Gledati nebo za zvezd zaveso	404
Lojze Žabkar:	V grozdje hitro se zarij	405
Lojze Žabkar:	Tetanus mišice zvija	406
Lojze Žabkar:	Nakelski Matija	407
Lojze Žabkar:	Srečna je danes brigada	408
Lojze Žabkar:	Javorica	409
Lojze Žabkar:	Ciganska balada	410
Lojze Žabkar:	Ponoči na Vis odletimo	411
Lojze Žabkar:	Ranjencev polni vozovi	412
Lojze Žabkar:	Trinajsta brigada	413
Smiljan Samec:	Obupani poet	414
Smiljan Samec:	Sonet	415
Cvetko Zagorski:	Domovina	416
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Nespečne noči	416
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Balada o Simonu Kosu	417

Adolf Šinkovec-Črtomir:	Pravica	418
Adolf Šinkovec-Črtomir:	Plakat	418
Mimi Malenšek-Miška:	Mojci	419
Mimi Malenšek-Miška:	Partizan poje...	420
Mimi Malenšek-Miška:	Vsi sveti 1941	421
Ljubka Šorli:	Vasi ob Soči	423
Ljubka Šorli:	Žalostna pesem	424
Ljubka Šorli:	Slike izza vojnih dni	425
Ljubka Šorli:	Po naših vaseh	428
Manko Golar:	Zdaj kuje se	428
Asta Žnidaršič:	Uspavanka	429
Milka Hartman.	Bolečina	429
Milka Hartman.	V pregnanstvu	430
Milka Hartman.	Dan umira	431
Milka Hartman.	Ropot lopate	432
Milka Hartman.	Zima	433
Milka Hartman.	Kresna noč	435
Milka Hartman.	Moj brat – vojak	436
Tone Čufar:	Cirkus je velik	437
Miran Jarc:	Pasijonke	437
Miran Jarc:	Molk	438
Miran jarc	Pregnanec	438
Vinko Košak:	Črna cesta	439
Vinko Košak:	Poslednje pismo	440
Anton Vodnik:	Mučenici	441
Anton Vodnik:	Kurirju Janezku	442
Anton Vodnik:	Na njenem grobu	445
Vida Taufer:	Bratu	446
Tone Seliškar:	Jesenska	447
Tone Seliškar:	Pismo Kerinovi materi	448
Tone Seliškar:	Hinko Smrekar	449
Tone Seliškar:	Pesem slovenskih brigad	450
Venceslav Winkler:	Divji mož bije plat zvona	451
Milena Mohorič:	Ivanki Vranjek	452
Milena Mohorič:	Prvemu partizanu	453
Ivan Dodič:	Brezčasje	454
Ivan Dodič:	Vojakova nevesta	454
Ivan Dodič:	Žalostinka	455
Ivan Dodič:	Pogovor z vetrom	455
Ivan Dodič:	Večer med vojno	456
Ivan Dodič:	Pridite, daljave	456
Alfonz Gspan:	V črno noč...	457
Alfonz Gspan:	Sonet	457
Alfonz Gspan:	Minile bodo zdajšnje bolečine	458
Alfonz Gspan:	Naročilo iz groba	459

Leopold Stanek-Ant. Kes:	Bil je čuden čas	461
Leopold Stanek-Ant. Kes:	Uspavanka	462
Leopold Stanek-Ant. Kes:	Otroci se igrajo	463
Leopold Stanek-Ant. Kes:	Kje ste, Huni?	464
Leopold Stanek-Ant. Kes:	Rožni venec	464
Maksa Samsa:	Pesem Vrbovcev	465
Lojze Zupanc:	V tihi lozi	466
Ana Praček-Krasna:	Pismo od doma	467
Ana Praček-Krasna:	Čakam	468
Katka Zupančič:	Pisma, ki jih ni	469
Katka Zupančič:	Z ljudske fronte	470
Katka Zupančič:	Izdajalcem	471
Janko Samec:	Črni hidri	473
Janko Samec:	Bil kos je romarja in kos poeta	474
Janko Samec:	Fašist	474
Janko Samec:	Slovenski zemlji	475
Kristina Šuler:	Ob 75-letnici	477
Kristina Šuler:	V pričakovanju	478
Kristina Šuler:	Sestri izgnanki	479
Kristina Šuler:	V ječi	481
Kristina Šuler:	Lučka na grobu	483
Kristina Šuler:	Sodba	485
Kristina Šuler:	Izseljenci	486
Fran Eller:	V Rutah l. 1943	487
Fran Eller:	Rašica	489
Fran Eller:	Obletnica	490
Fran Eller:	V mračni uri	491
Fran Eller:	Hvala miru	492
Fran Eller:	Vihar	493
Fran Eller:	Rimski vojščak	494
Fran Eller:	Naša pravica	495
Fran Eller:	V spomin Urbanu Jarniku	495
Fran Eller:	Bog z vami	496
Igo Gruden:	Brodolomci	497
Fran Albreht:	Lovska pesem	498
Andrej Budal:	Ptički na žici	499
Andrej Budal:	Tiho ginejo snegovi	500
Andrej Budal:	Skrite iskre	501
Andrej Budal:	Ob zatonu	503
Andrej Budal:	V strugi	504
Andrej Budal:	Mladi svet strmi	505
Andrej Budal:	Volkodlak visi	506
Fran Roš:	Grob v gori	507
Ludvik Zorzut:	Vaš duh ne spi	508

Juš Kozak:	Na Krasu	509
Juš Kozak:	V pristanu	509
Pavel Golia:	O, te veje!	510
Pavel Golia:	Božji mlini	511
Pavel Golia:	Aleš Stanovnik govori iz groba	512
Pavel Golia:	Pismo odpuščenega direktorja	
	Drame igralkam in igralcem	514
Pavel Golia:	Balada o nesrečnem doktorju	
	Vladimirju Kantetu	515
Alojz Gradnik:	Obisk v taborišču na Rabu	516
Alojz Gradnik:	Balada o kruhu v taborišču na Rabu	519
Alojz Gradnik:	Pogreb na Rabu	520
Alojz Gradnik:	Rab	522
Alojz Gradnik:	Maja in mrtvi talec	523
Alojz Gradnik:	Žičasti zid	525
Alojz Gradnik:	Spev svobode	526
Anton Novačan:	Sonet	535
Lili Novy:	Mrtev maček	536
Lili Novy:	Naše gore list	537
Lili Novy:	Naše noči	538
Lili Novy:	Nune molijo	540
Lili Novy:	Listki	541
Lili Novy:	Prijatelj!	542
Lili Novy:	Srce mi zdaj	544
Lili Novy:	Jesen 1944	545
Lili Novy:	Sprememba	546
Lili Novy:	Mnogo gorja	547
Lili Novy:	Glog	549
Lili Novy:	Mrtvi partizan	550
Lili Novy:	Trst	551
Lili Novy:	Hostija	552
Oton Župančič-		
-Dr. Anton Pesnik:	Veš, poet, svoj dolg?	553
Oton Župančič:	Pesem ne umre	555
Oton Župančič:	Zimska idila	556
Oton Župančič:	Srečanje	557
Oton Župančič:	Rekvizicija	559
Oton Župančič:	Vran	560
Oton Župančič:	Partizanovi materi za šestdesetletnico	561
Oton Župančič:	Spomin padlemu partizanu Mihi Čopu	562
Oton Župančič:	Pregnanci	562
Oton Župančič:	Davi so jih šestnajst v Gramozni jami	563
Oton Župančič:	Surovi čas	563
Oton Župančič:	Življenje	564
Oton Župančič:	Kitica marelic	564

Oton Župančič:	Ob uri brezupa	565
Oton Župančič:	Tja bomo našli pot...	566
Oton Župančič:	Sedmina	567
Oton Župančič:	Nespečnost	568
Oton Župančič:	Brez praporov je ladja	568
Oton Župančič:	Zlato jabolko	569
Oton Župančič:	Izjava	571
Oton Župančič:	Zdravica	573
Oton Župančič:	V ječi	574
Oton Župančič:	Naša gora	574
Oton Župančič:	Po transportu	575
Oton Župančič:	Pogled na planine	575
Oton Župančič:	Vrtinec	576
Oton Župančič:	Vezenina	576
Oton Župančič:	Kar je kovina	577
Oton Župančič:	Londonskemu kuharju	577
Oton Župančič:	Ljubljanskemu gorečnežu	578
Oton Župančič:	Osvoboditeljem	579
Oton Župančič:	Vprašanje	580

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA 1941-1945

Tretja knjiga
Zaledne III

Izbral in uredil
Boris Paternu

Sodelavka
Irena Novak-Popov

Oblikovalec knjige
Janez Suhadolc

Oblikovalka ovitka
Almira Bremec

Izdali in založili
Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA in
Znanstveni inštitut Filozofske
fakultete v Ljubljani

Za založbo
Franci Šali

Natisnila
Tiskarna Novo mesto

Naklada 1050 izvodov

Knjiga je izšla s pomočjo Ministrstva Republike Slovenije za kulturo, Ministrstva Republike Slovenije za znanost in tehnologijo in Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani, kot delo, ki bo služilo študijskim, znanstvenim in pedagoškim namenom.

Po mnenju Ministrstva Republike Slovenije za znanost in tehnologijo, št. 415-01-26/95 z dne 9. marca 1995, je knjiga uvrščena med proizvode, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov.

Novo mesto 1996

...Ni dobro, da je na takšno enkratno znamenje narodne in posameznikove kulturne volje in zavesti, na ta izjemni glasni glas temeljne človekove pravice, na ta njegov krik po svobodi in na to ljubezen do materine besede tistih, ki so jo vsej grozi navkljub ohranjali v partizanih, zaporih, taboriščih, v izgnanstvu pa tudi kot okupatorjevi posilivojaki in ki so bili nazorsko različni, kakor so bile različne tudi njihove umetniške zmožnosti —, da je na ta njihov glas, na izid tega edinstvenega aktivnega humanizma slovenske besede čakati toliko časa.

Naša in zanamske generacije si zaslužijo izčrpni in zaokroženi kulturni dokument o času, ko so okupatorji sklenili utišati slovensko besedo, Evropi je pokazati, da je prav zapisana upesnjena beseda naš najbolj avtentični in nedotakljivi narodni amulet, da se do dna prekriva z našim, človeško čistim geslom: »ne vrag, le sosed bo mejak!«...

Franc Jadravec

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA

1941–1945

1 PARTIZANSKE

2 PARTIZANSKE

3 ZALEDNE

4 ZAPORNIŠKE IN TABORIŠČNE,
IZGNANSKE, IZ TUJIH ENOT

Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA